

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı

Doktora Tezi

21. YÜZYILDA AMERİKAN HEGEMONYASI

Kıymet YAVUZASLAN
2502090402

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet ALTAN

İstanbul 2014



DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : KIYMET YAVUZASLAN

Numarası : 2502090402

Anabilim/Bilim Dalı : İKTİSAT

Danışman : PROF. DR. MEHMET ALTAN

Tez Savunma Tarihi : 02.12.2014

Tez Savunma Saati : 11:30

Tez Başlığı : “XXI. YÜZYILDA AMERİKAN HEGEMONYASI.”

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF. DR. MEHMET ALTAN		Kabul
2-PROF. DR. MÜFİT AKYÜZ		Kabul
3-PROF. DR. ZEKÂİ ÖZDEMİR		Kabul
4-DOÇ. DR. DÜNDAR MURAT DEMİRÖZ		KABUL
5-DOÇ. DR. HALİL TUNALI		Kabul.

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-YRD. DOÇ. DR. MURAT ÇETİN		
2-YRD. DOÇ. DR. ALİ ŞÜKRÜ ÇETİNKAYA		

21. YÜZYILDA AMERİKAN HEGEMONYASI

Kıymet YAVUZASLAN

ÖZ

21. yüzyılın başından itibaren Amerikan hegemonyasının zayıfladığı ya da Amerikan hegemonyası da dahil olmak üzere artık her hangi bir hegemonyanın söz konusu olmadığı konusu akademik literatürde tartışılmaktadır. Kavram olarak daha çok uluslararası ilişkiler disiplininin araştırma konusu olmasına rağmen sosyal bilimler içerisinde pek çok disiplin tarafından da kullanımının olduğu görülen hegemonya olgusu bu çalışmanın özünü oluşturmaktadır.

Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin de etkisiyle her geçen gün baş döndürücü bir hızla, yeniden şekillenen dünya düzeninde ABD'nin bu liderliğini sürdürmesi gün geçtikçe zorlaşmaktadır. Bu çalışma, 2008 ekonomik krizi sonrası zayıflayan ekonomisi, doğrudan müdahaleden kaçınan askeri gücü; siyasi ağırlığını azaltan bir yönetim ile birlikte ABD'nin artık bir küresel güç olup olmadığı (diğer bir deyişle ABD'nin gücünün zayıfladığı konusuna ilişkin sorunsalın cevaplanması) amacına yöneliktir. Amerikan hegemonyasının tüm boyutlarıyla tartışıldığı ve eleştirildiği bir ortamda Eleştirel Okul'un temel argümanları çerçevesinde geliştirilen bir bakış açısıyla, 21. yüzyılın yaşamsal şartları altında Amerikan hegemonyasının stratejik bir analizi yapıldığında elde edilen sonuç yumuşak güç ve zeki güç ile yakından ilişkilidir.

Anahtar Kelimeler: Hegemonya, Eleştirel Kuram, ABD, yumuşak güç, zeki güç

¹ Bu tezin ana çalışma konusu olan ABD'nin hegemonik gücünü ifade ederken "Amerikan hegemonyası" ifadesinin kullanımı uygun bulunmuştur. Bu yüzden de ABD ve Amerika kelimeleri aynı coğrafi alanı ifade ediyor olsa da; farklı alanlarda bir biri yerine kullanımı tercih edilmiştir.

AMERICAN HEGEMONY IN THE 21st CENTURY

Kıymet YAVUZASLAN

ABSTRACT

Since the beginning of the 21st century, it has been discussed in literature that American hegemony has weakened or that any hegemony including American hegemony is currently out of question. Although as a concept, it is the research topic of international relations, hegemony phenomenon used by many other disciplines in social sciences is the essence of this study. With the developments in globalisation and technology, it is increasingly becoming more difficult for the USA to maintain its present leadership in this ever changing world order, which is constantly undergoing a transformation stage at a stunning speed.

This study aims to answer the question whether the USA is still a global power or whether its power has been eroded with its weakened economy after the economic crisis in 2008, with its military power avoiding direct intervention and with its government that has reduced its political influence. In an environment where American hegemony is discussed and criticized, with a point of view developed within the basic arguments' framework of Critical School, when the Strategic analysis of American hegemony is done under the life-sustaining condition of 21st century, the results are closely related to soft power and smart power.

Keywords: Hegemony, Critical Theory, USA, soft power, smart power

ÖNSÖZ

Her devlet ulusal çıkarlarına uygun olacak şekilde bir güç politikası belirleme istek ve arzusundadır. Bu nedenle pek çok alanda yaşanan gelişmelerin merkezinde güç olgusunun olduğu görülmüştür. Gücü elinde bulunduran ülke, aynı zamanda dünyaya egemen olan ülkeyi de ifade ederken 21. yüzyıl dünyasının dinamikleri göz önüne alındığında dünya artık bu şekilde bir hakimiyeti kabul etmemektedir. Tarih aynı zamanda farklı bir tezatlığı da içinde barındırmaktadır çünkü günümüz dünyasında ülkeler artık Doğu Roma-Batı Roma örneğinde olduğu gibi birbirinden bağımsız olarak düşünülemez. Dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan bir gelişme hızla ve direkt olarak dünyanın geri kalanını da etkilemektedir. 21. yüzyıl dünyasında başta ekonomik açıdan olmak üzere ülkeler arasında organik bir bağ bulunmaktadır. Bir ülkede yaşanan ekonomik krizin tüm dünyayı derinden etkilemesi bu durumun en somut örneğidir.

Kimilerine göre dünya düzeni bugüne kadarki en kaotik dönemlerden birini yaşamaktadır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden günümüze kadar geçen süre bazında, kalıcı bir istikrar yakalayamadan yol alan bir dünya içinde, "hegemonya" kavramının yakın geçmişteki ve günümüzdeki gelişmelerin açıklanmasında önemli bir anahtar olabileceğinden hareketle; hem teorik, hem de uygulamalı içeriğe sahip bir çalışma yapılarak: 21. yüzyılda Amerikan hegemonyasının değerlendirilmesinin amaçlandığı bu çalışmada hegemonya konusunun kapsamının oldukça geniş olması bir takım zorlukları da beraberinde getirmiştir. Keza içinde bulunulan kaotik dönemin, hegemonyasız bir dünya düzeninden kaynaklandığı iddiasından da yola çıkarak 21. yüzyıl dünyasının hegemonya anlayışını farklı bir yöntemle ortaya koymayı hedefleyen bu doktora tez çalışmasında, küresel güç meselesinin güncel konuları içermesi ve son dönemdeki küresel güç mücadelelerinde görülen hareketlilik nedeniyle pek çok güçlkle karşılaşılması da son derece doğal bir sonuç olmuştur.

Uluslararası gündem barıştan uzak bir şekilde çatışma, saldırı, infaz, katliam olayları gibi sıcak bir hat üzerinde oluşmaktayken seçilen konu ile ilgili sürekli değişen

bir denge ve bu konular üzerine yapılan pek çok çalışmanın takibi ve yorumu tezin yazımı esnasında karşılaşılan en önemli güçlük olmuştur.

Uzun ve zorlu bir çalışmanın ürünü olan bu tezin yazım sürecinde, gerekli desteği veren değerli hocalarımdan; başta danışman hocam Sayın Prof. Dr. Mehmet ALTAN olmak üzere uluslararası ilişkiler konusundaki engin bilgi birikimi ve desteğiyle sayın Prof. Dr. Müfit AKYÜZ ve Doç. Dr. Murat Dündar DEMİRÖZ'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu zorlu sürecin başından itibaren mesai saati mefhumu olmaksızın desteğini esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Murat ÇETİN ile başta, ailem ve dostlarım olmak üzere herkese teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HEGEMONYA: KAVRAMSAL, TEORİK VE TARİHSEL ÇÖZÜMLEME

1.1. Hegemonya Kavramının Tanımı ve Temel Özellikleri.....	6
1.1.1. Hegemonya Kavramının Tanımı.....	6
1.1.2. Hegemonya Kavramının Temel Özellikleri Çerçevesinde Bir Değerlendirme: Hegemonya ile Benzeştirilen Diğer Kavramlar	13
1.1.2.1. Kolonyalizm.....	13
1.1.2.2. Emperyalizm	15
1.1.2.3. İmparatorluk.....	17
1.1.2.4. Küreselleşme	20
1.2. Uluslararası İlişkiler Disiplini Açısından Hegemonya Söyleminin Felsefi Kökenleri ve Evrimi	25
1.2.1. Realist Yaklaşımlar Açısından Hegemonya.....	27
1.2.2. Liberal Yaklaşımlar Açısından Hegemonya	31
1.2.3. Eleştirel Yaklaşımlar Açısından Hegemonya	34
1.2.3.1. Gramsci Açısından Hegemonya Kavramsallaştırması.....	37

1.2.3.2. Neo-Gramsci'ci Yaklaşım Açısından Hegemonya Kavramsallaştırması.....	43
1.3. Dünya Sistemi Teorisi ve Tarihsel Süreçte Amerikan Hegemonyası Öncesi Hegemonik Güçlerin Gelişimi	46
1.3.1. Hollanda'nın Hegemonya Dönemi (17. Yüzyıl).....	54
1.3.2. İngiltere'nin Hegemonya Dönemi (18. ve 19. Yüzyıl)	58
1.4. Hegemonyayı Sağlayan Temel Belirleyiciler: Hegemon Ülkenin Güç Unsurları	63
1.4.1. Askeri Güç	70
1.4.2. Ekonomik Güç	73
1.4.3. Siyasi (Kurumsal) Güç.....	75
1.4.4. Yumuşak Güç.....	77
1.4.4.1. Kültürel Açından Yumuşak Gücün Sağlanması	80
1.4.4.2. Bilimsel ve Teknolojik Üstünlük Açısından Yumuşak Gücün Sağlanması	82
1.4.4.3. İdeolojik Açından Yumuşak Gücün Sağlanması	85

İKİNCİ BÖLÜM

AMERİKAN HEGEMONYASI

2.1. Amerika Kıtasından ABD'ye: Tarihsel Açından Bir Değerlendirme.....	87
2.1.1. Amerika'nın Kültürel Yapısı	91
2.1.2. Amerika'nın Siyasi Yapısı	96
2.1.3. Amerika'nın Ekonomik Yapısı	101
2.2. Amerikan Hegemonyasının Doğuşu ve Gelişimi Dönemi.....	108
2.2.1. Amerikan Hegemonyasının Arka Planı ve Kurulduğu Uluslararası Ortam	111

2.2.1.1. Birinci Dünya Savaşı ve ABD	112
2.2.1.2. ABD'nin Ekonomik Yardımları ve Fordist Üretim Sistemi	113
2.2.2. Amerikan Hegemonyasının Yükselişi Dönemi.....	115
2.2.2.1. İkinci Dünya Savaşı ve ABD	116
2.2.2.2. Soğuk Savaş Dönemi ve Sonrası.....	118
2.3. Amerikan Hegemonyasının Yapısı ve Temelleri.....	121
2.3.1. Amerikan Hegemonyasının Temel Belirleyicileri:	
ABD'nin Güç Unsurları	123
2.3.1.1. Amerikan Askeri Gücü	124
2.3.1.2. Amerikan Ekonomik Gücü	129
2.3.1.3. Amerikan Siyasi Gücü	134
2.3.1.4. Amerikan Yumuşak Gücü.....	138
2.3.1.4.1. Kültürel Açından Amerikan Yumuşak Gücü.....	141
2.3.1.4.2. Bilimsel ve Teknolojik Üstünlük Açısından Amerikan Yumuşak Gücü.....	144
2.3.1.4.3. İdeolojik Açından Amerikan Yumuşak Gücü.....	147
2.3.2. Amerikan Hegemonyasını Destekleyen Diğer Özellikleri.....	149
2.3.2.1. Küresel Para	150
2.3.2.2. Dil.....	152
2.3.2.3. Örgütsel Kurumsallaşma	153

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

21. YÜZYILDA HEGEMOYA VE 21. YÜZYIL AMERİKAN HEGEMONYASI

3.1. Güç Kayması Kavramı ve 21. Yüzyılın Dünya Düzeni Açısından Genel Bir Değerlendirmesi	157
3.1.1. Güç Kayması.....	159
3.1.2. Yeni Dünya Düzeni.....	163
3.1.2.1. Yeni Dünya Düzeni Çerçevesinde: Küreselleşme	173
3.1.2.2. Yeni Uluslararası Organizasyonlar ve Yeni Misyonları	176
3.1.2.3. Ulus Devletlerin Gücünün Azalması ve Ulus Ötesi Yeni Oluşumlar.....	182
3.1.2.3.1. Ulus Ötesi Şirketler	184
3.1.2.3.2. Ulus Ötesi Bir Yapı Olarak: AB	191
3.2. Yirmi Birinci Yüzyılda Hegemonya Kavramı	193
3.3. Yirmi Birinci Yüzyılın Hegemonya Adayları.....	195
3.3.1. Çin.....	203
3.3.1. Rusya.....	209
3.3.1. AB	210
3.4. Amerikan Hegemonyasının Farkı	212
3.5. Amerikan Hegemonyasının Geleceği Konusunda Yapılan Öngörüler	215
3.6. Yirmi Birinci Yüzyıl Amerikan Hegemonyası Açısından Stratejik Bir Analiz: SWOT Analizi.....	224
3.6.1. SWOT Analizi Birinci Aşama: İç Çevre Analizi.....	225
3.6.1.1. Amerikan Hegemonyasının Güçlü Yönleri.....	226
3.6.1.2. Amerikan Hegemonyasının Zayıf Yönleri.....	231

3.6.2. SWOT Analizi İkinci Aşama: Dış Çevre Analizi	236
3.6.2.1. Amerikan Hegemonyasının Karşı Karşıya Olduğu Tehditler	237
3.6.2.2. Amerikan Hegemonyasını Bekleyen Fırsatlar	242
3.6.3. Yirmi Birinci Yüzyıl Amerikan Hegemonyası: SWOT Matriksi	246
SONUÇ	250
KAYNAKÇA	265

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Literatürde Hegemonya Tanımına İlişkin Yapılan Tanımlar	10
Tablo 2: Küreselleşme Kavramının Seçilmiş Tanımları	21
Tablo 3: Küresel Politikada Tarihsel Hegemonya Dönemleri	50
Tablo 4: Tarihsel Süreçte Hegemonik Güç Kaynakları	52
Tablo 5: Seçilmiş Ülkelerin Askeri İnsan Gücündeki Artışlar (1470 – 1660).....	57
Tablo 6: Dünya İmalat Verimi İçinde Nispi Paylar (1750 – 1900).....	60
Tablo 7: Joseph S. Nye'e Göre Güç Çeşitleri	67
Tablo 8: Seçilmiş Nitelikler Bazında Dünyanın İlk Onları.....	68
Tablo 9: Gücün Belirleyicileri	69
Tablo 10: Dünyadaki Nükleer Güçler	70
Tablo 11: Seçilmiş Ülkelerin Kişi Başına Sanayileşme Düzeyleri (1750 – 1900)	106
Tablo 12: Seçilmiş Ülkelerin Dünya İmalat Verimi İçinde Nispi Payları (1750 – 1900)	107
Tablo 13: ABD'nin Büyük Savaşlarının Süresi	125
Tablo 14: IFG Yumuşak Güç Endeksi Temel Kriterlerine Göre İlk 10 Ülke (2011)	140
Tablo 15: IFG Yumuşak Güç Endeksi'nde Hesaplanan Skora Göre Ülkelerin Yumuşak Güç Sıralaması (2011)	141
Tablo 16: 1992 İtibariyle Büyük Güçlerin Güç Kaynakları ve Dünya Sıralamasındaki Yeri.....	168

Tablo 17: 2000 Yılı İtibariyle Büyük Güçlerin Güç Kaynakları	171
Tablo 18: BRIC(S) Ülkelerinin Seçilmiş Göstergeleri	181
Tablo 19: Küresel Hegemonlar ve Küresel Girişimleri	185
Tablo 20: Forbes Dergisi Global 2000 Listesinin İlk 100 Ulus Ötesi Şirketlerinin Ülkelere Göre Dağılımı.....	187
Tablo 21: Global 500 Listesindeki Şirketlerin Seçilmiş Ülkelere Göre Dağılımı ...	188
Tablo 22: Seçilmiş Ülkeler Bazında 2013 ve 2014 Yılları İtibariyle Brand Finance Global 500 Listesi (Milyar \$).....	189
Tablo 23: ABD'nin Ve Yeni Ortaya Çıkan Güçlerin Niteliksel Değerlemesi.....	198
Tablo 24: 2013 Yılı İtibariyle Büyük Güçlerin Güç Kaynakları	200
Tablo 25: Seçilmiş Ülkelerin Satın Alma Gücü Paritesine Göre Dünya GSMH'sı İçindeki Payları (%)	202
Tablo 26: Seçilmiş Yükselen Piyasa Ekonomileri Bazında Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri ve Ülke Payları (2013)	207
Tablo 27: 2013 ve 2014 Yılları Arasında Dünyanın En Değerli 20 Markası (Milyar \$).....	229
Tablo 28: ABD'deki Üniversitelerin Mal Varlıklarının Sermaye Getirisi (1980-2010).....	230
Tablo 29: Seçilmiş Ülkelerin 2013 Yılı Gini Katsayıları	234

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: SWOT Analizi Çizelgesi	246
Şekil 2: 21. Yüzyıl Amerikan Hegemonyasının SWOT Matriksi.....	248

KISALTMALAR LİSTESİ

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
APEC:	Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği
ASEAN:	Association of South East Assian Nations (Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği)
B.A.E.:	Birleşik Arap Emirliği
BM:	Birleşmiş Milletler
BRIC (S):	Brezil, Russia, India, China, (South Africa) (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika)
COMECON:	Council for Mutual Economic Assistance (Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi)
DTÖ:	Dünya Ticaret Örgütü
ECB:	Europen Central Bank (Avrupa Merkez Bankası)
FED:	ABD Merkez Bankası
G 8:	ABD, İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, Kanada, Japonya
G 20:	ABD, AB, İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, Hindistan, Brezilya, Çin, Endonezya, Arjantin, Japonya, Rusya, Güney Afrika, Kanada, Meksika, Avustralya, Suudi Arabistan ve Türkiye
GATT:	General Agreement on Tariffs and Trade (Gümrük ve Ticaret Genel Anlaşması)
GSMH:	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH:	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IBRD:	The International Bank for Reconstruction and Development (Dünya Bankası)
IMF:	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)

NAFTA:	The North American Free Trade Agreement (Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması)
NATO:	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
OECD:	Organization of Economic Cooperation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
OEEC:	Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü
OFII	Organizasyon For International Investment
OPEC:	Organization of Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı)
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SWOT:	Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats
UNCTAD:	United Nations Conference on Trade and Development (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı)
WTO:	Dünya Ticaret Örgütü

GİRİŞ

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin de hızlandırıcı etkisi ile ülkeler arası ekonomik ilişkiler, sınırları olmayan bir boyutta ilerlemektedir. Bu şekilde sınırları olmayan ekonomik ilişkilerin etkin olduğu bir atmosferde, sosyal bilimlerin alt bilim dalları arasında da sınırlar ortadan kalkmıştır. Geleneksel olarak uluslararası ilişkilerde en önemli konular barış ve güvenlik olarak kabul edilmiş olup, uluslararası ekonomik ilişkilerle ilgili konulara daha az yer verilmiştir. Fakat devletler ekonomik olarak birbirlerine daha bağımlı hale gelmeye başlayınca bu durum günümüzde geçerliliğini yitirmiştir.

21. yüzyılın dünyasında ekonomik ve finansal alanda yaşanan gelişmeleri sadece iktisat disiplini olarak ele almak son derece yanıltıcı olabilmektedir. Bunun yerine çok boyutlu bir bakış açısı ile sonuca ulaşmak daha rasyoneldir. Sosyal bilimlerin temel çalışma alanlarından birisi olan “uluslararası ilişkiler” disiplini ile kısa bir zaman önce sosyal bilimler içerisinde ortaya çıkan bir disiplin olarak “uluslararası ekonomi politik” disiplininin pek çok kuramının ana araştırma konusu olan “güç” kavramı etrafında şekillenmektedir.

Gelişmişlik durumu hangi seviyede olursa olsun ülkeler yurt içinde ya da uluslararası düzeyde sahip olduğu güç kaynakları doğrultusunda varlığını sürdürür ve bu doğrultuda politikalarını belirler. Bu bağlamda oluşması muhtemel yeni güç dengelerinin her açıdan analiz edilmesi dünyada olup biteni anlayarak yorumlayabilmeyi sağlar ve böylece daha doğru kararlar alınabilir.

Güç olgusu ile ortaya çıkan en önemli sorunsal, bazı ülkelerin neden diğerlerine göre daha güçlü olduğu konusudur. Bu sorun salt ekonomik model ya da izahlarla açıklanamayacak derecede karmaşık bir etkileşim ağına karşılık gelmektedir. Herhangi bir kurama sığamayacak kadar zengin bu içeriği ancak disiplinler arası çalışmalar aydınlatabilir. Uluslararası ilişkiler disiplini ve uluslararası ekonomi politiğin kuramlarında bir devletin, gücün, grubun veya bir sınıfın; diğer devletler,

güçler, gruplar veya sınıflar üzerinde oluşturduğu hakim etki, üstünlük veya otoriteyi ifade etmekte kullanılan hegemonya kavramına sıkça rastlanmaktadır.

Hegemonik gücün sağlanmasında temel güç kaynakları olarak sayılabilecek; askeri, ekonomik, teknolojik ve kültürel açıdan ABD, bugüne kadar hep hegemon güç olarak dünyanın merkezi otoritesi olarak kabul görmüştür. ABD'nin her açıdan küresel bir güç olarak tamamladığı 20. yüzyılın ardından bu gücünün 21. yüzyıldaki mevcudiyeti ile ilgili sorunsalı en iyi şekilde çözümleyebilecek kuramsal yaklaşımlardan biri olduğu savından hareket edilerek hegemonya kavramı tercih edilmiştir.

Özellikle 2008 küresel ekonomik krizinden sonra güç dengelerinde yaşanan değişimlerin ve bunun sonuçlarının öngörülebilmesi gittikçe zorlaşırken, hegemonya kuramının, bu sorunsalı en iyi şekilde açıklayabilecek ve çözümleyebilecek kuramsal yaklaşımlardan biri olduğu savından hareket eden bu doktora tez çalışması, son dönemde dünya politikasında tek süper güç olan ABD'nin bu gücünün, tarihsel arka planını, kaynaklarını, dayanaklarını ortaya koyarken 21. yüzyıldaki durumunu analitik bir bakış açısıyla değerlendirme düşüncesinden doğmuştur.

Bugüne kadar yapılan çalışmalardan farklı olarak analitik bir çözümlenmeye ulaşma iddiasında olan bu tezin başlıca amacı; Amerikan hegemonyasının 21. yüzyılda tek kutuplu dünya düzenini kendi çıkarları doğrultusunda belirleyen bir hegemonyasının varlığını ve geleceğini sorgulamaktır. Son dönemde Amerikan hegemonyasının tüm boyutlarıyla tartışıldığı ve sıkça eleştirildiği bir ortamda bu tartışma ve eleştirilere stratejik bir analizle yorum getirilerek tezin bu alandaki öncü çalışmalardan biri olması hedeflenmektedir.

Bu kapsamda tez üç bölümden oluşmaktadır ve çalışmanın ilk bölümünde; "hegemonya" ile ilgili temel kavramlar; öncelikle tarihsel ve teorik bir bakış açısıyla açıklanacaktır. Bu şekilde yapılacak değerlendirme ile hegemonyanın genel değerlendirmesi üzerinden Amerikan hegemonyasının oluşmasına olanak sağlayan temel dinamiklerin analizi yapılabilecektir. Birinci bölümde, hegemonya kavramının

genel çerçevesi çizilirken, hegemonya kavramı ile aynı anlamda kullanılan diğer olgularla aralarındaki farklar ortaya konulacak ve böylece hegemonyanın kuramsal anlamdaki değerlendirmesi ile birlikte geçmişteki hegemonyalara tarihsel bir geçiş de gerçekleşmiş olacaktır.

Hegemonya kavramının teorik alt yapısı, uluslararası ilişkiler disiplininin temel düşünce okullarından Realizm ve Liberalizm ile Eleştirel görüşün iki önemli teorisyeni olan Gramsci ile Neo-Gramsci'ci anlayışın önemli temsilcilerinden Robert Cox'un hegemonya anlayışının ele alınması ile ifade edilmeye çalışılacaktır. Nitekim Gramsci'nin bakış açısından aktarılacak hegemonyanın içinde barındırdığı "rıza unsuru", günümüz hegemonyasının en temel belirleyici unsuru olabilecek "yumuşak gücü" andırmaktadır.

Dünya, Amerikan hegemonyası öncesinde de hakimiyetini günümüz hegemonik şartları altında olmasa da benzer şekilde diğer ülkelere yayan bir politika izleyen başka hegemonik güçlerin varlığına şahit olmuştur. Keza kelime kökeninin Yunanca'dan gelmesi de hegemonya kavramının tarihsel geçmişininin çok öncelere dayandığını göstermektedir. Öte yandan hegemonyanın tarihçesi ifade edilirken başlangıç tarihi 17. yüzyıl ile sınırlandırılacaktır. Çünkü Amerikan hegemonyasına benzer bir yapılanmayı andırdığından, Hollanda'nın hegemonyası ile başlanacak bir değerlendirme yapılarak Amerikan hegemonyası öncesinde tarihte karşılaşılan hegemonik güç olarak adlandırılan ülkelerin hegemonyasının gelişimi kısaca özetlenebilecektir.

Ayrıca daha önce hegemonya ile ilgili yapılan çalışmalarda hegemonyanın her açıdan yapılan pek çok yorumu bulunmasına rağmen hegemonyanın belirleyicisi olan araçlar konusunda net bir sistematığe rastlanmamıştır. Birinci bölümün son konusu olarak hegemon bir ülkenin temel dinamiklerini içeren güç unsurları bir şablona göre sıralanmış ve her üç bölüm de takip edilecek olan bu sınıflamanın, tezi farklı açılardan tamamlaması hedeflenmektedir. Ayrıca ilk bölümden itibaren hegemonyanın aşama aşama ortaya çıkışının açıklanması da bu şablona göre "hegemonyanın belirleyicileri" çerçevesinde analiz edilmiş olacaktır.

Amerikan hegemonyasının, dününden bugününe kadar her aşamasının inceleneceği ikinci bölümde ABD'nin tarihsel, kültürel, ekonomik ve siyasi kökenine inilecek ve Amerikan hegemonyasının alt yapısına bir ön giriş yapılmış olacaktır. Ardından Amerikan hegemonyasının ortaya çıktığı dönemde yaşanan önemli olayların ve gelişmelerin tarihsel bir perspektiften değerlendirmesi yapılarak Amerikan hegemonyasının inşası ile yükselişine kadar geçen süreç ifade edilmiş olacaktır. Birinci bölümde çerçevesi çizilen, hegemonyanın belirleyicileri çerçevesinde Amerikan hegemonyasının oluşumu ve Amerikan hegemonyasının temelleri ortaya konmaya çalışılacaktır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden günümüze, ABD tarafından "Yeni Dünya Düzeni" adı altında şekillendirilmeye çalışılsa da kalıcı bir istikrar yakalayamadan yol alan bir dünya içinde, güç kaymasının yaşanması ve yeni oluşumların ortaya çıkması da kaçınılmaz bir sonuç olmuştur. Uluslararası sistem içinde ön plana çıkan aktörlerin mevcut durumlarına uygulanmasına ve yeni bir hegemonik oluşuma dair ipuçları da, tez çalışmasının üçüncü bölümünde verilecek ve Amerikan hegemonyasının son bulması halinde bu yeni oluşumların ya da güç unsurları açısından kendisine rakip olan ülkelerin bir değerlendirmesi yapılacaktır. Amerikan hegemonyasını sonlandırabilecek olası rakiplerin ve 21. yüzyılın hegemonya anlayışının değerlendirilmesinin ardından Amerikan hegemonyasının emsallerinden farkı da ayrı bir konu başlığı altında irdelenecektir.

Amerikan hegemonyasının akıbeti konusunda gerek alanında uzman akademisyenler gerekse Amerika'nın önemli kuruluşlarının yapmış olduğu pek çok çalışma bulunmaktadır. Keza öngörü raporları aracılığı ile ABD, geleceğe yönelik tahminler yaparak alınabilecek önlemler konusunda fikir sahibi olurken; zaman zaman da bu raporları yayınlamaktadır. Bu öngörü raporlarının yanı sıra gündemden düşmeyen bir konu olması nedeniyle Amerikan hegemonyasının geleceğine ilişkin basında da pek çok yorumun olduğu görülmektedir. Bu nedenle üçüncü bölümde Amerikan hegemonyası karşısındaki muhtemel rakipleri ifade ederken yayınlanmış

öngörü raporları ve Amerikan hegemonyası konusunda yorumu bulunan stratejist ve akademisyenlerin görüşlerine yer verilecektir.

21. yüzyıl dünyasının değişen koşullarında; Amerikan hegemonyasının akıbetinin ne olacağına duyulan akademik merak bu çalışmanın ilham kaynağı olmuştur. Geçmişte yapılmış çalışmalardan farklı olarak geleneksel bir yorumlamanın dışına çıkmak hedeflenmiştir. Amerikan hegemonyasının dünü ve bugününün analizinin tarihsel ve teorik bir bakış açısı ile yorumlanmasının yanı sıra önceki çalışmalardan farklı olarak daha çok işletme bilim dalının bir analiz yönetimi olan SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats), analizi yöntemi ile bu tez çalışması sonlandırılacaktır. Etkili stratejiler oluşturmaya ve sonuçlarını değerlendirerek kontrol etmeye yönelik kararlar almak için kullanılan SWOT analizi yöntemi ile 21. yüzyılda Amerikan hegemonyasının mevcudiyeti konusundaki şüphelerin varlığına dair stratejik bir cevap aramaya yönelik olarak farklı bir yorum geliştirilecektir.

Dünyada yaşanan gelişmeler artık küreselleşmenin de ötesinde bilişim çağı olarak da adlandırılan 21. yüzyılda öyle bir hızla dünyayı değiştirmektedir ki Amerika'nın bu değişime kendisi için olumlu olacak bir yönde tepki verip veremeyeceği, sadece yapılacak tahminlerle değil; her yönden değerlendirmenin bulunacağı sistematik bir yaklaşım ile analiz edilebilir. Ancak yine de stratejik yönetim konusu genellikle işletme dokümanları içerisinde yer aldığından, burada ana hatları ile bir değerlendirme yapılarak sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır. Böylece 21. yüzyılın genel şartları dikkate alınarak Amerika'nın ülke içi dinamiklerinin analiz edilmesiyle belirlenen güçlü ve zayıf yönleri çerçevesinde, hegemonyasının mevcut durumunu ifade etmeye çalışılırken, dış çevresinin analiz edilmesiyle de Amerikan hegemonyasının uluslararası arenada karşılabileceği fırsat ve tehditler belirlenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

HEGEMONYA: KAVRAMSAL, TEORİK VE TARİHSEL ÇÖZÜMLEME

1.1. Hegemonya Kavramının Tanımı ve Temel Özellikleri

1.1.1. Hegemonya Kavramının Tanımı

Dünyada politik, ekonomik kararlar ve sosyal eylemler neticesinde yaşanan dönüşümlerin anlaşılması, öncelikle ülkelerin birbirleri ile olan ekonomik, askeri, siyasi, sosyo-kültürel vb. ilişkilerinin birçok açıdan değerlendirmesiyle mümkün olabilecek bir durumdur². Hegemonya, uluslararası düzeyde bir etkiyi içerdiğinden günümüzde yaşanan pek çok olayın dayanağını kavramak ve bazı sorulara yanıt bulabilmek için kuramsal bir kavram olarak bu kapsamda tercih edilmiştir.

Hegemonya kavramının kuramsal olarak içeriğinde yer aldığı; ekonomi ve politika arasındaki etkileşimin bir arada işlendiği “ekonomi politiğin” uluslararası versiyonu olarak, “uluslararası ekonomi politik”³ ile ülkeler arası ilişkilerin incelendiği bilim dalı olan uluslararası ilişkiler disiplini açısından hegemonya kavramının tanımlamasını yaparken öncelikle bu bilim dallarının merkezinde bulunan “devlet” kavramının içinde barındırdığı öğelere bakmak gerekir.

Bir devletin uluslararası ilişkilerde uyguladığı politikanın yegâne vasıtası güçtür⁴. Devletlerin birbiri ile ilişkileri sırasında, problem ve gerginlik yaratan en önemli konulardan biri, sistemi oluşturan devletler arasındaki güç dağılımıdır. En

² Thomas Piketty, **21. Yüzyılda Kapital**, Çev. Hande Koçak, Türkiye İş Bankası Kültürel Yayınları, İstanbul, 2014, s. 628-629.

³ Harold James, “International Order After the Financial Crisis”, **International Affairs**, Vol. 87:3, 2011, s. 529.

⁴ Sait Yılmaz, “Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dengesinin Evrimi”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, No. 1, 2008, s. 37.

güçlünün diğer devletlerle ilişkilerinde gücünü hissettirmesi, egemen ve eşitlik eksenine aykırı olsa da bir gerçeği ifade etmektedir. Bir devletin gücü diğerlerine göre arttığında eşitlik olgusu bozulmakta ve devletler en güçlüden en güçsüze doğru hiyerarşik bir şekilde sıralanmaktadır⁵. Bu uluslararası düzen ile dünya ekonomisindeki yapısal değişiklikler arasındaki ilişkilerin açıklanması sırasında, uluslararası liderlik konusu pek çok bilim dalının inceleme konusu olmuştur. Sözlük anlamı kısaca “liderlik” olan “hegemonya” kelimesi, tam da bu noktada devletler arası güç ilişkisini tanımlamak için tercih edilen bir kavram olmuştur.

Hegemonya kavramının modern sosyal bilimler literatürüne ilk kez dahil olması daha çok siyaset bilimi çerçevesinde olmuşsa da, hegemonya olgusunun bugüne kadar pek çok alanda ve birbirinden farklı görüşler çerçevesinde kullanılmıştır. Özellikle uluslararası ilişkiler ve uluslararası ekonomi politik disiplini içerisinde güç dengesini izah etmek için araç olarak ele alınarak üzerinde yoğun bir şekilde tartışılan hegemonya kavramı insanlık tarihi kadar eskidir⁶.

Yunanca kökenli bir sözcük olan “Hegemonya” (liderlik) kavramının tarihteki ilk olarak kullanımı Antik Çağda; Pers İmparatorluğu’na karşı bir ittifak oluşturmak amacıyla Atina şehir devletlerine katılan diğer Yunan şehirlerinin arasındaki ilişkiyi tanımlamak için olmuştur. Atina örneğinde hegemonya, diğerleri üzerinde daimi bir siyasi güç uygulamaksızın ortak çabaların organize edilip yönlendirilmesi anlamına gelmektedir⁷.

Eski Yunan medeniyetlerine kadar uzanan bu geçmişinin yanında siyasi bir gelişmeden sonra “hegemonya” sözcüğünün gündeme gelişi, Rus Devrimi sonrasında

⁵ Nico Krisch, “Diğerlerinden Daha mı Eşit? Hiyerarşi, Eşitlik ve Uluslararası Hukukta ABD Üstünlüğü”, **ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri**, Ed. Michael Byers-George Nolte, Phoenix Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 153.

⁶ Zbigniew Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika’nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri**, Çev. Yelda Türedi, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2005, s. 17.

⁷ Niall Ferguson, “Hegemony or Empire”, s. 3, (Çevrimiçi)
<http://www.foreignaffairs.com/articles/59200/niall-ferguson/hegemony-or-empire>, 05 Şubat 2013.

Bolşeviklerin proletarya⁸ ile ilişkisini açıklamak için kullanmasıyla olmuştur⁹ ve böylece hegemonya kavramı daha çok siyasi bir nitelik kazanmıştır. Ancak siyaset bilimine hegemonya kavramını en yoğun şekilde eklemelendiren düşünür, İtalyan Komünist Partisi'nin kurucu üyesi Antonio Gramsci (1891-1937) olmuştur. Daha sonraki bölümlerde de geniş bir şekilde değerlendirildiği gibi, ister hegemon gücün önemine dair olsun isterse de bölgesel ya da küresel sistemde askeri ve ekonomik güçlerin üstünlüğüne atıfla olsun hegemonya yaygın bir kavramdır. Gramsci için hegemonya; bu anlamları da karşılayan, fakat bunların çok ötesine geçen, biraz daha karmaşık bir kavramdır¹⁰. Bu nedenle de hegemonya kavramı denildiğinde ilk akla gelen isim Gramsci'dir.

Hegemonya kavramının teorik olarak ele alınacağı daha sonraki bölümlerde de ayrıntılı bir şekilde incelenecek olan Gramsci için hegemonya kavramı; egemen sınıfın hükmedilen bütün sınıfların rızasıyla ondan korunma yeteneği, onlara entelektüel ve ahlaksal liderlik yapma yeteneği ve hükmedilenleri kendi çıkarlarının egemenin çıkarlarıyla aynı olduğuna ikna etme yeteneğidir¹¹. Gramsci bu tanımıyla hegemonya kavramına çok farklı bir boyut kazandırmış ve günümüzün hegemonya kavrayışı daha çok bu çerçevede algılanmaktadır.

Bir disiplin olarak doğuşu, Birinci Dünya Savaşı ardından gerçekleşmiş olan uluslararası ilişkiler literatüründe¹², hegemonya kavramının ilk kullanımına 1975'te Encyclopedia Britannica'da rastlanmaktadır¹³. Uluslararası ilişkilerde hegemonya kavramının kullanımının özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası arttığı görülmektedir.

⁸ Üretim araçlarına sahip olmayan işçi sınıfı ifade etmek için Marksist teoride kullanılmaya başlayan bir kavramdır.

⁹ Mojmír Hampl, "The Case of European Monetary Integration and its Former Hegemon", **German Economic Review**, 2012, s. 1.

¹⁰ Martin Griffiths-Steven C. Roach-M. Scott Solomon, **Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler**, Çev. CESRAN, 2. bs., Ankara, Nobel Yayıncılık, Ekim 2011, s. 87.

¹¹ **A.e.**, s. 88.

¹² Atilla Eralp, "Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması", **Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, Atilla Eralp (der.), İletişim Yayınları, 13. Baskı, İstanbul, 2011, s. 58.

¹³ Giovanni Arrighi, "Hegemony and Social Change", Chase Dunn et. al., **Mershon International Studies Review**, C. 38, No. 2, 1994, s. 373.

Bunun ABD'nin dünya politikasını belirlemede artan etkinliği ile bağlantılı olduğu söylenebilir.

Ekonomi politik alanında hegemonya kavramının ilk defa kullanımını ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında, 1947 yılında Avrupa'nın toparlanması için gündeme gelen Marshall Planı'nın ortaya çıkmasında da katkısı bulunan¹⁴ Charles Kindleberger'in "The World in Depression 1929-1939" adlı kitabı ile olmuştur. Kindleberger bu çalışmasında, doğrudan hegemonya kavramından bahsetmemesine rağmen, 1930'larda yaşanan ekonomik bunalımının altında yatan neden olarak o dönemde hegemonyasız bir dönemin yaşanıyor olmasına dayandırmış ve "hegemonya" olarak adlandırılabilir bir lider gücün eksikliğinin böylesine büyük bir krize yol açtığını savunmuştur. Kindleberger ayrıca çalışmasında, uluslararası önder bir ülkenin varlığı halinde o dönemde yaşanan ekonomik bunalımın yaşanmayacağını ve dolayısıyla İkinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkmayacağını iddia etmiştir¹⁵.

Herhangi bir bilim dalından bağımsız olarak yapılan literatür taraması esnasında hegemonya konusunda pek çok tanım ve yoruma rastlanmıştır. Öte yandan hegemonya; daha çok uluslararası ilişkiler disiplinlerinin ilgi alanında olduğundan bu kavramın, uluslararası ilişkiler içinde yer alan çeşitli yaklaşımlar çerçevesindeki teorik olarak tanımı ve kapsamına geçmeden önce literatürde kullanılan farklı anlamlarını genel olarak Tablo 1'de olduğu gibi özetlemek mümkündür:

¹⁴ Deniz Gökçe, "Charles Kindleberger de rahmetli oldu!", **Akşam Gazetesi**, 14 Temmuz 2003, (Çevrimiçi) <http://arsiv.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2003/07/14/yazarlar/yazarlar30.html>, 16 Mart 2013.

¹⁵ Charles P. Kindleberger, **The World in Depression: 1929-1939**, London, The Penguin, 1973, s. 305-308.

Tablo 1: Literatürde Hegemonya Tanımına İlişkin Yapılan Tanımlar

YAZAR	TANIM
Antonio Gramsci, 1926-1937	Hegemonya, hakim sınıfa ait egemen ideolojinin bütün sınıflara yayılmasıdır.
Robert O. Keohane, 1984	Karşılıklı bağımlılığın artmaya başladığı uluslararası ilişkiler sisteminde diğer ülkelerin rızasına ve katılımlarına dayalı bir uluslararası düzen kuran devlet hegemonyadır.
Robert Gilpin, 1988	Uluslararası işbirliğinin, rıza ve ekonomik ilişkilerin artırılması yoluyla gerçekleştirilmesini sağlayan ve bu şekilde istikrarı yerleştiren temel unsur hegemonyadır.
Stephen Gill, 1990	Hegemonik olmak isteyen grubun öteki sınıfların çıkarlarını isteklerini tatmin edebilmesidir ve bu durum öncelikle hegemon gücün, kendi çıkarlarını anlaması ve kendi hegemonik isteklerini gerçekleştirilmesinden geçer.
Robert W. Cox, 1993	Belli bir güç yapısının geçici biçimde evrenselleştirilmesi sureti ile bir baskınlık olgusu gibi değil, doğanın gerekli düzeni olarak görüldüğü sistemik bir güçtür hegemonya.
Lawrence Ziring, 1995	Hegemonya, bir ülkenin hakim etkisini veya kontrolünü diğer devlet ya da bölgeye yaymasıdır.
Ülke Arıboğan-Gülden Ayman-Beril Dedeoğlu, 1996	Eski Yunan'da hegemonya, bir devletler topluluğu içerisinde bir devletin diğerlerine önderlik etmesi anlamında kullanılmıştır. Günümüzde ise, bir ülkenin başka bir ülke, ülkeler grubu ya da bölgeyi kendi etki alanı içine aldığı, kendisine bağlı birimler aracılığı ile dolaylı olarak yönettiği bir sistematiği ifade eder.
Martin Carnoy, 2001	Hegemonya, belirli bir yaşam ve düşünce biçiminin egemen olduğu, gerçekliğe ilişkin bir yaklaşımın bütün kurumsal ve özel görünüşleri içinde topluma yayıldığı, ruhuyla bütün beğeni, ahlak, gelenekler, dinsel ve siyasi ilkeleri ve bütün toplumsal ilişkileri ifade etmektedir.
John J. Mearsheimer, 2001	Hegemonun temel amacı, dünya üzerinde kendi bölgesinde hegemonyasını inşa ederken, rakip bir büyük gücün başka bir bölgede hakimiyet kurmasını önlemektir.
Bob Jessop, 2005	Hegemonya farklı sınıf bağlantılı güçlerin, belirli bir sınıfın ya da fraksiyonların siyasi, entelektüel ve ahlaki önderliği altında ya da daha kesin biçimde onun siyasi, entelektüel ve ahlaki sözcülüğünde adlandırılması ve örgütlenmesini içerir.
Joseph S. Nye, 2005	Hegemonya, yumuşak güç ile elde edilen çekiciliktir.
E. Fuat Keyman, 2006	1648 yılında Westphalia antlaşmasıyla kurulan modern uluslararası ilişkiler sisteminin kurucu niteliğidir ve askeri güç kadar, pazar ekonomisi ile bu temelde geliştirilen yönetim teknolojisinin de önemli olduğu bir dünyayı yönetme, uluslararası ilişkilere vizyonuna sahip olan ülke hegemonyadır.
Ian Clark, 2009	Önderlik etmesine yetebilecek kaynaklara sahip bir devlete yüklenmiş özel hak ve yükümlülüklerin kurumsallaşmış uygulaması hegemonyadır.
Marin Katusa, 2010	Hegemonya kavramının bir diğer kullanım şekli de ABD'nin ileri teknolojideki hegemonyası ya da Rusya'nın Asya'da enerji konusunda kurduğu hegemonya gibi sadece belli bir alanda ya da belli bir kaynak üzerine kurulmuş olan hegemonyadır.
Peter Ives, 2011	Hegemon bir devletin başkentinden ya da bir imparatorluktaki hakim ülkeden ziyade, bir ittifakın liderini tanımlar.

Kaynaklar: Robert O. Keohane, **After Hegemony, Cooperation and Discord in the World Political Economy**, First Edition, Princeton University Press, New Jersey, 1984, s. 40;
John J.Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics, First Edition**, Norton Press, New York, 2001, s. 1;
Marin Katusa, "Shale by the Pail: Europe Shakes Its Fist at Russian Hegemony", (Çevrimiçi) <http://www.uraniumstocks.net>, 25 Mayıs 2013;
Ian Clark, "Bringing Hegemony Back In: The United States and International Order", **International Affairs**, Vol.85(1), 2009, s. 24;

Antonio Gramsci, **Hapishane Defterleri: Tarih, Politika, Felsefe ve Kültür Sorunları zerine Seme Metinler**, İstanbul, ev. Kenan Somer, Onur Yayınları, 1. bs, 1986, s. 175;

Lawrence Ziring ve diğ., “Diplomacy: Hegemony”, **International Relations: A Political Dictionary**, California, 1995, s. 257;

Robert W. Cox, “Gramsci, Hegemony and International Relations”, **Gramsci, Historical Materialism and International Relations**, Der. Stephen Gill, Cambridge University Press, Cambridge, Victoria, 1993, s. 58;

Stephen Gill, **American Hegemony and the Trilateral Commission**, Cambridge Press, Cambridge, 1990, s. 57;

lke Arıboğn - Glden Ayman - Beril Dedeoğlu, **Uluslararası İlişkiler Szlğ**, Der. Faruk Snmezoğlu, Der Yayınları, 2. Bs., İstanbul, 1996, s. 215;

Martin Carnoy, “Gramsci ve Devlet”, **Praksis Dergisi**, S. 3, 2001, s. 253;

Peter Ives, **Gramsci’de Dil ve Hegemonya**, ev. Ekrem Ekici, 1. Baskı, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2011, s. 105;

Bob Jessop, **Hegemonya, Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet**, Der. Betül Yazar-Alev zkazan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 171;

Robert Gilpin, “The Theory of Hegemonic War”, **The Journal of Interdisciplinary History**, Vol. 18, No. 4, 1988, ss.606-610;

Joseph S. Nye, **Dünya Siyasetinde Başarımın Yolu: Yumuşak Güç**, ev. Rayhan İnan Aydın, İstanbul, Elips Kitap, 1. bs., Ekim 2005, s. 33;

Adam D. Morton, “Social Forces in the Struggle over Hegemony: Neo-Gramscian Perspectives in International Political Economy”, **Rethinking Marxism**, Vol. 15, No. 2, April 2003, s. 158;

E. Fuat Keyman, “Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya”, **Uluslararası İlişkiler**, C. 3, S. 9, Bahar 2006, s. 1, 2.

Uluslararası ilişkiler disiplini çerçevesinde incelenen konular dışında Türkçede kullanımına sıkça rastlanmayan hegemonya kavramının, Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı Türkçe sözlüğündeki tanımına göre; “bir devletin başka bir devlet üzerindeki siyasal üstünlüğü ve baskısı”¹⁶ olarak ifade etmek mümkündür.

Görüldüğü gibi hegemonya kavramının pek çok zaman; liderlik, üstünlük ve hâkimiyet gibi terimlerle eş anlamlı olarak kullanımı söz konusudur. Bu terimlerden hangisinin hegemonya yerine kullanılacağı da ayrı bir tartışma konusudur. Kimi yazarlar hegemonyayı liderlik kelimesinin yerine kullanırken¹⁷, kimi yazarlar ise bu tanımlamanın yerine hegemonya kavramsallaştırması yapılmasının bir üstünlüğü gizlemek amacına hizmet ettiğini ileri sürerek eleştirmektedirler¹⁸. Bu görüşte olan yazarlara göre hegemonya kavramının bu biçimde kullanılması bir devletin diğerlerinin egemenliğine müdahale etmesini meşrulaştırmak amacıyla kasten tercih edilmektedir¹⁹.

Sonuç olarak hegemonya, süreklilik arz eden bir mücadeledir. Bu mücadele sürecinde değişen sadece tarafların konumlarıdır. Tablo 1’de görüldüğü üzere; hegemonya kavramı konusunda her düşünürün birbirinden farklı yorumları bulunmaktadır. Bu yorumların içeriğinde ise hegemonyanın kapsamı ve içinde bulundurması gereken unsurlar farklı şekillerde yorumlanmıştır. Hegemonyanın içeriğindeki unsurlara ve tarihsel süreci de içeren bir bakış açısıyla hegemonyaların gelişiminin izah edileceği, ilerleyen bölümlere geçmeden önce, çoğu zaman birbiri yerine kullanılan diğer kavramlar çerçevesinde bir değerlendirme yaparak aralarındaki farkı ortaya koymak mümkündür.

¹⁶ **Türkçe Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2008.

¹⁷ Robert Gilpin, “The Rise of American Hegemony,” **Two Hegemonies: Britain 1846-1914 and the United States 1941-2001**, Der. Patrick Karl O’Brien-Armand Clesse, Aldershot, Ashgate Publishing, 2002, s. 165.

¹⁸ Arrighi, “Hegemony and Social Change”, s. 365.

¹⁹ Robert Cox, “Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method”, **Approaches to World Order**, Der. Robert Cox-Timothy Sinclair, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, s. 135.

1.1.2. Hegemonya Kavramının Temel Özellikleri Çerçevesinde Bir Değerlendirme: Hegemonya ile Benzeştirilen Diğer Kavramlar

Hegemonya kavramı, esasen gündelik yaşamda, halk arasında pek de kullanılmayan bir kelimedir. Bu nedenle kimi zaman bazı yakın kavramlarla ilişkilendirilmekte ve hatta karıştırılmaktadır. Yapılan araştırmalar esnasında kolonyalizm, emperyalizm, imparatorluk ve küreselleşme gibi kavramlar hegemonya kavramı yerine kullanıldığı görülmüştür.

Bu bölümde hegemonya kavramının genel çerçevesi çizilirken hegemonya ile eş anlamlı olarak kullanılan kavramların kısaca açılımı yapılacak ve hegemonya kavramı ile karşılaştırılacaktır.

1.1.2.1. Kolonyalizm

Yeni bir ülkeye ya da daha genel bir ifade olarak yeni bir yerleşkeye yerleşen ve anayurtları ile bağlantısını koruyan topluluğun, anayurtları ile bağlantılarını korudukları sürece bu yerleşkeye, “colonia” (koloni) denir²⁰.

Kolonilerin oluşumu, bilinmeyenlerle dolu coğrafyalarda, yabancı bir toprak parçasının işgal edilmesinden sonra o bölgeye göçmenlerin yerleştirilmesi şeklinde başlar²¹. Bu süreçte göçmenlerin yer altı ya da yer üstü zenginlikleri işlemeleri söz konusudur. Çevre topraklara yönelik bir yayılmadan farklı olarak, askeri güçle işgal edilmiş deniz aşırı bir bölgeye, medeni dünyadan insanların yerleştirilmesi olarak tanımlanır ve uygulanır.

²⁰ Ania Loomba, **Kolonyalizm-Post Kolonyalizm**, Çev. Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, 1. bs., İstanbul, 2000, s. 18.

²¹ Gerry Kearns, “Geography, Geopolitics and Empire”, **Transactions, of the Institute of British Geographers**, No. 35, 2010, s. 187–203.

15. ve 16. yüzyılda Avrupa krallıklarının askerlerinden, din görevlilerinden ve memurlarından oluşan bir grup Amerika kıtasının büyük bir bölümüyle, Afrika ve Asya kıtalarının kıyıları boyunca uzanan sayısız alanları ele geçirmek üzere yola çıkarak bu bölgelere yerleşmiştir. Üç yüzyıl boyunca devam eden bu ilk sömürgeleştirme hareketi, 19. ve 20. yüzyılda yaşanacak olayların belirtilerini içermektedir²². 1492'de Amerika kıtasının keşfiyle kıtanın güney karasını kontrol eden İspanya, Britanya Krallığı üzerinde güneş batmayacak şekilde Kuzey Amerika'dan Hindistan'a kadar yayılırken²³ bu kolonileşme hareketi ilk bakışta hristiyanlığı yayma amacına hizmet ediyor gibi görünse de asıl amaç yeni keşfedilen bu toprakların yeraltı ve yerüstü kaynakları ile insan gücünün sömürülmesini hedef almıştır.

Avrupalı burjuvanın artmasında bu sömürgeleştirme faaliyetlerinin önemli bir rolü olmuştur. Burjuva sınıfı, ekonomik ve siyasal iktidarını güçlendirmiş ve 19. yüzyılda modern sanayi kapitalizminin üzerinde doğacağı temelin oluşmasına, yani çok büyük oranlardaki sermaye birikimine olanak sağlamıştır²⁴. Sömürge ülkeler üzerindeki mutlak hakimiyeti olması ve hegemon ülkenin zengin ülke konumunda olması gibi nedenler, kolonileri bulunan ülkenin hegemon ülke olduğu çağrışımını yapmaktadır.

Bu anlam karmaşasını gidermek için hegemonya ile kurulan egemenliğin Kolonyalizmden farkı, Gramsci'nin analiz ettiği hegemonya kavramı ile karşılaştırılarak ortaya konulabilir. Kolonyal egemenlik büyük ölçüde baskı ve zor uygulanarak sağlandığından kolonileştirilen toplumların rızasını içermez. Rıza unsurunun olmayışı, kolonyalizmi hegemonya sürecinden ayıran önemli bir ayrıntıdır.

Kolonileşme ile hegemonya kavramının birbirleri ile karıştırılmasının altında yatan en büyük neden ise, dünya tarihine bakıldığında kolonileşmede başarılı olan ülkenin hegemonik gücünün de artmasıdır.

²² Sinan Adalı, **Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Kapitalizm Öldürür!**, Pencere Yayınları, 1. bs., İstanbul, Mayıs 2001, s. 13.

²³ Deniz Ülke Arıboğan, **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri: Uluslararası İlişkilerde Güç Mücadelesi**, Derin Yayınları, 2. bs., İstanbul, 1997, s. 66.

²⁴ Adalı, **a.e.**

1.1.2.2. Emperyalizm

Emperyalizm bir devletin, başka bölgelerdeki devletleri kendi menfaatlerine inandırarak kendi etkisini yapılandırması - daha bilinen bir tabirle sömürgeleştirilmesi- olarak ifade edilebilir. Emperyalist ülke, sömürdüğü ülkelerdeki hammadde ve yeraltı-yerüstü zenginliklerini elde ederek sahip olduğu gelişmiş teknoloji ile işleyerek, sonrasında bu ülkelere geri satarak fayda sağlamış olur. Bu nedenle emperyalizm, kimi zaman egemenlik kurma ve yayılma arzusunu bizzat içinde yaşayan bir “zorunluluk” olarak da açıklanmaktadır²⁵. Emperyalizm, kuvvet etkisine dayanarak devletin egemenlik ve kontrol alanını milli sınırlar ötesine yayma politikasıdır. Toprak kazancı, askeri üstünlük, iktisadi menfaatler, politik nüfuz ve kültürel sızma, emperyalizmin ana hedefidir²⁶.

Emperyalist ülkeler savaşarak elde ettikleri topraklara tam olarak yerleşmez ancak kendi atadıkları yöneticileri, asimetrik konumu çıkarlara ve avantajlara dönüştürür. Bunun sonucu daha az masrafla daha çok kazanmadır. Bu nedenle kolonyalizm ve emperyalizm pek çok zaman birbirinin yerine kullanılan kavramlar olmuştur. Ancak ikisi arasındaki temel fark, emperyal ülke, iktidarın kaynağı ve dışa aktığı metropol iken koloni ise metropolün kontrol ettiği ve nüfuz ettiği yerdir. Emperyalizm koloniler olmaksızın işleyebilir ama koloniler, emperyalist tavırlar sergilemeden yaşamlarını sürdüremezler²⁷.

Kapitalist düzeni sağlayan dinamiklerin geçirdiği evreleri ve emperyalizmin yapısal ilişkileri ile bölüşüm ilişkileri birbirinden ayırt etmeden değerlendirdiğinde, kaba genellemeler ortaya çıkmakta ve dönemler arasındaki farklılıklar kavranamaz hale gelmektedir²⁸. Emperyalizm gerçekte Avrupalı ulus devletlerin egemenliklerini

²⁵ Michael Parenti, **İmparatorluğa Hayır: ABD'nin Küresel Hegemonyasının İç Yüzü**, Çev. Serpil Demirci-İbrahim Yıldız, Ütopya Yayınları, İstanbul, 2002, s. 195.

²⁶ Feridun Ergin, **Uluslararası Politika Stratejileri**, Çağlayan Basımevi, İstanbul, (TY), s. 106-108.

²⁷ Loomba, **a.g.e.**, s. 18, 24.

²⁸ Korkut Boratav, “Emperyalizm Mi? Küreleşme Mi?”, **Küreselleşme**, Der. Ahmet Tonak, İmge Yayınevi, İstanbul, 2000, s. 17.

kendi sınırları ötesine yaymasıyla başlamıştır²⁹ ve emperyalizm, her ülkede ayrı bir karaktere sahiptir.

Emperyalizmin geliştirildiği ilk ülke olan İngiltere’de emperyalist yayılımın gelişimi, özellikle sömürgeci bir politika ile gerçekleşirken devam ediyordu. Temel olarak İngiliz sermayelerinin büyük çapta ihracı bu ülkenin uçsuz bucaksız sömürgelerine yönelmiştir. İngiltere’nin kendisine ham madde çektiği bu sömürgeler, İngiliz sanayi ürünleri için sürüm yerleri meydana getirmek bakımından da önemli bir rol oynamışlardır³⁰.

Emperyalizmin aynı zamanda bir ekonomik boyut içermesinde 16. yüzyıldan itibaren Batı Avrupa’da uygulanan merkantilist politikaların etkisi büyük olmuştur. 1500-1800 yılları arasındaki Merkantilist dönem, feodalizmin çözülmesiyle birlikte piyasaların da gelişmesi ve ticari kapitalizmin oluşmasına; bunlarla birlikte toplumun yeniden örgütlenmesine ve bireysel hayatların yeniden düzenlenmesine olanak sağlamıştır³¹.

Ayrıca ulusal devletlerin de bu dönemde ortaya çıkması, Merkantilizmin devlet merkezli, korumacı ve ekonomi ile siyaseti ayırmayan yapısını etkilemiştir. Merkantilizm, parayı ve dış ticareti ön planda tutar. Buna göre, dış ticarete koruma politikası yoluyla sağlanacak ödemeler dengesi fazlası, uluslararası alanda çıkarları çatışan ülkelerin güçlü olması için gereklidir. Çünkü emperyalizmin merkezindeki devletin gücünün kaynağı, dış ticaret fazlasıyla elde edilen servettir³². Emperyalist ülkeler bu nedenle kendi toprakları dışında fetih alanı ararlar.

²⁹ Michael Hardt-Antonio Negri, **İmparatorluk**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 19.

³⁰ Vladamir Potyemkin, **Uluslararası İlişkiler Tarihi: Başlangıçtan Bugüne Diploması Tarihi**, Çev. Atilla Tokatlı, 1. bs., C. 4, İstanbul, Ocak 1978, s. 68.

³¹ İşaya Üşür, “Ekonomi Politik: Zarif Mezar Taşları”, **Praksis**, No. 10, Yaz-Güz 2003, s. 145-148.

³² Gülten Kazgan, **İktisadi Düşünce ya da Politik İktisadın Evrimi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 9.bs., 2000, s. 45.

Medenileşme, emperyalist ülkelerin çıkış noktasıdır. Nitekim Sanayi Devrimi ve kapitalizmin yaygınlaşması ile birlikte emperyalist ülkeler güçlenmiştir ve bu nedenle hegemonya kavramı ile eş anlamlı kullanımına da sık sık rastlanmaktadır.

Öte yandan emperyalizmin yapısında karşılıklı bağımlılık ilişkisi vardır. Ancak bu ilişkinin, bir hegemonyaya dönüşmesi, özellikle merkez ülkeler ile çevre ülkeler arasındaki bölüşüm ilişkisinin değişmesini gerektirmektedir. Çünkü hegemon ülkenin rızayı kazanmak için, en başta uluslararası hukuku da devreye sokarak, tüm ülkeleri eşit düzeyde bağlayan normların, kuralların oluşması ve bunları uygulayacak gerçekçi kurumların işlerlik kazanmasını sağlaması gerekir³³.

Amerikan karşıtı hemen hemen her görüşte; Amerika'nın emperyalizmi devam ettirmekle itham edildiği görülür. Ancak geçmişteki emperyalist projelerin hayata geçirilmesi artık mümkün değildir. Aslında günümüzde hiçbir ulus devlet bunu yapacak güçte değildir. Emperyalizm miadını uzun zaman önce doldurmuştur³⁴. Dünyada egemen olan sistemin hegemonya mı, emperyalizm mi olduğuna karar verebilmek için, hegemonyanın tek tek ulusların üzerinde nasıl egemenlik kurduğu, ulusların, uluslararası kurumlar ile olan ilişkilerini nelerin belirlediği, bu uluslararası kurumların hegemonik güçten nasıl etkilendiğine bakmak gerekir³⁵. Nitekim hegemonya kavramı ile emperyalizm arasındaki farkı ifade ederken burada da yine rıza unsurunun önemine rastlanmaktadır.

1.1.2.3. İmparatorluk

İmparatorluk, tek bir emperyal merkezden farklı toplulukların yönetimidir. Emperyalizmin aksine imparatorluk, toprak temelli bir iktidar merkezi yaratmadığı gibi sabit sınırları ya da engelleri de tanımaz³⁶. İmparatorluk kuran ve denizlere hakim olan ülkelerin stratejik üstünlük hesaplarıyla metropol dışında üsler kurmaları veya

³³ Şule Daldal, "Neo-Liberal Politikalar ve Hegemonya Krizi", **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, C. 21, S. 1, İstanbul, 2006, s. 168.

³⁴ Hardt-Negri, **a.g.e.**, s. 20.

³⁵ Immanuel Wallerstein, **Liberalizmden Sonra**, Metis Yayınları, İstanbul, 2003, s. 33.

³⁶ Hardt-Negri, **a.g.e.**, s. 19.

etkisini silah kuvvetinden alan bir dış politika sistemine kaymaları eskiden beri rastlanmış bir durumdur³⁷.

Emperyalizmden, imparatorluğa geçişi anlamak için, sermayenin gelişimine bakmak gerekir³⁸. Sömürgeci imparatorlukların coğrafi keşifler yoluyla buldukları yeni dünyalarda diğerlerine güçlerini kabul ettirmeleri açısından kolonileşme önemli bir araç olmuştur. Keşfedilen bu yeni topraklarda imparatorluk (beyaz adam) artık hem ekonomik, hem siyasi hem de dini açıdan yeni dünyanın kurallarını belirlemiş ve bunlara uymak için yerli halkı zorlamıştır³⁹.

Tarihsel sürece bakıldığında kolonilerin yabancı bir coğrafyada kurulmasının ardından, kolonileştirilen yerlerin kaynaklarından kazanımların elde edilmesi, daha sonraki dönemlerde bunun emperyalist bir boyutta olması ve küresel hale gelmesinin temelinde her yönden avantaj elde etme arzusu vardır. Çünkü hegemon bu avantajları ile oluşturduğu avantaja dayalı düzende hem kendi iç sistemini besleyecek kaynaklar elde edecek, hem de diğer devletler üzerinde caydırıcılığını devam ettirecektir⁴⁰.

Hegemonya ile imparatorluk arasındaki fark için ise sosyal sınıf mücadelelerini irdelemek gerekir. Örneğin; Lenin, emperyalizmi modern devletin evrim sürecinde yapısal bir aşama olarak görmüş ve ona göre Avrupa devletleri ilk biçimlerinden ulus devlete ve daha sonra da emperyalist devlete zorunlu ve doğrusal bir şekilde dönüşmüştür. Bu gelişmenin her aşamasında, devlet popüler uyumluluğu kurmanın yeni araçlarını bularak, çokluğu halka dönüştürmek zorunda olmuştur. Bunu yaparken de ideolojiyi kullanmak en doğru seçenek olmuştur. Bu analiz ayrıca, Gramsci'nin düşüncesinin temel teması haline gelecek olan hegemonya kavramının ilk politik anlatımıdır⁴¹. Bu yoruma bakarak Lenin'e göre hegemonyanın, emperyalizmin gelişmiş hali olduğu yorumu yapılabilir ve burada ele alınan imparatorluk olgusu hegemonyayı araç olarak kullanan kurumsal bir yapıdır.

³⁷ Ergin, **a.g.e.**, s. 106-108.

³⁸ Hardt-Negri, **a.g.e.**, s. 249.

³⁹ Arıboğan, **a.g.e.**, s. 27.

⁴⁰ Cox, "Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method", s. 130.

⁴¹ **A.e.**, s. 247.

Doğaları gereği kurulan imparatorluklar, siyasi olarak istikrarsızdır; çünkü imparatorluğun içinde daha fazla özgürlüğü tercih eden birimler vardır ve bu tür birimlerdeki muhalif seçkinler fırsatını bulduklarında daha fazla özgürlük kazanmak için harekete geçerler. Bu nedenle zaman içinde dağılılabirler ve bu bazen olağanüstü şekilde hızlı olsa da, genelde çok yavaş bir şekilde gerçekleşmektedir⁴².

Günümüzde ABD'nin hegemonyadan imparatorluğa dönüşüp dönüşmediği tartışma konusudur. İşte bu noktada imparatorluk ve hegemonya kavramlarının birbirlerinin yerine kullanıldıkları görülmektedir. Özellikle Amerika konusunda çalışma yapan birçok akademisyenin yararlandığı Amerikan hegemonyasının imparatorlukla benzeşmesinden yola çıkarak yayınlanmış çalışmaları ile geniş yankı uyandırmış bir kaynak olarak "İmparatorluk" adlı kitaplarında Michael Hardt ve Antonio Negri imparatorluk yapısına şu şekilde bir bakış açısı getirmiştir:

"ABD Anayasası yayılcı İmparatorluk için biçilmiş kaftandır. Bir kere daha vurgulamamız gerekiyor ki, bu anayasa emperyaldir, emperyalist değil. Emperyaldir çünkü (her zaman gücünü çizgisel olarak kapalı uzamlara yayma ve egemenliği altındaki bağlı ülkeleri işgal etme, yıkma ve boyun eğdirmeyi amaçlayan emperyalist projenin aksine ABD kuruluş projesi, sınırsız bir alanda uzanan ağlar içinde yeniden ve sonsuz çeşitlikte ve tekil ilişkiler kurma modeline göre tasarlanmıştır."⁴³

ABD, imparatorluktan farklı bir egemenlik kurmak istemektedir ancak pek çok çalışmada da belirtildiği üzere; ABD'nin isteği esas olarak devletlere ve bölgesel örgütlenmelere bırakılacak olan, toprağa dayalı bir formel yetki⁴⁴ anlamına gelmemektedir.

Hardt ve Negri'nin kitabındaki buna benzer pek çok tespitine göre, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Soğuk Savaş'ın galibi olarak her alandaki gücünü

⁴² Donald Puchala, "The History of the Future of International Relations", **Ethics and International Affairs**, Vol. 8, 1994, s. 183.

⁴³ Hardt-Negri, **a.g.e.**, s. 197.

⁴⁴ Richard A. Falk, **Dünya Düzeni Nereye: Amerikan Emperyal Jeopolitikası**, Çev. Neşenur Domaniç-Nusret Arhan, Metis Yayınları, İstanbul, Mart 2005, s. 98.

daha da arttıran Amerikan hegemonyası imparatorluğa dönüşmektedir. Onların iddia ettikleri bu durumda olduğu gibi pek çok çalışmada; hegemonya ve imparatorluk kavramlarının birbirleri yerine kullanıldığı görülmektedir. Ancak imparatorlukların gerek kendi içindeki örgütsel hiyerarşisi ve yapısı, gerekse diğer ülkeler ile ilişkilerinde rızadan çok uzak davranış biçimleri sergilemesi, bilimsel açıdan imparatorluk kavramının hegemonya kavramının tam karşılığı olmadığını göstermektedir.

1.1.2.4. Küreselleşme

Günümüzde üzerinde en fazla tartışılan konuların neredeyse tamamının küreselleşme ile yakından ya da uzaktan mutlaka bir ilgisi vardır. 20. yüzyılda başlayıp tüm dünyayı çevreleyerek kaba bir tabirle dünyayı küçültüp tek bir yapıda entegre olmasına neden olan küreselleşme dalgası, 21. yüzyılın teknolojik bilgi ağı sayesinde inanılmaz bir hız kazanarak gün geçtikçe etkisini daha fazla hissettirmektedir. Hemen hemen her bilim dalının uzaktan bile olsa küreselleşme ile ilgisi bulunmaktadır. Yapılan literatür araştırmalarında küreselleşme ile ilgili milyonlarca kaynak ve görüş olması bu tespiti doğrular niteliktedir.

Küreselleşme ile ilgili yapılan tanımların bir çoğuna bu çalışmada yer vermek yerine, bu konu başlığı altında hegemonya ile farkını ortaya koyabilmek için küreselleşmenin genel hatlarıyla bir tanımı yapılması tercih edilmiştir. Üçüncü bölümde küreselleşme konusuna, 21. yüzyılın yeni dünya düzeni çerçevesinde bir analiz yaparak değinilecektir. Bu kapsamda küreselleşmeyi öncelikle, bir toplumsal ögenin ya da durumun küresellik (globality) kazandığı süreç olarak tanımlamak mümkündür⁴⁵.

Küreselleşme kavramı konusunda farklı sosyal bilim dallarından birçok yazarın, kendi uzmanlık alanları çerçevesinde yapmış olduğu tanımlardan bir derlemeyi aşağıdaki gibi tablolandırmak mümkündür.

⁴⁵ Manfred B. Steger, **Globalization**, Oxford University Press, New York, 2003, s. 8

Tablo 2: Küreselleşme Kavramının Seçilmiş Tanımları

Antony Giddens, 1990	Küreselleşme, dünya çapındaki ilişkilerin yoğunlaşması demektir. Küreselleşme sonucu birbirinden çok uzak yerler de olsa bir yerde olan olay diğer yerlerde de hissedilmektedir.
Martin Albrow, 1990	Küreselleşme, insanları birleştirerek tek bir dünya ve tek bir toplum yaratma işlemlerinin toplamıdır.
Roland Robertson, 1992	Küreselleşme objektif olarak artan karşılıklı bağımlılıkların yanı sıra kültürel ve küreselleşmenin bölgedeki algılanışı gibi subjektif alanları da kapsayan bir başlıktır.
Robert W. Cox, 1994	Küreselleşmenin özellikleri; ürünlerin uluslararasılaştırılması, emeğin uluslararası ölçekte yeniden dağıtımı, göç ve devletlerin açılması ve bunları sağlayan süreçleri üreten yeni rekabet ortamıdır. Bu süreçte devletler birer küreselleşme ajansı haline gelmektedirler.
Rosabeth Moss Kanter, 1995	Küreselleşme ile birlikte dünya, fikirlerin ve ürünlerin aynı anda her yer yerde bulunabileceği büyük bir pazar haline gelmiştir.
Martin Khor, 1995	Küreselleşme, üçüncü dünyanın uzun zamandır tanıdığı kolonileşmedir.
Thomas Friedman, 1999	Küreselleşme, kapitalizmin dünya üzerindeki her bir ülkeye yayılması anlamına gelir. Bu bireylerin, ulus devletlerin ve şirketlerin, daha hızlı ve daha ucuz bir şekilde daha uzağa ulaşım, dünyayla görülmedik bir biçimde entegrasyonu da demektir.
Robert Gilpin, 2001	Küreselleşme dünya ekonomisinin entegrasyonudur.
Dünya Bankası, 2001	Küreselleşme dünya çapında ekonomilerin ve toplumların giderek artan entegrasyonudur.

Kaynak: Jan Aart Scholte, **The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations**, Eds. By John Baylis, Steve Smith, Oxford University Press, 2. Edition, New York, 2001, s. 15.

İlk defa, ne zaman ve kim tarafından küreselleşme kavramının bugünkü anlamda kullanılmaya başlandığı hususunda bazı görüş ve iddialar bulunmaktadır. Bu iddialardan birine göre küreselleşme kavramı ilk olarak 1963 yılında Marshall McLuhan'ın "Küresel Köy" (global village) kavramıyla ortaya çıkmıştır. Luhan'a göre; en azından dünyanın belli bir bölümü küresel köy haline dönüşmektedir. Bazı iddialara göre de küreselleşme kavramı ilk kez 1980'lerde Harvard, Stanford ve Columbia gibi prestijli Amerikan okullarında kullanılmaya başlanmış ve yine bu çevrelerce popüler hale getirilmiştir⁴⁶.

⁴⁶ Yusuf Erbay, "Kavram Olarak Küreselleşme", **Milli Kültürler ve Küreselleşme**, Selçuk Üniversitesi, Basımevi, Konya, 1998, s. 145-146.

Öte yandan 16. yüzyıl itibariyle Batı'da yaşanan reform hareketlerinin ardından Protestan ahlakın teşvik ettiği başarılı iktisadi faaliyet ve kazanç sonucu yenilik olarak ortaya çıkan kapitalizm⁴⁷ ile ilgili Marx'ın yorumu da küreselleşmeyi anımsatan ifadeler içermektedir. Marx'a göre dünya piyasası yaratma eğilimi, doğrudan sermaye ile ilişkilidir ve her engeli ortadan kaldırılmak için vardır⁴⁸.

Dünya tarihi yazınında; uluslararası ilişkilerin yoğun olarak ortaya çıktığı 1970'lerden günümüze kadar geçen sürede gücün, aktör devletlerden devlet dışı aktörlere doğru dağıldığı bir süreç yaşanmaktadır⁴⁹. Uluslararası haberleşme ağı, bilgiye hızlı ve kapsamlı ulaşım, erişilebilen sayısız sosyal ve ekonomik gösterge, coğrafi olarak bir birinden uzak ekonomiler ve borsalar arasında artan etkileşim, televizyon ile internete giderek artan bağımlılık gibi faktörlerin hepsi büyük sosyal sistemlerin gelecek vaatleriyle mevcut performanslarının karşılaştırmalı değerlendirmelerinin sürekli akışını üretmektedir⁵⁰. Günlük hayatın her alanında küreselleşmenin emarelerine rastlanır; dünyanın her köşesinde yenilen hamburgerden, içilen içeceğe, izlenen filme, dinlenen müziğe kadar her türlü insanî ihtiyaç ve hatta zevkler bile gün geçtikçe daha da küreselleşmektedir.

Bir diğer tanım olarak tüm dünyayı etkileyen anlamında kullanılan küreselleşme kavramı, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte ekonomik, siyasi ve kültürel olarak yakınlaşması ve bütünleşmesinin aracı olmuştur. Bu çok boyutlu süreç ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel vb. dönüşümlerin dünyanın her tarafına hızla yayılmasına olanak sağlamıştır. Bu bağlamda hegemonik dünya düzeni kavramı aynı zamanda küresel olarak tasavvur edilen bir sivil toplum üzerine kurulur⁵¹ ve ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel boyutları içerdiğinden, hegemonya kavramı ile küreselleşme kavramı birbirine karıştırılmaktadır.

⁴⁷ Mehmet Altan, **Küresel Vicdan**, Timaş Yayınları, 1. bs., İstanbul, 2011, s. 69.

⁴⁸ Hardt-Negri, **a.g.e.**, s. 250.

⁴⁹ Arıboğan, **a.g.e.**, s. 76

⁵⁰ Nico Krisch, "International Law in Times of Hegemony: Unequal Power and the Shaping of the International Legal Order", **The European Journal of International Law**, Vol. 16, No. 3, 2005, s. 296.

⁵¹ Ömer Kurtbağ, **Amerikan Yeni Sağı ve Dış Politikası**, USAK Yayınları, Ankara, 2010, s. 39.

Çünkü uluslararası sistemde hegemon devlet, kendini korumaya almasını da meşrulaştıracak şekilde, kendi çıkarları ve avantajlarına hizmet etmesi için küresel ölçekte bir düzen tesis eder. Küresel ölçekte bir düzenin oluşması hegemon devletin hegemonyasını kurmasıyla birlikte gerçekleşmeye başlar. Hegemon devlet tüm gücü ile küresel bir etki yaratmakta ve onun koyduğu kurallar ile küresel süreç işlemektedir. Bu düzenleme küresel istikrarın korunması için gereklidir⁵².

Öte yandan hegemon devlet, askeri ve ekonomik üstünlüğü ile siyasi alanda kazandırdığı güce ek olarak üretim ve teknoloji alanlarındaki etkisiyle küresel sistem üzerinde kontrol yeteneği kazanmaktadır⁵³. Hegemon devlet, kurduğu bu düzenin işleyişi için gerekli yapılar oluşturur. Bölgesel ve uluslararası ittifaklar, çokuluslu şirketler, sivil toplum kuruluşları (STK) vb. yapılar aracılığı ile hegemonun kurduğu düzenin gücü doğrudan ya da dolaylı olarak diğer devletlere hissettirilir. Nitekim ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturduğu düzenin bir ürünü çok uluslu şirketlerin genişlemesi Amerikan ekonomik politikasının yanı sıra dış politikasının da kolunu oluşturmaktadır⁵⁴. Bu nedenle Amerika, iyi günde, kötü günde her zaman küresel ilgi odağıdır⁵⁵ ve ABD küresel bir güçtür. ABD'nin küresel gücünün en güzel örneği 1973 petrol krizidir. ABD'nin politikalarının bir sonucu olarak petrol fiyatlarındaki hızlı artışla ortaya çıkan krizin olumsuz küresel etkileri, tüm dünyayı etkilerken, ABD diğer devletler karşısında rekabet avantajı elde etmiştir⁵⁶.

Küreselleşme, hegemon ülkenin lehine bir düzen sağlasa da, ülkeler ve bölgeler arasında dengesizliği beslemektedir⁵⁷ ve küresel bir sistematik ile kurulan bu düzen, küresel politik, ekonomik, sosyal ve patern koruma fonksiyonel alt sistemlerden oluşur. Küresel ekonomik yapı, uzun mesafeli ve kıtalararası ticaret ve çok uluslu

⁵² Robert Gilpin, **The Political Economy of International Relations**, New Jersey, Princeton University Press, Princeton, 1987, s. xii-xiv.

⁵³ G. John Ikenberry, "Power And Liberal Order: America's Postwar World Order In Transition", **International Relations of the Asia-Pacific**, Volume 5, 2005, s. 138.

⁵⁴ Gilpin, **The Political Economy of International Relations**, a.e.

⁵⁵ Krisch, "Diğerlerinden Daha mı Eşit? Hiyerarşi, Eşitlik ve Uluslararası Hukukta ABD Üstünlüğü", s. 51.

⁵⁶ Ronen Palan-Jason Abbott, **State Strategies in the Global Political Economy**, Londra, Pinter, 1996, s. 130-131.

⁵⁷ Yılmaz, "Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dengesinin Evrimi", s. 36.

şirketleri de ihtiva eden ekonomik ilişkilerle ilgilidir⁵⁸. Küresel sosyal yapı, küresel sistemin sosyal altyapısını ilgilendiren küresel problemlerle uğraşan uluslararası seçkinler ve diğerlerini ortak zeminde bir araya getiren, dayanışma, ittifak ve gruplarla ilgilidir. Küresel patern koruma sistemi: medya, üniversiteler, bilim ve öğrenme süreçlerini içerir. Bunlar küresel sistemin devamlılığını sağlayan bilgi ve iletişim ağını üretir ve muhafaza ederler⁵⁹.

Dünyanın geri kalan kısmının büyük çoğunluğu “Amerikanlaştırma” aracılığıyla siyasi, ekonomik ve kültürel olarak küreselleşme trenine bindirilmiştir⁶⁰. David Harvey’in bu yorumundaki tren benzetmesi küreselleşmenin, ABD’nin bir aracı olduğunu ifade etmesinin farklı bir yolu olmuştur. Nitekim, küreselleşen dünyada en fazla söz sahibi olan ülke aynı zamanda gücü de elinde bulunduran ülke konumundadır. Küreselleşme kavramı ile hegemonya kavramının birbiriyle iç içe geçmesi bu durumda son derece doğaldır⁶¹.

Buradan çıkarılacak diğer bir sonuca göre de; küreselleşmiş bir düzen, Amerika’nın hegemonyasını meşrulaştırılmasını ve hakimiyetini tüm dünyaya yaymasını sağlayan bir araç olmuştur. Ayrıntılı bir şekilde Amerikan hegemonyasının temellerinin irdeleneceği ikinci bölümde de görüleceği üzere; tarihsel süreçte ortaya çıkan diğer hegemon ülkelerden farklı olarak, Amerika’nın hegemonyası karşılaştığı tüm olumsuz gelişmeyi küreselleşme aracılığı ile bertaraf ederek tüm dünyayı etkisi altında tutmaya devam etmiştir.

⁵⁸ Brian T. Edwards, “The World, the Text, and the Americanist”, **American Literary History**, Vol. 25, No. 1, s. 236.

⁵⁹ George Modelski, **Long Cycles in World Politics**, University of Washington Press, Seattle and London, 1987, s. 8-20.

⁶⁰ David Harvey, **Yeni Emperyalizm**, Çev. Hür Güldü, 2. Bs., Everest Yayınları, İstanbul, 2008, s. 36.

⁶¹ Krisch, “Diğerlerinden Daha mı Eşit? Hiyerarşi, Eşitlik ve Uluslararası Hukukta ABD Üstünlüğü”, s. 85.

1.2. Uluslararası İlişkiler Disiplini Açısından Hegemonya Söyleminin Felsefi Kökenleri ve Evrimi

Çalışma yapılacak konu ile ilgili araştırmaya başlamadan önce hangi alanların ele alınan bu konuyu açıklayabileceğini, en iyi şekilde tespit edip o alanlara yönelik bir araştırma bilimsel çalışmanın temelidir. Aksi halde araştırmanın genel hatları çizilmediğinden pek çok ayrıntı gözden kaçabilir. Bu duruma engel olacak ve araştırmacıya hangi konular çerçevesinde hareket etmesi gerektiğini söyleyecek olan ise teoridir.

“Uluslararası ilişkiler disiplininde çalışan akademisyenler teoriyle ilgili daha ileri soruları cevaplamaya geçmeden önce, disiplinin ele aldığı alanın genişliğinden hareketle, ilk olarak kendilerine araştırma çabalarının odak noktasının nerede olması gerektiğini sormalıdılar. Diğer bir ifade ile, analizci, daha baştan, analizini oturtacağı temeller ve analizini sürdüreceği düzey hakkında bazı seçimler yapmak zorundadır Her biri vurguladığı konular ve olayları açıklamakta kullandıkları araçlar ile analiz metotları vasıtalarıyla diğerlerinden ayrılır. Disiplinle ilgili farklı sorular sorup, farklı sonuçlara ulaşırlar.”⁶²

İlk konuda yapılan kavramsal açıklamaların dışında hegemonyanın belirleyicilerinin temellerini tespit edebilmek için, teorik çalışmalar da incelenmesi gereken bir diğer husustur. Yapılan araştırmalar sonucunda hegemonya kavramının, uluslararası düzeye aktarımının, farklı akımlar tarafından farklı şekillerde olduğu görülmüştür.

Bugüne kadar sadece ABD hegemonyasına şahit olunmamış, geçmişten günümüze dünya tarihinde hegemon ülke konumuna gelip daha sonra bu hakimiyetini devreden ya da yıkılan ulusların varlığı da söz konusu olmuştur. Zaman içerisinde yaşanan bu gelişmeler, uluslararası ilişkiler alanında global sistemin işleyişini ve içinde barındırdığı unsurları açıklamaya yönelik pek çok yaklaşım geliştirilmesinin de nedeni olmuştur. Bu yaklaşımların birçoğunun ilgi alanı da sistemde rol oynayan

⁶² Mustafa Aydın, “Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz”, (Çevrimiçi) http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/51/1/9_mustafa_aydin.pdf, s. 74, 18 Ekim 2013.

aktörlerin hangileri olduğu ve bu aktörler arasındaki temel farkın ortaya çıkardığı belirleyicileri üzerinde yoğunlaşmaktadır⁶³.

Dönem olarak 1945 yılını uluslararası siyasal sistemin kuramlarının ve modellerinin başlangıç noktası olarak varsaymak için pek çok neden vardır. Bunlardan en önemlisi, Hitlerin ve Japonya'nın diplomatik aktörler olarak ortadan kaldırılması ve atom bombasının yeni bir savaş silahı olarak ortaya çıkmasıdır⁶⁴. Hemen hemen aynı derecede önemli olan bir başka olgu da, Amerikan kamuoyu ve akademisyenlerinin uluslararası sistem içinde aktif rol almaları olmuştur. Böylece diplomasiye ilişkin çözümleyici kuramların, felsefi değerlerin açık bir şekilde yeniden değerlendirilmesi yapılmıştır⁶⁵. Uluslararası ilişkilerin akademik bir disiplin olarak kabul edilmesindeki en büyük katkısı Hans Morgenthau yapmıştır. Morgenthau'nun 1948'de yayınlanan "Uluslararası Politika" (Politics Among Nations) adlı kitabında ortaya koymuş olduğu değerlendirmeler,⁶⁶ dünyada meydana gelen olayların uluslararası ilişkiler penceresinden bakılması gerektiğini göstermiştir.

Uluslararası ilişkilere daha kavramsal bir yaklaşım getiren Morgenthau'ya göre, nasıl ki "güç" kavramı basit anlatımıyla insanın bir başka insan üzerinde denetim kurmasını ve bunu devam ettirmesini sağlayan her şeyi kapsıyorsa, kendi ulusal çıkarlarını sağlamaya çalışan rasyonel bir birim olarak devletler için de uluslararası alanda geçerli olan tek gerçek, "güç" unsurudur. Güçlü olan üstün duruma geçer ve sözünü geçirir. Bu yüzden uluslararası arenada sürekli olarak bir güç mücadelesi hüküm sürer⁶⁷.

Güç unsurlarını merkezine alarak dünyayı yorumlayan bir dalı olarak uluslararası ilişkiler içerisinde yapılan teorik açılımların çok çeşitli sınıflamaları

⁶³ Arıboğan, **a.g.e.**, s. 27.

⁶⁴ Ikenberry, "Power And Liberal Order: America's Postwar World Order In Transition", s. 145.

⁶⁵ Keneth Waltz - George H. Quester, **Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dünya Siyasal Sistemi**, Çev. Esin Onulduran, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s. 99.

⁶⁶ Brian C. Rathbun, "The 'Magnificent Fraud': Trust, International Cooperation, and the Hidden Domestic Politics of American Multilateralism after World War II", **International Studies Quarterly**, Vol. 55, 2011, s. 5, 9.

⁶⁷ Hans Morgenthau, **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**, Second Ed., New York, 1954, s. 7.

olduğu gözlemlenmiştir. Realizm, Liberalizm, İdealizm, Eleştirel Kuram, Dünya Sistemi yaklaşımı bunlardan sadece birkaçıdır.

Hegemonya kavramsallaştırmaları incelenirken Realizm, Liberalizm ve Eleştirel kuram gibi bu ana düşünce okulları altında bu teorilerin çağdaş versiyonu olan Neo-Realist, Neo-Liberal ve Neo-Gramsci'ci teori gibi türev yaklaşımlara da rastlanmıştır. Bu bölümde, ele alınacak olan Realist, Liberal ve Eleştirel yaklaşımların önemli isimlerinin hegemonyaya bakış açılarını genel olarak vermeye çalışırken bu ana düşünce okulları içerisinde hegemonya kavramı üzerinde özellikle fikir beyan etmiş olan teorisyenlerin (Antonio Gramsci ve Robert Cox/Neo-Gramsci'ci) görüşlerine de ayrı başlıklar ile yer verilecektir.

1.2.1. Realist Yaklaşımlar Açısından Hegemonya

İkinci Dünya Savaşı sonrasında akademik bir bilim dalı kimliği kazanabilen uluslararası ilişkiler disiplininin egemen kuramı olarak ifade edilen, “Realizm”⁶⁸ kavramının kökenleri antik Yunanlılara kadar eskilere dayanan ve siyasal bilimlere en uzun süre damgasını vurmuş, günümüzde de pek çok savunucusu bulunan bir düşünce akımını ifade etmektedir⁶⁹.

Uluslararası ilişkiler disiplinine ilişkin temel teorik yaklaşımlardan birisi olan Realizmin⁷⁰ her ne kadar entelektüel kökenleri 16. yüzyılda “Prens” adlı kitabı yazan Machiavelli'ye kadar uzatılabilirse de uluslararası ilişkiler alanındaki ilk özgün kullanımı, daha sonraları Realist okulun babası olarak da anılacak olan Hans J. Morgenthau ile başlamıştır⁷¹.

⁶⁸ Burcu Bostanoğlu, **Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara, 1999, s. 96-97.

⁶⁹ Arıboğan, **a.g.e.**, s. 30.

⁷⁰ Graham Evans - Jeffrey Newnham, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Çev. H. Ahsen Utku, Gökkuşbu Yayınları, 1. bs., İstanbul, Ocak 2007, s. 400.

⁷¹ Arıboğan, **a.g.e.**, s. 31.

Devleti ayrıcalıklı bir aktör olarak kullanılan Realizmin⁷² ayırt edici özelliği, güce yaptığı vurgudur. Temel varsayımı uluslararası sistemin anarşik bir düzen içerisinde olduğudur. Güçlü bir devleti ve devlet müdahalesini savunan ve siyasete öncelik veren realist teorisyenler, ülkelerin kendi kendilerine yetebilmelerinin önemli olduğunu vurgulamaları nedeniyle çoğu kez ekonomik milliyetçi olarak da adlandırılır. Realizmin içinde barındırdığı ekonomik kaygılar siyasi kaygılara tabidir. Güce ve siyasete yaptığı bu vurguyu Realist teorisyenler “Hegemonik İstikrar Teorisi”⁷³ ile savunmaktadırlar⁷⁴.

Realizmin modern versiyonu olan Neo-Realizm ise daha çok ABD’nin hegemonyasının gerekliliği konusunda yoğunlaşmıştır. Neo-Realizmin klasik Realizmden farklı olarak, son hegemonun hegemonyasının devam ettirilmesi için, hegemonyanın rıza boyutuna da vurgu yaptığı görülür. Ortak çıkarlar oluşturularak dünya düzeninin yönetilebileceği savunulmuştur. Yine de Neo-Realizm de bu yaklaşımı ile başka bir hegemonu veya bir değişime açık değildir. Dolayısıyla bu aşamalardan sadece hegemonik düzen ve arkasından gelen iki dönemle ilgilenirken bile hegemonun yerini sağlamlaştırma çabası içinde olmuştur. Hegemonun değişimi ile ilgilenmemiştir.

Realist teori, devlet eksenli bir hegemon kavramsallaştırması yaparken hegemon devletin, ekonomik ve askeri güç unsurlarını bir araya getirmesi gerektiğini savunmaktadır⁷⁵. Uluslararası sistemde düzeni sağlayacak merkezi bir otorite bulunmadığı takdirde anarşik bir yapı söz konusu olabilir⁷⁶ şeklindeki bir yaklaşım olduğundan realistlerin hegemonya anlayışında, dünyadaki güç dengesi içerisinde

⁷² E. Fuat Keyman, “Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark”, **Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, Atila Eralp (Der.), İletişim Yayınları, 13. Baskı, İstanbul, 2011, s. 229.

⁷³ Realist görüşe göre Hegemonik İstikrar Teorisinde; hegemonya kavramı şu varsayıma dayanır: uluslararası sistemin istikrarı için hegemonik bir ulus-devlet ve bu devletin gücünün tanınması ön şarttır. Aktaran; Keyman, “Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark”, s. 242.

⁷⁴ Jeffrey A. Frieden-David A. Lake, **International Political Economy Perspectives on Global Power and Wealth**, 4. Edition, London - New York, Routledge, 2000, s. 12.

⁷⁵ Faruk Yalvaç, “Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar”, Der. Atila Eralp, **Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 169-170.

⁷⁶ Evans-Newnham, a.e.

askeri güç yanında siyasi gücü de sağlayanın avantajına vurgu yapılmaktadır. Realist teoriye göre düzenin oluşumunda askeri ve siyasi gücün mutlak bir hâkim etkisi vardır. Çünkü düzen kurulmazsa küresel boyutta karmaşa ve kaos oluşacak ve bu kaos ortamında tüm devletler zarar göreceklerdir. Bu yüzden hegemonun düzeni oluşturma ve devam ettirmesine her zaman ihtiyaç bulunmaktadır⁷⁷.

Uluslararası düzenin varlığı, realizme göre, güçlerden bir ya da birkaçının ötekileri, “onlardan etkilendiğinden daha fazla etkileyebilecek” düzeye yükselmesi ve bir güçler hiyerarşisinin oluşmasına bağlıdır. Bu hiyerarşinin doğal sonucu da daha fazla güce sahip olan devletin diğerleri üzerinde hegemonik konuma yerleşmesidir⁷⁸. Hegemonya kavramı, burada, özellikle askeri olmak üzere dünya gücünün sahip olduğu ve dünyanın geri kalan kısmına bir dizi kuralı ve düzenlemeyi dayatmasını ve böylece uluslararası sistemde istikrar yaratmasını sağlayan materyal güçlerle tanımlanan bir “tahakküm” ilişkisi anlamında⁷⁹ kavramsallaştırılmıştır.

Realist teorisyenlerin önemli bir kısmının Amerikalı olmasının da etkisiyle realizm içerisinde geliştirilen teorilerin temeli ABD'nin dünya politikasının önderliğinin devam ettirmesi üzerinedir. Ekonomik ve askeri gücü gelişmiş böyle bir yetenekteki önderin, anarşik bir yapıda işleyen dünya düzeninin ihtiyacı olan bir yapı olduğunun ispat edilmeye çalışıldığı görülmüştür. Örneğin; 1970'li yıllarda realist akademisyenlerin, askeri ve ekonomik alanda aldığı darbeler (Vietnam Savaşı ve Bretton Woods sisteminden çıkış) nedeniyle zayıflayan Amerikan hegemonyasının tekrar yükselişe geçmesi için gereken mekanizmaları ortaya koyma çabasında oldukları görülür. Bu nedenle eleştirilmesinin yanı sıra özellikle çatışma temelli kurgusu ve Soğuk Savaş dönemi ile birlikte güvenliğe yaptığı aşırı vurgular nedeniyle Realizm eleştirilmiştir⁸⁰.

⁷⁷ Robert Keohane - Joseph S. Nye, “Interdependence in World Politics”, **The Theoretical Evolution of International Political Economy**, Ed. George Crane-Abla Amawi, New York, Oxford University Press, 1991, s. 354-360.

⁷⁸ Bostanoğlu, a.e.

⁷⁹ E. Fuat Keyman, **Küreselleşme, Devlet, Kimlik/Farklılık: Uluslararası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek**, Alfa Akademi, 1. Basım, İstanbul, 2000, s. 159.

⁸⁰ Faruk Yalvaç, “Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar”, a.e.

Realist yaklaşım içinde çok farklı teorileri barındırmasına rağmen bu çalışmada ortak özellikleri üzerinden ele alınmaktadır. Realizm ekolünün Morgenthau'dan sonra gelen çağdaş temsilcilerinden olan Kenneth Waltz, Hengri Kissinger, Robert Gilpin, George Kenan, Eric Helleiner, Stephen Kresner ve diğer birçok teorisyen, realizmin çağdaş koşullara uyarlanan versiyonlarını ortaya koymuşlar ve ona yeni bir bakış açıları getirmeye çalışmışlardır⁸¹. Ayrıca bu teorisyenlerin de kendi içinde birbiriyle çatışan görüşler ortaya koyduğu görülmektedir. Örneğin; Robert Gilpin'i yeterince ekonomik milliyetçi bulmayan Eric Helleiner, ekonomik milliyetçilik için daha kapsamlı bir tanım yapmaktadır. Helleiner'a göre, ekonomik milliyetçilik sadece Merkantilizm kaynaklı ekonomik koruma politikalarından ibaret değildir. Bunun yanında, ekonomik milliyetçilik, ulusal kimliğin ve milliyetçilik ideolojisinin üzerine kurulmalıdır⁸².

Devlet dışındaki aktörlerin varlığını reddetmesi dolayısıyla da çağdaş sistemin doğrularıyla çelişmesi nedeniyle klasik Realizm teorisi yerini zamanla çağdaş versiyonu olan Neo-Realizme bırakmıştır. Yukarıda adı geçen Kenneth Waltz, Robert Gilpin gibi düşünürlerce savunulan yeni Realist ekol, eskisinden kısmen farklılaşmıştır⁸³. Neo-Realistlerin, geleneksel realistlerden ayrıldığı noktalardan en önemlisi, Waltz'un belirttiği gibi, "sistemin yapısı" kavramını geliştirmiş olmalarıdır⁸⁴. Devlet merkezli bir yaklaşım benimseyen Neo-Realist teorisyen, Robert Gilpin'e göre, devletler arasındaki savaşların ve uluslararası sistemlerdeki değişimlerin temel sebebi gücün devletler arasında eşitsiz şekilde büyümesidir⁸⁵. Piyasa güçleri siyasal sınırları zorluyor olsa da, devletin gözetmesi gereken ve gözetmediği mantığın içerisinde ulusun gücünü ve ekonomik refahını artırmak amacıyla, ekonomik büyümeyi arttırmaya yönelik önlemler olmalıdır⁸⁶. Bu da ancak devletin yapısal düzenlemeleri ile olabilir.

⁸¹ Arıboğan, **a.g.e.**, s. 32.

⁸² Eric Helleiner, "Economic Nationalism as a Challenge to Economic Liberalism? Lessons from the 19th Century", **International Studies Quarterly**, No. 46, 2002, s. 309-310.

⁸³ Evans-Newnham, **a.e.**

⁸⁴ Arıboğan, **a.g.e.**, s. 27.

⁸⁵ Robert Gilpin, "The Theory of Hegemonic War", **Journal of Interdisciplinary History**, Vol.18 No: 4, Spring 1988, s. 12.

⁸⁶ Robert Gilpin, **Global Political Economy**, Princeton, Princeton University Press, 2001, s. 81.

1.2.2. Liberal Yaklaşımlar Açısından Hegemonya

Liberalizm akılcı felsefeye dayanmaktadır. Liberal akılcılık ve onun doğal uzantısı olan doğal kanun felsefesi, özgürlükçü piyasa ekonomisinin bütün insanlığın yararına olacağını ileri sürmektedir⁸⁷. Batı Avrupa’da ticari kapitalizmden sanayi kapitalizmine geçiş aşamasında Liberal ekonomik yaklaşım 7. yüzyılda doğmuştur⁸⁸. Genel olarak serbest pazar savunan ve piyasaya yapılan devlet müdahalesine karşı olan Adam Smith ve David Ricardo’nun öncülüğünde Merkantilizmin eleştirisi olarak ortaya çıkmıştır. Temel iktisadi teorinin bu eleştirisinin uluslararası ilişkiler disiplinine uyarlamasının da realizme tepki olarak ortaya çıktığı görülür.

Piyasa ekonomisi, kendi kurallarına göre işleyen bir piyasalar sistemi demektir; daha teknik bir terimle, piyasa ekonomisinin hakim olduğu bir sistemde; piyasa fiyatları ve yalnızca piyasa fiyatlarıyla yönetilen bir ekonomidir. Ekonomik yaşamın tümünü dışarıdan yardım ve müdahale gelmeden örgütleyebilen bu tür bir sisteme, kesinlikle kendi kurallarına göre işleyen bir sistem denilebilir⁸⁹.

Ülke içinde gerçekleşen iktisadi liberalizmin siyasi sonuçları, muhtemelen hükümetin kendisini, toplum içerisinde asgari düzeyde görev ve rol ile sınırlandırılması gerekliliğini içermektedir. Ülke dışında ise bu asgari hükümet kuramı, devleti dış tehditlerden korumak olduğunu göstermiştir. Uluslararası ticarete serbestleşme sağlamak için uluslararası işbirliğinin olması gerektiği savunulmuştur⁹⁰.

Karl Polanyi’nin yorumuna göre bir liberal için bütün sıkıntıların temelinde, 19. yüzyılın üçüncü çeyreğinden beri sosyal, ulusal ve tekelci korumacılığın uyguladığı istihdam, ticaret ve paraya yapılan bu müdahaleler yatmaktadır. Eğer işçi

⁸⁷ Ersan Bocutoğlu, **İktisadi Düşünceler Tarihi**, Murathan Yayınevi, Trabzon, 2012, s. 121.

⁸⁸ Thomas A. McCarthy, “From Modernism to Messianism: Liberal Developmentalism and American Exceptionalism”, **Constellations**, Vol.14, No. 1, 2007, s. 5.

⁸⁹ Karl Polanyi, **Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri**, Çev. Ayşe Buğra, 8. bs., İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 85.

⁹⁰ Evans-Newnham, **a.g.e.**,s. 302-303.

sendikaları ve partilerinin tekeli sanayiciler ve tarım çıkarlarıyla kurduğu korkunç ittifak, dar görüşlü bir açgözlülükle ekonomik özgürlükleri kısıtlamaya yönelik bir güç birliği olmasaydı, dünya bugün hemen hemen otomatik bir biçimde maddi refah yaratan bir sistemin meyvelerini topluyor olacaktı diyerek ekleyen Polanyi, liberal öncülerin 19. ve 20. yüzyılda yaşanan tüm trajedilerin, insanın ilk liberallerin ilhamına vefasızlık edilmesinden kaynaklandığını sürekli yinelediklerini belirtmektedir⁹¹.

Realist düşünürlerin aksine liberaller, uluslararası ilişkileri ilerleme ve amaca yönelik bir değişim için uygun bir ortam olarak algılamaktadırlar. Bireysel özgürlüğün her şeyin üzerinde olduğunu düşünen liberaller, devletin bu özgürlüğe zarar verebilme ihtimalinin sınırlandırılması gerektiğini savunmaktadırlar⁹².

Liberalizm esas itibarıyla global etik değerlerin uluslararası ilişkilere uygulanmasının çok daha düzenli, adil ve işbirlikçi bir dünya kuracağını savunan uluslararası ilişkiler paradigmasıdır. Buna göre, uluslar arası hukuku (ve örgütleri) güçlendirecek kurumsal reformlar sayesinde önlenebilir⁹³. Liberal teoriler de Realist teoriler gibi düzenin sürdürülmesi mücadelesini ön plana alır. Bu yaklaşımda düzen için hegemonya şarttır, ancak hegemonun düzenleyicilik fonksiyonlarının uluslararası rejimler aracılığıyla gerçekleştirilmesi gerekir (Rejimler uluslararası aktörlerin uzlaşısı sağladıkları kurallar bütünüdür. Bretton Woods’da üzerine anlaşılan uluslararası para rejimi, sabit döviz kur anlaşması vb. rejimlere örnek verilebilir.) Realist teorisyenlerin savunduğu bir görüş olan hegemon bir devletin olmaması halinde uluslararası sistemin karışıklığa sürüklenmesi olasılığı Liberalizm yaklaşımı içerisinde yer alan düşünürler için de geçerli bir durumdur.

Buna ilave olarak liberaller bir yandan da hegemonik düzende oluşturulan kurumların gelişmesi sayesinde artık hegemonia ihtiyacı kalmadığını iddia etmektedir. Realizmde ortaya konan “Hegemonik İstikrar Teorisi”ne benzeyen bu yaklaşım

⁹¹ Polanyi, **a.g.e.**, s. 207-208.

⁹² Griffiths-Roach-Solomon, **a.g.e.**, s. 66.

⁹³ Ahmet Emin Dağ, **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü**, Anka yayınları, 1. Bs., İstanbul, Mayıs 2004, s. 281.

Realist ve Liberal teorilerin ortak noktası iken ayrıştıkları husus ise hegemon ülkenin sahip olduğu ya da sahip olması gerektiği güç unsurları noktasında başlamaktadır.

Realist girişimlerin güç kavramı üzerine yoğunlaşmalarına ve Soğuk Savaş'ın da etkisiyle gücü, daha ziyade temel unsurlar olan askeri ve ekonomik güç ile tanımlamaya yönelmelerini eleştiren Liberal teori, gücün farklı boyutlarına dikkat çekmeyi hedeflemiştir. Buna göre liberaller gücün temelde fiziki güç boyutuna indirgenmemesini uluslararası ilişkilerde fiziki güç boyutunun yanı sıra bir de rıza boyutu olduğunu vurgular⁹⁴. Bu bağlamda ilişkiler ve işbirliği arttıkça rıza boyutu daha da önem kazanmaktadır. Liberal teori hegemonyanın devamına ilişkin girişimleri daha çok önemsemektedir ve uluslararası kurumlar yoluyla hegemonyanın devamına dönük girişimleri ön plana alır ve Liberal uluslararası ilişkiler disiplininin temel girişim alanı “ilişkilerin” ve “karşılıklı bağımlılığın” artırılmasıdır⁹⁵.

Realizmde olduğu gibi Liberal uluslararası literatürde de çağdaş bakış açıları geliştirmeye çalışan teorisyenlere rastlanır. Neo-Liberal teorisyen Robert Keohane, uluslararası ilişkilerde bağımsız aktörlerin bulunduğunu fakat devletin bu aktörler arasında en önemlisi olduğunu ifade etmektedir⁹⁶. Keohane, Joseph S. Nye ile “Güç ve Karşılıklı Bağımlılık” adlı ortak çalışmalarında; Liberal anlayışın güçlü ve ulus devlet merkezinde ve hegemonun himayesinde gerçekleşen ilişkilerden ziyade, karşılıklı işbirliği içerisinde hareket etmesi gerektiğini temel almaktadırlar. Devletler ve diğer paydaşlar birbirlerine bağımlı olmakta ve etkileşime girmektedirler. Bu özellikleri ile salt güç sahibinin “hegemon”⁹⁷ olarak adlandırılarak kavramsallaştırması yapılmıştır.

Keohane ve Nye'ye göre dünya politikası, sadece güvenlik ve askeri konulardan oluşmaz ve “konu-alanları” (issue-areas) olarak nitelendirilen ticaret,

⁹⁴ Allan Noble, “US Hegemony, Global (In)stability and IR Theory”, 2006, s.7, (Çevrimiçi) [http://www.allannoble.net/us_hegemony,_global_\(in\)stability,-and_ir_theory3.htm](http://www.allannoble.net/us_hegemony,_global_(in)stability,-and_ir_theory3.htm), 15 Mayıs 2013.

⁹⁵ Thomas D. Lairson-David Skidmore, **International Political Economy: The Struggle for Power and Wealth**, Third Edition, Wadsworth Press, Toronto, 2003, s. 11-12.

⁹⁶ Keohane, **After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy**, s. 18.

⁹⁷ Keohane – Nye, **a.g.e.**, s. 360.

enerji, sağlık, nufus ve çevre gibi konuların da artan önemine vurgu yapılmalıdır. Özellikle gelişmiş sanayi ülkeleri arasında bu konu alanları nedeniyle işbirliğinin geliştiğini ve bu durumun uluslararası politikada askeri gücün önemini azaltarak, başta ticaret olmak üzere, devletlerin çatışma içine girmelerini önleyen hususların geliştiği savunulmaktadır⁹⁸. Bu noktada özet olarak; Realizme göre hegemon ülkenin en önemli özelliği önce askeri sonra ekonomik alanlardaki başat güç olmasıyla ölçülebilirken, Liberal yaklaşımda hegemon ülkenin tanımı yapılırken başta ticaret olmak üzere enerji, sağlık, nufus ve çevre gibi bireysel çıkarları ön plana çıkararak açıklamalar kullanılmaktadır.

1.2.3. Eleştirel Yaklaşımlar Açısından Hegemonya

Eleştirel kuramın kökenleri, Kant, Hegel ve Marx'ın yazdıklarıyla bağlantılı bir düşünce ağına hatta Aydınlanma Zamanı⁹⁹'na kadar uzanmaktadır. Bu düşünürlerin eleştirel akıl ve düşünce geleneğine katkısının sonucunda, Eleştirel kuramın üç unsuru bir araya gelmiş olmaktadır: Kant'dan epistemolojik düşünce, Hegel'den tarihi analiz etme ve Marx'dan da bir bütün olarak toplumun maddi koşullarını analiz etme zorunluluğunu ele almasıyla Eleştirel kuramlar genelde, Marksist düşünceden kaynaklanır¹⁰⁰. Çünkü Marksizm gibi kapitalizmi sarsan eleştirileri içermektedir. Bu nedenle esas itibarıyla eleştirel yaklaşımların tamamı, Realist ve Liberal uluslararası ilişkiler disiplinlerine karşıt olarak düşünülür¹⁰¹ ve ortaya atılan her yeni yaklaşım bu temel yaklaşımları bir şekilde eleştirdiğinden, Eleştirel teori kapsamında değerlendirilebilir.

En genel anlamıyla eleştirel dönem, uluslararası ilişkilerin sadece devletler arası ilişkiler yanında devlet ve sivil toplum bağlantısını da kapsayan bir modern

⁹⁸ A.e.

⁹⁹ Aydınlanma Zamanı; Batı toplumunda 17. ve 18. yüzyıllarda gelişen, akılcı düşünceyi eski, geleneksel, değişmez kabul edilen varsayımlardan, önyargılardan ve ideolojilerden özgürleştirmeyi ve yeni bilgiye yönelik kabulü geliştirmeyi amaçlayan düşünsel gelişimi kapsayan dönemi ifade etmektedir.

¹⁰⁰ Yalvaç, "Devlet", s. 19.

¹⁰¹ Beate Jahn, "One Step Forward, Two Step Back: Critical Theory as the Latest Edition of Liberal Idealism", **Millennium: Journal of International Studies**, Vol. 27, No: 3, 1998, s. 619.

toplum söylemi olarak tanımlanabilir¹⁰². Eleştirel kuram aynı zamanda bilgi ve iktidar (power) arasındaki ilişkiyi de sergiler¹⁰³. Eleştirel kuramın temel özellikleri ayrıca, aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Eleştirel kuram geçmişle ilgilenmesi ve devam eden tarihsel süreci dikkate alması nedeniyle bir tarih kuramıdır¹⁰⁴.
- Geçmişten bugüne insanlık tarihinin, yasa benzeri bir modele göre geliştiğini ve bu modelin temel unsurunun insanlığın sosyal ve ekonomik gelişimi olduğunu savunan tarihsel materyalizm temel savına dayanan ve tarihi, sınıf mücadelesinin tarihi olarak gören Marksizm'in iktisadi anlatısı Eleştirel kuramın kökenlerini oluşturur. Kapitalist sistemin üretim süreçleri üzerine oturmuş sömürü ilişkileri sistemi olduğunu ileri süren Marksizm, sistemin kendi çalışma mantığının aynı zamanda onun çökmesine neden olacak iç çelişkisini yarattığını savunmaktadır¹⁰⁵.
- Eleştirel kuram; aynı zamanda tarih kuramı olması nedeniyle, siyasi ve sosyal hayatın tarihsel süreçte sabit kalmamasıyla birlikte sürekli kendini yeniler¹⁰⁶.
- Hakim olan dünya düzeninden kendini ayıran ve bu düzenin kökenlerine inmeye ve nasıl oluştuğunu sorgulamaya çalışan Eleştirel kuram, mevcut düzeni verili almayıp içindeki kuramları ve ilişkileri derinlemesine araştırır ve bunların değişim sürecinde olup olmadıklarını sorgular¹⁰⁷.
- Eleştirel kuram sadece mevcut düzenin kökenlerine inmeye ve oluşumunu açıklamaya çalışmakla kalmaz, aynı zamanda tarihsel materyalist metoddan faydalanarak küresel ölçekte eşitsizlik ve adaletsizliklerle dolu olduğunu düşündüğü hakim düzeni değiştirmeye ve dönüştürmeye de çalışır. Kısacası Eleştirel kuram, alternatif bir düzen ortaya çıkarmak için stratejik eylemlere rehberlik misyonu edinmiştir¹⁰⁸.

¹⁰² Keyman, "Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark", s. 228.

¹⁰³ A.e., s. 229.

¹⁰⁴ Kurtbağ, **Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası**, s. 21-22.

¹⁰⁵ Kazgan, **a.g.e.**, s. 301.

¹⁰⁶ Kurtbağ, "Gramscici Hegemonya Söyleminin Temel Kavramları", **a.e.**

¹⁰⁷ Robert W. Cox, "Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory", **Millennium: Journal of International Studies**, Vol. 10, No. 2, June 1981, s. 129.

¹⁰⁸ A.e.

Eleştirel teori kapsamında hegemonya anlayışı incelendiğinde; Karl Marx'ın tarihsel materyalizmi bağlamında da anlaşılabilir olan bir hegemonya kavramı ile karşılaşılır. Buna göre hegemonya yönetici sınıfın çıkarlarının ideal biçimde, evrensel çıkarlar olarak temsil edilmesidir ve buradaki fikirler birikerek evrenselleşir. Her yönetici sınıf hegemonya kapsamını genişletmekle kalmaz, aynı zamanda bu hegemonya ile kendisinden sonra gelecek egemen sınıf arasındaki çatışmayı keskinleştirir ve bu çatışma, evrensel çıkarı temsil eden bir sınıfın (proletaryanın) ortaya çıkmasına kadar devam eder. Aydın sınıfı temsil eden burjuva hegemonyasının başlıca aracı “sivil toplum”dur¹⁰⁹.

Daha çok hegemonik güçlerin dünya politikasını ve ekonomisini yönettiği ve insanlığın bundan nasıl özgürleştirilebileceği konusuna odaklanan Eleştirel kuram çalışmalarında, Marksist uluslararası ekonomi politik düşünürler ön plana çıkmaktadır. Ayrıca günümüzde Eleştirel kuramın öncülerinden olan Cox'dan esinlenen yakın zamandaki Neo-Gramsci'ci görüşlere olan ilgi de gün geçtikçe artmaktadır¹¹⁰.

Eleştirel kuramın, diğer uluslararası kuramlarla karşılaştırıldığında devlet ve devlet sisteminin incelenmesinin daha çok dünyada güç ve hakimiyet çalışmaları üzerine vurgu yapan çalışmalar ile ortaya çıktığı görülmüştür. Eleştirel kuram ile ilgili çalışmalara ilgi oldukça yoğunken, Realist ve Liberal görüşlerin hakim olduğu ABD'de bu kuruma olan ilgilinin daha az olması şaşırtıcıdır. Aksine Eleştirel kuram konusundaki görüşlere özellikle Avrupalı ve Kanadalı akademisyenler daha fazla rağbet göstermektedir.

Yapılan araştırmalar sonucu görülmüştür ki; Eleştirel kuramın da eleştirileri bulunmaktadır. Geleneksel kuramlara karşı kendisini bir alternatif olarak konumlandıran Eleştirel kuram geleneği için temel zaaf ya da sorun da tam bu noktada

¹⁰⁹ Gordon Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev. Osman Akınhay-Derya Kömürçü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1988, s. 299-300.

¹¹⁰ Nilüfer Karacasulu, “Hegemonik Düzen Tartışmaları ve Eleştirel Görüşler”, **DEÜ SBE Dergisi**, C. 11, S. 4, 2009, s. 54.

başlar. Burada, Eleştirel kuramın savunucuları, söz konusu değişimin nasıl gerçekleştirileceği ve yeni düzenin ne türden bir düzen olacağı noktasında tikanırlar. Bu yönleriyle, genel olarak disiplinde bir sonraki kuramlaştırma aşamasını oluşturma iddiasıyla yola çıkan Eleştirel kuram, sözünü tutamamış ve böylece, eleştirdiği diğer uluslararası ilişkiler yaklaşımlarından biri haline gelmiştir. Bu nedenle uluslararası ilişkiler disiplinindeki diğer kuramsal tartışmaların çıkış noktasını oluşturan ve daha iyi bir kurama ulaşma noktasında, Eleştirel kuramın paradigmalara arası tartışmanın ötesinde ilerleme sağlayamayışı bir takım şüpheleri de akıllara getirmektedir. Bu nedenle kimilerine göre Eleştirel kuramın yol göstereceği savı henüz çok erkendir¹¹¹.

Eleştirel kuram; Habermascı Eleştirel Kuram, Frankfurt Okulu, Gramsci’ci Eleştirel Kuram, Feminist Akım ve Post Yapısalcı çalışmalardan oluşmaktadır. İlerleyen bölümde hegemonya kavramına farklı bir bakış açısı kazandıran ve Amerikan hegemonyasını açıklarken en çok üzerinde tartışılan Eleştirel teorisyen, Gramsci ve kısaca Gramsci hegemonyanın günümüze uyarlanmış şekli olan Neo-Gramsci’ci yaklaşımlar olmuştur. Bu nedenle hegemonyanın belirleyicilerinin teorik açıdan değerlendirildiği ilerleyen konu başlıklarında, Gramsci ve Neo-Gramsci’ci yaklaşımlar açısından ayrıca hegemonya kavramsallaştırılması analiz edilecektir.

1.2.3.1. Gramsci Açısından Hegemonya Kavramsallaştırması

Sosyalist parti azınlığı tarafından kurulan İtalyan Komünist Partisi’nin önemli üyelerinden olan Gramsci’nin özellikle “devlet” üzerine fikirler üretmek oluşturmuş olduğu yazılarının büyük kısmı, 1926’dan neredeyse ölümüne kadar süren, hapis hane günlerinde yazdığı mektuplardan oluşmaktadır¹¹². Hegemonya kavramı konusunda genel açıklamaların dışına çıkarak hegemonya konusunu bambaşka bir boyuta taşıyan Gramsci, günümüz hegemonya anlayışının da mimarı olmuştur. Bu nedenle, Gramsci’ci hegemonya kavramsallaştırılması, hegemonyanın teorik çerçevesinin

¹¹¹ Andrew Linklater, “The Question of the Next Stage in International Relations Theory: A Critical-Theoretical Point of View”, *Millennium: Journal of International Studies*, Vol. 21, March 1992, s. 95.

¹¹² Antonio A. Santucci, *Gramsci’yi Anlamak*, Çev. Selim Sezer, Klakedon Yayınları, İstanbul, Haziran 2011, s. 11.

çizildiği bu bölümde ayrı bir başlık olarak inceleme gereği hissedilmiştir. Ancak Gramsci gibi karmaşık ve üzerinde derin tartışmaların yapıldığı bir teorisyenin ortaya koyduğu hegemonya anlayışının kapsamlı bir açıklaması, bu tezin sınırlarını aşacağından, Gramsci'nin hegemonya perspektifinden genel bir analiz yapılacak ve bunun uluslararası ilişkiler disiplinindeki kullanımı bu konu başlığında kısaca özetlenecektir.

Düşüncelerinin büyük çoğunluğunu yazıya döktüğü hapisane mektuplarında, Gramsci hegemonya anlayışını ortaya koymuştur. Mussolini dönemi cezaevlerinde uygulanan koyu sansürü aşmak için kullandığı ifadelerin çözülmesi gerektiğinden Gramsci'nin görüşleri üzerinde çalışan yazarların birçoğunun Gramsci'nin yazılarını çözmekte son derece zorlandıkları görülmektedir. Bu karmaşanın ikinci nedeni ise, Gramsci'nin, tamamen eski bir kelime dağarcığı ile kökten yeni kavramlara ulaşma niyeti nedeniyle bazı farklı ve çelişik gibi görünen sonuçlara ulaşmaya çalışmasından kaynaklanmaktadır¹¹³.

Gramsci hegemonya kavramını, işçi sınıfının burjuva devletini yıkmak ve işçilerin devletin toplumsal tabanı olarak hizmet etmesini sağlamak için yaratması gereken ittifaklar sistemini tanımlamak için kullanmıştır¹¹⁴. Bu tanımından da anlaşılacağı üzere Gramsci, Marx'ın düşünce sisteminden oldukça etkilenmiştir. Gramsci, uluslararası ilişkiler alanına fazla girmemişse de uluslararası güç ilişkilerindeki ya da dünya düzenindeki değişimlerin temel sosyal ilişkilerden bağımsız olarak düşünülemediği sonucuna varmıştır¹¹⁵.

Yönetici sınıf iktidarının temeli olarak zorlama ve güç rolüyle ilgilenen klasik Marksist iktidar yaklaşımından hareket eden Gramsci'ye¹¹⁶ göre hegemon devlet, uluslararası anlamda hegemon olduğu sürece, evrensel bir ideolojiye dayalı bir dünya

¹¹³ Perry Anderson, **Gramsci: Hegemonya, Doğu-Batı Sorunu ve Strateji**, Çev. Tarık Günersel, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1988, s. 15.

¹¹⁴ Antonio Gramsci, **Hapishane Defterleri**, Çev. Adnan Cemgil, 6. bs., İstanbul, Belge Yayınları, 2011, s. 327.

¹¹⁵ Cox, "Gramsci, Hegemony and International Relations", s. 58.

¹¹⁶ Kemal Çiftçi, "Soğuk Savaş Sonrasında ABD: Rıza'ya Dayalı Hegemonyadan İmparatorluk Düzenine" **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 5, Sayı 10, 2009, s. 203-214.

düzeni kurması ve onu koruması gerekirken bu düzen, realist anlayıştaki gibi sadece devletler arası anlamda kurulan bir düzen olmayıp dünya ölçeğindeki sivil toplum güçlerini de hegemonyanın kavramsallaştırımının içine katmalıdır¹¹⁷.

Realist teoride, “tahakküm” (Yönetici sınıf egemenliği) kavramı ile eş anlamlı olarak kullanılan realist hegemonya kavramı, tahakküm altındaki ülkelerin dünya üzerindeki egemenliğini sağlamlaştıran rıza unsurunu dikkate almaz. Gramsci açısından hegemonya kavramını değerli kılan temel fark tam da bu noktada ortaya çıkar, Gramsci’ci hegemonyanın literatürde bu kadar önemli olmasının nedeni, hem tahakkümü hem de rızayı hegemonyanın iki temel boyutu olarak kapsayabilmesidir¹¹⁸. Dünya hegemonyası başlangıçta belli bir sosyal sınıf tarafından kurulan ve pekiştirilen içsel (ulusal) hegemonyanın dışa doğru genişlemesini ya da dışavurumunu ifade eder¹¹⁹. Burada hegemon güç, belli bir üretim tarzını uluslararası olarak genişletir ve bu süreçte, hakim üretim tarzı diğer tüm ülkelere sızarak onların üretim tarzlarıyla bağlantı kurar¹²⁰.

Gramsci’ye göre hegemon olmak ya da bu özelliği sürdürebilmek için, ekonomik ve politik güç yeterli değildir. Bağımlı grupların rızasına da gereksinim vardır. Bu nedenle, hegemon amaçlarını elde etmek için yalnızca baskı ya da zorlama kullanmaz, aynı zamanda sistemdeki diğer aktörlerin rıza göstermelerini de sağlamaya çalışır¹²¹. Uluslararası ilişkilerdeki değişimlerin izlerini sosyal ilişkilerde arayan bu yaklaşım, sosyal güçlerin uluslararası ilişkilerdeki temel aktör olan devletlerin gelişimiyle ilişkilerdeki temel aktör olan devletlerin gelişimiyle ilişkisine odaklanmayı gerektirir¹²².

¹¹⁷ Stephen Gill, **American Hegemony and the Trilateral Commission**, Cambridge Studies in International Relations, April 1992, s. 47-48.

¹¹⁸ Keyman, **Küreselleşme, Devlet, Kimlik/Farklılık: Uluslararası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek**, s. 159.

¹¹⁹ Gill, **American Hegemony and the Trilateral Commission**, a.e.

¹²⁰ **A.e.**

¹²¹ Karacasulu, **a.g.e.**, s. 60.

¹²² Kurtbağ, **Amerikan Yeni Sağı ve Dış Politikası**, s. 39.

Niteliksel anlamda genişletilmiş yeni devlet formunun siyasi ve sivil toplum alanlarının Gramsci açısından bir arada işleme ve bu alanların tamamen iç içe geçmiş olması gerekmektedir. Bu yeni tanım, doğal olarak sosyal çatışmanın gerçekleştiği ve sosyal sınıfların hegemonyalarının inşa edilebileceği tek yer olarak da devleti görür¹²³. Gramsci için, hegemon olan devlet çok yönlü ve karmaşık bir nitelik taşır. Toplumsal ilişkileri belirleyen değerlerin, normların ve pratiklerin bir bütünsellik anlayışı içinde hegemon devleti oluşturduğunu vurgular. Ekonomik faktörlük ve üst yapısal dinamiklerin birbirleriyle ilişkilendirilmesiyle, hegemon devlet bir toplumsal mekânda çok yönlü kurulmuş bir liderlik işlevini adlandırır. Gramsci'ye göre hegemon devlet ya da hegemonya en az üç ana sorunun çözülmesini sağlamalıdır¹²⁴;

- Alt yapı-üst yapı (base/superstructure) metaforundan üreyen ekonomik indirgemecilik sorununun çözümünde önemli bir işlev görür. (Gramsci'nin "Hapishane Defterleri" adlı eserinde bu kurgulaması bulunmaktadır: Buna göre toplumda, üstyapısal iki büyük yapı vardır. Bunlardan birisi; "sivil toplum", bir başka deyişle genellikle "özel" diye anılan organizmalar bütünü, diğeri de; "siyasal toplum" ya da "devlet" diye adlandırılan yapıdır. Bu iki yapı, bir yanda yönetici grubun toplumsal yapının tümü üzerinde uyguladığı "hegemonya" işlevine, diğeri yanda da devlet ve hukuksal iktidar yoluyla uygulanan doğrudan egemenlik ya da "komuta işlevine tekabül eder)¹²⁵.
- İkincisi, siyasal indirgemecilik sorunu hegemonya kavramı yoluyla, sivil toplum/devlet ilişkisinin ve devletler-arası (inter-state) sistemin ekonomik ve kültürel boyutlarının tanınmasıyla çözülebilir.
- Üçüncü olarak, Realizm ve Dünya Sistemi kuramlarına karşı, hegemonya kavramı dünya düzeninin tarihsel olarak kurulduğunu ve epistemolojik değil fakat tarihsel ontolojik bir bütünselliği (historical totality) sergilediğini simgeler. Diğeri bir deyişle, dünya düzeni bir gerçeklik değil, fakat belli bir

¹²³ Cox, "Gramsci, Hegemony and International Relations", **a.e.**

¹²⁴ Keyman, "Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark", s. 243-244.

¹²⁵ Norberto Bobbio-Jacques Texier, **Gramsci ve Sivil Toplum**, Çev. Arda İpek-Kenan Somer, Savaş Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara, 1982, s. 18.

merkezin liderliğinin pekiştirilmesini sağlayan hegemonik bir kurumsal yapıdır¹²⁶.

Bu açılımın yanı sıra Gramsci'ci hegemonya anlayışının uluslararası ilişkiler kuramına katkısını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Dünya düzeninin tarihsel olarak kurulmuşluğunu tanımak, uluslararası sistem ile toplumsal kurumlar ve güçler arasındaki ilişkilerin diyalektik¹²⁷ bir ilişki olduğunu göstermektedir.
- İktidar ve güç ilişkilerinin sadece devletler arası değil aynı zamanda devlet-sivil toplum arasında yer aldığını işaret etmek için iç ve dış dinamikleri hesaba katan bir egemenlik-bağımlılık anlayışını gündeme getirir.
- Devleti potansiyel olarak bağımsız bir nesne olarak görmek yerine “devlet-sivil toplum ilişkisi” içinde düşünmek, sivil toplum ve toplumsal sınıfların devlet üzerindeki etkilerine önem verir.
- Dünya düzeni devletler-arası sisteme indirgenmeyerek hegemonya sorusu ekseninde çözümlenir. Bu çözüm iki açıdan önemlidir. Birinci olarak hegemonya sorusu dünya düzenini “üretim” kategorisi temelinde tarihselleştirir ve böylece düzenin kuruluşunda rol oynayan ekonomik, siyasi ve ideolojik faktörler eşit ağırlıklı olarak ele alınır. İkinci olarak, ekonomik düzeyin kavramsallaştırılmasının odağı ticaret ilişkilerinden üretim ilişkilerine kaydırılarak, uluslararası ilişkiler kuramının devlete verdiği ayrıcalıklı aktör rolü reddedilir.
- Dünya düzeninin hegemonik bir düzenin kurulması olarak tanımlanması ve bu bağlamda, düzenin yeniden üretiminde “rıza” yaratmanın öneminin vurgulanması değişim sorusuyla ilgili önemli ipuçları verir. Gramsci'ci Eleştirel kuramın üretim ve ideoloji/kültür arasında ilişkisellik kurması değişim sorusuna daha kapsamlı bir yaklaşımı gündeme getirir.

¹²⁶ Keyman, “Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark”, s. 243-244.

¹²⁷ Akıl yürütme yoluyla araştırma ve doğrulara ulaşma, “Diyalektik” ile açıklanmaktadır.

Gramsci hegemonya kavramlaştırmasını, tarihsel blok¹²⁸ yoluyla hayata uyarlarken, bu bloğun kurulmasında, kitlenin hakim grubun ahlaki-etik liderliğine onay vermesi anlamında Gramscici anlayıştaki rıza unsuru yerine getirilmiş olmaktadır. Bu liderlikte sistemin merkezinde yer alan maddi ve ideolojik karşılıklı alışveriş koşulları, yeniden üreten bütünleyici bir devlet yoluyla tatbik edilmektedir¹²⁹.

Hegemonik İstikrar Teorisi'ne benzer bir şekilde Gramsci'ci hegemonya anlayışında da kurumsal yapılanmanın istikrarı sağladığına dair görüşler mevcuttur. Hegemonyanın kurduğu düzenin bir parçası olan kurumlar ve örgütler, karşı hegemonik fikirlerin önlenmesinde ve karşı hegemonya olasılığının azaltılması bakımından da çeşitli roller üstlenebilirler. Sözcüleri, çevre ülkelerden seçkinlere bünyelerinde yer vererek bunları sisteme dahil ederler ve böylece, sistemi değiştirmelerinin ve ona alternatif geliştirmelerinin önüne geçerler¹³⁰. Böylece, karşı hegemonik fikirleri hegemonik doktorinle tutarlı hale getirmeye de çalışırlar¹³¹.

Gramsci'ye göre hegemonya özet olarak; bir devletin diğerlerini sömürdüğü bir düzen değil, ama diğer devletlerin çoğunun kendi çıkarlarıyla uygun bulunduğu bir düzendir¹³². Gramsci'nin tarihsel blok kavramı, maddi, siyasi ve askeri güç ilişkileri arasında yüksek derecede uyum olduğu zamanki durumlara karşılık gelse de hegemonya tartışmasında sınıfların gelişimi ve siyasi biçimlenme düzeyini ifade eden siyasi ilişkiler kategorisi önem taşır¹³³. Bu anlamda, hegemonyanın içinde işleyeceği tarihsel blok, bir dizi sınıf çıkarımının siyasi olarak sentezlenerek evrenselleştirilmesi çabasının bir ürünüdür¹³⁴. Tüm bu açılımlarıyla da Amerikan hegemonyasının tüm boyutlarını tam olarak izah edebilecek teorik çerçeve Gramsci'ci hegemonya anlayışı ile çizilebilmektedir.

¹²⁸ Ekonomik yapı ve ideolojik üst yapıdan oluşan sosyal yapıyı Gramsci, "tarihsel blok" (historical bloc) olarak tanımlamaktadır. Aktaran: Richard Saull, "Rethinking Hegemony: Uneven Development, Historical Blocs, and the World Economic Crisis", *International Studies Quarterly*, Vol. 56, 2012, s. 324.

¹²⁹ Kurtbağ, *Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası*, s. 36.

¹³⁰ Cox, "Gramsci, Hegemony and International Relations", s. 63.

¹³¹ Kurtbağ, *Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası*, a.e.

¹³² Yalvaç, "Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar", s. 177-181.

¹³³ Gill, *American Hegemony and the Trilateral Commission*, s. 44-45.

¹³⁴ Gramsci, *a.g.e.*, s. 181.

1.2.3.2. Neo-Gramsci'ci Yaklaşım Açısından Hegemonya Kavramsallaştırması

Eleştirel kuram içerisindeki yaklaşımlar incelendiğinde özellikle Kanadalı bilim adamı, Robert Cox'un açıklamalarının ayrıca önem arz ettiği görülmüştür. Çünkü Gramsci'nin çalışmalarını dikkate alarak Gramsci'ci anlayışı diğer uluslararası ilişkiler teorilerinin eleştirilmesinde kullanan¹³⁵ Cox, hegemonya kavramına yeni bir içerik kazandırmıştır. Cox'a göre Realizm ve Neo-Realizm gibi teoriler – bilinçli ya da bilinçsiz olarak - zengin batının hâkim devletlerinin ve elit tabakasının çıkarlarına hizmet eden statükoyu koruması için hazırlanmıştır¹³⁶.

Cox bakış açısıyla tamamlanan, Gramsci'nin kullandığı genel kavramsal çerçeve uluslararası ilişkilerde alternatif bir teorik yaklaşım türetebilmek için gereken zemini sağlamakta olup, uluslararası düzeyde kurulu hegemonya mekanizmasını açıklayabilmek için gerekli teorik zenginliğe sahiptir¹³⁷.

Cox; hegemonya devlet-sivil toplum karşılıklı ilişkilerinin bir uzantısı olarak kurulmuş dünya düzenini, diğer bir deyişle kapitalist üretim tarzının uluslararasılaştırılması sürecine anlam verir. Böylece hegemonya, dünya düzeni, toplumsal güçler ve devletler arasında “bir eklemlenme noktası” olarak tanımlanır¹³⁸. Neo-Gramsci'ci bakış açısını geliştiren Cox'a göre, uluslararası ilişkiler sadece devletler arası ilişkilerden ibaret olmayıp; askeri, ekonomik ve siyasi temellerin yanında sosyal içerikli bir alt yapıya da sahiptir.

Devletler, tarihsel yapılar olarak düşünülürler ve sivil toplumla iç içe geçmiş ve ayrılamaz biçimde tasvir edilirler¹³⁹ ve bir ülke hegemonik güç olma yolunda ilerlerken kendi çıkarları ile diğer ülkelerin çıkarlarını düşünüyormuş gibi görünmeye

¹³⁵ Cox, “Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory”, s. 145.

¹³⁶ A.e., s. 130.

¹³⁷ Randall D. Germain-Michael Kenny, “Engaging Gramsci: International Relations Theory And New Gramscians”, **Review of International Studies**. No. 24, 1998, s. 18.

¹³⁸ Keyman, “Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark”, s. 246.

¹³⁹ Kurtbağ, **Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası**, s. 29.

ve diğer ülkelerin kendi yönetimini kabul etmelerini sağlamaya çalışmaktadır. Uluslararası örgütler hegemonyanın oluşum sürecinde, karşıt fikirleri bertaraf ederken, diğer ülkelerin desteğini almasını sağlar ve böylece hegemon gücün istediği düzenin yayılmasına yardımcı olan öğeler olarak dünya sisteminin oluşmasını hazırlar¹⁴⁰.

Cox'un çalışmalarında ilk bakışta öne çıkan diğer bir olgu, uluslararası ilişkiler disiplinde hakim olan Neo-Realist geleneğin eleştirisidir. Cox, öncelikle Kenneth Waltz ve Robert Keohane gibi Neo-Realistlerin tarihsel olmadığını düşündüğü devlet merkezci analizlerine karşı çıkmaktadır¹⁴¹. Bu açıdan Cox'un analizleri, uluslararası ilişkilerdeki Realist yaklaşımın sınırlarını sivil toplum ve devlet gibi Gramsci'ci anlayış ve kavramları kullanarak aşmaya çalışmaktadır¹⁴². Realist yaklaşımdaki bu temel kavramların karşılığı olarak Neo-Gramsci'ci teori tarafından geliştirilen temel kavram; devlet ve toplum, milli ve uluslararası ast ve üst sosyoekonomik güçler arasında ilişkileri özetleyen hegenomik ilişkiler gelişimi olan "tarihsel blok" dur¹⁴³.

Eleştirel kuram açıklanırken daha önce de belirtildiği gibi, sadece mevcut düzenin ortaya çıkışını ve oluşumunu değil, aynı zamanda adaletsizliklerle dolu olarak gördüğü bu düzenin nasıl değiştirilebileceğini de açıklama iddiasıyla yola çıkmış bir kuramlaştırma geleneği olduğunu hatırlamak gerekir. Eleştirel kuramın uluslararası ilişkiler kuramlaştırma geleneğinde bir sonraki aşamayı oluşturması ile ilgilenen Cox, öncelikle gelecekteki dünya düzeni olasılıklarından söz ederken, mevcut düzenin değişmesi gereğinden ve bunun öznesinin Üçüncü Dünya, sınıflar ya da yeni sosyal hareketler gibi hegemonya karşıtı güçler olabileceğinden bahseder¹⁴⁴. Bu yaklaşımda hegemonyanın değiştirilmesine değil özellikle onun sürdürülmesine ağırlık verilmiştir. Hegemonun düzeni ve düzen içindeki görece üstünlüğünü sürdürmesi için ne yapması gerektiği üzerinde durmuştur. Daha çok ekonomik süreçlere yoğunlaşan yaklaşım,

¹⁴⁰ Andreas Bieler-Adam David Morton, "A Critical Theory Route to Hegemony, World Order, and Historical Change: Neo-Gramscian Perspectives in International Relations", **Capital and Class**, Spring 2004, s. 87-95.

¹⁴¹ **A.e.**, s. 113.

¹⁴² William I. Robinson, "Global Capitalism: The New Transnationalism and the Folly Of Conventional Thinking", **Science and Society**, Vol. 69, No. 3, 2005, s. 318.

¹⁴³ Richard Saull, "Hegemony and the Global Political Economy", **In the International Studies Encyclopedia**, Vol. 5, Ed. by Robert A Denemark, Oxford: Wiley-Blackwell, s. 85.

¹⁴⁴ Hoffman, **a.e.**

sermaye birikimini ön plana çıkarmaktadır. Kısaca Neo-Gramsci'ci yaklaşımda, hegemonyanın sürdürülmesine ağırlık verilirken, çıkarımda daha çok sermaye biriktiren devlet kendini hegemonya mücadelesinde daha avantajlı konuma getirecektir.

Gramsci'ci Eleştirel söylem, devlet formları, sosyal güçler ve dünya düzenleri arasındaki diyalektik ilişkiyi açıklamanın ötesinde, dünya düzeninin değiştirilmesi olasılıkları üzerine de düşünür. Tarihsel yapılar metodu, bu noktada Neo-Gramsci'ci teorisyen olan, Robert Cox dünya düzenlerini ve yapısal dönüşüm potansiyelini analiz etmede yol gösterir. Bunun yanı sıra Neo-Gramsci'ci teori, hegemon devletin en önemli özelliğinin sermaye birikimi olduğuna vurgu yapmaktadır ve Gramsci'nin; hegemonyayı güçlüler koalisyonunun ulus devlet düzeyinde gerçekleştirdiği sosyal düzen olarak görmesi bunun temelidir. Neo-Gramsci'ci teorisyenler tarafından hegemon sınıf ilişkisi, uluslararası sistem düzeyinde dünya düzeni ile hegemon devlet arasında gözlemlenmektedir¹⁴⁵. Buna göre Neo-Gramsci'ci teorisyenler, dünya düzeni ile esas olarak küresel ekonomik ve siyasal sistemin belirleyiciliği altında durmuşlardır. Hegemon, dünya düzenini kurandır. Bunun için de küresel ekonomik işleyişi belirlemek ve denetlemek esastır. Hegemon devletin öncelikle sermaye birikimini sağlaması ve sonrasında sermayenin kendini yeniden üretmesi için doğru yatırımlara yönlendirilmesi gerekir. İlaveten uluslararası bilgi yapılarının kontrolü de hegemon için çok önemlidir¹⁴⁶.

Özet olarak; Gramsci-Cox çizgisinde kavramsallaştırılan hegemonya, zorlama sonucu değil, devletlerin güç odakları etrafında o gücün etkisini kabul ederek kendi rızaları ile oluşturdukları bir ilişki sistemidir. Böyle bir sistemde hegemon gücün değişmesi, karşıt–hegemonik bir gücün ortaya çıkması yoluyla olabilmektedir. Karşıt hegemonik güç, maddi ve ideolojik unsurlarıyla birlikte önce insanların zihinlerinde oluşmaktadır. Karşıt–hegemonik güç, ikincil düzeyde bulunan bir grubun maddi

¹⁴⁵ Çınar Özen, “Neogramşiyen Hegemonya Yaklaşımı Çerçevesinde Güç ve Global Finans: Pax Britannica'daki Büyük Dönüşüm”, **Uluslararası İlişkiler**, C.2, S.8, Kış 2005-2006, s. 12.

¹⁴⁶ Susan Strange, “The Persistent Myth of Lost Hegemony”, **International Organization**, Vol. 41, No. 4, Autumn 1987, s. 560.

kaynaklara daha kolay ulaşmaya başlaması ve var olan oйдаşmanın meşruluğuna giderek artan bir şekilde meydan okumasının sonucunda hegemon güç konumuna gelebilecektir. Cox'un hegemonya kavramına atfettiği anlam, aşağıda açıklandığı gibi, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşturduğu ve uyguladığı siyasetinin açıklanması bağlamında kullanılabilir¹⁴⁷. Nitekim tarihsel olarak Amerika'nın dünyayı yönettiği yeni düzende, Amerika'nın iç eksiklikleri artık eleştirel incelemeye tabi durumdadır¹⁴⁸.

1.3. Dünya Sistemi Teorisi ve Tarihsel Süreçte Amerikan Hegemonyası Öncesi Hegemonik Güçlerin Gelişimi

Uluslararası ilişkiler disiplininin en önemli gündem konusu olan dünya düzeninde hakim rol oynayan ve güç merkezi konumundaki uluslararası aktörleri ele alırken, bu türden aktörlerin tarih içerisinde geçirdikleri evreleri ve gelişim süreçlerini de dikkate almak gerekmektedir¹⁴⁹.

Amerikan hegemonyasının devam edip etmediği sorunsalını açıklarken bugüne kadar gerçekleşen hegemonik süreçlerin de analize dahil edilmesi uygun olacaktır. Geçmişten günümüze, dünya sahnesinde güç merkezi konumundaki ülkelerin belli bir döngüsel ritim içerisinde hareket ettiğini savunan “Dünya Sistemi” yaklaşımını da tarihsel sürecin analiz edileceği bu konu başlığının içerisinde inceleme gerekliliği hissedilmiştir.

Immanuel Wallerstein, Samir Amin, Giovanni Arrighi ve Andre Gunder Frank 14. ve 15. yüzyıldan güncele, beşeri dünyayı netleştirmek için dünya sistemleri analizi adı verilen bir yaklaşım geliştirmişlerdir. 1970'lerin başında Wallerstein, bu kronolojik kesiti modern dünya-sistemi olarak tanımlamıştır¹⁵⁰.

¹⁴⁷ Çiftçi, a.g.e., s. 214.

¹⁴⁸ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, a.g.e., s. 60.

¹⁴⁹ Arıboğan, a.g.e., s. 57.

¹⁵⁰ Okan Umruk, **İki Dünya – Sistemi: Modern Dünya – Sisteminin Sınırları**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2013, s. 5, 100.

Hegemonyanın tarihsel süreçteki, geçmişini insanlık tarihi kadar eski olsa da Amerikan hegemonyasının öncesindeki hegemon güçleri, tarihsel bir perspektif ile incelerken tez çalışmasının ana çerçevesinin dışına çıkmamak adına, insanlık tarihinin başlangıcından buyana geçen zamanda şahit olunan hegemon güçlerin (Yunanlılar, Roma İmparatorluğu, vb.) tamamına burada yer verilmeyecektir. Konunun özü açısından böyle bir sınırlama yapılmasının yanı sıra, Amerikan hegemonyasının belirleyicisi olan unsurlara benzer şekilde rıza unsurunu da içinde barındıran bir hegemonik yapı sergileyen, hegemonik güçleri dikkate alarak bir analiz yapılacaktır. Özellikle sömürge politikasıyla daha çok sert güce dayalı bir hakimiyet sergileyen İspanya ve Portekiz gibi geçmişte hakimiyetini meşrulaştırmış hegemonik güçler yerine sadece, Hollanda ve İngiltere¹⁵¹'nin hegemonik geçmişi analiz ediliyor olacaktır.

Tarihsel süreç perspektifinden bakıldığında; ilk zamanlarda güç sahibi ülkelerin, savaş kabiliyetleri sayesinde güçlerini sergiledikleri görülsede dünya sistemlerinin özelliklerini ekonomik altyapıları belirlemektedir. Dünya sistemleri, sermaye birikim süreçleri tarafından belirlenen, merkez-çevre hiyerarşisi içinde örgütlenen, birbirini izleyen hegemonik dönemleri olan, birbirini izleyen ekonomik genişleme ve daralmalardan oluşan çevrimleri içeren yapılar olarak görülmektedir¹⁵².

Aralarındaki kavramsal farklılıklara rağmen Neo-Realizm ile Dünya Sistemi teorisi arasında pek çok paralellik bulunmaktadır. Dünya sistemi teorisyenleri de hegemonya fikrini vurgular, fakat bunların hegemonyası öncelikle tarım, endüstri ve

¹⁵¹ İngiltere, Büyük Britanya ve Birleşik Krallık pek çok yerde aynı anlamda kullanılıyor olsa da birbirlerinden farklı yerleri ifade etmektedirler. Britanya Adaları İngiltere, İrlanda'nın tamamı, İskoçya ve Galler'in meydana getirdiği adalar kümesidir. Ancak tarihsel süreç içerisinde zamanla Britanya Adası üzerindeki devletlerin bölünmesiyle farklı ifadeler oluşmuştur. **Büyük Britanya**; üzerinde İngiltere, İskoçya ve Galler'in yer aldığı adayı ifade ederken, **Birleşik Krallık**; Kuzey İrlanda, İskoçya, Galler ve İngiltere'nin meydana getirdiği ülkeler birliği için kullanılmaktadır. Ancak bu ülkeler içerisinde İngiltere bu coğrafyada yer alan en güçlü ve baskın devlet olması sebebiyle zaman zaman bütün bu ifadeler yerine geçebilmek ve Birleşik Krallık ifadesi yerine İngiltere ismi kullanılmaktadır. Pek çok kaynakta "Büyük Britanya" kelimesinin tercih edildiği görülmüştür ancak onun yerine kullanılmak üzere bu çalışma boyunca "İngiltere" ifadesi tercih edilmiştir.

¹⁵² Frank-Gills, a.e.

ticarete ekonomik hakimiyet kurmak yönündedir. Ayrıca her iki yaklaşım da hegemonyanın tarihsel olarak çok kısa sürdüğünü ve çatışma ile düzensizliğin anarşik uluslararası sistemin kalıtsal parçaları olduğu konusunda hemfikirdir. Dünya sistemi yaklaşımı, Neo-Realistler tarafından ortaya atılan politika ve ekonomi arasındaki nedensel bağlantıyı tersine çevirerek sunar¹⁵³. Gücü ele geçirmek için savaş kabiliyetinin yanında ekonomik açıdan da savaş giderlerinin karşılanabiliyor olması gerçeği nedeniyle ekonomik alanda yaşanan genişleme ve daralma dönemleri hegemonik güç yükseliş ve düşüşünde de görülmektedir.

Marksizm'den kaynaklanan merkez-çevre analizini benimseyen Dünya Sistemi yaklaşımlarına göre; üçüncü bir ara kategori olan yarı-çevre kavramını eklemiştirler¹⁵⁴. Nitekim Dünya Sistemi yaklaşımını benimseyen teorisyenler de Marksizm'in ekonomik determinizm anlayışını kullanarak, devleti uluslararası politik sistemin temeli olarak almaz. Devleti, dinamikleri dünya politikasındaki değişimlere neden olan dünya kapitalist ekonomisinin bir aktörü olarak tanımlar. Bu çerçevede, bir devletin en önemli amacı sermayenin kendi ulusal ekonomisinde toplanmasını özendirme ve gücün çeşitli yönleri de bu amaca ulaşmak için kullanılacak araçlardır.

Dünya sistemi yaklaşımı içerisinde yapılan analizler, dünya tarihini, döngüsel sistemlerin birbirini izlediği bir yapı olduğunu test etmeye yöneliktir¹⁵⁵. Bu yaklaşım, modern dünya kapitalist sisteminin doğası ve tarihi temelini baz alarak uluslararası ilişkileri radikal biçimde yeniden kavramsallaştırmaya çalışan Immanuel Wallerstein tarafından ortaya konmuştur¹⁵⁶. Dünya sistemleri analizinin kurucusu Wallerstein¹⁵⁷, dünyadaki hakim üretim/iş bölümü ilişkilerini modern Dünya Sistemi ya da kapitalist dünya ekonomisi olarak kavramsallaştırmıştır¹⁵⁸. Wallerstein, hegemonya

¹⁵³ Aydın, a.e.

¹⁵⁴ Theodore H. Cohn, **Global Political Economy Theory and Practice**, Pearson Education Inc., United States, 2005, s. 127-128.

¹⁵⁵ Andre Gunder Frank-Barry K. Gills, "5000 Yıllık Dünya Sistemi: Disiplinler Arası Bir Giriş", **Dünya Sistemi**, Çev. Esin Soğancılar, İmge Kitabevi, Ankara, 2003, s. 41-45.

¹⁵⁶ Griffiths-Roach-Solomon, a.g.e., s. 384.

¹⁵⁷ Umruk, a.g.e., s. 31.

¹⁵⁸ A.e.

mücadelesinde de ekonomik gücü somut ve ayrıntılı olarak ele almakta ve uluslararası ilişkilerde değişimin sürekli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım doğal olarak hegemonyanın sürekli değil, tarihi ve geçici bir süreç olarak algılanmasını sağlamıştır¹⁵⁹.

Wallerstein'a göre modern dünya sisteminin en önemli iktisadi süreci merkez-çevre ilişkisi ile şekillenirken, siyasi açıdan önemli ilişki, hegemonya oluşum ve değişim sürecidir. Çevre ülkeler, merkezdeki liderin uydusu konumundadır. Dünya ekonomisini merkez yönetmekte, çevrenin ekonomik kaynakları, merkezi beslemektedir. Bu şekilde elde edilen ekonomik üstünlük hegemonyaya dönüşmektedir ve sistemin en güçlü devleti merkezin "hegemonik" gücüdür. Bu hegemonik gücün yükselişi, üretim, ticari ve mali rekabet üstünlüğüne, düşüşü ise bu rekabet gücünün zayıflamasıyla açıklanır. Hegemon devlet ekonomik gücünün zayıflaması, bu hegemonyaya rakip yeni devletlerin ortaya çıkması, üretim ilişkilerinin yeni dengeyi yansıtacak şekilde yeniden örgütlenmesini zorunlu kılar; bunu ise dünya savaşları gerçekleştirir ve böylece yeni bir hegemonik devlet ortaya çıkar¹⁶⁰.

Avrupa'da 16. yüzyılda şahit olunan güç mücadeleleri, Avrupa'nın ekonomik ve askeri açıdan dünyanın diğer bölgelerinden üstün hale gelmesine de yardımcı olmuştur¹⁶¹. Bu yüzyılda ilave olarak, uluslararası ticaretin gelişmesi ve ülkeler arasında mali ve parasal bağlantılar kurulması gibi yeni olgular ortaya çıkmıştır. Ticaretin okyanus aşırı olarak da yaygınlaşması özellikle Avrupa açısından son derece önemli sonuçlar doğurmuş ve yeni dünyanın yeni sömürgeci başat güçleri Portekiz ve İspanya'nın liderliğinde tüm dünyaya yayılmaya başlamıştır. Bu hareketliliğin sonucunda okyanusları bile aşan böylesine büyük bir ticaret hacmi öylesine gelişmiştir ki uluslararası ticaret hacmi 1510-1550 yılları arasında sekiz kat artarken 1550-1610

¹⁵⁹ Atila Eralp, "Hegemonya", **Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, İletişim Yayınları, 7. bs., İstanbul, Ekim 2012, s. 170-171.

¹⁶⁰ Yalvaç, "Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar", **a.e.**

¹⁶¹ Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, Çev. Birtane Karanakçı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 12. bs., Ankara, 1998, s. 59.

yılları arasında on kat artış olmuştur¹⁶². Bu nedenle pek çok teorisyen tarafından ve modern öncesi çağların bir ayırım çizgisi olan dönem, 16. yüzyıl olmuştur¹⁶³

Eleştirel kuruma göre bir hegemonun düşüşüyle diğer hegemonun yükselişini eşzamanlı ya da aralıksız takip eden süreçler değildir ve hegemonik dönemlerin ardında hegemonik olmayan dönemler de bulunmaktadır. Dünya sistemi teorisi temsilcilerinden, ünlü siyaset bilimci George Modelski, “Uzun Döngü” (Long Cycle Theory) teorisinde hegemon gücün iniş çıkışlarını dairesel bir hareket olarak tanımlamış ve 15. yüzyıldan itibaren dünya tarihinde belirli devletlerin belirli sürelerle sistemdeki başat güç haline geldiklerini ve bu hakimiyet süresinin yaklaşık yüzyıllık dönemleri kapsadığını savunmuştur¹⁶⁴.

Tablo 3: Küresel Politikada Tarihsel Hegemonya Dönemleri

AŞAMALAR			
I. AŞAMA KÜRESEL SAVAŞ	II. AŞAMA HEGEMONYA	III. AŞAMA SORGULANMA	IV. AŞAMA SARSILMA
BÜYÜK SAVAŞ	ULUS DEVLET		MEYDAN OKUYAN
1494-1516 İtalya ve Hint Okyanusu Savaşları	Portekiz dönemi 1516-1539	1540-1560	1560-1580 İspanya
1580-1609 İspanya-Hollanda Savaşı	Hollanda Dönemi 1609-1639	1640-1660	1660-1688 Fransa
1688-1713 XIV. Louis Savaşları	I. Britanya Dönemi 1714-1739	1740-1763	1764-1792 Fransa
1792-1815 Fransız İhtilali ve Napolyon Savaşları	II. Britanya Dönemi 1815-1849	1850-1873	1874-1914 Almanya
1914-1945 I. ve II. Dünya Savaşları	ABD Dönemi 1945-1973	1973-2000	2000-2030 SSCB ¹⁶⁵

Kaynak: George Modelski, **Long Cycles in World Politics**, University of Washington Press, Seattle and London, 1987, s. 40.

¹⁶² Immanuel Wallerstein, **Modern World System**, Academic Press, San Diego, 1980, s.170-172.

¹⁶³ **A.e.**, s. 3.

¹⁶⁴ Modelski, **Long Cycles in World Politics**, s. 215.

¹⁶⁵ SSCB; Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ya da Sovyetler Birliği olarak bilinen bu ülke 1917 yılında “Büyük Ekim Devrimi” ile kurulmuş ve 1991 yılına kadar dünyanın en büyük ülkesi olarak varlığını sürdürmüştür. Bu tez çalışması süresince sadece “Sovyetler Birliği” olarak anılacaktır.

Modelski'nin "Uzun Döngü Teorisi" güç ve güç dengelerinin evrimi ve içeriğindeki değişiklikleri tarihsel süreç içerisinde ele alırken, gerçekleşen savaşları ön planda tutmaktadır¹⁶⁶. Kısaca modelski askeri gücü, hegemon ülkenin tek gerçeği olarak ifade etmektedir. Bu hegemon gücü ise "başat güç" olarak adlandırmaktadır.

Modelski teorisinde başat güç ortaya çıkmasının hemen ardından bir güç belirlemek ve ikisi arasındaki belki sistemin diğer üyelerinin de katılımıyla ortaya çıkan mücadele sonucunda yeni başat güç belli olmaktadır¹⁶⁷. 21. yüzyılın dünyasında yaşananlar Modelski'nin bu görüşünün doğruluğunu destekler nitelikte değildir. Nitekim Eleştirel kuramda da belirtildiği gibi özellikle 20. yüzyıl başından bu yana hegemonyasız geçiş dönemleri de yaşanmıştır.

Öte yandan hegemonyanın sürekliliği devletlerin istediği fakat tarihsel süreçte aykırı bir durumdur. Hegemonya mücadelesinin savaşla sonuçlanması yorumu tarihsel örneklerinden elde edilmiştir. Tarihsel süreç incelendiğinde devletlerin hegemon olabilmeleri için çeşitli faaliyetlerde bulunduğu ve bazı stratejiler geliştirdiği görülmektedir. Geliştirilen bu stratejiler sadece askeri gücü içermez¹⁶⁸.

¹⁶⁶ Modelski, **Long Cycles in World Politics**, s. 40.

¹⁶⁷ **A.e.**, s. 215.

¹⁶⁸ Keohane-Nye, **a.g.e.**, s. 11.

Tablo 4: Tarihsel Süreçte Hegemonik Güç Kaynakları

DÖNEM	ÖNDER ÜLKE	ANA KAYNAKLAR
16. YÜZYIL	İSPANYA	Koloni ticareti, altın kaynakları, İngiltere ve Fransa ile hanedanlık bağları, paralı askeri güç
17. YÜZYIL	HOLLANDA	Sermaye piyasası, donanma, ticaret
18. YÜZYIL	FRANSA	Ordu, nüfus, kamu idaresi, kırsal endüstri
19. YÜZYIL	İNGİLTERE	Ordu, Avrupa Kıtasından uzak bir ada olması nedeniyle savunma avantajı, donanma, endüstri, libarel kurallar, finans merkezi olması ve kredi işlem hacmi
20. YÜZYIL	ABD	Teknolojik ve bilimsel alanda önderlik, ekonomik ölçek, liberal uluslararası rejimler ve kurumlar, askeri güç ve ittifak oluşturma yeteneği, ulusaşırı iletişimin faaliyet merkezi

Kaynak: Joseph S. Nye, **Bound To Lead: The Changing Nature of American Power**, Basic Books, New York, 1990, s. 34.

İleriki bölümlerde detaylı bir şekilde izah edilecek olan, “yumuşak güç” kavramını ilk kez gündeme getiren, Joseph S. Nye’nin “Amerikan Gücünün Paradoksu” isimli kitabında yer alan tablodan esinlenerek “Tarihsel Süreçte Hegemonik Güç Kaynakları” olarak adlandırılan tabloda da görüleceği üzere 16. ve 20. yüzyılda güç sahibi başat ülkelerin konumunu güçlendiren ana kaynaklar bulunmaktadır¹⁶⁹. Hegemonik güçlerin gelişimi tarihsel dönemler itibariyle incelendiğinde, her hegemon devlet, hegemonya mücadelesi vermeden tesadüfler sonucu hegemon olmamıştır.

Örneğin; Modelski tarafından yapılan tarihsel süreç sınıflandırmasında her dönemin hegemon gücü kendi girişimini oluşturmuştur. Bu küresel girişimler aynı zamanda savaş ekonomisinin de bir destekçisi fakat daha geniş anlamda ifade etmek gerekirse hegemonun, güç kaynağıdır¹⁷⁰.

¹⁶⁹ Joseph S. Nye, **Bound To Lead: The Changing Nature of American Power**, Basic Books, New York, 1990, s. 34.

¹⁷⁰ Modelski, **Long Cycles in World Politics**, s. 201.

19. yüzyılda, Fransız Devrimi'nin yarattığı değerlerin, Sanayi Devrimi için gerekli olan iş huzurunu desteklediğini yazan Polanyi'ye göre, anılan dönemin ikinci yarısında ekonomik düzene hakim olmuş genişleyen orta sınıf barış çıkarını sahiplenmiş ve yoğun destek vermiştir¹⁷¹. Polanyi'nin "Büyük Dönüşüm" isimli kitabındaki ifadelerine göre dünya düzeninin 19. ve 20. yüzyıllardaki durumunun, hegemonya kavramı çerçevesinde bir yorumu yapıldığında; 19. yüzyılda İngiliz hegemonyasının ve 20. yüzyılda ABD hegemonyasının var olduğundan söz ettiği görülmektedir.

Aynı şekilde pek çok teorisyenin, 19. yüzyılda (1845-1875 yılları arasında) İngiltere'nin merkezinde olduğu bir dünya ekonomisinin oluştuğunu ve İngilizlerin kendi çıkarlarını başkalarının da çıkarı haline getirirken serbest ticaret, mukayeseli üstünlük ve altın standardı gibi mekanizmalar ve kurumsallaştırmalar yarattıklarını göstermektedir. 20. yüzyılda ise (1945-1965 yılları arasında) ABD'nin yeni bir hegemonik dünya düzeni oluşturduğunu belirtmektedir.

Nitekim Dünya Sistemleri kuramının önemli teorisyenlerinden Giovanni Arrighi de tarih boyunca üç hegemonun varlığından söz etmektedir. Arrighi, Hollanda, İngiltere ve ABD'nin sırasıyla 17. yüzyıldan günümüze kadar hegemon olarak tarih sahnesinde rol oynadıklarını ileri sürmektedir. Arrighi'ye göre modern dünya sisteminin gelişimi kapitalizmin dünya ölçeğinde bir birikim sistemi olarak gelişmesi ile doğrudan bağlantılıdır¹⁷².

Wallerstein, tarihsel süreçte hegemonik güçlerin dünya düzeni içerisinde yükseliş ve çöküşlerini takip etmiştir. 17. yüzyılın ortalarındaki Birleşik Eyaletler¹⁷³ (Birleşik Hollanda Krallığı), 19. yüzyılın ortalarındaki Birleşik Krallık ve 20. yüzyılın

¹⁷¹ Polanyi, **a.g.e.**, s. 40.

¹⁷² Giovanni Arrighi, **Uzun Yirminci Yüzyıl**, Ankara, İmge Kitabevi, 2000, s. 62.

¹⁷³ Wallerstein, kitabında Hollanda, Overysse, Groningen, Zelanda, Frizya, Utrecht ve Gueldre eyaletlerini kapsayan bir tanım olarak "Birleşik Eyaletler" olarak ifadesini kullanmıştır. Bu çalışmada bu eyaletlerin birleşimi olarak "Hollanda" ifadesi kullanılacaktır.

ortalarındaki ABD güçlerinin varlığını da dikkate alarak tarihdeki son üç hegemon olarak tanımlamıştır¹⁷⁴.

Tarihsel meteryalizmin Neo-Gramsci'ci yorumcusu Cox, geçmişe yönelik dünya düzeni analizlerinde 18. ve 19. yüzyıl arası Pax-Britannica¹⁷⁵ hegemonyasındaki Liberal uluslararası ekonomik düzen ve İkinci Dünya Savaşı sonrası Pax-Americana¹⁷⁶ hegemonik dönemlerini dikkate almıştır¹⁷⁷. Ancak bu tez çalışmasında hegemonyanın tüm boyutları ile anlatılabilmesi amacıyla 17. yüzyılda Hollanda'nın hegemonik mücadelesi de ayrı bir başlık olarak incelenecektir.

1.3.1. Hollanda'nın Hegemonya Dönemi (17. Yüzyıl)

Avrupa'da yaşanan "Karanlık Çağ" dönemi (16.ve 17. yüzyıl) bitinceye kadar devletler arasındaki ilişki kurumsal olarak ikili bir güç ilişkisi üzerine kurulmuştur. Bu ilişki, biçimi sonradan gelişen "hakim devlet" ilkesinin bir karşıt savı niteliği taşımıştır¹⁷⁸.

Dini ve dünyevi güçler, evrensel kilise ile bir imparatorluk arasında paylaşılırken dünyevi açıdan otorite ve siyasal güç imparatorlar, krallar, bağımsız ya da yarı bağımsız kent devletleri arasında da aşama sıralı olarak (hiyerarşik) paylaşılmıştır. Ancak Batı ve Orta Avrupa'da siyasal güç ülkeleri, belirli bütünleşmiş merkezlerde toplanmaya başlayınca, bu merkezler evrensel kurumların otoritesine ve isteklerine karşı gelmeye başlarken bir yandan da reform hareketleri ve 17. yüzyılda başlayan din savaşları Avrupa'nın bir çok yerinde dünyevi gücünü azaltmıştır hatta yıkmıştır. 17. yüzyılın ortalarına kadar süren din savaşları 1648 tarihli Westfelya

¹⁷⁴ Griffiths-Roach-Solomon, **a.g.e.**, s. 386.

¹⁷⁵ Pax-Britannica: İngiliz Barışı anlamına kullanılmaktadır ve İngiltere'nin 1815 Waterloo Savaşı'ndaki galibiyeti ile elde ettiği denizasıırı gücü de ifade etmek için kullanılmaktadır.

¹⁷⁶ Pax-Americana: Amerikan Barışı demektir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin büyük askeri ve ekonomik oluşturulmaya çalışılması Pax-Americana olarak anılmaktadır.

¹⁷⁷ Robert W. Cox, **Production, Power and World Order: Social Forces in the Making of History**, Columbia Press, New York, 1987, s.109-110.

¹⁷⁸ Melani Mc Alister, **Can This Nation Be Saved**, American Literary History, Oxford University Press, 2003, s. 434.

Anlaşmaları ile sonuçlanmış ve bu anlaşma, kıtanın siyasal düzeni bakımından bir anayasal düzen olmuştur. Bu yeni siyasal düzen gereğince Avrupa'nın siyasal ilişkileri egemen ülke devletleriyle bunların hükümdarları tarafından yürütülmeye başlamıştır¹⁷⁹.

17. yüzyılın başlarında birbirinden bağımsız şehir devletleri şeklinde kurulu olan Hollanda Birleşik Eyaletleri¹⁸⁰, İspanya'nın özellikle deniz kuvvetlerinin yaptığı baskı karşısında birleşerek ulusal bir kimlikte bir araya gelmiş ve bağımsızlık mücadelesini vermiştir¹⁸¹. Aslında tarihsel süreç içinde değerlendirildiğinde, ilk hegemon olarak Portekiz, 1494-1580 yılları arasında denizcilikte olan üstünlüğü nedeniyle ön plana çıkmıştır. İspanya ise, bu dönemde bu statüyü tehdit eden bir ülke niteliğindedir¹⁸². Ulusal bütünlüğünü sağlayan Hollanda, İspanya'ya karşı verdiği askeri mücadele esnasında oluşan güçlü donanması sayesinde, diğer büyük devletler gibi genişleme stratejisi oluşturmuş ve buna bağlı olarak Kuzey denizindeki ticareti ele geçirmiştir¹⁸³.

Kristof Colomb'un, vatandaşı olduğu Portekiz değil de, İspanya tarafından görevlendirilmiş bir kaşif olarak tüm dünyanın seyrini değiştiren Amerika kıtasının keşfini yapmış olmasının ardından, kolonyal politikasını da yanlış şekilde belirlemenin getirdiği aksaklıklar sonucu, denizlerin hakimi Portekiz bu özelliğini fırsata çevirememiştir. Hollanda'nın hegemonyasını riske atan en güçlü rakibi, Portekiz'in izlemiş olduğu yanlış politikaların sonucu hegemon ülke konumuna hiçbir zaman tam olarak erişemediği görülmektedir.

Global ulaşım kapasitesinin nihai yapımı için sunulan belirgin yararlarla birlikte, yoğun balıkçılık ticareti uzmanlığı ve Hollanda gemilerinin yapım şekli, 17.

¹⁷⁹ Mehmet Gönlübol, **Uluslararası Politika**, Siyasal Kitabevi, 5. baskı, İstanbul, 2000, s. 433.

¹⁸⁰ Hollanda Birleşik Eyaletleri: Bugünkü Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un üzerinde bulunduğu bölgede) kontluklar ve dükalıkların kurduğu birleşik eyaletleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Hollanda'nın elde etmiş olduğu hegemonyanın tarihsel açıdan bir değerlendirmesinin yapılacağı bu bölümde "Hollanda Birleşik Eyaletler" ifadesi yerine sadece Hollanda ifadesi kullanılacaktır.

¹⁸¹ Kennedy, **a.g.e.**, s. 142-145.

¹⁸² Uğur Selçuk Akalın, **11 Eylül ABD ve Hegemonik Neoliberalizm**, Set Yayınları, İstanbul, 2004, s. 108-109.

¹⁸³ Modelski, **Long Cycles in World Politics**, s. 70-72.

yüzyıl küresel sisteminde hegemonyasını sürdürülmesinde etkili olmuştur¹⁸⁴. Portekiz'in Hint Okyanusu'ndan baharat taşıyan gemilerine yapılan korsan saldırılar, dönemin en büyük balıkçılık filosuna sahip olan Hollanda'nın, ekonomik gücünü arttırabilmek için öncelikle limanlarını ve balıkçı filolarını koruyacak şekilde teşkilatlanması, kısa sürede dünya sahnesinde Portekiz'den boşalan deniz sahalarını çok maksatlı kullanılabilen gemileriyle doldurmasına neden olmuştur¹⁸⁵.

Bu açıdan Hollanda'nın bünyesinde kurulan, "Doğu Hindistan Şirketi" (East Indies Company) ile de aşama aşama küresel ticareti kontrol altına aldığı görülmektedir. İspanyollara karşı başlayan din savaşlarına rağmen Hollanda sermaye piyasasında da yakaladığı başarılar neticesinde 17. yüzyılın hegemonik ülke konumuna gelmesinde etkili olmuştur¹⁸⁶.

¹⁸⁴ George Modelski, **Seapower in Global Politics (1494-1993)**, University of Washington Press, Seattle, 1988, s. 187.

¹⁸⁵ David Wilkinson, "Unipolarity Without Hegemony", **International Studies Association**, Oxford, 1999, s. 150.

¹⁸⁶ Modelski, **Long Cycles in World Politics**, s. 70-72.

**Tablo 5: Seçilmiş Ülkelerin Askeri İnsan Gücündeki Artışlar
(1470 – 1660)**

Tarih	İspanya	Hollanda Cumhuriyeti	Fransa	İngiltere	İsveç
1470' ler	20.000	-	40.000	25.000	-
1550' ler	150.000	-	50.000	20.000	-
1590' lar	200.000	20.000	80.000	30.000	15.000
1630' lar	300.000	50.000	150.000	-	45.000
1650' ler	100.000	-	100.000	70.000	70.000

Kaynak: Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, Çev. Birtane Karanakçı, 12. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Mayıs 2010, s. 87.

Hollanda, akılcı bir yaklaşımla ticaret gemilerinden harp gemisine dönüşebilen bir donanma ortaya koymuştur. 1609'da İspanya ile yapılan ateşkes Avrupa sularını sınırlandırdığından, Hollanda donanması 1609'da küçültülmüş, 1620'de tekrar genişletilmiş ve sonra 1648'de keskin bir şekilde küçültülmüştür¹⁸⁷. Bu nedenle Paul Kennedy tarafından hazırlanan tabloda, diğer ülkelerin askeri insan gücünde değişimler olurken Hollanda'da bazı dönemlerde hiç askeri insan gücü değişimine ihtiyaç duymadığı görülür. Ayrıca belirgin bir şekilde savaş sonrası askeri insan gücünde bir azalma olduğu da Tablo 5'de görülmektedir. Nitekim İspanya, Hollanda yenilgisinin ardından asker sayısını yarısından fazla azaltmıştır.

İspanya'nın Katolik mezhebi adına yaptığı katliamların insanlar üzerinde yarattığı korku ve kötü izlenimle birlikte, İspanya'nın başlattığı savaşta Hollanda'nın zafer kazanması sonucunda 1580-1688 yılları arasında hegemonik devlet olma özelliği Hollanda'nın eline geçmiştir¹⁸⁸.

Din konusundaki esnek yaklaşımları ile yakaladığı kültürel gücünün yanı sıra Hollanda'nın hegemonik devlet olması, para ve kredi piyasalarındaki hakimiyetinden de gelmektedir. İspanyolların din açısından o dönemde yapmış olduğu baskı nedeniyle Hollanda'nın nüfusu din baskısından kaçan, Protestanlar ve Yahudilerin de

¹⁸⁷ Modelski, **Seapower in Global Politics (1494-1993)**, s. 190.

¹⁸⁸ Akalın, **a.e.**

sıgınmasıyla bir yüzyılda, yaklaşık bir milyon artmıştır¹⁸⁹. Hegemonyanın en temel araçlarından birisi yumuşak güç unsurunu sağlama konusunda bu gelişme oldukça etkili olmuştur. Ancak Hollanda'nın özellikle deniz kuvvetleriyle elde etmiş olduğu hegemonyası İngiliz hegemonyasının başlamasıyla son bulmuştur.

1.3.2. İngiltere'nin Hegemonya Dönemi (18. ve 19. Yüzyıl)

1648 yılında imzalanan ve Avrupa'da "ulus devlet" kavramının somut bir hal almasını sağlayan yazılı bir sözleşme niteliğindeki Westphalia barışının ardından Hollanda, hegemonik yapısının temel niteliği olan kolonyal liderliğini 18. yüzyılın ortalarında, İngilizlere devrederken¹⁹⁰ ulus devlet yapısına en yakın konumdaki İngiltere bu dönemde, Hollanda'yı tehdit eden ülke konumuna gelmiştir¹⁹¹.

Adam Smith'in 1776 yılında yayınlanan ve dünyada büyük ilgi uyandıran "Ulusların Zenginliği" adlı eseri, iktisat tarihinin dönüm noktası olmuştur. O döneme kadar ulusların tek zenginliğini merkantilizm yaklaşımı ile dünyanın çehresini Serbest piyasa ekonomisine çevirmesini sağlayan eserinde Smith, sadece ekonomik açıdan yorumlarda bulunmamıştır.

Adam Smith İngiliz toplumunda, öbür bağımsız toplumlardan gelecek şiddet hareketlerine ve istilalara karşı korumak üzere, bir ordu ve donanmanın bakım giderlerine katlanmak zorunlu hale gelebilir, görüşünü kabul eden iktisatçılardandır. Bu görüşünün yanı sıra Smith; silahlı kuvvetlerin, verimsiz olmaları ve ulusal zenginliğe bir fabrika ya da çiftliğin yaptığı gibi değer katmadıkları için, ulusal güvenliği yeterli olabilecek en alt düzeye indirilmesi¹⁹² gerektiğini savunmuştur.

Savaşın başvurulacak son çare olduğunu ve ilerde savaş ihtimalinin giderek azalacağını varsayan Smith gibi düşünen siyasi iktidar, İngiliz sanayiinde ve ulaştırma

¹⁸⁹ Kennedy, a.g.e., s. 142-145.

¹⁹⁰ Max Savelle, **The Origins of American Diplomacy: The International History of Angloamerica (1492-1763)**, The Macmillan Company, New York, 1967, s. 81.

¹⁹¹ Akalın, a.e.

¹⁹² Kennedy, a.g.e.,s. 195.

alanında gerçekleşen “çağdaşlaşma” ya paralel olarak, ordu içinde iyileştirme yapılmamış ve 1815 tarihinden sonraki dönemde ordu genel olarak yerinde saymıştır¹⁹³.

İngilizler, deniz gücü egemenliği, mali kredi, ticari bilgi ve beceri ile ittifak diplomasisi unsurlarını ustaca birleştirdikleri için 1815’e gelindiğinde zaten dikkat çekici ölçüde küresel bir üstünlük sağlamış durumdaydılar¹⁹⁴. Sanayi Devrimi ile birlikte İngiltere, 18. yüzyılın sanayi-öncesi merkantilist ve mücadelelerinde üstün bir başarı kazanmış ve farklı bir tür güç haline gelmiştir. Hayata geçen değişiklikler, devrim niteliğinde bir tempoda olmak yerine, kademeli olarak gerçekleşmiş ve sonuçları son derece etkileyici olmuştur¹⁹⁵.

Amerika’nın eski Milli Güvenlik Danışmanı ve ünlü siyaset bilimci ve stratejist Zbigniew Brzezinski ise İngiltere’nin hüküm sürdüğü hegemonya dönemini şu şekilde açıklamıştır.

“I. Dünya Savaşı’na kadar dünyanın ana mali ve ticari merkezi haline gelirken İngiliz Donanması “dalgalara hükmetti” ve bunun sonucunda Büyük Britanya küresel deniz egemenliğine ulaştı. Büyük Britanya denizası anlamda kesinlikle üstündü, ama küresel hegemonyanın daha önceki Avrupalı talipleri gibi, İngiliz İmparatorluğu da Avrupa’da tek başına egemen olamıyordu; bunun yerine, karmaşık güçler dengesi diplomasisine ve son olarak Rusya’nın veya Almanya’nın kıtasal egemenliğini önlemek için İngiliz – Fransız işbirliğine güveniyordu.”

¹⁹⁶

İngiltere, önceleri yüzyıllar boyunca rekabet ve savaş halinde olduğu ülkelerle menfaatlerini göz önünde bulundurarak yeni ittifaklar kurmuştur. müttefikleri ile işbirliği içinde oluşturduğu bu ilişki ağı nedeniye İngiltere’nin

¹⁹³ Hannes Lacher-Julian Germann, “Before Hegemony: Britain, Free Trade, and Nineteenth-Century World Order Revisited”, **International Studies Review**, Vol. 14, 2012, s. 107.

¹⁹⁴ Steven E. Lobell, “Second Image Reversed Politics: Britain’s Choice of Freer Trade or Imperial Preferences, 1903–1906, 1917–1923, 1930–1932”, **International Studies Quarterly**, Vol. 43, 1999, 690.

¹⁹⁵ Kennedy, **a.g.e.**, s. 194.

¹⁹⁶ Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika’nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri**, s. 39.

hegemonyası Sanayi Devriminin de etkisiyle çok uzun yıllar devam edebilmiştir.

Tablo 6: Dünya İmalat Verimi İçinde Nispi Paylar (1750 – 1900)

	1750	1800	1830	1860	1880	1900
(Bir bütün olarak Avrupa)	23,2	28,1	34,2	53,2	61,3	62,0
Birleşik Krallık	1,9	4,3	9,5	19,9	22,9	18,5
Habsburg İmparatorluğu	2,9	3,2	3,2	4,2	4,4	4,7
Fransa	4,0	4,2	5,2	7,9	7,8	6,8
Alman Devletleri / Almanya	2,9	3,5	3,5	4,9	8,5	13,2
İtalyan Devletleri / İtalya	2,4	2,5	2,3	2,5	2,5	2,5
Rusya	5,0	5,6	5,6	7,0	7,6	8,8
Birleşik Devletler	0,1	0,8	2,4	7,2	14,7	23,6
Japonya	3,8	3,5	2,8	2,6	2,4	2,4
Üçüncü Dünya	73,0	67,7	60,5	36,6	20,9	11,0
Çin	32,8	33,3	29,8	19,7	12,5	6,2
Hindistan / Pakistan	24,5	19,7	17,6	8,6	2,8	1,7

Kaynak: Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, Çev. Birtane Karanakaç, 12. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Mayıs 2010, s. 57.

Tablo 6 incelendiğinde görüleceği üzere; İngiltere 1750 – 1830 yılları arasında; Avrupa'daki sanayi veriminde meydana gelen artışın yaklaşık üçte ikisini gerçekleştirmiş ve dünya imalat üretimindeki payını yüzde 1,9'dan, yüzde 9,5'e çıkartmıştır. Bundan sonra ki 30 yıl içinde, keşfedilen her yeni teknoloji Batıdaki öbür ülkelere de yayılmasına rağmen, İngiliz sanayinde meydana gelen genişleme bu oranı yüzde 19,9'a yükseltmiştir. 1860 yılında ise İngiltere, imalat sanayinde zirveye ulaşmıştır. Bu dönemde İngiltere'nin üretimi o kadar büyük rakamlara ulaşmıştır ki, dünya ham pamuk veriminin yarısından biraz azını tüketirken, dünya demir üretiminin yüzde 53'ünü, kömür ve linyit üretiminin de yüzde 50'sini gerçekleştirdiği görülmektedir¹⁹⁷.

İngiltere'nin önderliğinde, 1792 yılından sonra Avrupa, okyanus ötesi ve kıtalar ötesi bir ticaret ve maliye ağının içine girmiştir. İngiltere'nin ekonomik hegemonya kurduğu bu yıllar boyunca ulaşım ve iletişim alanında geniş ölçekli

¹⁹⁷ Kennedy, a.g.e., s. 57.

gelişmeler olmuş, sanayi teknolojisi giderek daha büyük bir hızla bir bölgeden diğerine aktarılmış, imalat veriminde çok büyük bir atılım yapılmış, bu da tarıma elverişli yeni toprakların ve yeni hammadde kaynaklarının yaratılmasını teşvik etmiştir. Gümrük tarifeleri ve başka tür merkantilist düzenlerin aşınmasını ve bunun yanı sıra serbest ticaret ve uluslararası uyum konusundaki görüşlerin çok geniş bir alana yayılması, 18. yüzyılda sık sık karşılaşılan Büyük Güç çatışmasına sahne olan dünyasından çok farklı ve yeni bir uluslararası düzenin ortaya çıkmış olduğunu gösteriyordu. 1793 – 1815 mücadelesinin – 19. yüzyılda gerçekleşen bu mücadeleye “Büyük Savaş” denilmiştir- çalkantıları ve maliyeti hem muhafazakârların hem de liberallerin olabildiğince barış ve istikrarı seçmelerine yol açmış, barış ve istikrara da “Avrupa Antlaşması” ve serbest ticaret sözleşmeleri gibi çok çeşitli düzenler destek sağlamıştır. Bu koşullar, doğal olarak uzun vadeli ticaret ve sanayi yatırımlarını özendirmiş ve böylece global bir ekonominin büyümesine hız kazandırmıştır¹⁹⁸.

İlk başlarda, İngilizlerin bu yükselişlerinin temelini, tekstil ve açık denizlerdeki üstünlüğü oluşturmuştur¹⁹⁹. Daha sonraki dönemlerde ise İngiliz hegemonyasının dayanaklarına; güç dengesi ve rıza unsurunun da eklendiği görülür. Örneğin, Arrighi’ye göre İngiltere hegemonyasını; genelde, Batı’da rızaya, Batı dışında ise güce dayalı olarak tesis etmiştir²⁰⁰. İngiltere’nin iki yüzyıla yayılan hakimiyet döneminde, kolonileşme sürecinde yakaladığı zaferin ardından Sanayi Devrimi ile birlikte hegemonyasını daha da ilerletmiştir. Çünkü Sanayi Devrimi ile İngiltere sanayi ve lojistik alanda deniz yolu dışında oluşturduğu demiryolları ile üstünlüğünü pekiştirmiş, ekonomik üstünlüğünü tüm dünyada belirgin bir şekilde hissettirmiştir²⁰¹.

¹⁹⁸ A.e., s. 185.

¹⁹⁹ Fareed Zakaria, “The Future of American Power: How America Can Survive the Rise of the Rest”, **Foreign Affairs**, May/June 2008, (Çevrimiçi) <http://www.foreignaffairs.com/articles/63394/fareed-zakaria/the-future-of-american-power>, 28 Nisan 2013; Akalın, a.e.

²⁰⁰ Arrighi, “Hegemony and Social Change”, s. 365.

²⁰¹ Christopher Lloyd, **The Nation and the Navy**, Cresset Press, London, 1961, s. 223.

Paul Kennedy İngiltere'nin o yıllardaki hegemonyasını şu şekilde özetlemektedir.

“1860’da modern kaynakları (kömür, linyit, petrol) kullanarak tükettiği enerji, Birleşik Devletlerin ya da Prusya/Almanya’nınkinin beş katı; Fransa’nınkinin altı katı ve Rusya’nınkinin 155 katıydı! Dünya ticaretinin beşte birinin, Dünya ticaretinin beşte birini, mamul mallar ticaretinin ise beşte ikisini tek başına elinde tutuyordu. Dünya ticaret gemilerinin üçte birinden fazlası İngiliz bayrağı taşıyor ve bu oran düzenli olarak artıyordu. Artık (iktisatçı Jevons’un 1865’te dile getirdiği gibi) ülkeleri evrenin ticaret merkezi haline gelmiş olduğuna göre, Orta Viktorya dönemi İngiliz yurttaşlarının, bu eşsiz durumları karşısında coşkun bir sevinç duymaları şaşırtıcı değildi:

Kuzey Amerika ve Rusya ovaları bizim ekin tarlalarımızdır; Şikago ve Odesa bizim ambarlarımızdır; Avustralya’ da²⁰² bizim koyun çiftliklerimiz vardır; Arjantin’ de ve Kuzey Amerika’ nın batısındaki kırlarında bizim öküz sürülerimiz yayılır, Peru altınını gönderir, Güney Amerika ve Avustralya altını Londra’ ya akar; Hindular ve Çinliler çayı bizim yetiştirirler ve bizim kahve, şeker ve baharat çiftliklerimiz tüm Hint Adalı üzerinde. İspanya ve Fransa bizim bağlarımız, Akdeniz bizim meyve bahçemizdir ve uzun süre Güney Birleşik Devletlerini kaplayan bizim pamuk alanlarımız artık dünyadaki sıcak bölgelerin her yanına yayılmaktadır²⁰³.”

Tekrar üzerinde durulması gereken husus yine Serbest Piyasa Ekonomisi yani Klasik İktisadın yansımaları olmuştur. Keza 19. yüzyılın ortalarında İngiliz hegemonyasında büyük bir payı olan olgu ise fabrika üretiminde girişimci-işgücü piyasalarıyla karakterize edilen “rekabetçi kapitalizm”dir. Burada Neo-Gramsci’ci tanımlar çerçevesinde bakıldığında; hakim-bağımlı (dominant-subordinated) biçim çelişkisi girişimci-işgücü ile bağımsız-işgücü (self-employment) arasında dolaylı yoldan; ancak, ilkel-işgücü piyasasından gelen (girişimci-emek piyasalarında ücretleri aşağıya doğru çeken baskısıyla) işgücü rezervi ve ev işçiliği arasında doğrudan doğruya kurulmaktadır²⁰⁴. Girişimcinin refah düzeyini destekleyen bu açılımlar sayesinde Adam Smith’in “Serbest Piyasa Ekonomisi” kurgusu tüm dünyada kabul görür olmuştur.

²⁰² Australasia: En geniş anlamıyla kullanıldığında Malay Archipelago, Filipinler, Polinezya, Malinezya, Yeni Zelanda ve Avustralya’ yı içine alan ve tam bir kesinlik taşımayan bir terim. – ç.n.

²⁰³ A.e.

²⁰⁴ Cox, **Production, Power and World Order: Social Forces in the Making of History**, s. 59.

Dünya ticaretinin sürmesini sağlayan ve bu ticareti kolaylaştıran mali hizmetler sektörünün merkezi, 20. yüzyılın başlarında Londra olmuştur. Dünya ticaretinin büyük bölümü Sterlin cinsi kambiyo senetleriyle gerçekleşmekteydi. Bu dönemde İngiltere ekonomik alanda dünya liderliğini elinde bulundurmaktaydı ve dünyanın en çok ticaret yapan ülkesi olmuştur²⁰⁵.

Diğer ülkelerden daha fazla ithalat ve ihracat yapan İngiltere; aynı zamanda, mamullerinin Avrupa ülkelerinden çok Avrupa dışındaki ülkelere ihraç eden tek ülke olmuştur. Dünya nakliyat ve taşımacılık sektörünün büyük bölümü İngilizlerin elindeyken, dünya ticari sigorta işlemlerinin büyük bir kısmı da İngiltere tarafından yapılmaktaydı. Ayrıca İngiltere o dönemde dünyanın en büyük sermaye ihracatçısı olarak, başta ABD ve Güney Amerika olmak üzere, deniz aşırı yatırımlardan da büyük bir gelir elde etmekteydi²⁰⁶. Ancak bu durum çok uzun sürmemiş, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nda Fransa ile oluşturduğu ittifaklarla Almanya ve onun ittifakları karşısında galibiyet kazanmış olsa da, İngiltere hegemonyası ciddi bir yara almıştır. Dünya savaşlarının izah edileceği çalışmanın ikinci bölümünde Amerikan hegemonyasının ortaya çıktığı tarihsel süreç detaylı bir şekilde ortaya konmaya çalışılacaktır.

1.4. Hegemonyayı Sağlayan Temel Belirleyiciler: Hegemon Ülkenin Güç Unsurları

Tez boyunca tezin içeriği, tezi oluşturan başlıca yol haritası olacak şekilde belirlenmiştir. Bu kapsamda ilk bölüm; bir ülkenin hangi koşullarda hegemon ülke konumuna geldiğini, sonrasında nasıl ve neden hegemonyasının sona erdiğini, yeni bir hegemonun nasıl tekrar ortaya çıktığını ifade edebilecek şekilde dizayn edilmiştir. Hegemonya kavramı uluslararası ilişkilerin alanına girdiğinden, bir önceki konuda hegemon bir ülkenin taşıması gereken özelliklerini ortaya koyabilmek adına,

²⁰⁵ John M. Roberts, **Yirminci Yüzyıl Tarihi**, Çev. Sinem Gül, Dost Kitabevi Yayınları, 1. Bs., Ankara, Haziran 2003, s. 57.

²⁰⁶ A.e.

hegemonyanın temelini oluşturan teorik çerçevesi uluslararası ilişkiler disiplininin çeşitli akımları üzerinden çizilmeye çalışılmıştır.

Bu teorik çerçevenin de gösterdiği üzere; bir hegemonik gücün ortaya çıkmasında ve hegemonyasını sürdürülmesi için ülkelerin bir takım kriter ve araçları bünyesinde bulundurması gerekmektedir. Bu kapsamda ele alınan her teori kendi içinde hegemonyanın kapsamını belirlerken, her teoriye tabî teorisyenin de farklı farklı sınıflandırmalar yaptığı görülmüştür.

Bir ülkeyi hegemon güç olmaya hazırlayan ve devamlılığını sağlayan unsurlara geçmeden önce bir devletin gücünün açıklanmasında sayısal bir formül olup olmadığı hususunun altını çizmekte fayda vardır. Nitekim yapılan araştırmalar esnasında matematiksel olarak ulusal gücün hesaplanmasında pek çok formül arayışına rastlanmıştır. Bu tür formüller genellikle bir savaşı göze almada ilgili ülkenin tahmin edilen ulusal gücünü ortaya koyma amacına yöneliktir.

Örneğin; “Merkezi İstihbarat Ajansı” (The Central Intelligence Agency) şefi olarak görev yapan Ray S. Cline’in 1980 yılında yayınladığı “World Power Trends and U.S. Foreign Policy for the 1980’s” isimli eserinde oluşturduğu sayısal formüle pek çok akademisyen tarafından atıfta bulunulduğu görülmüştür²⁰⁷. Cline’in bu formülüne göre ulusal güç, kitle, nüfus ve toprak, ekonomik yetenek ve askeri yeteneğin toplamının, stratejik amaçlar ve bu amaçları gerçekleştirme isteğinin toplamıyla çarpımından oluşur²⁰⁸.

²⁰⁷ Roy Kwon, “Hegemonic Stability, World Cultural Diffusion, and Trade Globalization”, **Sociological Forum**, Vol. 27, No. 2, June 2012, s. 332.

²⁰⁸ Aktaran; Arıboğan, **a.g.e.**, s. 95.

Cline'e göre tahmin edilen ulusal gücü (Pp) şu şekilde hesaplamak mümkündür²⁰⁹:

$$Pp = (C + E + M) X (S + W)$$

Bu formül içindeki değişkenlerin açılımı ise şu şekildedir;

C = Kitle; Nüfus ve Toprak

E = Ekonomik Yetenek

M = Askeri Yetenek

S = Stratejik Maksat

W = Ulusal Stratejiyi Uygulama Azmi

Öte yandan fiziksel araçların sayısı kadar bu araçların niteliği de (nüfusun okuryazarlık oranı, askeri gücün ne kadarı nükleer silahlardan oluştuğu, ekonominin yüzde kaçının mali sektörden meydana geldiği, vb.) önemli bir güç göstergesidir. Bu nedenle formül bir takım eleştirilere de maruz kalmıştır. Çünkü formül içinde görüleceği üzere; gücü oluşturan unsurlar sadece fiziki araçlarla ifade edilmemiş, stratejik amaç ve bu stratejiyi uygulama azmini de bir çarpan olarak formüle, yerleştirme ihtiyacı hissedilmiştir²¹⁰.

Sayısal hesaplamaların mümkün olmadığını düşünen pek çok akademisyen güç unsurları konusunda değişik sınıflandırmaları tercih etmişlerdir. Bir devletin gücünü niteliğine göre ana başlıklara bölmek mümkündür. Çünkü gücü sağlayan öğeler soyut ve somut pek çok unsurun bir araya gelmesiyle oluşur. Bu ayrıma göre coğrafya, doğal kaynaklar, nüfus, ekonomik ve askeri güç somut unsurları oluştururken, ulusal liderlik,

²⁰⁹ Ray S. Cline, **World Power Trends and U.S. Foreign Policy for the 1980's**, Westview Press, Boulder, 1980, s. 58.

²¹⁰ A.e.

ulusal moral ve siyasal sistem soyut unsurları oluştururlar²¹¹. Bu genel sınıflandırma devletin içinde barındırdığı temel yapıyı da ifade eder.

Hegemonyanın uluslararası ilişkiler disiplinleri açısından incelendiği Gramsci'nin hegemonya anlayışının temeli olarak da altı çizilmiş olan rıza unsurunu andıran bir güç kaynağı olarak “yumuşak güç” kavramını 21. yüzyıl hegemonyasının temel yapı taşı olarak ele almak mümkündür. Nitekim güç araçları arasına, yumuşak güç kavramını da ekleyerek literatüre kazandıran, Joseph S. Nye²¹²:

- Askeri ve ekonomik büyüklük,
- Yumuşak güç,
- Teknolojik liderlik,
- Uluslar üstü iletişim ağının düğüm noktalarını kontrol etmek şeklinde bir sınıflama yapmıştır.

²¹¹ David N. Fransworth, **International Relations**, Chicago, Nelson Hall, Inc. 1988, s. 47.

²¹² Joseph S. Nye, **Amerikan Gücünün Paradoksu: Dünyanın Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz?**, Çev. Gürol Koca, Literatür Yayınları, 1. bs., İstanbul, Temmuz 2003, s. 5-17.

Tablo 7: Joseph S. Nye'e G6re G6c eşitleri

G6c eşitleri	Davranışlar	Temel Araçlar	H6k6met Politikaları
Askeri g6c	* Zorlama * Caydırma * Koruma	* Tehdit * Kuvvet	* Zorlayıcı Diplomasi * Savaş * İttifak
Ekonomik G6c	* Teşvik * Zorlama	* Para Verme * Yatırım	* Yardım * R6şvet
Yumuşak G6c	*Hayranlık Uyandırma * G6ndem Yaratma	* Değerler, K6lt6r * Politikalar * Kurumlar	*Kamu Diplomasisi *İki Taraflı ve çok Taraflı Diplomasi

Kaynak: Joseph S. Nye, **D6nya Siyasetinde Başarının Yolu: Yumuşak G6c**, ev. Reyhan İ. Aydın, Elips Kitapları, İstanbul, Ekim 2005, s. 37.

G6c6n unsurları konusunda T6rkiye'deki çalışmalara bakıldığında ise bir 6lkenin g6c merkezi olabilmesi için şu genel kuralları sağlamış olması gerekmektedir²¹³ :

- Askeri Alan: N6kleer silahlara ve deniz ařırđ kullanılabilecek d6zeyde 10 kadar piyade t6menine sahip olmak.
- Ekonomik Alan: Yeteri kadar ekonomik kapasitesiye sahip olmak.
- Parasal Alan: Uluslararası alanda itibarı olan ve tasarruf edilebilir olarak değerlendirilen bir paraya sahip olmak.
- Teknolojik Alan: Enerji ve iletişim alanındaki gelişmelere hakim olmak.

²¹³ Nevzat Denk, **21'inci Y6zyıla Girerken T6rkiye'nin Jeopolitik Durumu ve Jeostratejik 6neminin Yeniden Belirlenmesi**, H.A.K. Yayını, İstanbul, 2000, s. 24.

- Coğrafi Alan: Hayati bir müttefiki, esas deniz ulaştırma yollarını, içilebilir su rezervlerini ve enerji kaynaklarını ülke sınırları dışında koruyabilecek pozisyona sahip olmak.
- Kültürel Alan: Ulusal ya da dinsel boyutta, diğerlerinin menfaatleri ile işbirliği yapmaya müsait ve eserleri ile diğerlerini kendisine çeken evrensel bir kültüre sahip olmak.
- Diplomatik Alan: Emperyalist bir dış politikayı tasarlayan ve uygulamaya koyan, uyumlu ve yeteri kadar kuvvetli bir devlete sahip olmak.

Bir devletin hegemonyasını tam olarak kurulabilmesi için, tabî devletler onun ekonomik, sosyal ve siyasi örgütlenme biçimlerini, kurumlarını, kültürünü ve teknolojisini model almalı ya da taklit etmelidirler²¹⁴.

Tablo 8: Seçilmiş Nitelikler Bazında Dünyanın İlk Onları

Sıralama	Toprak Büyüklüğü	Nüfus	GSMH	Askeri Güç (Sayısal)	Enerji
1.	Rusya	Çin	ABD	Çin	B.A.E.
2.	Çin	Hindistan	Çin	ABD	Kuveyt
3.	Kanada	ABD	Japonya	Rusya	ABD
4.	ABD	Endonezya	Almanya	Hindistan	Kanada
5.	Brezilya	Brezilya	Hindistan	Kuzey Kore	Singapur
6.	Avustralya	Rusya	Fransa	*Türkiye	İsveç
7.	Hindistan	Pakistan	İngiltere	Güney Kore	Finlandiya
8.	Arjantin	Japonya	İtalya	Pakistan	Norveç
9.	Kazakistan	Bangladeş	Brezilya	Vietnam	Tobago
10.	Cezayir	Nijerya	Meksika	Fransa	Avustralya

Kaynak: Harp Akademileri Komutanlığı, **Geçmişte ve 21. Yüzyılda Savaşlar, Stratejiler**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2002, 336.

Öte yandan yıllar itibariyle ülkelerin güçlü yönlerinin de değişime uğradığı da unutulmaması gereken bir diğer gerçektir. Örneğin Tablo 8’de, 2002 yılı itibariyle ülkelerin çeşitli nitelikleri dikkate alınarak dünya sıralaması yapılmaktadır. Buna göre Toprak büyüklüğü açısından dünya birincisi Rusya iken, nüfusu en yüksek ülke Çin, en yüksek GSMH’ye ise ABD sahiptir.

²¹⁴ Kurtbağ, **Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası**, s. 36, 37.

Buraya kadar olan açıklamalardan da görüleceği üzere ülkelerin çeşitli alanlardaki üstünlükleri rastgele seçilecek bir çok bağımsız değişken özelinde ülkelerin sıralaması yapılabilir. Keza daha önce de bahsi geçtiği gibi her bir akademisyen veya teorisyenin hegemonyayı sağlayan belirleyici unsurlar konusunda birbirinden pek çok yönden ayrışan görüşleri bulunmaktadır.

Tablo 9: Gücün Belirleyicileri

SIRA NO	DOĞAL BELİRLEYİCİLER	SIRA NO	SOSYAL BELİRLEYİCİLER
1	Coğrafya	4	Ekonomik Güç
2	Nüfus Gücü	5	Politik Güç
3	Doğal Kaynaklar	6	Askeri Güç

Kaynak: Nevzat Denk, **Strateji Oluşturma Modeli**, Beta Yayınları, İstanbul, 2011, s. 25.

Güç unsuru olarak rıza unsurunu temel alan Gramsci'ye göre siyasal ve ekonomik gücü de göz ardı etmemek gerekir. Bundan dolayı Gramsci'nin hegemonya anlayışını, siyasal/ekonomik güç(egemenlik) + rıza (kültürel liderlik) şeklinde formüle etmek mümkündür²¹⁵.

Görüldüğü üzere hegemonyanın ölçülmesi ya da belirleyicileri konusunda pek çok farklı görüş bulunmaktadır. Hegemon düzenin içinde barındırması gereken tüm özellikler dikkate alındığı bu çalışmada, modern dünya düzeninin gelişimini de gözeterik 21. yüzyılda hegemonyanın belirleyicisi olabilecek güç kaynakları tüm boyutlarıyla ortaya konacaktır. Nye'nin "yumuşak güç" unsurunu da içine alacak şekilde bir yorum geliştirilirken güçlü bir devlet denilince ilk akla gelen; askeri,

²¹⁵ Keyman, "Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark", s. 243.

ekonomik ve siyasî güç olduğundan, temel başlıklar olarak askeri, ekonomik ve siyasî (kurumsal)²¹⁶ güç olmak üzere üç ana konu başlığı belirlenmiştir. Ortaya çıkan bu sınıflandırma ilerleyen bölümlerin de içerik şablonunu oluşturmaktadır.

1.4.1. Askeri Güç

Askeri güç, savaş teknolojisi, liderlik ve silahların adedi yanında niteliğini de kapsayan bir çok faktörü içinde barındırması ile birlikte, bir ülkenin özellikle nitelik bakımından üstün silahlara sahip olması o ülkeye büyük avantajlar sağlayabilir²¹⁷. Nitekim nükleer silahların hangi ülkelerin kullanımına hazır olup olmadığı uluslararası ortamda sürekli gündem konusudur ve takip edilmektedir.

Tablo 10: Dünyadaki Nükleer Güçler

Sıra	Devlet	Silah Sayısı
1.	ABD	10.640
2.	Rusya	8.600
3.	Çin	400
4.	Fransa	350
5.	İngiltere	200
6.	İsrail	100
7.	Hindistan	30
8.	Pakistan	24
9.	Kuzey Kore	?
10.	İran	?

Kaynak: NRDC, “Nuclear Database, Natural Resources Defense Council”, (Çevrimiçi) www.nrdc.org/nuclear/nudb/datab.asp, 15 Mart 2013.

²¹⁶ Siyasi gücü oluşturan temel araçlar, kurumsal yapılanmalar olduğundan ilk bölümdeki “siyasi güç unsuru” kurumsal güç ile birleştirilmiştir.

²¹⁷ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, Alfa Yayınları, 4. bs. İstanbul, 2001, s. 91.

ABD özellikle Hiroşima’da kullandığı atom bombasından sonra tüm dünyanın bir numaralı nükleer güç sahibi ülkesi durumundadır. Nükleer güç konusunda ABD’yi en yakın rakibi Rusya takip ederken nükleer gücü daha çok enerji üretimi için kullanmayı tercih etmemesine rağmen üçüncü sırada Çin takip etmektedir. Bu durum Çin’in nükleer gücünü sadece askeri alanda kullanmak üzere muhafaza ettiğini göstermektedir. Öte yandan nükleer silah mühimmatı olduğundan şüphelenilen İran ve Kuzey Kore’nin ise nükleer silah sayısı konusunda dünya kamuyonunun bir bilgisi bulunmamaktadır ve bu nedenle de bu ülkelerin askeri gücü bir tehdit unsuru olarak görülmektedir.

Gerektiği durumlarda savaşa ya da askeri operasyonlara bir anda girmek zorunda kalınabilir. Bu nedenle barış döneminden itibaren, güçlü ve kullanılmaya hazır bir Silahlı Kuvvetlere sahip olmak bütün ülke yöneticilerinin öncelikli görevidir²¹⁸. Savaş veya taarruz dönemleri için bugüne kadarki güç dengesi sistemlerine bakıldığında, bir ülkenin kendi giriştiği statükoyu değiştirme çabalarının bir çoğunun, yol açacağı güç birleşmelerini görememesinden kaynaklanan savaşları önlemeye yöneliktir²¹⁹. Belki de bu nedenden dolayı, bir devletin gücüne ilişkin benimsenen en önemli kriterlerden birisi askeri güç kaynaklarıdır ve günümüzde, uluslararası ilişkilerde en son başvurulan yol, askeri müdahale olduğundan bir devletin gücü hesap edilirken en fazla üzerinde durulan güç kaynağı askeri güç undurudur²²⁰.

Bir devletin askeri gücünün onu başat aktör konumuna getireceğini savunanlar genellikle realist görüşte yer alır²²¹. Realist yaklaşıma mensup yazarlar genelde ulusun gücünü askeri gücü ile özdeşleştirir diğer güç unsurlarını ikincil planda tutarlar. Askeri gücü arttırarak bir devletin en temel amacı olan devamlılığını sağlamak ve gücünü arttırma misyonu görevi yerine getirilmiş olacaktır. Böyle bir ortamda devletler için askeri güç vazgeçilmez bir unsurdur²²². Örneğin, realist bir akademisyen olan Robert

²¹⁸ Yılmaz, **a.g.e.**, s. 39.

²¹⁹ Polanyi, **a.g.e.**, s. 41.

²²⁰ Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, a.e.**

²²¹ Arıboğan, **a.g.e.**, s. 94.

²²² Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, a.e.**

Gilpin'e göre; bir hegemonik devlet, egemenlik kurduğu uluslararası ekonomi-politik yapıyı düşman muhaliflerinden gelecek saldırılardan koruyabilmek için yeterli askeri güce sahip olmalıdır. Hegemonik güçler tarihsel olarak sadece dünya ölçeğinde bir savaştan sonra ortaya çıkmışlardır ve bir hegemonik savaşın sonucu bir diğer büyüme, yayılma ve sonuçta gerileme döngüsünün başlangıcıdır²²³.

Realizmin fazlasıyla askeri güvenlik politikaları ile ilgili olduğu ve ekonomik etkenleri yok saymaya eğilimli olduğu yönündeki eleştirilerine rağmen Gilpin, uluslararası ekonomik güçleri de devletlerarası ilişkileri şekillendirmedeki etkisini kabul etmiştir ve çok uluslu şirketlerin pazardaki doğası ile dinamikleri konusunda da görüş bildirmiştir²²⁴. Öte yandan liberaller için de askeri güç kullanımı önemlidir; ancak realistler kadar ön planda değildir²²⁵.

Askeri güce destek sağlamak için çoğu kez zenginliğe erişmeye ve onu korumak için de çoğu kez askeri güce ihtiyaç olabilir. Ancak devlet kaynaklarının çok büyük bir bölümü varlık yaratmak amacından uzaklaştırılıp askeri amaçlara ayrılırsa, o zaman böyle bir şeyin uzun vadede ulusal gücün zayıflamasına yol açma ihtimali vardır. Bunun gibi bir devlet – sözcüğü, geniş alanlar fethederek ya da pahalı savaşlar başlatarak stratejik yönden aşırı genişlemeye giderse, dış yayılmanın getirebileceği kazançların, bütün bunların bedeli yanında hafif kalması gibi bir riske girmektedir. Söz konusu ülke, nispi bir ekonomik gerileme dönemine girmişse, bu giderek şiddetli hale gelen bir açmaz olur. Batı Avrupa'da 16. yüzyılda, Büyük Güç sistemi içinde başı çeken ülkelerin – İspanya, Hollanda, Fransa, İngiltere ve Amerika gibi ülkelerin – yükselmelerinin ve sonra da çökmelerinin izlediği çizgi, üretim ve gelir sağlama kapasiteleri ile askeri güçleri arasında daha uzun vadede çok anlamlı bir karşılıklı ilişkinin var olduğunu ortaya koymaktadır²²⁶.

²²³ Ropert Gilpin, **War and Change in World Politics**, First Edition, Cambridge University Press, Cambridge, 1981, s. 203

²²⁴ Griffiths-Roach-Solomon, **a.g.e.**, s. 16.

²²⁵ Yılmaz, "Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dengesinin Evrimi", s. 29.

²²⁶ Kennedy, **a.g.e.**, s. 14.

Her ne kadar askeri gücün sağladığı askeri müdahale gücü ve hızı ile kara, deniz ve hava alanında nitel (ulusal, milli irade gibi) ve nicel (silah ve istihbarat teknolojisi gibi) gücün varlığı hegemonya için büyük bir gereklilik olsa da salt askeri güç hegemon devletin tek özelliği değildir. Çünkü bu şekilde zorlamaya dayalı olarak sağlanan hegemonya kalıcı olmamaktadır. Tarihsel süreçte geçmiş hegemonik güçlere bakıldığında da bu durumun pek çok örneği olduğu görülmektedir.

1.4.2. Ekonomik Güç

Hegemonyanın maddi kaynaklar üstündeki hâkimiyeti son derece önemlidir çünkü bir ülkenin refahı, mutluluğu, güvenliği ve gelişmesi için kullanılan bütün kaynakların toplam kapasitesi ve bu maksatlar için ürettiği değerlerin meydana getirdiği toplam hasıla ekonomik gücü ifade etmektedir²²⁷. Küresel faaliyetlerin ortamı, uluslararası ekonomik düzenin kurallarını belirleyen dünya güçlerinin oynadığı rolün etkisiyle dizayn edilir²²⁸. Diğerlerine göre daha çok gelişmiş uluslar, üretim faktörleri konusunda genellikle daha avantajlı durumdadır²²⁹. Örneğin; üretim faktörlerinden emek konusunda uzmanlaşmış işgücüne daha kolay sahipken, üretim faktörlerinin dolaşımını da daha rahat sağlayabileceklerdir²³⁰.

Liberal yaklaşımın önemli temsilcilerinden Robert Keohane göre modern dünya düzeninde, hegemonik olarak değerlendirilebilmek için bir ülke önemli hammaddelere erişime sahip olmalı, görece olarak yüksek ücret ve karlar sağlayan yüksek katma değerli mallarda karşılaştırmalı üstünlüğü elinde tutmalı, ithalat için büyük bir pazarı devam ettirmeli ve ana sermaye kaynaklarını kontrol etmelidir. Tüm bu boyutlar bir arada ele alındığında, ekonomik açıdan, hegemon ülke diğer tüm

²²⁷ Yılmaz Tezkan, **Jeopolitikten Milli Güvenliğe**, Ülke Kitapları, İstanbul, 2005, s.181.

²²⁸ Modelski, **Long Cycles in World Politics, a.g.e.**, s. 201.

²²⁹ “Faktör Donanımı Teorisi” diğer adıyla “Heckscher-Ohlin Teorisi”ne göre bir ülke, kendisinde bol olan üretim faktörünü kullanarak üretim yapmalıdır. Ancak Leontief Paradoksu ile ortaya çıkan bir gerçeğe göre ABD'nin dünyada beşerî sermayeden en yüksek verim sağlayan ülkedir. Çünkü ABD sermaye yoğun ürünler yerine daha çok emek yoğun üretimde çok daha üstün olduğu ortaya çıkmıştır. Paul Krugman -Robin Wells, **Mikro İktisat**, Palme Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 18.

²³⁰ Stephen D. Krasner, “State Power and the Structure of International Trade”, **International Political Econom: Perspectives on Global Power and Wealth**, Eds. By Jeffry A. Frieden and David A. Lake, Fourth Edition, Bedford/St. Martin's, Boston-New York, 2000, s. 21.

lkelerden daha gcl olmalıdır²³¹. Bir ulusun gücünün askeri gcten geldiğini savunan realist yaklaşımın temsilcilerinden, Krasner de aynı fikirdedir ve gücü elde etmek için hegemonik ulusun ekonomik kaynaklarını açık bir sistem yaratmak için kullanması gerektiğini savunur²³².

Bir yandan ekonomik açıdan doğrudan kaynak sağlayan hegemon devlet, bir yandan da diğer devletleri kendi ekonomik düzenine uymalarını sağlayacak politikalar üretir. Oluşturduğu düzene uymayan ülkelere de çeşitli yaptırımlar uygulayarak avantajlarının devamlılığını sağlar. Böylece hegemon devlet kendine sadece ekonomik alanda değil siyasi alanda da asimetrik avantajlar sağlamaktadır. Kendi çıkarları doğrultusunda uluslararası siyasete yön vererek avantajlar elde eder²³³. Realist teorisyenlerin ekonomiyi devlet çıkarının yönlendirdiği inancına göre, devlet ekonomiye ulusal ve uluslararası boyutta müdahale eder. Uluslararası boyutta gücü dengesinin temel göstergesi devletlerin ticaret dengesidir²³⁴. Hegemonik bir sistem içerisinde hegemon devletin ticaret yaptığı diğer ticaret ortağına karşı daima üstünlüğü olabilir. Her ne kadar karşı ülkenin ekonomi politikalarını değiştirebilecek bir etkisi olmasa da orta ölçekli devletlere karşı gücü elinde bulundurmak önemli bir ölçüt olabilir²³⁵.

Dünya sistemi yaklaşımında da bahsi geçen Wallerstein'in da altını çizdiği üzere hegemonya, üretim, ticaret ve finans gibi ekonomik alanın c dalındaki önderliklere göre kazanılabilir veya yitirilir. Ancak her c alanda da aynı anda avantaja sahip olunursa hegemonya var olabilir²³⁶. İşte burada hegemonik olma kapasitesine ancak sanayi toplumlarında üretim tarzında başat bir rol oynayan sosyal gruplar sahip olabilir²³⁷. Bu, Gramsci'nin bakış açısıdır ve özetlemek gerekirse özellikle dine dayalı

²³¹ Robert O. Keohane, **After Hegemony, Cooperation and Discord in the World Political Economy**, First Edition, New Jersey: Princeton University Press, 1984, s. 34

²³² Krasner, **a.g.e.**, s. 21.

²³³ Cox, "Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory", s. 130.

²³⁴ George T. Crane-Abla Amawi, "Introduction", **The Theoretical Evolution of International Political Economy**, Ed. George T. Crane-Abla Amawi, Oxford University Press, New York, 1991, s. 6.

²³⁵ Krasner, **a.e.**

²³⁶ Wallerstein, **Liberalizmden Sonra**, s. 95.

²³⁷ Gramsci, **a.g.e.**, s. 161.

grupların başat rol oynadığı feodal toplumların hegemonik olmaları mümkün değildir. Üretim sürecinde belirleyici rol oynamadan, bir grubun ekonomik kalkınmayı sağlayıp mütteliklerinin çıkarlarını tatmin edebilmesi güçtür. Oluşan bu düzen sayesinde, liderlik yapan sosyal grup prestij sağlayarak onun ötekilerce kabul görmesi de kolaylaşır. Öteki gruplarca da kabul edilen bu rol hegemonun siyasi hedefleri ile de desteklediğinde, Gramsci'nin kastettiği anlamıyla tarihsel bloğun oluşum süreci tamamlanır²³⁸. Bu nedenle gücün temel unsurları olan askeri ve ekonomik güç yanında üzerinde durulması gereken diğer güç unsurlarını da incelemekte fayda vardır.

1.4.3. Siyasi (Kurumsal) Güç

Uluslararası ilişkiler literatüründe ulus devlet, burjuva düzenlerinin yaratmak istediği tek uluslu devlet tipidir²³⁹. Ulus devletlerin oluşturduğu bir devletlerarası sistemin varlığı, ancak hegemon devletin başat rol üstlendiği siyasi bir arka plan oluşturduğu kurumlar aracılığı ile meydana getirilebilir²⁴⁰.

Daha önce de belirtildiği gibi hegemonya, güçler dengesi ve rıza ile doğrudan ilişkilidir. Güçler arasındaki eşitliğin, bir tarafın lehine değişmesi ile hiyerarşik bir yapı oluşur. Çünkü hegemonya aynı zamanda, taraflar arasındaki eşit ilişkiden, eşitsiz ilişkiye geçiştir. Bu eşitsiz ilişkiye geçiş esnasında lider olan ülke, diğer ülkelerin askeri, ekonomik, siyasi, teknolojik ve hatta sosyo-kültürel alanlarda kendi istek, değer ve kurallarını diğerlerine dayattığı görülür. Eşitler arası güçler dengesinden hegemonya düzenine geçişte temel etken elbette güçtür. Güç faktörü hegemonyanın devamında önemli ama tek başına yeterli değildir. Bu yüzden birçok teorisyen hegemonyanın oluşumunda ve devamında “rıza” faktörünün önemine değinmiştir²⁴¹.

²³⁸ Ömer Kurtbağ, “Gramscici Hegemonya Söyleminin Temel Kavramları”, (Çevrimiçi) <http://www.usakgundem.com/ders-notu/23/gramscici-hegemonya-s-%C3%B6yleminin-temel-kavramlar%C4%B1.html>, 05 Ocak 2013.

²³⁹ Baskın Oran, **Küreselleşme ve Azınlıklar**, Ankara, İmaj Yayınları, 2003, s. 5.

²⁴⁰ Christopher Chase-Dunn, “Interstate System and Capitalist World Economy One Logic or Two?”, **International Studies Quarterly**, Vol. 25, No. 1, Mart 1981, s. 31.

²⁴¹ William I. Robinson, “Küresel Kapitalizm ve Ulusötesi Kapitalist Hegemonya: Kuramsal Notlar ve Görgül Deliller”, Çev. Erdem Türközü, **Praksis**, S. 8, 2006, s. 126.

Hegemonun oluşturduğu kurumsal düzen için her kuramın farklı bir yorumu olduğu görülmektedir. Daha önce de bahsi geçtiği gibi realist teorisyenlerin ortaya koyduğu “Hegemonik İstikrar Teorisi”, istikrarlı bir uluslararası ekonomik sistemin sağlanabilmesinde ön koşul olarak kurumsal bir yapının kurulması olduğunu savunur. Çünkü sistemin işleyişini sağlayan bu kurumsal yapı, hegemon ülkenin sistemde olmaması durumunda da düzenin işleyişini otomatik olarak sağlayacaktır.

Uluslararası politikada ülkelerin birbiriyle olan ilişkilerinde sadece karşılıklı çıkarlarla değil, aynı zamanda ve aynı düzeyde fayda sağlandığını savunan²⁴² Liberal görüşe göre de hegemon devlet, etkili bir diplomasi ağına sahip olmalıdır. Bunu yaparken de hegemonyasını küresel ölçekte iyi temsil etmeli ve istek ve beklentilerini diğer ülkelere kabul ettirici dış politikaları işe koşmalıdır. Nitekim uluslararası kurumlarda kararları etkileyecek bir gücü tesis edebilen hegemon güç, çıkarları doğrultusunda çeşitli ittifaklar oluşturabilecek stratejiler kurgulayabilmektedir.

Neo-Liberalist teorisyenler de hegemon devletin uluslararası ekonomiyi “küresel yönetim” kavramı etrafında yönetmesini önermektedir. Küresel yönetim, ulusal, uluslararası, özel ve kamu kurumlarının dahil olduğu çok katmanlı bir süreci anlatmak için kullanılmaktadır²⁴³. Hegemonyanın kurulması ile birlikte, bu düzeni sürdürmek ve geliştirmek için kendi lehine gerekli mekanizmaları kurar. İttifaklar, rejimler oluşturarak askeri, ekonomik, teknolojik, sosyal ve diğer alanlarda hegemonyasını devam ettirecek olan hegemon, tarihsel materyalist bir bakış açısı ile hareket eden Eleştirel teorisyen Robert Cox’a göre ekonomik avantajları tesis edecek siyasi kararları küresel ölçekte diğer devletlere kabul ettirmeye çalışır. Bu nedenle hegemon, avantajlarını sürdürebilmek için her türlü girişimde bulunur²⁴⁴. Örneğin, 19. yüzyılda (1845-1875 yılları arasında) İngiltere’nin merkezinde olduğu bir dünya ekonomisi oluşmuş ve İngilizler kendi çıkarlarını başkalarının da çıkarı haline getirirken serbest ticaret, mukayeseli üstünlük ve altın standardı gibi mekanizmalar ve

²⁴² Keohane - Nye, **a.g.e.**, 122-132.

²⁴³ Cohn, **a.g.e.**, s. 102.

²⁴⁴ Cox, “Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory”, s. 130.

kurumsallaştırmalar ile kendi avantajlarını yaratmıştır. Amerikan hegemonyasında ise küreselleşme olgusunun, bu konuya hizmet eden bir araç olduğu söylenebilir.

Küresel ölçekte bir düzen kuran hegemon devletin çeşitli sorumlulukları vardır. Düzeninin devamlılığı için kamusal bir sorumluluğa sahiptir. Kamusal sorumluluk güvenlik sağlama bağlamında olabileceği gibi ekonomik ve siyasi alanda da gerçekleşir. Bu sorumlulukları normal mallar için bir piyasa sağlamak, sermaye akışını sağlamak, finans sistemi tıkanığında likidite sağlamak, kur oranlarını düzenlemek ve ulusal mali politikaları koordine etmek şeklindedir²⁴⁵.

Örneğin ileriki bölümlerde daha detaylı bir şekilde analiz edilecek olan; IMF (Uluslararası Para Fonu), IBRD (Dünya Bankası), GATT (Gümrük ve Ticaret Genel Anlaşması) ve DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) gibi küresel ekonomik rejimin merkezindeki kurumlar, dünya ölçeğinde ulusal ekonomilerin Liberal ekonomi çizgisinde politika izlemelerini gözetmeye dönük mekanizmalar olarak tasarlanmış ya da bu yönde değişime uğramışlardır. Yine OECD ve G-7 gibi örgütler de 1970'lerin kriz ortamından çıkışı parasalcı ve piyasayı yüceltici ekonomi politikalarında görerek dünyayı ekonomik politikalarını bu yönde değiştirmeye yönlendirmişlerdir²⁴⁶.

1.4.4. Yumuşak Güç

Akademik ve teorik olarak ilk defa Harvard Üniversitesi siyaset bilimi profesörü ve ABD uluslararası güvenlik uzmanı Joseph S. Nye'nin ortaya attığı, “yumuşak güç” (soft power) kavramı, başkalarının tercihlerini şekillendirme becerisine dayanır²⁴⁷. Yumuşak güç bugün artık bütün ülkelerde bulunan bir güç unsurudur ve birçok lider artık uluslararası politikaya “ağırlıklarını koymak” için yumuşak güç kaynaklarını kullanmak üzere aktiviteler de bulunup yeni yatırımlar yapmaktadır. Çünkü modern dünya düzeni içinde sadece askeri güç tehdidi ya da

²⁴⁵ Charles Kindleberger, “Hierarchy versus Initial Cooperation”, **International Organization**, C. 40, No. 4, 1986, s. 841.

²⁴⁶ Kurtbağ, **Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası**, s. 40.

²⁴⁷ Joseph S. Nye, **Dünya Siyasetinde Başarının Yolu: Yumuşak Güç**, Çev. Reyhan İ. Aydın, Elips Kitapları, İstanbul, Ekim 2005, s. 87.

ekonomik yaptırımları kullanarak diğerlerini değiştirmeye zorlamak değil, dünya siyasetinde gündemi oluşturmak ve onları kendine çekmek de önemlidir²⁴⁸. Kısaca yumuşak güç, yani kendi istediklerini diğerlerinin istediği gibi göstermek, insanları zorlamak yerine kendi yanına çeker.

Yumuşak gücün yaratıcısı Nye'ye göre bir ülkenin tarihi, coğrafyası, kültürel zenginliği, ekonomik gücü, sosyal dokusu, demokratik gelişmişliği, sivil toplum kuruluşlarının yaygınlığı ve etkisi, bilim ve teknoloji alt yapısı ile sanat ve spor gibi sosyal hayatın entelektüel anlamda ürettiği değerlerin tamamını yumuşak güç içinde barındırmaktadır. Nye yumuşak gücü bir ülkenin; doğrudan askeri gücünün dışında, ama askeri gücünü de gerektiğinde destekleyecek nitelikte, sahip olduğu her türlü olanak ve imkanların yarattığı güç ivmesi olarak tanımlar ve yumuşak güç kavramını, gücün manevi boyutunu izah etmek için oluşturmuştur.²⁴⁹

Uluslararası dünya politikasını belirlerken bir ülke, hedef ülke ya da ülkelerin kendi peşinden gitmesini, kendisine hayran olmasını sağlayarak da istediği sonuçları elde edebilir. Bu strateji, uluslararası arenada dünya politikasının gündemini belirlemek ve diğer ülkeleri etkilemek, onları ekonomik ya da askeri silahları kullanarak değişime zorlamakla²⁵⁰ elde edeceği sonuçlardan daha kuvvetlidir. Halkına korku ve baskı yapan bir hükümetin sürdürülebilir bir başarı sağlaması mümkün olmadığı gibi uluslararası düzen içerisinde de rızaya dayalı güç kullanımı her zaman daha etkilidir.²⁵¹

Modern dünya düzeninde güç, gelişmiş demokrasilerde geçmişte olduğundan daha soyut ve daha az zorlayıcıdır²⁵². Hangi alanda olursa olsun, küresel hegemonya mücadelesinden başarı ile çıkan küresel güçlerin yol, yöntem ve araç olarak ortaya

²⁴⁸ A.e., s. 15.

²⁴⁹ Ertan Beşe, "Kamu Diplomasisi Kavramı ve Uygulama Alanları", **Stratejik Düşünce**, Yıl 2, Sayı 16, s. 107.

²⁵⁰ Nye, **Amerikan Gücünün Paradoksu: Dünya Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz**, s. 10-11.

²⁵¹ Robert W. Cox, "Beyond Empire and Terror: Critical Reflections on the Political Economy of World Order", **New Political Economy**, Vol. 9, No. 3, September 2004, s. 311.

²⁵² Nye, **Dünya Siyasetinde Başarının Yolu: Yumuşak Güç**, s. 37.

koydukları girişimlerin inovatif boyut taşıması son derece önemlidir. Girişimlerin getirdiği yenilikçi boyut, yenilikçi olmayanlara göre farklılaşır ve farklılık arttıkça hegemonya mücadelesindeki etki de gittikçe artmaktadır. Çünkü inovasyon, aynı zamanda devletler arasında eşitsiz olarak dağılmış bir güç aracıdır²⁵³.

Yumuşak güç, siyasi gündemi, diğer insanların önceliklerini şekillendirecek biçimde belirleme kabiliyetiyle doğru orantılıdır. Bir ülke, kendi amaçlarının ve değerlerinin başka ülkeler tarafından benimsenmesini sağlayabilirse askeri güç ve ekonomik gücünün ağırlıkta olduğu sert gücünü (hard power) daha az kullanmak zorunda kalır²⁵⁴.

Yine Nye'ye göre; askeri ve ekonomik güç, sert gücü oluşturur. Sert güç kullanılarak (kandırma ve tehdit) hegemonya istediğini elde edebilir ancak bazen istenilen sonuçlara ulaşmak için somut tehdit ya da para kullanmadan da sağlanabilir. Bu dolaylı yola, gücün ikinci yüzü denilebilir. Böylece bir ülke, dünya siyasetinde istediği sonuçları elde edebilir, çünkü onun değerlerine hayran olan, onu örnek alan, refah seviyesine ve fırsatlarına özenen diğer ülkeler onu izlemek isterler²⁵⁵. Nitekim son dönemde Amerika'nın hegemonyasının son bulduğu idealleri ile birlikte muhtemel halefi olarak tartışılan Çin'in²⁵⁶ yumuşak güç konusundaki çalışmalara önem vermesi ve yoğun faaliyetler içinde bulunması²⁵⁷ (Çin'de düzenlenen 2008 Pekin Olimpiyatları gibi²⁵⁸) yumuşak güç kavramının son derece güncel ve önem arz eden hassas bir unsur olduğunun en açık kanıtıdır.

Yumuşak gücün gün geçtikçe artan önemi nedeniyle askeri, ekonomik ve siyasi güç unsurlarının ötesine geçecek şekilde bir içerikle konunun geri kalanına devam edilecektir.

²⁵³ Modelski, **Long Cycles in World Politics, a.g.e.**, s. 201.

²⁵⁴ Yılmaz, "Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dengesinin Evrimi", s. 41.

²⁵⁵ Nye, **Dünya Siyasetinde Başarının Yolu: Yumuşak Güç, a.e.**

²⁵⁶ Christopher Layne, "The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise", **International Security**, C. 17, N. 4, 1993, s. 8.

²⁵⁷ Hunter, Alan (2009). "Soft Power: China on the Global Stage", **Chinese Journal of International Politics**, Vol. 2, N. 3, 2009, s. 390.

²⁵⁸ Umut Uzer, "21. Yüzyılda Tek Kutupluluk Tartışmaları", **Bilge Strateji**, Cilt 1, Sayı 8, 2013, s. 81.

1.4.4.1. Kültürel Açından Yumuşak Gücün Sağlanması

Bir ülkenin kültürü ülkenin geçmişten buyana elde etmiş olduğu maddi ve manevi tüm karakteristik özellikleri ifade etmektedir. Bir ulusun diğerlerinden farklı olmasının nedeni olan bu özellikler, belli felaketlerden sonra bile o toplumun ayakta kalabilmesini sağlayan güç unsuru olabilmektedir. Ulusların birbirlerine oranla güçlerinin ne olduğunu hesaplamaya çalışanların, kültürel değerlerin önemini de hesaba katmaları gerekir. Bu konuda yapılacak yanlış bir tahmin, yargı ve politika ABD'nin Vietnam örneğinde karşısına çıkan durumda olduğu gibi beklenmeyen sonuçları yol açabilir²⁵⁹. 1965 yılında başlayıp sekiz yıl süren Vietnam savaşında, Vietnam halkının, ülkesinin ağır tabiat şartlarını kendi avantajına çevirerek gerilla taktiği kullanması tarihinde ilk kez Amerika'nın bir savaşı kaybetmesine neden olmuştur. Bu örnekte de olduğu gibi askeri ya da ekonomik anlamda gücü ne olursa olsun kendi iç dinamikleri sayesinde başarıya ulaşması mümkün olabilmektedir.

Bu bölümde hegemon ülkenin önemli bir güç göstergesi olarak ele alınmış olan, halkın karakteristik özelliklerini, "Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika" adlı kitabında Tayyar Arı, ulusal karakter olarak tanımlar ve bu kültürel boyutu içeren algıyı şu şekilde özetler:

"savaşta olsun barışta olsun, ulus adına eylemde bulunanlar; ulusun siyasetini formüle edenler, uygulayanlar ve destekleyenler, seçenler ve seçilenler, kamuoyunu biçimlendirenler, üreten ve tüketenler, bütün bu insanların hepsi de ulusal karakteri meydana getiren entelektüel ve moral niteliklerin izlerini taşıdıkları için ulusal karakter, ulusal güç üzerinde etkide bulunacaktır. Rusların kaba kuvvetçiliği ve inatçılığı, Amerikalıların bireysel girişim ve buluşçuluğu, Almanların disiplin ve kabalığı, bir ulusun katılacağı eylemlerde her zaman ortaya çıkabilecek özelliklerdir."²⁶⁰

Kendi insanları tarafından desteklenmeyen politikalar izleyen bir ülkenin genel imajının en riskli unsurudur. Kültür ve değerlere dayanan olumlu görüşler ise, daha kalıcıdır²⁶¹. Hegemon ülke hegemonyasını yaymak için kendi hegemonik yapı ve

²⁵⁹ Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, s. 94.

²⁶⁰ A.e., s. 94-95.

²⁶¹ Nye, **Dünya Siyasetinde Başarının Yolu: Yumuşak Güç**, s. 43.

değerlerini diğer ülkelere aktaracak etkin bir kültür politikasına sahip olması şarttır. Yumuşak gücü uygulayabilmek ancak kendi kültürel değerlerini diğer ülkelere aktarabilen sektörleri (TV, sinema, internet vb.) çok iyi bir şekilde kullanarak mümkün olabilir.

Özellikle iletişim teknolojisindeki devrim ile birleştiğinde her an harekete geçmeye hazır bir şekilde yetişen “genç nüfus şişkinliği” – kültürel ve ekonomik asimilasyonlarında zorluklarla karşı karşıya kalan genç yetişkin nüfusunun orantısız büyüklüğü – genellikle eğitilmiş ama işsiz olmalarından kaynaklanan hüsrana ve yabancılaşma, onları militan gruplar için ideal asker adayları haline getirebilir.

“Population Action International” (Uluslararası Nüfus Hareketi-PAI)’ın 2007 raporuna göre 1970 ile 1999 yılları arasında yaşanan sivil çatışmaların yüzde 80’inde genç nüfus şişkinliği mevcuttur. Bugünün genç nüfusu, kendilerini kısıtlayıcı, yerel, siyasi gerçekliklerden özgürleştiren internet ve cep telefonları sayesinde bu siyasi uyanışa daha hızlı cevap vermektedir²⁶².

Hegemonyanın devamlılığı, hegemon devletin kendi insan gücü avantajlılığını aktif bir şekilde hegemonya amacına hizmet ettirerek olabilir. Buna göre bir güç noktası ve cazibe merkezi olarak çok çeşitli alanlarda nitelikli bireyleri kendi ülkesinde istihdam edebilir. Ayrıca dünyanın çok çeşitli ülkelerinden bireyler eğitim almak amacıyla hegemon devlete gelirler. Bu katkı hem toplumsal paylaşımları içeren ulusal kültür ile hem de ekonomik olarak hegemon devlete çeşitli avantajlar sağlar²⁶³.

Bu noktada Gramsci’nin hegemonya açılımına tekrar değinmek gerekir. Çünkü hegemonyayı açıklamaya yönelik tanımlamaların bir çoğunun fikri temellerinin Gramsci’nin görüşlerinden esinlenilerek ortaya çıktığı görülmektedir.

Gramsci’nin karakterize ettiği hegemonik güç; şiddet, siyasi ve ekonomik zorlama, egemen kültür yoluyla sağlanan bir uzlaşma kültürünün sonucu olduğuna

²⁶² Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 41.

²⁶³ Cox, “Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory”, **a.e.**

işaret etmektedir. Burada öne çıkan zorlama ve ikna yöntemleri ile diğer ülkelere hükmetme gücünü elinde bulunduranın hegemon olduğudur. Zorlamanın fiziki güce karşılık geldiği, rızanın ise ahlaki ve kültürel ikna anlamına geldiği belirtilebilir. Kültürel egemenlik iktidar için gerekli bir unsurdur. Çünkü hegemonya aynı zamanda sosyal ve siyasi bir denetim şeklidir²⁶⁴. Kendi kültürünü kullanarak dışarıda da hayranlık sağlaması mümkün olan hegemonya için sağlam bir güç kaynağıdır.

1993 yılında yayınladığı “Medeniyetler Çatışması mı?” adlı makalesiyle tüm dünyada yankı uyandıran Samuel P. Huntington, kültür temelinde bir çözümleme yaparak çatışmaların temeline kültürü koymuştur ve kültürün aktörleri olarak ulus-devletleri görmüştür²⁶⁵. Araçlar da kültür çerçevesi sonucunda oluşan şiddet, birey, kültür, medya, bilim ve teknolojidir.

Yumuşak güç unsurundan en iyi şekilde faydalanmayı sağlayan ögeler olarak kültür yanında, bilimsel ve teknolojik üstünlük ile ideolojik açıdan etkileme kabiliyetlerine göre bir sınıflama ile analizinin yapılması gerekir.

1.4.4.2. Bilimsel ve Teknolojik Üstünlük Açısından Yumuşak Gücün Sağlanması

Realist yaklaşımdaki teorisyenlere göre devletin temel endişelerinin başında, malların, teknolojinin ve sermayenin hareketini kontrol edebilme ve bu tarz ekonomik güç kaynaklarını rasyonel amaçlara yönlendirebilme yeteneğini en iyi şekilde kullanabilme kaygısı vardır²⁶⁶.

²⁶⁴ Thomas Bates, "Gramsci and the Theory of Hegemony," **Journail of the History of Ideas**, Vol. 36, No. 2, 1975, s. 351-366; Stephen Gill, David Law, "Global Hegemony and the Structural Power of Capital," **International Studies Quarterly**, Vol. 33, No. 4, 1989, s. 476-482.

²⁶⁵ Samuel P. Huntington, **Medeniyetler Çatışması**, Çev. Mehmet Turan-Y. Z. Cem Soydemir, Okuyan Us Yayın, 9. bs., İstanbul, Eylül 2011, s. 19.

²⁶⁶ Buradaki önermeler şu kaynaktan alınmıştır: Stephen Gill ve David Law, **The Global Political Economy, Perspectives, Problems and Policies**, New York, Harvester, 1988, s. 28-30.

Fransız Devrimi, dünya tarihinde politik uyanışın sosyal açıdan kapsayıcı bir şekilde ortaya çıktığı ilk devrim olmuştur. Siyasi okuryazarlığa sahip fakat şehir merkezlerindeki halk ayaklanması karşısında huzursuz bir burjuvaziye karşı, göreceli yoksulluğunun giderek farkına varan bir köylü sınıfın ortaya çıkmıştı ve bu yeni sınıf mevcut iktidar yapısına meydan okunan yeni bir dönemin temellerini atmıştır. Matbaanın varlığı ile daha da kolaylaşan, tarihte benzeri görülmemiş siyasi bir yorumculuk oluşmuş ve devrim gerçekleşmiştir²⁶⁷.

Değişim hızı her geçen gün daha da artan teknolojik gelişimle ortaya çıkan bilgi devrimi ve ekonominin küreselleşmesi dünyayı değiştiren ve küçülten yegâne araçlar olmuştur²⁶⁸. Bu iki araç kapsamında gerçekleşen dünya ekonomisindeki dönüşümler ve tek bir egemen iktidar olarak imparatorluğun oluşumu aynı zaman da üretim biçiminde köklü dönüşümleri beraberinde getirmektedir. İmparatorluğun oluşumu bu yönüyle maddi malların üretiminden çok maddi olmayan iletişim, enformasyon, simge ve sembollerin üretimine dayanan biopolitik üretim biçimini hakim bir eğilim olarak içerisinde barındırmaktadır. Antonio Negri'nin biopolitik üretim olarak nitelendirdiği bu dönüşüm iktidarın, disiplin, komuta ve denetim pratiklerini toplumsal alanın tümüne yaydığı bir uzamsal genişlemesidir²⁶⁹.

“Günümüz Büyük Güçlerinden her biri –Birleşik Devletler, SSCB, Çin, Japonya ve (öyle varsayıldığı için) AET- çok eskiden beri var olan yükseliş ve çöküş açmazlarıyla değişen verim artışı hızlarıyla, teknolojik yeniliklerle, güç dengelerindeki değişmelerle uğraşmak durumundadır”²⁷⁰.

Tarihsel açıdan hegemonyanın incelendiği bir önceki konu başlığında da sıkça bahsi geçen Paul Kennedy'nin 1987 yılında kaleme aldığı, tüm dünyada yankı uyandıran “Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri” adlı eserinin sonucunu bu şekilde noktalamıştır.

²⁶⁷ Krisch, “International Law in Times of Hegemony: Unequal Power and the Shaping of the International Legal Order”, s. 398.

²⁶⁸ Nye, **Dünya Siyasetinde Başarının Yolu: Yumuşak Güç**, s. 37.

²⁶⁹ Hardt-Negri, **a.g.e.**, s. 53.

²⁷⁰ Kennedy, **a.g.e.**, s. 633.

20. yüzyılın başlarında keşfedilen radyo; siyasi hitabetlere ulus genelinde bir etki alanı kazandırırken, kitle iletişim araçlarında yaşanan devrimi günümüzde internet ve telekomünikasyon alanında yaşanan karşı konulmaz hız ve değişim takip etmektedir. 20. yüzyılda özellikle kent sakinleri arasında kademeli olarak yayılan okur yazarlık sayesinde, 21. yüzyıldaki bireysel siyasi uyanış, kitlesel bir olguya dönüşmüştür. Örneğin; 19. yüzyıl boyunca ilan basımı ve düzenli olarak yayınlanan gazetelerin ortaya çıkması halkın politik değişim arzularını alevlendirmeye başlamıştır. Orta ve üst sınıflar, düzenli gazete okuma alışkanlığı kazandıkça, siyasi farkındalıkları artmıştır. Ulusal meselelerle ilgili siyasi konuşmalar, normal bir sosyal olgu haline gelmiştir²⁷¹.

Hegemonyanın sağlanmasındaki ana güç kaynakları olan ve bu tez çalışmasında da hegemonyanın temel belirleyicileri olarak tespit edilen, her bir güç kaynağı (askeri, ekonomik, kurumsal ve yumuşak güç) bilgi devrimiyle birlikte daha etkin araçlar haline gelmiştir. Bu bağlamda; bilimsel ve teknolojik alanlardaki üstünlük hegemonya araçlarının sisteme daha iyi hizmet edebilmesini sağlayan bir etkiyi de beraberinde getirmiştir.

Günümüzde özellikle sosyal medyanın daha önce tahmin edilemeyen derecede büyük kitleleri etkileme kabiliyeti nedeniyle gücün ideolojik boyutu hiçbir ülkenin göz ardı etmemesi gerektiği de ortaya çıkmıştır. Aksi takdirde dijital direnişle karşılaşılması mümkündür. Özellikle son dönemde sosyal medyadaki hızla gelişen iletişim ağı ile herhangi bir olayın dünyanın her bir köşesinde etki ve tepkisini üzerine çektiği görülmektedir.

21. yüzyılın siber ortamı, yeni bir sosyalleşme ve dijital bir siyaset yaşamını da ortaya çıkarmıştır. Bu dijital siyaset yaşamında, herhangi bir lider bulunmamakta ve insanlar ortak ideoloji ile sosyal medyayı kullanarak siyasi yaşama hükmedebilmektedir. Gerek “Arap Baharı” gerek “Walt Street” direnişi gerekse 31

²⁷¹ Krisch, “International Law in Times of Hegemony: Unequal Power and the Shaping of the International Legal Order”, s. 390.

Mayıs 2013’de Türkiye’de yaşanan “Gezi Parkı Direnişi” olarak isimlendirilen toplumsal başkaldırının gerçekleştiği hareketliliğin gelişiminde de sosyal medyanın gücünü görmek mümkündür.

1.4.4.3. İdeolojik Açıdan Yumuşak Gücün Sağlanması

Kuvvetli milliyetçiliğe dayanan bir ulusal oydaşması bulanık ülkelerin, uluslararası ilişkilerinde de başarıya ulaşmasının daha kolay olduğunu söylemek mümkündür. Realizm penceresinden bakıldığında; ideolojik güdülerle yapılan siyasetin, ulusal ve uluslararası düzeyde ekonominin şeklini belirleyen bir yapıyı da içinde barındırdığı görülür²⁷².

Her ülkenin inanç sistemi ve değer yargıları gibi kendine özgü özellikleri vardır bu özgün özellikler, o ülkenin siyasal kültürlerini oluşturur. Çünkü bir ülkenin siyasal kültürü diğer fiziki kapasite unsurları kadar ülkenin gücü üzerinde etkiye sahip olabilmektedir. Ayrıca halkın, hükümetin izlediği politikaya destek vermekte oluşu ülkenin istikbalinin de belirleyicisidir. Ülkenin bölünmüşlük görüntüsü vermesi veya ülke bütünlüğü ve egemenliği konularında birlikte hareket edilmemesi, ülke içinde derin toplumsal ve ekonomik ayrılıkların olmaması, aynı ideolojiyi benimsemiş olmaları, ülkenin gücü üzerinde önemli etkiye sahip olmayı sağlar²⁷³.

Modern dünya düzeni ulusların kendine has kültürel yapısı ve medeniyet çizgisiyle yeniden oluşmuştur. Tek kutuplu bu sistemde süper güç ya da hegemon, hakimiyetini koruyabilmek için bu boyutları da çok iyi hesaplaması gerekir²⁷⁴. Yapısal ve maddi koşullar arasında uyumluluk olmaması durumunda başarılı bir hegemonik stratejiye ulaşılması otomatikman ve kendiliğinden gerçekleşemez²⁷⁵.

²⁷² Sait Yılmaz, “Yükselen Güç Çin’in Güvenlik Politika ve Stratejileri”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, No. 1, 2008, ss. 77-98.

²⁷³ Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, a.e.

²⁷⁴ Samuel P. Huntington, “The Lonely Superpower”, **Foreign Affairs**, March/April 1999, s. 3, 5.

²⁷⁵ Nye, **Dünya Siyasetinde Başarının Yolu: Yumuşak Güç**, s. 98.

Hegemonya anlayışında Gramsci'nin de temel çıkış noktası olan rıza faktörü hegemonyanın kabullenilmesi anlamına gelir ve bir ikna sürecidir. Çünkü bu süreçte etkileyen devletin, etkilenen devletleri kendi hegemonya sürecine inandırması sağlanmış olacak ve bu kabullenişin altında hegemon devletin sunduğu avantajlar ile birlikte gücün caydırıcı etkisi de bulunmaktadır. Çünkü hegemon devletler güç ve rıza faktörlerini yerine göre birlikte ve dengeli olarak kullanmaktadır²⁷⁶. Tek bir ideolojide birleşen insan toplulukları gerek fiziki gerekse ekonomik anlamda, gücü elinde bulundurana karşıt bir direniş gösterebilir. Bir devletin hegemon güç olabilmesi için devletlerarası ilişkileri düzenleyen kuralları ayakta tutabilecek kadar güçlü ve bunu yapmaya istekli olması gerekir²⁷⁷.

Küresel siyasetin en temel ve tehlikeli boyutu farklı medeniyetlerdeki gruplar arasındaki çatışmalar büyük bir risk teşkil etmektedir²⁷⁸. İdeolojik bakış açısı birbirinden farklı bir toplumda ortaya çıkan çatışmalar ile kaotik ulusal düzenin hakim olduğu bir ülkenin uluslararası arenadaki imajını da sarsması son derece doğal bir sonuçtur. Bu bağlamda tek bir ideoloji etrafında hareket eden insanların yarattığı güç belki de en kuvvetli gücü elde etme aracıdır. Aksi durumda; halkın devletten yabancılaşması, ülke içinde derin sınıfsal ve toplumsal ayrılıkların olması ülkenin etkin ve bağımsız bir dış politika izlemesini engeller.

²⁷⁶ Arrighi, "Hegemony and Social Change", s. 365.

²⁷⁷ Keohane, **After Hegemony, Cooperation and Discord in the World Political Economy**, a.e.

²⁷⁸ Huntington, **Medeniyetler Çatışması**, s. 9.

İKİNCİ BÖLÜM

AMERİKAN HEGEMONYASI

2.1. Amerika Kıtasından ABD'ye: Tarihsel Açından Bir Değerlendirme

Bugünü anlamak ve gelecek hakkında öngörülerde bulunmak için tarihin, en iyi kılavuz olduğu gerçeğinden hareketle Amerikan hegemonyasının temellerinin daha iyi kavranabilmesi için ilk bölümde olduğu gibi öncelikle tarihsel bir bakış açısı ile analiz yapmakta fayda vardır. Böylelikle Amerika'nın mevcut siyasi, kültürel ve sosyo-ekonomik yapısının kökenleri daha iyi anlaşılacaktır. Bu nedenle Amerikan hegemonyasının ortaya çıktığı döneme başlamadan önce, ABD'nin kurulduğu coğrafyadan yani Amerika kıtasının keşfinden konuya başlanabilir.

Amerika kıtasının ilk defa, nasıl ve kimler tarafından keşfedildiği konusunda pek çok tartışma ve teori vardır. Kimi tarihçiler Avrupa kıtasından Kuzey Amerika'ya ilk gelenlerin 1000 yılında, İzlandalı Vikingler olduğunu iddia etmektedirler. Ancak zamanla asimile olduğu düşünülen bu insan topluluğu, Amerika'da kalıcı bir yerleşim kuramamıştır.

Öte yandan 15. yüzyılda zengin kaynaklarından yararlandıkları yeni ticaret yolları keşfetmeyi hedefleyen Avrupalı kaptanlar, tayfalar ve kâşifler hedeflerine kavuşmalarını sağlayacak gemilere, ateş kudretine sahip olmaları; rekabet, risk ve girişimciliğin egemen olduğu bir politik ortamda²⁷⁹ gemileri ile okyanus ötesi keşiflere ağırlık vermişlerdir. Bu keşiflerin öncülerinin, diğer yayılcı politikalar izleyen ülkelerdeki keşiflerden farklı olarak yeni deniz yolları bulmasındaki istekliliği; deniz teknolojisindeki ilerleme, misyoner tutkular, monarşik ve şahsi zafer hayalleri ve büyük bir maddi doyumsuzluğun güçlü karışımından kaynaklanıyordu. Kısmen bu

²⁷⁹ Kennedy, a.g.e., s. 55.

avantajın sonucu olarak, o dönemdeki sömürgeci devletler yaklaşık yarım binyıl boyunca kendi kıtalarından uzaktaki toprakları kontrol etmişlerdir.

Batı'nın coğrafi kapsamı - önce fetih, sonra yerleşim yoluyla - Avrupa'nın Atlantik kıyılarından, Batı Yarımküre'ye kadar genişlemiştir²⁸⁰. Nitekim yukarıda bahsi geçen kaptanlardan biri olan Kristof Kolomb, -keşfedilmesinden önce sadece yerlilerin bulunduğu- Amerika kıtasına²⁸¹ ilk kez 1492 yılında ayak basmıştır²⁸².

Kolomb'un İspanya adına, Hindistan ve Çin gibi yeni pazarlara ve görkemli uygarlıklara ulaşıp büyük kazançlar elde etmek için yaptığı deniz aşırı seyahat sonrası Amerika kıtasının keşfi gerçekleşmiştir²⁸³. Amerika kıtasının “yeni dünya” olarak keşfinin ardından geçen iki yüz yıl içinde, Amerika kıtasına Avrupa'dan büyük bir göç akımı yaşanmış ve pek çok insan gelip burada ticaret merkezleri ve koloniler kurmuşlardır. Yerli halk - Kızılderililer - Amerika topraklarının kolonileşme sürecinde, zaman zaman tepki göstermiş olsalar da, medeniyet olarak geri olmaları ve sayılarının yetersiz olması nedeniyle, sömürgeci ülkelerden gelen koloniler karşısında ciddi bir engel yaratamamışlardır²⁸⁴.

Yeni kıtada kurulan koloniler ilk etapta ekonomik çıkarları için Amerika kıtasına yerleşmeye gelen insanları barındırsa da bu kolonilerde farklı amaçları olan insanlar da yer almıştır. Amerikan halkının karakteristik özelliklerini ifade edebilmek için öncelikle kıtaya göç eden insanların bunu yapmaktaki nedenlerinin kökenini ortaya koymak gerekir. Nitekim yapılan araştırmalar sonucunda, Amerika kıtasının ilk yerleşimcilerinin göç etme nedenleri üzerine pek çok farklı yoruma rastlanmıştır.

²⁸⁰ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 17.

²⁸¹ Klomb, keşfettiği bu toprakların Hindistan olduğunu düşünerek, bölgedeki yerli halka “Indies” ismini vermiştir. Amerikan yerlisi Kızılderililerin, “Hintli” anlamına gelen “Indians” olarak adlandırılmaları bu hatadan kaynaklanmaktadır; Meldan Tanrısal, “Kolomb'dan Wovoka'ya Kızılderililer”, **Doğu Batı**, Cilt: 8, Sayı: 32, Mayıs, Haziran, Temmuz 2005, s. 12.

²⁸² Howard Zinn, **Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi**, Çev. Sevinç Sayan Özer, İmge Kitabevi, Ankara, Nisan 2005, s. 15.

²⁸³ Safa Erkün, “Tarihi Bitirdiği Sanılan Coğrafya (Amerika'nın 500. Yıldönümünde) Bir Tarih Felsefesi Denemesi”, **Sosyoloji Dergisi**, Sayı 4, 1995, s. 15.

²⁸⁴ Kim Kavin, **Tools of Native Americans**, Nomad Press, Chicago, 2006, s. 98.

Amerika'yı Amerika yapan unsurlar konusunda birçok çalışması bulunan ünlü Fransız politik düşünür ve tarihçi Alexis De Tocqueville'nin 1832 yılında yazdığı "Amerika'da Demokrasi" (Democracy in America) adlı eserine göre; dini özgürlük amacıyla gelen ilk yerleşimcilerin en önemli gerekçesi olan "din" faktörü, ABD'nin kuruluşu esnasında sosyal hayatın belki de en önemli belirleyicisi olmuştur²⁸⁵. Amerikan tarihi ile ilgili yapılan araştırmalar esnasında, Tocqueville'nin tespitini kanıtlar şekilde kıtaya gelen ilk yerleşimciler arasında dini anlamda özgür yaşamının ekonomik kazanç elde etmek kadar önemli bir motivasyon olduğu ve din özgürlüğü ile başlayan "özgür dünya" kavramının genel bir özgürlükler ülkesine dönüşmesine zemin hazırladığı görülmüştür. Zira Amerikan ulusunun ortaya çıkışı da bu tarihsel perspektif ışığında gerçekleşmiştir.

Başta ekonomik çıkar elde etmek ve dinî özgürlüğe kavuşmak gibi farklı amaçlarla, yeni keşfedilen topraklara koloniler halinde gelen yerleşimcilerin çoğunluğu Portekiz, İspanya, Fransa, İngiltere, İrlanda ve İskoçya'dan gelmiş olsa da Alman, İskandinav, İtalyan, Hollandalı ve Polonyalılar Amerika kıtasına ilk yerleşen topluluklar olmuşlardır. Avrupa'dan göç eden İspanyollar ve Portekizliler, Amerika kıtasının güney kısmına yerleşirken; İngiliz ve Fransızlar genellikle kıtanın kuzey kısmını tercih etmişlerdir²⁸⁶. Sonuç itibariyle şuan ABD'de yaşayan ulusların büyük bir kısmı, Batı Avrupa kökenlidir.

Yeni kıtanın sömürgeleşmesi sırasında; her ülke farklı stratejiler izlemiştir. Örneğin; İspanya ve Fransa, halklarını yerleştirdikleri bölgeleri, atadıkları valilerle direkt olarak yönetip, Amerika kıtasına göç etmek isteyen vatandaşlarını sıkı denetimlerin ardından izin vermişlerdir²⁸⁷. İspanya ve Fransa'nın bu yerleşim politikasıyla birlikte, bu ülkelerden göç edenlerin yerleştiği yerlerdeki yaşam tarzı ve yönetim de onları yansıtan bir yapıda şekillenmiştir.

²⁸⁵ Alexis De Tocqueville, "Democracy in America – Vol. 1", Nalanda Digital Library, (Çevrimiçi) file:///E:/dink/work/textsibooks/New%20Folder/democracy1/index.htm, 12 Kasım 2013.

²⁸⁶ Oral Sander, **Siyasi Tarih: İlk Çağlardan 1918'e Kadar**, İmge Yayınları, 1999, 7. Baskı, s. 137-138.

²⁸⁷ Walter D. Mignolo, **Local Histories/Global Designs: Coloniality, Subaltern Knowledges, and Border Thinking**, Princeton, NJ: Princeton University Press, 2000, s. 299.

İngiltere ise diğer sömürgeci ülkelerden farklı bir politika izleyerek, sosyal yapısı için zararlı gördüğü unsurlar başta olmak üzere yeni kıtaya göç etmek isteyen herkese kolaylık göstermiş ve vatandaşlarını yeni sömürgelerine göç etmeleri konusunda teşvik etmiştir. Bu nedenle ilk etapta İngiltere’de göçe en istekli olan gruplar; yedi senelik çalışma karşılığında özgür kalabilecek olan hükümlüler ile kaybedecek bir şeyi olmayan sokak çocukları gibi maceracılar oluşmuştur²⁸⁸. İngiltere’den kalkan bir gemiyle sömürgecilik misyonu yanında yukarıda bahsi geçen beklentilerle yolan çıkan ve Amerika kıtasına gelen bu ilk yerleşimciler, Virginia Jamestown adını verdikleri bölgeye yerleşmiş ve bu insanları sonraki yüzyıllarda kendilerine yurt, özgürlük ve refah arayan milyonlarca insan takip etmiştir²⁸⁹.

Tarihçiler, Amerika’daki İngiliz kolonizasyonunun geçmişini, 18. yüzyıla kadar götürmektedirler. İngiltere bir yandan denizlerdeki üstünlüğü Hollandalılardan almaya, diğer yandan da Hindistan gibi keşfedilmemiş birçok zengin kaynağı bulunan ülkeleri boyunduruğu altına almaya çalışıyordu ve zamanla da bu ülkeleri kendisine bağımlı bir hale getirmiştir. O dönemde büyük gruplar halinde Amerika kıtasına göç eden İngilizler, kurdukları büyük imparatorluğa yetecek kaynağın sıkıntısı içinde olduklarından Afrika’dan sonra Amerika gibi bakir bir kıtanın varlığı onları oldukça heyecanlandırmıştır. Bu büyük göç dalgası 1600-1780’li yıllara kadar aralıksız devam etmiştir²⁹⁰ -ki bu yıllar arasında, dünya tarihi yeniden yazılmıştır.

Özet olarak; günümüzde halen en çok göç alan ülke olarak ABD, sömürü zamanında kıtaya gelen yerleşimciler tarafından kurulmuş bir göçmenler ülkesidir. Kolonileşme şeklinde gerçekleşen bu göçler esnasında kolonideki gelişim, yavaş bir seyir izlemekle birlikte Amerika halkının sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı da şekillenmeye başlamıştır. ABD’nin, Amerika kıtasının keşfinden günümüze kadar olan dönemdeki mevcudiyetini izah edebilmek için Amerika’yı Amerika yapan

²⁸⁸ Harold Underwood Faulkner, **American Economic History**, Eight Edition, Harper & Row, New York: 1960, s. 42-48.

²⁸⁹ Paul Johnson, **A History of the American People**, HarperCollins Publisher, New York, 1998, s. 27-28.

²⁹⁰ A.e.

dinamikleri ayrı ayrı incelemekte fayda vardır. Böylece birçok farklı milletin bir araya gelerek; tüm dünyayı etkisi altına alan bir ulus haline gelmesinin, nasıl ve hangi unsurların bir araya gelmesiyle oluştuğu daha iyi kavranabilir.

2.1.1. Amerika'nın Kültürel Yapısı

Sömürgeleştirme hareketi, Amerika kıtasının keşfinden önce de uzun süredir Avrupa'daki imparatorlukların zenginliklerini arttırmak ve yeni toprakları krallıklarına katmak için uyguladıkları bir politikaydı. Ancak bu defa Avrupalıların, Amerika'daki kolonizasyon yöntemi başka ülkeler ve dönemlerin kolonileştirme siyasetinden farklı olarak gerçekleşmiştir. Akabinde bunun sonuçları da farklı olmuş ve meydana gelen toplum o güne kadar görülmemiş bir kültürel anlayış inşa etmeyi başarmıştır.

Her ulusun oluşmasında olduğu gibi Amerikan ulusunun ortaya çıkışı da tesadüfen olmamıştır. Yeni dünyanın zenginliklerinden yararlanan kolonilerin sadece Amerika kıtasına yerleşerek, rahat ve huzur içinde bir yaşam sürdürdüğü söylenemez²⁹¹.

Amerika kıtasının keşfinin ardından, buraya yerleşen göçmenler için yapılan her yorumda; bu göçmenlerin ilk etapta bir takım ortak özellikleri göze çarpmaktadır. Yönetim biçiminde yaşanan sıkıntılar ile birlikte çözülen Avrupa'dan, Amerika kıtasına göç etmiş ya da göç ettirilmiş insanların ortak özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür²⁹²:

²⁹¹ John Steele Gordon, **Empire of Wealth: The Epic History of American Economic Power**, Harper Collins, New York: 2004, s. 56.

²⁹² Esin Kuntay, "1492'den Günümüze Amerika'nın Çoğulcu Etnik Yapısına Genel Bir Bakış", **500. Yılında Amerika**, Der. Recep Ertürk ve Hayati Tüfekçioğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994, s. 76.

- Kralların ve kilisenin uygulamalarından rahatsız olan, onları eleştirip başkaldıran siyasi suçlular,
- Burjuvazi aleyhine güç kazanmakta olan orta sınıftan insanlar,
- Tutuklular ve kanun kaçakları,
- Kimsesizler,
- Din özgürlükleri katı bir şekilde sınırlandırılan Püriten Hristiyanlar ile İspanya'dan sürülen Yahudiler, Amerika kıtasına ilk göç eden Avrupalılar olmuştur.

Yani aslında Amerika'ya göç edenlerin bir kısmı Avrupa dışına itilmiş, Avrupa vatandaşlarından oluşmaktaydı ve bu Avrupa vatandaşlarının pek çoğu İngilizlerden oluştuğundan 1765'te Amerikalı dendiğinde, ayrı bir millete mensup insan değil, İngiliz Kuzey Amerika'sında yaşayan İngiliz vatandaşı gibi bir insan anlaşılıyordu²⁹³. Çünkü Amerikan kolonileri tam 170 yıl İngiltere kralının egemenliğinde yaşamlarına devam etmiştir²⁹⁴.

Hatta o dönemin Amerikalıları kendilerini, İngiliz Krallığı'nın ve güneş batmayan imparatorluğun, sadık mensupları olarak adlandırmaktaydılar. Amerikalılar bağlı oldukları Krallığa karşı yükümlülüklerini yerine getirirken düzenli olarak vergilerini de öderken, İngiliz Krallığı'nın yeni ve yüksek miktarlarda vergiler talep etmesiyle birlikte bu durum değişmiş ve artık Amerikalılar kendi iradeleri ile seçmedikleri bir yönetimin kendilerini vergilendiremeyeceğine olan inanç ve karşı çıkış ile ayrı bir ulus bilincinin uyanmasını sağlamışlardır.

Amerika'nın kültürel yapısının temelini oluşturan İngiltere, sömürgelerinde özel şahıslara ya da şirketlere hukuki, siyasi ve ticari imtiyazlar vermiştir ve bu uygulamayı yeni kıtada da devam ettirmiştir. Böylece zengin toprak sahipleri ve

²⁹³ Gordon, a.e.

²⁹⁴ Jordan, a.g.e., s. 138-143.

tüccarların ortaklığı ile oluşan İngiliz şirketleri, yeni yerleşime açılan toprakların hem sahibi hem de işletmecisi olmuşlardır²⁹⁵.

Maliyetinin daha az olması nedeniyle tercih edilen bu uygulama ile Krallık, belli bir vergi gelirini de sağlama almış oluyordu. Kendilerine imtiyaz sağlanan şirketler ya da şahıslar, Kral tarafından sağlanan özel yetkilerle ticari faaliyette bulunuyor, ancak sadece ticari hedefler gözetmekle kalmıyor, buldukları bölgelerde İngiliz çıkarlarının takipçisi de oluyorlardı²⁹⁶. Kısaca İngiltere diğer kolonileştirme hareketlerinin aksine, bu defa hükümet tarafından değil, gayri resmî gruplar veya şahıslar tarafından desteklenen kolonileri Amerika'ya yerleştirmiştir. Buna göre, koloniler, kâr için oluşturulmuş, kralın vermiş olduğu imtiyazlara sahip ticaret ortaklıkları yoluyla oluşmuştur²⁹⁷ ve bu durum İngiliz kolonilerinin diğer kolonilerden farklı olarak krallığa hizmet amacıyla değil kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde düzen kurmasına olanak sağlamıştır. Bu düzen kapitalist bir ABD'nin inşa edilmesinin ilk aşamasıdır. Çünkü kendi çıkarlarına hizmet eden bireylerin kurduğu bu koloniler ileride ABD'nin kültürel yapısını da meydana getirmiştir.

Dönemler itibariyle; İngiliz, Fransız ve İspanyol göçmenlerin ardından Hollanda ve İrlanda başta olmak üzere pek çok ülkeden Amerika kıtasına göçler devam etmiştir. Amerika kıtasının kuzeyine yerleşen bu topluluklar, diğerlerinden farklı olarak yanlarına ailelerini de almışlar ve yerli halka karışmamaya özen göstermişlerdir. Böylece kıtanın güneyinde melez ırklar oluşurken, kuzeydeki Avrupalılar ırklarının asimile olmasına engel olmuş ve dolayısıyla siyasi ve kültürel benliklerini koruyabilmişlerdir²⁹⁸.

²⁹⁵ Stanley L. Engerman - Robert E. Gallman, "The Emergence of a Market Economy Before 1860", **A Companion to 19th-Century America**, Ed.: William L. Barney, Blackwell Publishing, Madlen, 2001, s. 121.

²⁹⁶ Underwood Faulkner, **a.g.e.**, s. 49.

²⁹⁷ McCarthy, **a.g.e.**, s. 3.

²⁹⁸ Oral Sander, **Siyasi Tarih: İlk Çağlardan 1918'e Kadar**, İmge Yayınları, 1999, 7. Baskı, s.137-138.

Farklı milliyetlerden olup Avrupa'dan göç eden insanlar, 18. yüzyılın ortalarına doğru, "Amerikalı" olarak adlandırılan bir millet haline gelmişlerdir²⁹⁹. Gerçekten de, koloniler genişledikçe, burada pek çok bakımdan Avrupa'yı andıran, ancak, daha farklı bir yaşam biçimini benimseyen ve yeni adıyla "Amerikalı" olarak adlandırılan millî kimliğe sahip bir sosyal yapı gelişmiştir.

Amerika'nın keşfedilmesinden sonra kıtaya yerleşen her grubun, Amerika'ya uyum süreci de farklı biçimlerde gerçekleşmiştir ve hiçbir zaman da eksiksiz bir şekilde olmamıştır. Tarihsel olarak bakıldığında özellikle kültürel asimilasyonun Amerika'nın büyük başarı öykülerinden biri olduğunu ve bu başarının ikinci nesilde sonuç vermeye başlayıp, üçüncü nesilde zirveye ulaşan bir süreç olduğu görülmektedir.

Amerika'nın kuruluş yıllarının yönetim anlayışı, sanat, edebiyat, hukuk ve davranış şekilleri gibi pek çok özellik İngiliz kültürünün birer parçasıdır³⁰⁰ ve Amerikan yaşam tarzında, İngilizlerin payı oldukça fazladır. Nitekim bu baskınlığı Amerika'nın resmi dili olan İngilizcenin kullanılmasından da görebiliyoruz. Bir taraftan da Amerikan ulusunun ortaya çıkışında Anglo-Sakson kültürün başarılı asimilasyonu olmuştur. Örneğin; yeni kıta Amerika'ya ilk kez 1654 yılında gelip yerleşen Yahudiler kendi kültürlerini nispeten muhafaza etmekle birlikte, Avrupa'da egemen olan Anglo-Sakson kültürün önüne de asla geçememiştir³⁰¹. Anglo-Sakson kültür, Amerikan ulusunun ana çekirdeğini oluşturmuştur. 2008 yılına kadar seçilen bütün ABD başkanları da bu gruba dahildir.

Siyasi çözümlerinde kültürel yapıya önem veren Huntington, Amerika'da yaşanan sürecin, asimilasyon olduğunu iddia eder ve ona göre bu asimilasyonu kolaylaştıran bazı sebepler vardır³⁰²:

²⁹⁹ Zinn, **a.g.e.**, s. 179.

³⁰⁰ John M. Murrin vd., **Liberty, Equality, Power: A history of the American People**, Fifth Edition, Thomson Wadsworth, Boston, 2008, s. 93-98, 125.

³⁰¹ Pedro A. Malavet, **America's Colony**, New York University Press, New York, 2004, s. 95.

³⁰² Huntington, **Medeniyetler Çatışması**, s. 178-185.

- Göçmenlerin birçoğu Amerika'ninkine benzer kültürlerden ve Avrupa'dan geldiğinden kolay asimile olabilmüşlerdir.
- Göç sürekli olmadığından asimilasyon için zaman kazanılmıştır.
- Amerikan değerlerine uyum sağlayamayan veya sağlamak istemeyenler zaten ülkelerine geri dönmüşlerdir.
- Göçmenler bazen belli bölgelerde etnik cemaatler oluştursalar da hiçbir zaman çoğunluğu oluşturamamışlardır.

İngiliz sömürgesi olarak oluşturulan ve “Kuzey Eyaletleri” olarak adlandırılan; New Hampshire, Massachusetts, Rhode Island, Connecticut, New York, New Jersey, Pennsylvania, Delaware ile Güney Eyaletleri olarak adlandırılan; Maryland, Virginia, North Carolina, South Carolina ve Georgia'dan oluşan 13 koloni, 6 yıl süren bağımsızlık mücadelesinin sonunda yaşam, özgürlük ve mülkiyet hakkı, “rıza dayalı hükümet”, -aksi takdirde, “başkaldırı hakkı”- gibi kavramların vücut bulduğu “Bağımsızlık Bildirisi” ardından ABD’yi oluşturan 13 eyalet, 1789’da bağımsızlığını ilan etmiştir³⁰³.

Amerika, bağımsızlığını başkaldırı ve azimle kazanan bu yeni ülke içinde çok çeşitli milliyetten olan insanların bir araya gelmesinden oluşmuştur. Bu topluluk ortak bir duygu ve amaçla tam bağımsızlığa kavuşmak için çıktığı yolda başarıya ulaşmış bir ulus olarak, yarattığı ortak kültür sayesinde tek bir kimlik haline gelerek yepyeni bir ulus ortaya çıkmıştır. Artık Amerika, ortak çıkarlar ve hedefler belirleyerek küresel bir güç olmaya hazırdır. Amerika'nın keşfinden bu yana devam eden göç dalgasının da gösterdiği bir olgu varsa, o da “Amerikan Rüyası” adı ile bu misyonunu farklı dinamikleri de içine katarak halen devam etmekte olduğudur. Amerikan hegemonyasının ortaya çıkmasını sağlayan güç kaynaklarının temel boyutları açıklanırken, bu konuya daha ayrıntılı bir şekilde yer verilecektir.

³⁰³ Charles A. Beard - Mary R. Beard, **History of The United States**, Norwood Pres, New York, March 1921, s. 85.

2.1.2. Amerika'nın Siyasi Yapısı

Amerika'nın keşfinin hemen ardından siyasi düzeni, önceleri koloni hükümetleri şeklinde olmuştur³⁰⁴. Çünkü Amerika'ya her biri farklı umut ve amaçlarla yerleşen insanların oluşturduğu kolonilerin nüfusu arttıkça bölgelerin siyasi yapısı da, o kolonilerde yaşayan insanların geldikleri ülkelerin siyasi düzenini yansıtır şekilde farklılıklar göstermiştir.

İlk zamanlarda, denizde kendine ait çıkışı bulunan müstakil alanlarının bulunması ve aralarındaki ulaşımın çok zor olması nedeniyle koloniler arasında, bir birlik ve bütünlük var olmamış ve her koloni bağımsız bir ulusal kişilik olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Kolonilerin yerleşkeleri arasındaki bu uzak mesafeler, merkezi ve birleşik bir hükümetin gelişmesini engellemiştir³⁰⁵. O dönemde Amerika'da koloniyel faaliyet gösteren her ulusun kendine özgü yani 13 koloninin 13 farklı hükümet şekli olması bu engellerin doğal bir sonucudur³⁰⁶. Ancak zamanla artan göçler ve yeni yerleşim alanlarının oluşmasıyla birlikte denizaşırı ülkelerden yapılan bir yönetimin getirdiği yönetsel boşluk, koloniler arası bir teması ve yeni bir yerinden yönetimi zorunlu hale getirmeye başlamıştır³⁰⁷.

Kolonicilerin çoğunluğunun başlangıçtaki amacı İngiltere'den siyasal ayrılma olmamasına rağmen varılan kesin sonuç bağımsızlık ve yeni bir devletin, yani ABD (Amerika Birleşik Devletleri)'nin inşa edilmesi olmuştur. 4 Temmuz 1776'da Bağımsızlık Bildirisi'nin ilanı ve ardından 1789 yılında ABD'nin tamamen bağımsız bir ülke olduğunu ilan etmesiyle birlikte ABD'nin kuruluşu da gerçekleşmiştir. ABD'nin bağımsızlık mücadelesi sonrasında, benimsemiş olduğu siyasi yapı da

³⁰⁴ John H. Ferguson - Dean E. McHenry, **The American System of Government**, McGraw-Hill Book Company, 13 bs., 1977, s. 11-12.

³⁰⁵ Allan Nevins - Henry Steele Commager, **ABD Tarihi**, çev. Halil İnalçık, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2005., s. 25

³⁰⁶ Ferguson - McHenry, **a.g.e.**, s. 11-12.

³⁰⁷ Alexis de Tocqueville, **Amerika'da Demokrasi**, çev. İhsan Sezai, Fatoş Dilber, Yetkin Yayınları, Ankara, 1994, s. 170-171.

böylece kurulmuştur. Cumhuriyet olarak kurulan ABD'nin ilk başkanı da bağımsızlık mücadelesi esnasında ön saflarda yer alan George Washington olmuştur³⁰⁸.

Federal devlet yetkilisi olarak göreve geldiklerinde sadece iki kişi olan başkan George Washington ve yardımcısı John Adams, devleti oluşturan organları hayata geçirmek için hemen harekete geçmiştir. Savaş, İçişleri ve Hazine Bakanlıkları oluşturan George Washington ve yardımcısı, eyaletler arasındaki iletişimin daha hızlı bir şekilde sağlanması adına ilk iş olarak posta hizmetlerinin kapsamını genişletmiştir. Bağımsızlık Savaşı ardından yaşanan devrim sonrası, ABD'nin ilk başkanı eyalet borçlarını üstlenerek millileştirmiş ve kurulan federal bir banka, ulusal para birimi, vergileme sistemi ve yargı düzeni de yapılan ilk hamleler olmuştur. Başkan ve yardımcısı, on sene içerisinde bir devlet için gereken bütün kurumları oluşturarak, bürokrat kadrosunu 3.000 kişiye çıkartmışlardır³⁰⁹.

Siyasi sisteminin temelinde koloniler olduğundan; ABD'nin birincil idari birimi, federal birlikten sonra, eyaletlerdir. Teknik olarak ve hukuken, eyaletler ABD'den yaratılmış bölümler değil, ABD'yi oluşturan birimlerdir. Çünkü ABD ve onu oluşturan eyaletler, paralel bir egemenlik sistemi içinde faaliyet göstermektedirler. Amerika kıtasında, "ABD" adıyla yeni bir federe devlet kurulmuş olmasına rağmen sömürge döneminden kalan yönetim geleneği de etkisini devam etmiştir. Eyalet meclisleri, halkın ihtiyaçlarını gözetecek resmi görevliler atayarak, daha alt düzeyde oluşturdukları meclislere yetki devrinde bulunup, yerel yönetim birimlerinin yetkilerini düzenlemişlerdir³¹⁰.

ABD'nin kurulmaya başladığı o dönemde insan unsuru, toprak faktörünün bol olduğu sömürgeler için çok kıymetliydi; bu yüzden eyaletler, yerleşimcilerinin görüşlerini dikkate almadan atacakları adımların işlerini zorlaştıracağıının

³⁰⁸ Robert J Allison, **Amerikan Devrimi: Kısa Bir Tarihçe**, Çev. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. Washington hangi sayfaysa?

³⁰⁹ Jerry L. Mashlaw, "Reluctant Nationalists: Federal Administration and Administrative Law in the Republican Era 1801-1829", **The Yale Law Journal**, Vol: 116, N. 8, June 2007, s. 1639.

³¹⁰ Mignolo, **a.g.e.**, s. 298.

farkındaydılar. Hemen hemen her bölgede geçerli olan yerinden yönetim ilkesi eyalet yönetimlerine, yerleşimcilerin isteklerinin aksine davranma lüksü bırakmamıştır³¹¹.

Yerleşimcilerin aynı ya da daha iyi şartları sağlayabilecek başka eyaletler bulup kolaylıkla yer değiştirmeleri mümkün olduğundan, yerinden yönetim geleneği, yerleşimcilerin isteklerinin ön planda olduğu, dolayısıyla herkesin yönetime katıldığı bir idare tarzının gelişmesine neden olmuş, diğer taraftan da seçkin bir sınıfın ortaya çıkmasını engellemiştir³¹². Böylece demokrasi kültüründen gelen ABD halkı, kurdukları cumhuriyetle Avrupa'nın pragmatik yapısını pratiğe geçirmişlerdir. Orta Çağ Avrupa'sının temelini oluşturan teokrasi, feodalite ve monarşi gibi yönetim anlayışlarının olmadığı ABD'nin genç siyasi yapısı kısa bir süre sonra Avrupa siyasal sistemlerini de etkilemeye başlamıştır³¹³.

Siyasi sistemi, bugüne kadar birçok değişim göstermişse de ABD, kuruluşu esnasında oluşturulan temel ilkelerini korumayı başarmıştır³¹⁴. 1789 yılında anayasal olarak 13 eyalet tarafından kurulan ABD, demokratik olarak nitelendirilen anayasal federal bir cumhuriyettir ve halen 1787 yılında hazırlanmış olan hükümet dokümanlarıyla siyasi idaresini devam ettirmektedir³¹⁵. Halkın isteklerine doğrudan cevap verebilecek güçlü ve seçilmiş bir hükümet yaratabilmek amacıyla düzenlenen, dünyada yürürlükte bulunan en eski yazılı anayasası olan ve tüm dünya ülkeleri için model olarak alınan ABD Anayasası, 200 yıldır ABD'nin siyasi kurumlarının evrimine yön vermiştir. ABD'de siyasi istikrar, toplumsal gelişme, bireysel özgürlük ve ekonomik gelişmenin temelini oluşturmuştur³¹⁶.

³¹¹ Jerel A. Rosati - James M. Scott, **The Politics of United States Foreign Policy**, Wadsworth, Fifth Edition, 2004, s. 19.

³¹² A.e.

³¹³ Geoffrey Wiseman, "Pax Americana: Bumping into Diplomatic Culture", **International Studies Perspectives**, Vol. 6, 2005, ss. 409-430.

³¹⁴ Vernon C. Monfred, "Devlet Sistemleri", **Mukayeseli Devlet Dönemine Giriş**, Çev. Mümtaz Soysal, Ankara, 1961.

³¹⁵ Emette S. Redford - David B. Truman - Andrew Hacker - Alan F. Westin, Robert C. Wood, **Politics and Government in the United States**, Ed. Alan F. Westin, Harcourt-Brace&World Inc, New York, 1965, s. 94.

³¹⁶ Fahir Armaoğlu, **Siyasi Tarih 1789-1960**, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1975, 3. baskı. s. 357.

ABD Anayasa'sının bu denli kalıcı olmasının nedeni ise; sade ve esnekliğe sahip bir yapıda dizayn edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır³¹⁷. Ancak ABD, cumhuriyet ile yöneltmekle birlikte son derece karışık bir federal hükümet sistemine sahiptir. Ulusal hükümet merkezi hükümettir ancak eyalet hükümetleri ve yerel yönetimler de federal hükümetin yetki kapsamına girmeyen konularda yetki sahibidir. Eyalet hükümetleri ve yerel yönetimlerin bölgelerindeki seçimleri organize etme konusundaki bağımsızlık seviyesi değişmektedir³¹⁸. ABD'de ön seçim ve genel seçim olmak üzere iki seçim türü mevcuttur. Dünyanın demokratik ülkeleri arasında ABD başkanlık, kongre ve eyalet görevleri için aday belirlemek üzere ön seçim düzenleyen tek ülkedir³¹⁹. Ön seçimler, genel seçim için parti adayı belirlemek üzere genel seçimden önce yapılır. Ön seçimde kazanan adaylar partilerini genel seçimlerde temsil ederler³²⁰.

ABD'nin kurucuları, kurulma aşamasında siyasi gücün tek bir elde toplanmasını engellemek için yürütmenin başı olan Başkanlık makamını iki yapılı meclis ve yargı sistemi ile etkin bir biçimde dengelemeye çalışmışlardır. Bu uygulama bir anlamda başarılı olup günümüzde yürütme, yasama ve yargı arasındaki güçler ayrılığının en iyi uygulandığı ülkelerden birinin oluşmasına neden olmuşsa da, yürütmenin başı olan başkanlık makamının gücü ve yetkileri tarihsel olayların gerekleriyle zaman içerisinde kurucuların tahmin edemeyeceği bir noktaya ulaşmıştır. Bugün başkanlık makamı Amerikan siyasetinde gücün en çok temsil edildiği makam olarak bilinmektedir. Amerika'da bir partinin gücü ve ruhu bir lokomotifin en önemli parçası gibi küresel boyuttaki işleyişi etkilemektedir.

ABD'nin hiçbir ülkede bulunmayan, benzersiz bir anayasal düzenlemeyle desteklenmiş siyasal yapısı, dünya düzeni üzerindeki etkinliğini de arttırmaktadır.

³¹⁷ Mc Alister, **a.g.e.**, s. 423.

³¹⁸ Redford vd., **a.g.e.**, s. 94.

³¹⁹ Robert K. Carr - Marver H. Bernstein - Walter F. Murphy, **Amerikan Democracy in Theory and Practice: Essentials of national, State and Local Government**, 3. Bs., Holt, Rinehart and Winston, New York, May 1966, s. 99-100.

³²⁰ Redford vd., **a.g.e.**, s. 200-204.

Örneğin; ABD Senatosu tüm antlaşmaları üçte iki çoğunlukla onaylamalı, büyükelçilik ve diğer üst düzey atamaları tasdik etmelidir. ABD Temsilciler Meclisi, onaylamadığı dış politika girişimlerini elindeki bütçe kontrolü aracını kullanarak engelleyebilir. Bu durum teknik olarak İngiltere için de geçerlidir, ancak ABD Başkanı, İngiliz denginin Meclis üzerindeki etkin kontrol gücüne sahip değildir. Senatör ve Kongre Üyelerinin görevde kalmaları esasen seçmenlere bağlı olduğu için, dış politika doktrinlerine destek olmaları kısmen Başkan ve yardımcılarının belirli politikaların arkasında yatan düşünceleri ne kadar iyi ifade ettiklerine bağlıdır³²¹. ABD’de stratejik doktrin yalnızca uygulamayı mantıklı kılma meselesi değildir – gerçekten de dünyada ne olacağını belirleyebilir.

Öte yandan ABD’nin siyasi parti yapısı oldukça sade bir düzlemde devam etmektedir. 1860’lardan bu yana ABD’de “Liberal Demokratlar” ve “Cumhuriyetçiler” olmak üzere iki ulusal partili bir sistem mevcuttur³²². İki partinin seçmenlere yeterli şansı tanınması, Amerikalıların eskiden beri siyasette aşırılığı sevmemesi ve her iki partinin de yeni fikirlere açık olması gibi nedenlerden dolayı bugüne kadar devam etmiştir³²³.

ABD başkanlık genel seçimleri her dört yılda bir Kasım ayının ilk Pazartesi gününden sonraki ilk Salı günü yapılmaktadır. Genel seçimlerden önce eyaletler parti adaylarının seçildiği ulusal aday belirleme toplantısına delege seçmek için ön seçim veya parti kongresi yapmaktadır. Ülkenin siyasi politikasını sürekli olarak tekelinde bulunduran bu iki partili rekabetçi sistem Amerikan siyasi sisteminin yapısını ve siyasi partilerin özel niteliklerini yansıtır³²⁴. ABD başkanlık sisteminde, başkan seçilen adayın bulunduğu partinin kongrede de koltuk sayısının da muhalif partiye göre daha üstün olması gerekmez. Karşı parti kongre üyesi sayısı da fazla olabilir³²⁵.

³²¹ Chris Brown - Kristen Ainley, **Uluslararası İlişkileri Anlamak**, Çev. Arzu Oyacıoğlu, Yayın Odası, İstanbul, 2007, s. 225.

³²² Carr, vd., **a.g.e.**, s. 97.

³²³ Rosati- Scott, **a.g.e.**, s. 19.

³²⁴ Redford vd., **a.g.e.**, s. 200-204..

³²⁵ Carr vd., **a.g.e.**, s. 99-100.

Özet olarak; Demokrat ya da Cumhuriyetçi olarak ikiye ayrılan Amerikan siyasi parti sistemi, iktidardaki ABD Başkanı'nın dahil olduğu partinin ideolojisine göre hareket eden bir ABD'yi de ifade etmektedir. Nitekim Cumhuriyetçi bir Başkanla yönetilen Amerika silah ve petrol üreticilerine yaslanmış bir Amerika olurken, Demokrat bir Başkan'ın iktidarında ise teknoloji üreticilerinin hakimiyetinin söz konusu olduğu görülür.

2.1.3. Amerika'nın Ekonomik Yapısı

Emperyalizmin ve denizaşırı yayılmanın gerisindeki temel güdülerin yani iç piyasaların yetersiz kalması üzerine yeni pazar arayışları, hammaddelere daha kolay ulaşma ve sermaye fazlasını değerlendirme isteği ile sömürge elde etme çabaları da artmıştır. Yalnızca 500 yıl önce keşfedilen ve Avrupa'dan millerce uzakta bulunan kıta Amerika'sı, hem coğrafi açıdan hem de ulusal pazar genişliği ve dinamizmi bakımından daha avantajlı konumda bulunmaktaydı³²⁶. En başından ekonomik nedenlerden yola çıkılarak keşfedilen Amerika kıtasının, hayati varlıklarından ilki genel ekonomik gücüdür³²⁷.

“İnsanların para aşkının bunca güçlü olduğu başka bir ülke bilmiyorum ve daimi mülkiyet eşitliği fikrine bu kadar küçümseyerek bakan zengin sınıf bu söz konusu ülkede inanılmaz bir hızla el değiştirdi.”³²⁸

Tocqueville'nin de bu yorumu ile belirttiği gibi, Amerikan ekonomisi daha önce görülmemiş bir düzen ihtiva eden bir yapıyı temsil etmektedir. Bu nedenle Amerikan hegemonyasının oluşumu ve devamı için hayati bir önem arz eden Amerikan ekonomisinin detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Amerika'nın ekonomi alanındaki her aktivitesi küresel piyasaların tamamını etkileyen bir yapıda dizayn edilmiştir. Dünya finansal piyasalarının üstünde önemle kafa yorduğu

³²⁶ Giovanni Arrighi, **Adam Smith in Beijing: Lineages of the Twenty-First Century**, Verso, London-New York, 2007, s. 37.

³²⁷ Kearns, **a.g.e.**, s. 187–203; Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 71.

³²⁸ Tocqueville, **a.e.**

Amerikan ekonomisi son derece derin bir konudur. Bu açıdan öncelikle ABD'nin kuruluşundan günümüze kadar olan süreçte Amerikan ekonomisinin gelişimini de tarihsel bir bakış açısıyla analiz etmekte fayda vardır.

Bir ülkenin ekonomik sisteminin oluşmasındaki temel yapı taşı doğal kaynaklardır. Amerika kıtasının doğal kaynaklarının özellikleri Amerika'ya gelen halkların geleceğini belirlemiştir. Yeni kıtaya yapılan göçün istikameti de yeryüzü şartlarınca yönlendirilmiştir. İlk kolonilerin zenginliği, tuzakla kürk hayvanı yakalamaya ve kürk ticaretine dayanırken ayrıca balıkçılık da temel bir zenginlik kaynağı olmuştur³²⁹.

Buna karşın, ilk zamanlarda kurulan kolonilerde genelde halk, küçük çiftliklerde ve kendi kendine yeterli olabilecek seviyede üretim kapasitesiyle yaşamlarını sürdürmektedir. Amerika kıtası, zengin maden kaynaklarına, verimli tarım arazisine ve ılımlı bir iklime sahiptir. Bunlara ek olarak, yaygın su yolları hem yıllar boyunca ülke ekonomisinin büyümesine yardım etmiş hem de Amerika'daki 50 eyaleti tek bir ekonomik birim olarak birbirine bağlamıştır³³⁰.

Amerika'nın doğal kaynaklarını sadece yer üstü kaynaklarından oluşmamaktadır. Amerika'nın zengin yer altı kaynakları olduğundan, "o dönemde dünyadaki petrol rafinerilerine sahip olan bir girişimcinin bütün sanayi alanını da elinde tutabileceğinin" farkında olan, petrol gibi değerli enerji kaynaklarının değerini bilen girişimcileri bulunmaktaydı³³¹.

³²⁹ Wiseman, **a.g.e.**, s. 409.

³³⁰ Frieden - Lake, **a.g.e.**, s. 115.

³³¹ Zinn, **a.g.e.**, s. 273.

Sanayinin temelini oluşturan demir-çelik üretimi de bu dönemde ortaya çıkmış bir ekonomik kaynak olmuştur. Yeni cevher yataklarının keşfi ve çeliğin ilk defa toplu halde üretimine 1872 yılında ABD’de başlanması bu sektörün daha da büyümesini sağlamıştır. Cevherlerin yüzeyde işletilmesini kolaylaştırmış ve ucuzlaştırmıştır³³². Bu durum o dönemin stratejik maddesi sayılabilecek demir – çelik sektörünün gelişimi için çok önemli katkılar sağlamıştır. Nitekim ABD’nin demiryolu ağı ve modern şehirlerin kurulması da bu dönemden sonra hızlanmıştır.

Bir ülke ekonomisinin ikinci temel ögesi ise doğal kaynakları, mal ve hizmet şeklindeki çıktıya dönüştüren emektir. Çalışabilecek işçi sayısı ve daha da önemlisi onların üretkenliği, bir ekonominin sağlamlığının temel göstergesi olabilmektedir. Bir ülkenin ekonomik başarısı için emeğin niteliği de - bireylerin ne kadar yoğun çalışmaya razı ve ne kadar becerikli oldukları - en az işçi sayısı kadar önemlidir. ABD’nin ilk günlerinde görülen sınır bölgeleri yaşantısı çok yoğun çalışmayı gerektiriyordu ve Protestan çalışma ahlakı olarak bilinen karakteristik özellikler emek sahiplerinin bu eğilimini güçlendirmiştir³³³. Nitekim bugüne kadar meslek ve din unsuru dikkate alınarak yapılan analizler incelendiğinde teknik ve ticari alanda çalışan yüksek eğitilmiş personelin ve büyük firma sahiplerinin çoğunun Protestan olduğu görülmüştür. Ancak burada belirtilmesi gereken nokta, bu şahısların sadece Protestan oldukları için zengin ve eğitilmiş olduklarını iddia etmek yanlıştır. Tam tersi zenginleşmenin sonucunda Protestanlığa yönelmeleri söz konusu olmuştur³³⁴.

Ülkede bulunan farklı ırkların çeşitliliği ABD’nin ekonomik alt yapısı açısından da en büyük zenginliği olmuştur. Amerika’nın keşfinden itibaren ülkeye göç eden genç nüfus ve buna bağlı işgücü ABD’nin tarihi boyunca artarak neredeyse kesintisiz bir ekonomik büyümeyi beslemiştir. Keza, Birinci Dünya Savaşı’nın hemen sonrasında kadar işçilerin çoğunluğu Avrupa’dan gelen göçmenlerle onların çocukları ve ataları Amerika’ya köle olarak getirilmiş bulunan Afrikalı-Amerikalılar olmuştur. Teknik

³³² Lobell, **a.g.e.**, s. 678.

³³³ James, **a.g.e.**, s. 537.

³³⁴ Altan, **Küresel Vicdan**, s. 65.

eğitim ile meslek eğitimini de içeren öğretime verilen önem; denemeye ve değişmeye yönelik istek Amerika'nın ekonomik başarisına ayrıca katkıda bulunmuştur. ABD'de işsizliğin yüksek olduğu dönemlerde bile iş olanaklarının asla tükenmeyeceğini düşünen pek çok insan ABD'ye göç etme eğilimindedirler. Her ne kadar yerli işçilerden daha düşük ücretler karşılığı çalışmaya razı olsalar da, ABD'ye göç eden pek çok kişi geldikleri ülkelerdekinden çok daha fazla kazanıp refaha kavuşmuşlardır. lke de giderek zenginleşerek daha fazla göçmeni kaldıracabilecek düzeye eriřmiřtir³³⁵.

ABD kuruluşu sonrasında gerçekleştirdiği iktisadi büyüme birçok iktisat tarihçisi tarafından "II. Sanayi Devrimi" olarak adlandırılmış özgün bir kalkınma ve büyüme tecrübesidir. 19. yüzyılın ilk çeyreğinde Avrupa'nın sanayileşmiş ülkeleri ile kıyaslandığında önemli sayılabilecek bir ekonomik etkinliğe ve güce sahip olmayan ABD, elli yıldan az bir zaman içerisinde İngiltere ile birlikte dünyanın en büyük imalatçısı konumuna yükselmiş, zengin kaynaklar, girişimcilik ve teknolojik gelişme sayesinde ülke büyüme ve kalkınma sürecine girmiřtir³³⁶.

Ülkenin batıya doğru genişleyen sınırları sayesinde sadece sanayi sektörü değil tarım sektörü de gelişmiş, ulaşım ve iletişim devrimi, ülkeyi birleşik bir pazara dönüştürürken, ortaya çıkan büyük işletmeler modern anlamda üretim, dağıtım ve pazarlama işlevlerinin ilk örneklerini ortaya koymuşlardır. İnsan kaynağının sürekli kıtlığının yaşandığı bu süreçte ülke göçmenlerin gözdesi haline gelmiş, anayasa ile teşvik edilen girişimcilik ve yenilikçilik teknolojik bilginin gelişmesini sağlarken yeni üretim biçimleri ve icatlar geniş ölçekli üretimi mümkün kılarak maliyetleri düşürmüştür. Bu gelişme ve kalkınma 1830'larda bir numaralı pamuk ihracatçısı olarak dünya piyasalarında boy gösteren bir tarım ülkesinin, rekabetçi üstünlüğünü korurken sanayi sektöründe de gelişmesi sonucunu doğurmuştur. Nitekim bu tarihte artmaya başlayan büyüme oranları, ülkedeki Kuzey-Güney ayırımı sorununun

³³⁵ John Steele Gordon, **Empire of Wealth: The Epic History of American Economic Power**, Harper Collins, New York: 2004, s. 56.

³³⁶ Mignolo, **a.g.e.**, s. 305.

çözüldüğü “İç Savaş” sonrası hızlanmış, 18. yüzyıla gelindiğinde ABD imalat sektörünün tek lideri konumuna gelmiş, ülkeyi baştanbaşa saran demiryolları ağının uzunluğu Rusya dâhil olmak üzere tüm Avrupa ülkelerini geçmiştir³³⁷.

Amerika kıtasında, 19. yüzyılda yükselen endüstrileşme sürecinde, endüstriyel alanda az da olsa gelişmeler sağlansa da Avrupa'nın çok gerisinde kalınmıştır. Çünkü ilk yerleşen kolonilerdeki iktisadi yaşam büyük ölçüde tarıma dayalı bir şekilde gelişmiştir. Kolonilerin kuzey bölgelerinde dinamik ve girişimci tüccarlar sınıfı doğmaya başlamasıyla birlikte İngiliz kolonileri arasında ticaret çok hızlı bir şekilde gelişmiştir. Böylece özgün bir Amerikan piyasası kurma fikri her geçen gün güçlenerek İngiltere'ye olan bağımlılık özellikle ekonomi alanında giderek azaltmakla birlikte bir bütün olarak kıta kolonileri arasında Amerikalılık bilincinin gelişmesinde büyük rol oynamıştır³³⁸.

Günümüzde Amerikalılar, insan sermayesinin pek çok modern/ileri teknoloji endüstrisinde başarı sağlamak için bir anahtar rol üstlendiğinin halen farkındadır ve işgücünün niteliği önemli bir konu olmayı sürdürmektedir. İşgücünün hareketliliği de Amerikan ekonomisinin değişen koşullara uyum sağlama yeteneği açısından önemli olmuştur. Bunlara karşın, doğal kaynaklar ve emek, ekonomik sistemin sadece bir kesimini oluşturmaktadır. Bu kaynaklar mümkün oldukça etkin bir biçimde düzenlenmeli ve yönlendirilmelidir. Amerikan ekonomisinde piyasadan gelen verilere göre çalışan yöneticiler bu işlevi yerine getirmektedirler. Çok sayıda iş çeşitli bölümler ve işçiler arasında paylaştırılmıştır. 20. yüzyılın başlarında, Amerika'daki bu uzmanlaşma ya da işbölümünün sistematik çözümlere dayanan bilimsel yönetimi yansıttığı söylenebilir.

³³⁷ Underwood Faulkner, **a.g.e.**, s. 88.

³³⁸ Gordon, **a.g.e.**, s. 56.

Bu durumun bir yansıması olarak; Amerika'nın siyasi yapısının temellerinin atıldığını simgelese de, şu anki ABD anayasasının oluşturulması sırasında, siyasi misyonundan çok ekonomik güdülerle hareket edilmiştir. Çünkü ilk anayasa, farklı çıkar gruplarının birbirleriyle çatışan ekonomik çıkarlarını uzlaştırmaya odaklanarak hazırlanmıştır. Buna göre tüccarlar, sanayiciler, tefeciler, kapitalistler ve finansçılar gibi kesimler yeni anayasayı desteklerken, çiftçiler ve borçlular anayasanın karşısında yer almışlardır³³⁹.

Tablo 11: Seçilmiş Ülkelerin Kişi Başına Sanayileşme Düzeyleri (1750 – 1900)

	1750	1800	1830	1860	1880	1900
(Bir bütün olarak Avrupa)	8	8	11	16	24	35
Birleşik Krallık	10	16	25	64	87	[100]
Habsburg İmparatorluğu	7	7	8	11	15	23
Fransa	9	9	12	20	28	39
Almanya	8	8	9	15	25	52
İtalya	8	8	8	10	12	17
Rusya	6	6	7	8	10	15
Birleşik Devletler	4	9	14	21	38	69
Japonya	7	7	7	7	9	12
Üçüncü Dünya	7	6	6	4	3	2
Çin	8	6	6	4	4	3
Hindistan	7	6	6	3	2	1

Kaynak: Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, Çev. Birtane Karanakçı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 12. bs., Ankara, 1998, s. 197.

ABD, doğal kaynaklarının zenginliği, genç ve dinamik bir insan gücüne sahip olması nedeniyle 19. yüzyıl boyunca hızla sanayileşmiştir. Özellikle 18. yüzyıldan 20 yüzyıla geçerken tablodan da görüleceği üzere yaklaşık yüzde 100 bir artış yaşanmıştır.

Her ekonomik sistemde müteşebbisler ve yöneticiler, mal ve hizmet üretmek ve dağıtmak amacıyla doğal kaynakları, emeği ve teknolojiyi bir araya

³³⁹ Beard - Beard, **a.g.e.**, s. 140.

getirmektedirler. Buna karşın, anılan ögelerin düzenlenme ve kullanılma yöntemleri aynı zamanda bir ulusun politik ideallerini ve kültürünü de yansıtır. Kuruluş aşamasında ve devamındaki süreçte ABD'nin önceliği, ulus inşa etme (iç savaş bunun bir parçasıdır), bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü koruma, Kuzey Amerika kıtasında topraklarını genişletme, ekonomik ve teknolojik alt yapının kurulumu olmuştur. Böylece ABD'nin ekonomik alt yapısının da kurulduğu söylenebilir³⁴⁰.

Tablo 12: Seçilmiş Ülkelerin Dünya İmalat Verimi İçinde Nispi Payları (1750 – 1900)

	1750	1800	1830	1860	1880	1900
(Bir bütün olarak Avrupa)	23,2	28,1	34,2	53,2	61,3	62,0
Birleşik Krallık	1,9	4,3	9,5	19,9	22,9	18,5
Habsburg İmparatorluğu	2,9	3,2	3,2	4,2	4,4	4,7
Fransa	4,0	4,2	5,2	7,9	7,8	6,8
Almanya	2,9	3,5	3,5	4,9	8,5	13,2
İtalya	2,4	2,5	2,3	2,5	2,5	2,5
Rusya	5,0	5,6	5,6	7,0	7,6	8,8
Birleşik Devletler	0,1	0,8	2,4	7,2	14,7	23,6
Japonya	3,8	3,5	2,8	2,6	2,4	2,4
Üçüncü Dünya	73,0	67,7	60,5	36,6	20,9	11,0
Çin	32,8	33,3	29,8	19,7	12,5	6,2
Hindistan / Pakistan	24,5	19,7	17,6	8,6	2,8	1,7

Kaynak: Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, Çev. Birtane Karanakçı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 12. bs., Ankara, 1998, s. 191.

ABD'de Frederick W. Taylor'un geliştirdiği Taylorizm, 1880-1890 yıllarında; sistematik yönetim hareketinden ortaya çıkmış ve yönetim konusunun bilimsel bir araştırma alanı olarak literatürde yer almasını sağlayan bir yaklaşım olmuştur³⁴¹. Kapitalist üretimin örgütlenmesi, seri üretim yapan işgücünün pasifleştirilmesini ya da kapitalist üretim biçimine direncinin zayıflatılmasını ve kitleye dönük üretim yapmasını gerektiren yoğun, büyüme yönelimli bir nitelik arz eden bir yapının

³⁴⁰ Kennedy, a.g.e., s. 283-290.

³⁴¹ Coşkun Can Aktan, **Değişim Çağında Yönetim**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 98.

oluşmasına neden olmuştur. Tablo 12’de görüleceği üzere bu üretim yapısı sayesinde ABD, başlangıçta neredeyse hiç imalat yapmazken 18. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar olan süreçte, tüm Avrupa’nın imalat sanayi üretiminin yarısına ulaşabilmiştir.

Taylorizm’in devamında ABD ekonomisi, yapısı bakımından kamu kesiminin daha geride durduğu faaliyet alanlarını içermektedir. Böylece ABD’de özel teşebbüsün her alana el atmasına karşılık, kamu kesimi çok dar bir alana sıkışmıştır. Özel teşebbüs olmasına rağmen otomobil üretiminin öncülerinden biri olan, Henry Ford’un fabrikalarında uyguladığı ve tüm Amerikan üretim sistemine yayılan “Fordist Birikim Rejimi”nin ortaya çıkardığı döngüsel akımla³⁴² birlikte bir yandan ekonominin büyüme sorunu ya da darboğazı içine girmesinin önüne geçilirken, diğer yandan da işçiler kapitalist üretim tarzına hizmet etmiş olmuşturlardır³⁴³.

Kıtanın keşfinden ABD’nin kuruluşuna kadar geçen sürede, Amerika’nın ekonomik yapısının gelişimi tarihsel bir bakış açısı ile buraya kadar olan kısımda incelenmiştir. Amerikan hegemonyasının gelişiminin güç kaynakları çerçevesinde irdeleneceği ileriki bölümlerde, ABD’nin ekonomik gücünü ifade ederken Fordizm ve diğer ekonomik güç kaynakları daha detaylı bir şekilde analiz edilmiş olacaktır.

2.2. Amerikan Hegemonyasının Doğuşu ve Gelişimi Dönemi

İnsanlık tarihinin başlangıcından neredeyse 19. yüzyıla kadar ülkeler, bin yıllar boyunca uzaktaki komşularının varlığından habersiz, tecrit edilmiş topluluklar halinde

³⁴² Fordizm: 20. yüzyılın başlarında ABD’de Henry Ford ve büyük iş adamları tarafından büyük fabrikalardaki üretimin hammadde kaynaklarından satış noktalarına kadar olan sürecin merkezi bir komuta zinciri ile kontrol etmeyi amaçlayan bir üretim modelidir. Böylece üretimde verimlilik artacak ve emek sahiplerinin satın alma gücü de arttırılmış olacaktır. Çünkü bu üretim modelinde, büyümenin motor gücü yine işgücünün kendisidir. Şöyle ki, emeğin üretken verimliliğinin artmasının üretimi hızla arttırması karşısında, kendilerine görelî yüksek ücret ödenen emek unsuru aynı zamanda üretilen malların alıcısı konumundadır. Dolayısıyla fordizm sadece kapitalist emek sürecinde bir üretim organizasyonu değil esas olarak sermaye birikim rejimidir. Daha detaylı bilgi için Bknz; Morton- Bieler, **a.g.e.**, 94; Brain T. Edwards, “The World, the Text, and the Americanist”, **American Literary History**, Vol. 25, No: 1, 2012, s. 235; John Agnew, **Hegemony: The New Shape of Global Power**, Temple University Pres, 2005, s. 56.

³⁴³ Kurtbağ, **Amerikan Yeni Sağı ve Dış Politikası**, s. 49.

yaşamışlardır. Uzaktaki “ötekilerin” varlığı, önceden bilinmeyen alanların keşfi ve haritalanması, daha sonraki süreçte gerçekleşen büyük göçler ve sömürgeleştirme faaliyetleriyle birlikte yaklaşık 800 yıldır ülkelerin birbiriyle temasını arttırmıştır. İleride bu bilgi, dünyada egemenlik yarışı için başlatılan iki yıkıcı dünya savaşına ve ardından Soğuk Savaş’ın küresel sistem çatışmasına yol açmıştır. Keza uzayın keşfi, dünyanın göreceli “küçüklüğünü” epey açık biçimde görünür kılmıştır. Kısacası küresel egemen güç kavramının kendisi aslında yeni bir tarihsel gelişimdir³⁴⁴.

ABD hegemonyasının fiili olarak uluslararası düzeni hakimiyeti altına almasına başlamadan önce birinci bölümde kavramsal olarak “hegemonya” tabirinin ortaya çıkışına değinilmişti. Amerikan hegemonyası konusunda daha önce yapılmış çalışmalar incelendiğinde pek çok akademisyenin hegemonik süreçlerin tarihsel gelişimi ve hegemon ülkelerin hangileri olduğu konusunda farklı görüşlerine rastlanmıştır. Bu tez çalışmasında; 17. yüzyıl boyunca hakimiyetini hissettiren Hollanda’nın hegemonya dönemi ile başlatılan geçmişe yönelik analiz, 18. yüzyıl ve 19. yüzyıl İngiliz hegemonyasının geçerli olduğu dönemin tarihsel yorumu ile sınırlandırılmıştı ancak tez çalışmasının ana teması ABD olduğundan Amerikan hegemonyasının ortaya çıkışının izah edileceği bu bölümde tarihsel analiz daha detaylı bir şekilde yapılacaktır.

Daha önce de bahsi geçtiği üzere; 18. yüzyıl ve 19. yüzyılın ilk yarısı süresince İngiltere, endüstriyel üretim alanındaki başat rolünü finansal bir merkeze dönüşerek egemenliğini farklı bir boyuta taşımıştır. İngiltere bu dönemde, dünyanın ekonomik merkezi olmaktan çıkıp bir finansal merkeze dönüşmüş ve para birimi Sterlin’in dünya ekonomisinde istikrar unsuru olan bir çipa ve bir rezerv para birimi olarak işlev görmesi de giderek güçleşmeye başlamıştır³⁴⁵.

İngiltere’nin 1830’ların sonlarından itibaren belli öncü ekonomik sektörlerdeki karşılaştırmalı üstünlüklerini ortaya koyabilmek için benimsediği ve dünyanın geri

³⁴⁴ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 16-17.

³⁴⁵ Giovanni Arrighi, **Long Twentieth Century; Money, Power and the Origins of Our Times**, First Edition, London: Verso, 1994, s. 400.

kalanına benimsetmek için çaba sarfettiği serbest ticarete dayanan rejimlerin yerini, bu üstünlükler aşıldıkça sistem genelinde daha korumacı anlayışlar devralmaya başlamıştır³⁴⁶.

Avrupa’da dönemin devletlerarası güç dengelerini kendi hegemonyasını tesis etmek amacıyla değiştirmeyi hedefleyen Napolyon’un mağlup edilmesi ile başlayan İngiltere’nin hegemonyasının yükselişindeki dönüm noktası 1873 “Dünya Finans Krizi” olmuştur³⁴⁷. Böylece 1770’te James Watt tarafından buhar makinasının icat edilmesinin diğer bir başlangıç olarak kabul edildiği Sanayi Devrimi’nin de etkisiyle birlikte İngiltere’nin kazanmış olduğu hegemonik gücü, 19. Yüzyılın ikinci yarısında gerileme dönemine girmiş ve İngiltere’nin endüstriyel ve sınai üretimindeki genel üstünlüğü sona ermeye başlamıştır. Bu gerileyişin bir sonucu olarak 1870’lerden itibaren dünya; ekonomik, siyasi ve askeri gücün dağılımı açısından çok-kutuplu bir hale gelmiştir³⁴⁸.

İngiltere’nin hegemonik gücünde başlayan gerileme ile birlikte askeri teknolojide, öncü endüstriyel sektörlerde ve işletme örgütlenmelerindeki üstünlükleri açısından Almanya ve ABD, yeni hegemon ülke adayı olarak yükselen birer güç olmuşlardır. Bu tarihten itibaren İngiltere’de konumlanmış olan üretim sermayesi, ABD’ye kaymaya başlamış ve bu ülkenin merkez endüstriyel güçler arasına girmesinde önemli bir etken olmuştur³⁴⁹.

İngiliz hegemonyasının zayıflamasının ardından yeni hegemonya, hangi ülke olacaktı? Tarihsel geçmişi henüz çok yeni olmasına rağmen birçok farklı milliyetten gelen vatandaşları ile Bağımsızlık Savaşı ve Amerikan İç Savaşı’nın ardından birlik ve beraberliğini sağlamış olan ABD, bulunduğu uzak coğrafyada olan bitene müdahale etmeden, kendini izole eden bir dış politika izlerken bir anda nasıl tüm dünyada olan

³⁴⁶ A.e., s. 434.

³⁴⁷ Arrighi, **Adam Smith in Beijing: Lineages of the Twenty-First Century**, s. 124-125.

³⁴⁸ Layne, “The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise”, s. 10.

³⁴⁹ Arrighi, **Long Twentieth Century; Money, Power and the Origins of Our Times**, s. 400.

biten her konuda söz sahibi olmuştu? Tüm bu soruların cevabını uzun bir sürecin ardından Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın sonuçları tayin etmiştir.

2.2.1. Amerikan Hegemonyasının Arka Planı ve Kurulduğu Uluslararası Ortam

21. yüzyılda Amerikan hegemonyasının mevcut durumu analiz edilirken, öncelikle bu hegemonyanın ilk kez hissedilmeye başladığı uluslararası ortamı incelemekte fayda vardır. Bu bölümde ele alınan dönem, New York Times'ın ünlü köşe yazarı Rachman'ın da değimiyle kapitalizm, demokrasi ve teknolojinin aynı anda geliştiği ve “global barış”ın da nihai ürün olduğu bir süreç olmuştur³⁵⁰.

Bulduğu coğrafya ve tarihsel gelişiminin de getirdiği bir sonuç olarak, uyguladığı dış politikasında kuruluşunun ilk zamanlarında kendini soyutlayan tavır ve davranışlar sergileyen ABD, başta Birinci Dünya Savaşı olmak üzere uluslararası arenada adını hissedilir biçimde duyurmaya başlamıştır. Bu dönemde dünya; canlı ekonomik yapısı, çekici sosyal yapısı yanında, gücünün sorumluluklarının farkında, stratejik bir bilince sahip olan ABD'ye ihtiyacı olduğunu düşünüyordu. Saygın ve küresel ilişkilerinde tarihsel olarak aydınlanmış, egemen bir ABD'nin hegemon ülke olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır³⁵¹.

Amerikan gücünün şuan ki durumu ve gelecek konusunda yapmış olduğu öngörülerini ile ünlü stratejist Brzezinski'ye göre;

“20. yüzyıl boyunca, Amerika'nın küresel konumu iki kez yükselişe geçti. Bunlardan ilki Birinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından, ikincisiyse Soğuk Savaş'ın sonunda gerçekleşti. Amerika'nın o zamanki yeni uluslararası statüsü Başkan Wilson'ın, Avrupa'nın emperyalist ve sömürgeci mirası ile tamamen zıt olan idealist on dört ilkesiyle sembolize ediliyordu. Uluslararası gücün uygulayıcıları için Amerika'nın Birinci Dünya Savaşı'na önemli askeri müdahalesi ve

³⁵⁰ Gideon Rachman, **Zero-Sum World-Politics, Power and Prosperity After The Crash**, London: Atlantic Books, 2010, s. 5.

³⁵¹ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 9.

bunun ötesinde Avrupa'daki iktidar dağılımının yeniden şekillendirilmesi için ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ilkelerinin tanımlanmasındaki önemli rolü, ideolojik ve maddi anlamda eşsiz bir cazibeye sahip olan güçlü bir devletin dünya sahnesine girdiğinin bir işaretiydi. İdealleştirilen Amerika'nın bu cazibesi, ABD ilk kez dış göçe kapılarını kapattığında bile etkisini yitirmedi. Daha da önemlisi – en azından kısa bir süre için öyle görünüyordu- Amerika'nın yeni küresel katılımının uluslararası ilişkilerin temel kalıplarını yeniden şekillendirmeye başlamış olmasıydı³⁵².

Brzezinski'nin bu yorumundan da yola çıkarak, Amerikan hegemonyasının ortaya çıkması esnasındaki uluslararası ortamı açıklamak için öncelikle Birinci Dünya Savaşı'ndaki konumunu ortaya koyarak Amerikan hegemonyasının tarihsel arka planı açıklanmaya çalışılacaktır.

2.2.1.1. Birinci Dünya Savaşı ve ABD

20. yüzyılın başlarında başlayan dünya ekonomik sistemindeki kötüleşme 1914'te siyasi bir gerilime neden olmuş ve 1918'e kadar devam edecek olan Avrupa merkezli ancak tüm dünyayı etkileyen küresel bir savaşa dönüşmüştür³⁵³. İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasına kadar “Dünya Savaşı” ya da “Büyük Savaş” olarak adlandırılan bu savaş, dünya tarihindeki en çok ölüm yaşanan altıncı savaş olarak tarihe geçerken, savaşa katılan devletlerde birçok kalıcı politik değişikliğin nedeni olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'nın önemi; Avrupa'nın küresel gücünün özellikle de İngiltere'nin, dünyanın geri kalanı üzerindeki siyasi, ekonomik ve kültürel hegemonyasının bitişinin başlangıcını belirlemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Savaş başladığında, ABD büyük ölçüde sanayileşmiş ve ekonomik açıdan yüksek bir refah düzeyine ulaşmıştı. ABD'nin 28. Başkanı Woodrow Wilson, ABD'nin Birinci Dünya Savaşı'na dahil olması gerektiğine karar vererek savaşın sonucunu İtilaf Devletleri'nin lehine değiştirmiştir³⁵⁴. Savaş sırasında, herhangi bir Avrupa gücü kesin olarak üstünlük sağlayamamışken savaşın sonucu, ağırlıklı olarak Avrupa dışı yükselen güç Amerika'nın savaşa girişiyle belirlenmiştir. Birinci Dünya Savaşı

³⁵² A.e., s. 55.

³⁵³ Polanyi, a.g.e., s. 58.

³⁵⁴ Hedley Paul Willmott, *The Second World War In The East*, Casell, London, 1999, s. 22.

ardından Avrupa, gittikçe küresel güç siyasetinin öznesi olmak yerine nesnesi olmaya başlamıştır³⁵⁵. Savaş, İngiltere'nin hegemonik üstünlüğünün zayıfladığını, tam anlamıyla gözler önüne sermiş ve hegemonik gücünü kaybetmesine neden olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı sonuç ve imzalanan anlaşmalar, Alman rekabetini ortadan kaldırarak gerginliği yapay bir biçimde yok ederken aynı zamanda gerginlik nedenlerini güçlendirmiş ve bir yandan da İkinci Dünya Savaşı'nın zeminini de hazırlamıştır³⁵⁶. Çünkü Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yenilgisinin yan etkileri yanında Avrupa'da milliyetçiliğin bu savaşla ve imparatorlukların yıkılmasıyla yeniden canlanması, Versay Antlaşması'nın yarattığı problemler İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasına katkıda bulunan etkenler olarak kabul edilir. Ayrıca uluslararası ilişkiler disiplininin doğuşuna bakıldığında, Birinci Dünya Savaşı'nın o güne kadar yaşanan en büyük savaş olmasından dolayı, olası savaşların önüne geçmek ve barışın tesisini sağlamak açısından yeni yaklaşımların ortaya çıkmasına da neden olduğunu söylemem mümkündür³⁵⁷.

İkinci Dünya Savaşı ardından yaşananlar ABD hegemonyasının “Altın Çağı” olarak nitelendirildiğinden, Amerikan hegemonyasının gelişimi ve yükselişi değerlendirilirken İkinci Dünya Savaşı'na da ayrı bir başlık içerisinde değinilecektir.

2.2.1.2. ABD'nin Ekonomik Yardımları ve Fordist Üretim Sistemi

Birinci Dünya Savaşı ardından büyük tahribatlar alan Avrupa'nın toparlanmasına, destek olması bakımından ABD'nin yaptığı ekonomik yardımlar ile öncüsü olduğu Fordist üretim tarzı, büyük önem arz etmektedir. ABD'nin savaş

³⁵⁵ Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri**, s. 19.

³⁵⁶ Polanyi, **a.g.e.**, s. 58.

³⁵⁷ Atilla Eralp, “Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması”, **Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, Atilla Eralp (der.), İletişim Yayınları, 13. Baskı, İstanbul, 2011, s. 61.

sonrası kurduğu hegemonik yapı, Fordist birikim rejimi³⁵⁸ ve Keynesçi ekonomik model çerçevesinde gerçekleşen üretkenliğe ve büyümeye dayalı bir vizyonu temel almıştır³⁵⁹. Bu açıdan Amerikan hegemonyasının sosyo-ekonomik temellerinin geçirdiği dönüşüme kısaca bakılacak olursa; Fordist kitlesel üretime dayalı ve işgücü ile sermaye arasındaki sınıfsal uzlaşma etrafında örgütlenen modelden, işgücünün zayıflatılarak disipline sokulduğu ve sermaye birikiminin ana kaynağına finans sermayesinin konulduğu Neo-Liberal modele bir kayma yaşanmıştır. Hegonomik dünya düzeninin bakımından bu durumun önemi, savaş sonrasında Keynesçi refah devletine dayalı sermaye birikimi modeli ile Amerikan üstünlüğünü pekiştirmiştir³⁶⁰.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, Keynes İngiliz asıllı bir iktisatçı olmasına rağmen Amerika, milliyet gözetmeksizin tüm dünyayı etkisi altına alan büyük ekonomik bunalımdan çıkışı sağlayacak en makul seçeneği tercih etmiş ve bunu da kendi ülkesine mâl etmiştir. ABD'nin sergilemiş olduğu başarılı ekonomik performans ve bunun beraberinde getirdiği refah, savaş sonrasında kapitalizmin cazibesini arttırıp dokunulmazlığını gerekçelendirirken komünizm gibi alternatif sistemlerin cazibesini de zayıflatmıştır. Bu ortamda, söz konusu vizyon, ABD'nin sosyo-politik ilişkilerinin uluslararasılaşmasını doğal olarak kolaylaştırmıştır. Bir sonraki konuda da bahsi geçen İkinci Dünya Savaşı ardından ise bu süreç Marshall Planı gibi enstrümanlarla Batı Avrupa'ya ve Japonya gibi ileri kapitalist devletleri liberal demokratik çizgide aktif biçimde yeniden yapılandırması ve özel sektörün de doğrudan yatırımlar yapması yoluyla gerçekleşmiştir³⁶¹.

Böylece ABD, 1945'e kadar geçen dönemde bir büyük ekonomik kriz yaşanmasına rağmen dünyanın GSMH'sinin yaklaşık yüzde 50 seviyesine yakın bir GSYİH miktarına ulaşmıştır³⁶². ABD'nin yakaladığı bu popüler kültürel çekicilik, dış

³⁵⁸ Fordist üretim tarzıyla emek piyasasına da bir birikim modeli dahil edildiğinden daha önce bahsetmiş olduğumuz Fordist üretim tarzı yada Fordist üretim sistemi, aynı zamanda "Fordist birikim rejimi" şeklinde de ifade edilebilir.

³⁵⁹ Mark Rupert, **Ideologies of Globalization: Contending Visions of a New World Order**, Routledge, London and New York, 2000, s. 24-25.

³⁶⁰ Kurtbağ, **Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası**, s. 92.

³⁶¹ Rupert, **Ideologies of Globalization: Contending Visions of a New World Order**, s. 24-25.

³⁶² Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri**, s. 210.

politikada da önemli hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın demokratik olarak yeniden yapılanması da buna bir örnektir. Sanayi Devrimi kadar olmasa da ekonomik sisteme yeni ve derin bir değişim getiren Fordist üretim sistemi ile Marshall Planı, ekonomik ve askerî gücün çok önemli vasıtaları olmuştur. Ayrıca Amerikan popüler kültürü de buna katkıda bulunmuştur. Marshall Planı'yla yatırılan dolarlar kadar, Amerikan popüler kültürüyle iletilen fikirler de Avrupa'nın yeniden yapılanması sürecinde, Amerika'nın hedeflerine ulaşmasında önemli bir yere sahip olmuştur³⁶³.

2.2.2. Amerikan Hegemonyasının Yükselişi Dönemi

Amerikan hegemonyasının başlangıç noktası konusunda yapılan literatür taramasından çıkan sonuca göre Amerikan hegemonyasının ne zaman başladığı konusundaki tartışmaların son derece karışık olduğu söylenebilir. Örneğin; Ian Clark'a göre Amerikan hegemonyası 1945'den buyana hiç aralıksız devam eden masaldır ve Amerika bu konumunu 1990'da başlayan bir süreçte aralıksız olarak sürdürmemiştir. Devam eden açıklamalarında, Clark da kendi içinde çelişen bir ifade ile Amerikan hegemonyasının 2000 yılından itibaren devam edemediğini iddia etmektedir yani tek bir akademisyenin bile hegemonya tarihi konusunda üç farklı senaryosu bulunmaktadır³⁶⁴.

Ancak birçok tarihçi ve uluslararası ilişkiler teorisyeninin ortak görüşü, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Amerikan hegemonyasının yükselişe geçtiği yönündedir. Öte yandan bazı akademisyenler küresel bir güç olarak Amerika'nın sahneye çıkışının Birinci Dünya Savaşı'nda Başkan Wilson'ın, ittifak ülkeleri içerisindeki gözle görünür üstünlüğü ile zaten dünya düzenini nasıl yönettiğini kanıt göstererek İkinci Dünya Savaşı öncesine dayandırır³⁶⁵.

³⁶³ Nye, **Amerikan Gücünün Paradoksu: Dünyanın Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz?**, s. 53-54.

³⁶⁴ Ian Clark, "Bringing Hegemony Back In: The United States and International Order", **International Affairs**, Vol. 85, No: 1, 2009, s. 24-25.

³⁶⁵ Peter J. Hugill, "The American Challenge to British Hegemony: 1861-1947", **The Geographical Review**, Vol. 99, N. 3, July 2009, s. 405.

Genel olarak incelendiğinde, pek çok analistin vardığı ortak nokta Amerikan hegemonyasının 1945 yılından bu yana hayatın bir parçası olduğudur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında 20. yüzyılın “Amerikan Yüzyılı” olarak nitelendirildiği görülmüştür.

ABD, neredeyse 20. yüzyılın tamamı boyunca geleneksel-aslında neredeyse evrensel- bir biçimde askeri, ekonomik, siyasi/ideolojik ve yumuşak veya sosyal güç boyutlarının bir arada olduğu dünyanın tek süper gücü olmuştur³⁶⁶. Soğuk Savaş’ın ardından Amerikan hegemonyasının rüştünü ispat ettiği düşünüldüğünden Amerikan hegemonyasının yükselişi dönemi içerisinde bu tarihsel gelişmeler irdelenecektir.

2.2.2.1. İkinci Dünya Savaşı ve ABD

Birinci Dünya Savaşı sonuçları itibariyle, İkinci Dünya Savaşı’nın nedenlerini de hazırlamıştır. Birinci Dünya Savaşı nedeniyle ağır şekilde cezalandırılmış olan Nazi Almanya’sı ile Sovyet Rusya, mevcut durumdan rahatsız olduklarından 1930’lu yılların başında hızlı bir şekilde yeniden silahlanarak, giderek daha değişimci ve agresif bir politika izlemeye başlamış ve diğer Avrupa ülkelerine karşı planlar geliştirmeyi bırakmamışlardır³⁶⁷.

İlk dünya savaşında olduğu gibi 1941 yılında başlayan ve tüm Avrupa’yı etkileyen İkinci Dünya Savaşı’na da, başlangıçta ABD katılmamaya tercih etmişti ancak Pearl Harbor askeri tesislerine Japonya tarafından yapılan ani saldırı ile birlikte ABD de İkinci Dünya Savaşı’na dahil olmuştur. Bu gelişme İkinci Dünya Savaşı’nın sonucunu da belirlemiştir. ABD, Japonya’ya karşı kullandığı atom bombaları ardından Japonya’nın teslim olması sonucunda tüm dünyanın en etkili ve güçlü ülkesi olmuştur³⁶⁸.

³⁶⁶ John Dumbrell, “American Power: Crisis or Renewal”, Politics, Vol. 30, S1, 2010, s. 15.

³⁶⁷ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 34.

³⁶⁸ Prina G. Abir-Am, “Introduction to Spotlight on Post-WW2 Transatlantic Science Policies: Comparing Strategic, Political, and Economic Agendas in the United States of America, Europe, and East Asia”, **Centaurus**, Vol. 52, 2010, s. 277.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden kıtasına dönmek isteyen ABD, Avrupalı müttefiklerinin ısrarları üzerine kıtanın güvenliğini üstlenmiştir. Özellikle Batı Avrupa devletleri yaklaşık 50 yıl boyunca ABD'ye stratejik açıdan bağımlı hale gelmişler ve öncelikli hedefler, Sovyet tehdidine karşı kendi güvenliklerinin sağlanması olmuştur³⁶⁹.

İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan bu blokta, Amerikan liderliği altında, bir yanda bir dizi Avrupalı ve transatlantik medya kuruluşu ile siyasi partiler ve kiliseler gibi sivil toplum liderleri, diğer yanda ise ılımlı örgütlü işgücü ve büyük sermayeyi içeren bir mekanizma kurulmuştur. Fordist birikim rejimi kurulan düzenin maddi temelini meşrulaştırırken, rıza ve zor kullanma unsurlarını da bünyesinde birleştirmiştir. İdeolojik boyutta ise ABD kaynaklı özgürlük, zenginlik ve refah gibi kavramsal araçlar kullanarak özgür dünya bir arada tutulmaya çalışılmış; stratejik düzeyde de antikomünist bir ittifakla bu boyut tamamlanmıştır. 1940-1950'li yıllar boyunca inşa edilmiş olan ve 1960'ların sonuna kadar süren bu transatlantik blok, ulusal sermayeyi, örgütlü işgücünü ve devleti dengelemiştir. Ancak 1960'ların sonundan itibaren, bir yandan dünya çapında bir ekonomik kriz dalgasının yaşandığı, diğer yandan da üretimin uluslararasılaştığı ve finans sermayesinin güçlendiği bir dönemden geçilmiştir. Bu süreç içinde de daha bütünleşmiş bir küresel ekonomi politiğin ortaya çıkışıyla eski uluslararası tarihsel blok, örgütlü işçilerin hemen hemen marjinalleştirildiği Amerikan merkezli ve yönetiminde ulus aşırı bir tarihsel bloğa dönüşmüştür³⁷⁰.

Birinci Dünya Savaşı'ndan İkinci Dünya Savaşı'na kadar geçen sürede, İngiltere uluslararası anlamda önde görünse de Amerika açıkça yükselişteydi³⁷¹. Çünkü

³⁶⁹ Robert Kagan, **Cennet ve Güç: Yeni Dünya Düzen'inde Amerika ve Avrupa**, çev. Selim Yeniçeri, Koridor Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 26-27; Russell Ruth B. (1958) **A History of the United Nations Charter: The Role of the United States, 1940-1945**, Washington, D.C.: Brookings Institution, 1958, s. 209; Hilderbrand Robert C., **The Origins of the United Nations and the Search for Postwar Security**, Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press, 1990, s. 15; Rathbun, **a.g.e.**, s. 5, 9.

³⁷⁰ Stephan Gill, **Power and Resistance In The New World**, Palgrave Macmillan, New York, 2003, s. 57.

³⁷¹ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 34.

ABD'nin öncüsü olduğu küresel piyasa mekanizması, İkinci Dünya Savaşı sonrası şekil almaya başlamıştır. Birleşmiş Milletler, IMF, IBRD ve GATT gibi uluslararası kurumların oluşumu da bu tarihlerden sonra başlamıştır.

Küresel üstünlük amacıyla savaştan sonraki 50 yıl boyunca, iki kutuplu Amerikan-Sovyet çekişmesi gerek uluslararası ilişkiler alanında gerekse küresel ekonomik işleyişinde egemen olmuştur. Kazanan, dünyaya tamamen hakim olacaktı. Bir kez zafer elde edildikten sonra, kazananın yolunda durabilecek başka kimse yoktu³⁷². Amerikan hegemonyasının tarihsel bağlamdaki son analizi Soğuk Savaş döneminin incelenmesiyle ortaya daha net çıkacaktır. Çünkü ABD özellikle Soğuk Savaş döneminde hegemonyasının temelini oluşturan güç unsurlarını daha net bir biçimde gözler önüne sermiştir.

2.2.2.2. Soğuk Savaş Dönemi ve Sonrası

20. yüzyılda küresel bir güç olarak ortaya çıkan ABD, küresel meseleler ile ilgili gelişmelerle daha fazla ilgilenmeye başlamıştır. Bu tarihsel görev, ideolojik öteki olarak ortaya çıkan, Sovyetler Birliği'ne yönelik bir "karşı konumlanış" şeklinde olmuştur. Bu konumlanış aynı zamanda, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, uluslararası siyasal sistemin yapısal değişime uğraması ile ilgili gelişmeyi de yansıtmıştır. 1947 yılının başından itibaren ABD ile Sovyetler Birliği arasında savaş sırasında kurulan işbirliği ortamı yavaş yavaş ortadan kalkarak, Amerikan kamuoyunda yayılan "kızıl tehlike" korkusu, halkın ve yöneticilerin Sovyetler Birliği'ne ilişkin düşüncelerinde büyük bir yön değişikliğine yol açmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra iki süper gücün liderliğinde oluşan iki karşıt bloğun meydana getirdiği yeni sistemik yapı ve bu yapı içerisinde gelişen ideolojik rekabet "Soğuk Savaş" denilen bir sistemi ortaya çıkarmıştır³⁷³.

³⁷² Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri**, s. 21; Rathbun, **a.g.e.**, s. 5, 9.

³⁷³ Faruk Sönmezoglu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, Filiz Kitabevi, 2000, İstanbul, s. 673.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ABD ve Sovyetler Birliği, ekonomik ve siyasi alanda hâkimiyet kazanabilmek için rekabete girmiş ve Soğuk Savaş dönemi başlamıştır. Bu iki kutuplu güç mücadelesi 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ile sona ermiştir³⁷⁴. ABD hegemonyası açısından bu tarihsel sürecin en önemli özelliği, Soğuk Savaş süresince, ABD'nin hegemonik gücünü bir görev gibi gösteren, ideolojik zemini oluşturmasından kaynaklanmaktadır.

Fiili olarak herhangi bir çatışma durumunun olmadığı bu dönemde; Soğuk Savaş'ın dış ve iç gerekleri, karşılıklı olarak ideolojik araçları kullanmak suretiyle birbirlerini beslemeye başlamıştır. Her ikisi de evrensel görüşler olan liberalizm ve komünizm, karşılıklı olarak birbirlerini dışlamışlardır. Böylece, her iki taraf da, tüm dünyayı ideolojik kavganın politikasındaki üstünlükten ayıramayacağı bir arena olarak algılamaya başlamıştır. ABD veya Sovyetler Birliği dışındaki tüm ülkelere ya Sovyet ya da ABD bloğu içinde yer almak zorundaymış gibi bir algı yaratılmıştı ve bunun ortası olmadığı düşünülmekteydi³⁷⁵.

İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği büyük yıkım Avrupa'da kaos ortamı yaratmış ve bu nedenle komünistler ve dolayısıyla Sovyetler Birliği güçlenmiştir. ABD'ye göre, Sovyet yayılması karşısında, Avrupa maddi ve manevi olarak güçlendirilmeliydi ki - Avrupa, ekonomik olarak kendi ayakları üzerinde durabilirse, siyasi olarak da bağımsızlığını koruyabilecektir³⁷⁶. ABD üstlendiği bu yeni rol sayesinde bir yandan uluslararası politikanın kurallarını belirlemeye başlamış, diğer yandan müttefikleriyle kurduğu özel ilişkilerle rakip bloğa yönelik değişik stratejiler üreterek, yeni bir mücadele dönemi başlatmıştır. ABD'nin küresel bir güç haline geldiği bu dönemde, bu devletin askeri kapasitesinde, savunma harcamalarında, dış ticaretinde ve ekonomik yardımlarında muazzam bir artış gerçekleşmiştir.

³⁷⁴ Simon Bromley, **American Power and the Prospects for International Order**, Polity pres, Cambridge, 2008, s. 85.

³⁷⁵ Kennedy, **a.g.e.**, s.437.

³⁷⁶ Michael Hogan, **The Marshall Plan: America, Britain and the Reconstruction of Western Europe 1947-1952**, New York, Cambridge University Press, 1983, s.22.

Soğuk Savaş'ın ABD açısından önemi, geleneksel Amerikan dış politikasında en önemli kırılmanın nedeni olmasından da kaynaklanmaktadır. Çünkü keşfettiği nükleer silahlarını Japonya üzerinde uygulayarak tüm dünyanın algısını nükleer gücün önemine çeviren ABD, elindeki bu nükleer güç kaynağı ile hegemonyasının sert tarafını gözler önüne sermiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeniden inziva politikasına devam etmek ve kendi coğrafyasına çekilmek üzere olan ABD, Avrupalı müttefiklerin ısrarları üzerine, küresel bir aktör konumuna yükselmiştir.

ABD'nin nükleer silahları ile sağladığı sert gücünün yanı sıra Soğuk Savaş dönemi sonrasında demokrasinin yayılması, medyanın aşırı büyümesi ve gelişimi, küresel sivil toplumun gelişmesi ve protesto hareketleri, gücün doğasını değiştirmiş ve Nye'nin de o dönemde kavramsallaştırdığı gibi daha çok yumuşak güce dayalı politikalar önem kazanmıştır.³⁷⁷

Yumuşak güç kullanımı sayesinde ABD, Soğuk Savaş sonrası dönemde iktisadi ve siyasi açıdan sahip olduğu değerlerin küresel anlamda diğer devletler tarafından mevcut alternatifler arasında daha çekici hale getirebilmeyi başarmıştır. Bu da ABD'nin demir perde ülkelerinin imrendiği bir model olmasını sağlamıştır. Bunun en müspet ispatı ise Varşova Paktı ve NATO (The North Atlantic Treaty Organization) arasında bir karşılaştırma yapıldığında görülür. Varşova Paktı dağılmışken, ABD'nin kurucusu olduğu ve özünde ABD liderliğinde işleyen bir yapı içindeki NATO'ya üyelik pek çok ülke için önemli bir hedef haline gelmiştir³⁷⁸. Üstelik bu ülkelerin NATO'ya üye olma yarışı sadece askeri güç desteği için değil, aynı zamanda ABD imajına yakın ve barışçıl bir ülke olma isteği doğrultusunda gerçekleşmiştir. ABD böylece, yumuşak gücün en önemli başarısı olan bir ülkenin, istediğini yaptırırken bunu yumuşak güce maruz kalan ülkenin sanki kendi hedefi gibi benimsemesini sağlamıştır.

³⁷⁷ Gaye Aslı Sancar, **Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler**, Beta Yayınları, İstanbul, 2012, s. 23.

³⁷⁸ M. Turgut Demirtepe - Hasan S. Özertem, "Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin'in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları", **Bilgi Dergisi**, S. 65, 2013, s. 96.

Sovyetler Birliği'nin parçalanması ile sonuçlanan Soğuk Savaş, barış ile sonlandırıldığından ABD, kimilerine göre ilk küresel süper güç olarak, hızlı yükselişinin sinyallerini vermekteydi³⁷⁹. Kimilerine göre de İkinci Dünya Savaşı sonrasında kazandığı süper güç misyonunu pekiştirmiş ve 20. yüzyıl, Amerikan yüzyılı olmuştur. Soğuk Savaş'ın bitiminden 20 yıl sonra, Amerika'nın önde gelen küresel konumu zayıflar görünürken, Avrupa Birliği'nin siyasi olarak ciddi bir küresel oyuncu olarak ortaya çıkacağını ve Amerikan hegemonyasına rakip olabileceğini çok az kişi öngörebilmiştir³⁸⁰.

ABD dış politikasındaki dönüm noktası olması nedeniyle olsa gerek, Soğuk Savaş dönemi Amerika'nın tarihsel açıdan değerlendirildiği hemen hemen her çalışmada son derece geniş bir şekilde ele alınan bir konu olmuştur. Soğuk Savaş sonrası yaşananların yanında; bundan sonraki süreçte yaşanacak olanlarla ilgili üçüncü bölümde detaylı bir şekilde ifade edilecek olan pek çok görüş ve öngörü ortaya çıkmıştır. Günümüzde Ukrayna meselesi olarak ortaya çıkan ABD ve Rusya arasında yaşanan güç mücadelesi için de Soğuk Savaş benzetmesi yapılmaktadır. Ancak ABD ve Rusya arasında 20. yüzyılın sonlarında biten Soğuk Savaş mücadelesi kadar ciddi bir zıt kutupluluk emaresi şüana kadar görülmediğinden, 2014 yılı itibariyle ABD ve Rusya arasında "ılık savaş" (Warm War) olarak adlandırılan yeni bir döneme girildiği düşünülebilir³⁸¹.

2.3. Amerikan Hegemonyasının Yapısı ve Temelleri

Amerikan hegemonyası özelinde her durumun sorgulanmaya başlandığı süreçte, ABD gücü hakkında pek çok farklı algılama ve yaklaşım söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle çeşitli teorisyen ve hatta stratejistlerin gözünden Amerikan hegemonyasının temel özellikleri ve belirleyicilerinin tekrar incelenmesi gerekliliği hissedilmiştir. Örneğin; Brezinski'ye göre para, üretim kapasitesi ve askeri güç,

³⁷⁹ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 15.

³⁸⁰ **A.e.**

³⁸¹ Özellikle ABD medyası tarafından sık sık gündeme getirilen bir ifade olmakla birlikte pek çok güncel makalede "ılık savaş" konusunda yorum yapıldığı görülmektedir.

Amerikan hegemonyasının üç sacayağıdır³⁸². Öte yandan Amerikan hegemonyasını analiz etmek için sadece bu üç belirleyici ile hareket etmek de son derece yanlış bir analiz biçimi olabilir.

Uluslararası ilişkiler disiplini içerisindeki temel yaklaşımlar ve tarihsel bir bakış açısıyla yapılan analizler neticesinde, hegemon bir ülke konumuna yükselmek için bir takım güç unsurlarını belirleyerek açılımları ortaya konmuştu. Amerikan hegemonyasını oluşturan temel dinamiklerin belirlenmesi aşamasında da aynı yol haritası üzerinden bir analiz yapılabilir.

Para biriminin uluslararası alanda geçerli olması, dünyanın her yerinde üstler ve müttefikler bulundurması, bölgesel kriz ve çatışmalara liderlik etmesi, nükleer silahlara sahip olması, diğer ülkeler üzerinde ikna gücünün olması, kültürel olarak kendi yaşam biçimini ve değerlerini tüm dünyaya yayarak konumunu meşrulaştırması gibi³⁸³ durumların, uluslararası politik ekonomideki güvenlik, üretim, finans ve bilgi yapılarından kaynaklanan, bölgeselliği aşan yapısal gücünün sağladığı Amerikan hegemonyasını ifade etmekte kullanılabilir çok önemli örneklerdir³⁸⁴.

Bu bölümde, Amerikan hegemonyasının kapsamını belirleyen unsurları birinci bölümde oluşturulan şablon üzerinden bir sınıflandırmayla analiz ettikten sonra Amerikan hegemonyasına has özellikleri çerçevesinde ayrıca bir değerlendirme yapılacaktır.

³⁸²Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri**, s. 39, 87

³⁸³ İlhan Uzgel, "Hegemon Güç Kutusu", **Türk Dış Politikası**, Ed. Baskın Oran, Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 31.

³⁸⁴ Strange, "The Persisting Myth of Lost Hegemony", s. 565.

2.3.1. Amerikan Hegemonyasının Temel Belirleyicileri: ABD'nin Güç Unsurları

Uluslararası alanda egemen olacak kadar ekonomik ve siyasal güce sahip bir devlet, kültürel liderliğiyle de rıza kazanarak hegemon devlet konumuna yükselmektedir. Bu tür hegemonyaların, toplumsal ve ekonomik bir devrim yaşamış güçlü devletler tarafından kurulduğunu³⁸⁵ tarihsel bir perspektiften incelenen şüana kadar ki konu başlıklarından da görmek mümkündür.

Örneğin; İkinci Dünya Savaşı'ndan başat güç olarak çıkan ABD, özellikle üretim ve teknolojik alanda ele geçirdiği üstünlüğü kullanarak dünya altın arzı ve bunun desteğiyle en değerli para olan Amerikan Doları, Amerikan askeri aygıtını sistemdeki en güçlü ordu haline getirmiştir. Savaş sonrasında dünyayı, coğrafi olarak paylaştığı³⁸⁶ rakibi Sovyetler Birliği ise savaştan askeri ve endüstriyel kapasitesi zayıflamış olarak çıkmıştır³⁸⁷. Böyle bir dünya düzeni hakimken, yapılacak en büyük hata tek boyutlu bir analize yoğunlaşmak ve sadece askeri güce dayalı olarak Amerikan hegemonyasını ifade etmek olacaktır³⁸⁸. Çünkü 21. yüzyılın güç kaynakları, sert ve yumuşak unsurlarının oluşturduğu bir kaynak karışımına dayanmaktadır³⁸⁹ ve bu dört önemli güç unsurunun – askeri, ekonomik, siyasal ve yumuşak güç - dördünden de nasibini alan, ABD dışında bir başka ülke yoktur.

Amerikan hegemonyasının temelini oluşturan unsurların ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesi ile birlikte bu son hegemon ülkenin diğerlerinden farklı özellikleri de bulunmaktadır ve 21. yüzyılda Amerikan hegemonyasının mevcudiyeti ile geleceğine yönelik öngörülerde bulanabilmek açısından faydalı olacaktır.

³⁸⁵ Cox, "Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method", s. 62.

³⁸⁶ Kearns, a.e.

³⁸⁷ Harvey, **Yeni Emperyalizm**, s. 43.

³⁸⁸ Nye, **Amerikan Gücünün Paradoksu: Dünyanın Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz?**, s. 15.

³⁸⁹ Nye'nin "Smart Power" (Zeki Güç) olarak ifade ettiği bu çok boyutlu güç kaynağı sert gücün yumuşak güçle nasıl birleştirilebileceğini göstermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Nye, **Dünya Siyasetinde Başarının Yolu: Yumuşak Güç**.

2.3.1.1. Amerikan Askeri Gücü

ABD'nin kuruluşu son derece sancılı bir süreçten geçerek olmuştur. İngiliz hegemonyası ve merkantilizmi kolonilerin ticaretini kısıtladığından özellikle ekonomik anlamda zorlanan Amerikan halkı bu baskıya daha fazla boyun eğmemiş ve 13 koloninin birleşerek Bağımsızlık Savaşı mücadelesi vermiştir. Bağımsızlık Savaşı esnasında üstün bir gayret göstererek özgürlüğünü kazanan ABD'nin, -Yeni Dünya (Amerika Kıtası) için kendi atalarıyla bile savaşmaya cesaret etmesi de göstermektedir ki - dünyanın jandarması misyonunu üstlenmesi de son derece doğaldır³⁹⁰.

İlk bakışta köleliğe başkaldırı gibi görünse de kökeninde ekonomik nedenlerin de olduğu Amerikan İç Savaşı'nda galip gelen Amerika'nın Kuzey kesimi imalat, alt yapı ve teknoloji gibi unsurları araç olarak kullanarak modern savaşın yani savaş sanayinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Öte yandan ABD'nin ilk kurulduğu yıllarda kendi iç çatışmaları bir tarafa, askeri alanda başka ülkelerle temastan kaçınır şekilde politikalar izlediği görülür³⁹¹.

Avrupa'da 20. yüzyılın ilk yarısındaki iki dünya savaşına müdahaleleri, Almanya'nın üstünlüğünü önlemek için belirleyici adımlar olurken, ABD bunu yaparken, çatışmaların akıl almaz yıkım ve katliamlarından korunmayı da başarmıştır. Üstelik Birinci Dünya Savaşı, askeri kuvvetlerinin Avrupa içerisine kitlesel yayılımı için ABD'ye ilk fırsatı sağlamıştır³⁹². Ardından daha önce nispeten yalıtılmış olan bir ülke olarak ABD, İkinci Dünya Savaşı sırasında seri biçimde Atlantik Okyanusu'nun bir yanından diğer yanına yüzbinlerce askerini sevk etmiştir³⁹³. Uluslararası arenada önemli yeni bir oyuncunun ortaya çıkışını haber veren, benzeri görülmemiş

³⁹⁰ Underwood Faulkner, **a.g.e.**, s. 95.

³⁹¹ Miriam Prys, "Hegemony, Domination, Detachment: Differences in Regional Powerhood", **International Studies Review**, Vol. 12, 2010, ss. 494.

³⁹² Clark, "Bringing Hegemony Back In: The United States and International Order", s. 24-25.

³⁹³ Atsushi Tago, "Why Do States Join US-Led Military Coalitions?: The Compulsion of the Coalition's Missions And Legitimacy", **International Relations of the Asia-Pacific**, Volume 7, 2007, s. 189.

büyükte ve geniş faaliyet alanına sahip, okyanuslar arası bu askeri güç³⁹⁴ Amerikan hegemonyasının da en temel unsuru olmuştur.

ABD'nin güvenlik stratejileri, dönemin konjonktürel yapısı içinde bazen agresif bazen de iş birliğini baz alarak, iyi ilişkiler kurmayı amaçlayan bir gaye ile değişerek bağımsızlığın ilan edildiği tarihten bu güne gelmiş. Ancak her zaman amaç Amerikan halkının güvenliğini korumak olmuştur.

Tablo 13: ABD'nin Büyük Savaşlarının Süresi

Savaşın Adı	Süre (Ay Olarak)
Afganistan*	112
Vietnam	102
Bağımsızlık Savaşı	100
Irak*	96
İç Savaş	48
İkinci Dünya Savaşı	45
Kore	37
İngiltere (1812)	32
Filipin Ayaklanması	30
Meksika	21
Birinci Dünya Savaşı	20
İspanya	3
Irak (1991)	2

* Henüz sonlanmamış bir savaşı ifade eder.

Kaynak: Zbigniew Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, Çev. Sezen Yalçın-Abdullah Taha Orhan, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, s. 84.

2014 itibariyle Afganistan ve Irak'tan askeri gücünü yavaş yavaş geri çekmeye başlayan ABD'nin en yüksek kayıp verdiği savaş, ülke içinde gerçekleşen Kuzey-Güney Savaşı olarak tarihe geçmiştir. Öte yandan Amerikan hegemonyasının askeri güç açısından sorgulandığı en önemli savaş, Vietnam Savaşı olmuştur. Vietnam savaşına kadar olan dönemde Avrupa ve Avrupa'nın etkisi altındaki sömürgele

³⁹⁴ Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri**, s. 18-19.

İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren güvenliklerini, ABD'ye emanet eder bir yapı sergilemişlerdir.

ABD'nin Bretton Woods toplantılarında kurduğu uluslararası ekonomik yapıyı yeni özellikleriyle kurumsallaştırma çabalarını destekleyecek askeri bir ittifak olarak da 1949'da NATO'nun kurulmasıyla sağlanmıştır. Böylece ABD, tüm dünyanın jandarması vazifesini üstlenmek üzere kurumsal altyapıyı da elde etmiştir³⁹⁵. ABD'nin askeri alandaki stratejik üstünlüğünü; Soğuk Savaş ideolojisi ve ABD'nin komünizmi küresel olarak çevreleme politikasıyla kendini gösteren ve NATO'nun kurulmasıyla somutlaşan dünya çapında bir ittifaklar sistemi yaratılması desteklemiştir³⁹⁶.

Dünya barışını sağlamak amacıyla NATO'ya üye olan ülkeler, aynı zamanda ABD'nin birer üssü ve silah alıcısı³⁹⁷ olduğundan, ABD'nin askeri gücü ekonomik gücünü de destekler niteliktedir³⁹⁸. Çünkü ABD, askeri alanda yapmış olduğu üretimi müttefikleri ile paylaşırken bundan ekonomik bir getiri de sağlayabilmiştir.

Bulunduğu yüzölçümü itibarıyla Rusya, Çin ve Kanada'dan sonra dünyanın en geniş topraklarına sahip ülke olan ABD³⁹⁹, birçok ülkeden coğrafi olarak uzak mesafede olması nedeniyle askeri avantaj sağlamaktadır. Müdahale gerektiren durumlarda, ABD müttefikleri ile yaptığı anlaşmalara dayanarak sınırları dışında pek çok askeri üsse sahip olduğundan dünyanın birçok bölgesi üzerinde ve tarihin birçok dönemi küresel hakimiyetini otomatik olarak meşrulaştırmıştır.

Diğer yandan ABD'nin Soğuk Savaş'taki rakibi Sovyetler Birliği ise, savaşta en büyük yıkımı yaşayan aktör olmakla birlikte, sahip olduğu nükleer güç, insan ve yeraltı kaynakları, askeri ve sivil üretim gücü ile kendi hegemonik etki alanını inşa etmeyi başarmıştır. ABD öncülüğündeki kurumsal yapılanmalara cevaben Sosyalist

³⁹⁵ Eric Hobsbawm, **Kısa Yirminci Yüzyıl 1914-1991 Aşırılıklar Çağı**, çev. Yavuz Alogan, İstanbul, Sarmal Yayıncılık, 2003, s. 295.

³⁹⁶ Kurtbağ, **Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası**, s. 52.

³⁹⁷ Bostanoğlu, **a.g.e.**, s. 285-289.

³⁹⁸ Tago, **a.g.e.**, s. 199.

³⁹⁹ Nye, **Amerikan Gücünün Paradoksu: Dünyanın Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz?**, s. 16.

Blok, kolektif savunma örgütü olarak Varşova Paktını, ekonomik koordinasyonun sağlanması için de COMECON⁴⁰⁰’u meydana getirmiştir⁴⁰¹. Soğuk Savaş döneminde iki blok arasındaki rekabet ekonomik olmaktan ziyade, iki süper gücün nükleer silahlara sahip olmasıyla oluşan dehşet dengesi ve bir miktar da uzay teknolojilerindeki yarış üzerinden şekillenmekteydi⁴⁰².

Sovyetler Birliği, kurmaya çalıştığı hegemonik yapının meşruiyetini pekiştirmek için takipçileri arasında komünist ideolojinin güçlü bir şekilde kabul görmesine önem vermiş ve ABD’nin aksine, 1956 Macaristan ve 1968 Çekoslovakya örneklerinde olduğu gibi kendi koalisyonu içinde rızanın zayıfladığı yerlerde zorlama aracı olarak askeri gücü direkt olarak kullanmıştır⁴⁰³. Bu bağlamda Sovyetler Birliği’nin davranışları, zaman zaman “hegemonik” karakterden “imparatorluk” karakterine kaymıştır⁴⁰⁴.

Askeri güç açısından Çin, Amerika’nın 20. yüzyılın başındaki canlanma safhasındaki elverişli coğrafi ve tarihsel koşulların sağladığı avantaja sahip değildir. Ayrıca 20. yüzyılın son 10 yılında Amerika’nın tek küresel süper güç olarak ortaya çıkmasının aksine, Çin’in mevcut yükselişi sadece diğer bölgesel güçlerle rekabet bağlamında değil, mevcut uluslararası sistemin devam eden istikrarına da son derece bağımlıdır⁴⁰⁵.

Ayrıca ABD’nin İkinci Dünya Savaşı sonundaki kıskançlık uyandıran ekonomik ve jeopolitik konumu ona yeni bir küresel egemenlik statüsü kazandırmıştır. Sonuç olarak; ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki Soğuk Savaş, ABD’ye bağımlı ve bu yüzden onun tarafından hükmedilen yeniden tanımlanmış bir Atlantik aşırı Batı’nın

⁴⁰⁰ COMECON – “Council for Mutual Economic Assistance” (Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi)

⁴⁰¹ Alvin Toffler, **Üçüncü Dalga: Bir Fütürist Ekonomi Analizi Klasığı**, Çev.: Selim Yeniçeri, İstanbul, 2008, s. 125.

⁴⁰² A.e.

⁴⁰³ Moshe Levin, **Sovyet Yüzyılı**, Çev: Renan Akman, 1. Bs., İletişim Yayınları, 2008, İstanbul, s. 71-73.

⁴⁰⁴ Hardt-Negri, **a.g.e.**, s. 92.

⁴⁰⁵ Qin Yaqing, “Why Is There No Chinese International Relations Theory?”, **International Relations of the Asia-Pacific**, Vol. 7, 2007, s. 328.

ortaya çıkmasını hızlandırmıştır⁴⁰⁶. İki süper güç de bu yolla aynı anda hem birbirlerini hem de dünyanın geri kalan kısmını yok edebilecek güce ulaşmış ve bu durum o dönemde “Garantili Karşılıklı İmha” formülü ile ifade edilmiştir⁴⁰⁷.

Özellikle NATO’nun kurulması Sovyet tehdidine karşı önemli ölçüde caydırıcılığa neden olmuş, Batı Avrupa’da “Berlin Krizi” sonrasında önemli bir güvenlik sorunu yaşanmazken, Avrupa’da başlayan Soğuk Savaş dünyanın geri kalan bölgelerine de yayılmıştır. Soğuk Savaş döneminde Batı Avrupa devletlerinin ekonomik güçlerini artırmasına paralel olarak ABD, bu devletlere NATO’nun kontrolünde askeri kapasitelerini artırmaları için baskı yapmaya başlamıştır. Sovyetler Birliği’nin nükleer güce başvurulmaksızın en azından Avrupa kıtasında durdurulması ve kolektif güvenlik konusunda ABD’nin harcamalarının azaltılması, Washington’un hedefi olmuştur⁴⁰⁸. Avrupa ülkeleri ise Soğuk Savaş’ın ilk yıllarında bunu karşılayacak ekonomik güçten yoksun olduklarından güvenliklerini ABD’nin nükleer gücüne havale ederken zamanla önceliği ekonomik kalkınmaya vermişlerdir⁴⁰⁹.

Görüldüğü üzere; ABD hegemonyası, içinde askeri kontrolünü öyle bir şekilde oluşturmuştur ki direkt olarak kendi çıkarları için değil dünya düzenini sağlamak adına gerekeni yapan komuta merkezli olarak hareket eder gözükmektedir. Nitekim bugünün jeopolitiğinin ana gerçeği, Amerikan askeri gücüdür. ABD, dünyanın askeri kapasitesinin büyük bölümüne sahiptir. Dünyanın tüm güçleri bir araya gelse bile ABD’yi yenmeleri garanti değildir⁴¹⁰. Çünkü Amerika; askeri güç açısından, hem nükleer silahlara hem de dünyanın her yerine ulaşabilen Konvansiyonel kuvvetlere sahip dünyanın tek ülkesidir. Amerikan askeri gücü dünyaya yayılmış üsleri ile küresel olarak yayılmıştır. Bölge komutanları buldukları coğrafyaların valisi gibidir⁴¹¹.

⁴⁰⁶ Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika’nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri**, s. 19.

⁴⁰⁷ Henry Kissinger, **Diplomasi**, 5. Bs, Çev.: İbrahim H.Kurt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006, s. 757.

⁴⁰⁸ Tago, **a.g.e.**, s. 195.

⁴⁰⁹ Robert Kagan, **Cennet ve Güç: Yeni Dünya Düzen’inde Amerika ve Avrupa**, çev. Selim Yeniçeri, Koridor Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 27-28.

⁴¹⁰ Çağrı Erhan, “Soğuk Savaş Sonrası ABD’nin Güvenlik Algılamaları”, **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Der. Rafet Yinanç, Hakan Taçdemir, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 64.

⁴¹¹ Tago, **a.g.e.**, s. 198.

ABD bu konumunun yanı sıra merkezi yönetim ve savunma harcamalarında önemli bir pay artışı da sağlamıştır. Savunma konusunda yapılan araştırma ve geliştirme giderleri, dünyanın geri kalan tüm ülkelerin toplamından fazla olan ABD'nin savunma giderlerinin GSYİH'ya oranının Soğuk Savaş döneminin altında olduğu da ayrı bir realitedir⁴¹².

2.3.1.2. Amerikan Ekonomik Gücü

15. ve 16. yüzyılda, yola çıkma amacı yeni ticaret yolları keşfederek ticaret hacmini arttırmak iken Amerika Kıta'sını keşfedenler, o günlerde bu kıtanın tüm dünya ekonomisinde nasıl bir köklü değişime yola açacağına farkında olmayabilir ancak Amerika Kıtası daha en başından tüm dünyadaki uluslararası ticaretin gelişmesini sağlarken sadece Batılı ulusların kârını arttırmakla⁴¹³ kalmamış tüm dünyanın ekonomik anlamda yönünü tayin etmiştir.

19. yüzyılın sonlarından bu yana ABD hegemonyasının değişken maddi temelleri olduğu görülürken; Amerikan hegemonyası deyince ilk akla gelen prestij, statü, otorite ve diplomatik nüfuz gibi soyut kavramların maddi olarak bir araya getirilmesinde⁴¹⁴ ekonomik gücünün potansiyeli de göz ardı edilemez.

Diğer taraftan ABD, üretim modellerinin temelinde sosyal güçler arasındaki iç ekonomik çatışmalarını oydaşmaya dayalı yollarla çözmüş ve kapitalizmin altın çağı olarak anılan 1940-1965 arası dönemde yüksek büyüme oranlarını yakalayabilmiştir. Böylece, 1930'larda krizden çıkmak amacıyla tasarlanan bu ekonomik model ve ona eşlik eden devlet formu, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise ABD tarafından hegemonik konuma yükselmek amacıyla kullanılmış olmaktadır⁴¹⁵. Kapitalizm etrafında örgütlenmiş devletler sistemi, devlet dışı aktörlerin de sistemdeki

⁴¹² Fareed Zakaria, **The Post-American World and The Rise of The Rest**, London: Penguin Books, 2008, s.181,182

⁴¹³ Altan, **Küresel Vicdan**, s. 62.

⁴¹⁴ Harvey, **Yeni Emperyalizm**, s. 36.

⁴¹⁵ Kurtbağ, **Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası**, s. 51.

konumlarının meşruluğuyla, kısmen farklı hukukî düzenlemeler taşıyor olsa da, on altıncı yüzyılda temelleri atılan uluslararası sistemin genel özelliklerini sürdürmektedir. 1945'ten itibaren ABD hegemonyasının koruması altında dünya pazarı yeniden oluşturulması söz konusudur⁴¹⁶.

Uluslararası ilişkilerde ABD, kendisini özgürlüklerin ve özel mülkiyet haklarının baş savunucusu olarak kabul ettirmiştir. Bu çerçevede tüm dünyada gücünü gösteren “Özgür Dünya” içinde ABD, ticaret, ekonomik kalkınma ve hızlı sermaye birikimi için açık bir uluslararası düzen oluşturmayı başarmıştır. Hegemonyasını ilan ettiği ilk yıllarda uluslararası ilişkiler teorileri açısından Realizmi benimseyen ABD'nin, askeri gücü ön planda tutarken, ekonomik yapısını realizmden uzak bir şekilde serbest piyasa ekonomisini destekleyen liberalizm teorisi çerçevesinde dizayn ettiği görülür.

Hemen hemen kesintisiz bir biçimde uzayıp giden para buhranları, uluslararası kredi sisteminin esnek ipiyle yoksullaşan, başta Balkan ülkeleri olmak üzere tüm dünyayı, ekonomik açıdan ABD'ye bağımlı hale getirmiştir. Güç dengesi, altın standardı ve liberal sistemin, 19. yüzyıl uygarlığının bu temellerinin, kendi kurallarına göre işleyen piyasanın oluşturduğu ortak bir çerçeve tarafından belirlendiğini ortaya çıkarmaktadır⁴¹⁷.

Genel olarak kitlesel talep yetersizliğinden kaynaklanan 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nı aşmak amacıyla Roosevelt'in, “Yeni Bakış” (New Deal) politikası çerçevesinde uygulanmaya konulan Keynesçi ekonomik yapı sayesinde ABD hegemonyasının maddi temelleri de oluşmuştur. Bu noktada, Keynesçi çözümün en önemli unsurunu talep yönetimi (yani bir kriz durumunda talebin devletçe desteklenmesi) oluşturur ve ABD bu talep yönetimini kitlesel üretime dayalı Fordist üretim tarzı yoluyla sağlamıştır⁴¹⁸.

⁴¹⁶ Samir Amin, **Kaos İmparatorluğu Yeni Kapitalist Küreselleşme**, çev. Işık Soner, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1993, s.12.

⁴¹⁷ Polanyi, **a.g.e.**, s. 62, 69.

⁴¹⁸ Gill, **Power and Resistance in the New World Order**, s. 82.

Bir önceki bölümde de açıklandığı üzere; uluslararası arenada “Fordist üretim sistemi” sayesinde kitlesel üretim ve tüketimle, verimlilik artışlarıyla ve ekonomik büyümeyle yeni bir toplumsal model yaratabilmiştir. İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş başarısı yanında ABD, bu savaşlar sonrası dönemlerde oluşan yeni hegemonik düzenin merkezinde yer almıştır. Pax-Americana ise Fordist birikim rejimine ve Keynesçi refah devletine dayalı olarak ülke içinde emek-sermaye-devlet arasında oluşan uzlaşının dışı doğru, yani uluslararası alana yayılmasının ve dışavurumunun bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır⁴¹⁹.

Ayrıca ABD tarafından finanse edilmiş olan “Marshall Planı” çerçevesinde yapılan ekonomik yardımlar; siyasi istikrar, birlik ve bütünlük içinde yaşanan özgür dünya (kapitalist) düzeninin refah getiren bir politika olarak teşvik edilmesine yardım ederken Amerikan hegemonyasının yükselmesinde etkili bir yöntem olarak kullanılmıştır⁴²⁰. Öte yandan bu ekonomik güç, hakimiyet kurmak için, fiziksel güçle aynı ölçüde tahripkar bir biçimde de kullanılabilir. (Irak’a ve Küba’ya uygulanan ambargo, ABD Hazinesinin emriyle yürütülen IMF kemer sıkma politikaları gibi).

Soğuk Savaş sırasında ise ABD üstlenmiş olduğu rolü kullanarak bir güç birliği oluşturmuş ve dünyanın özel mülkiyet sahipleri bu gücün arkasında birleşerek uluslararası sosyalizm tehlikesini karşılayabilmişlerdir. Özel mülkiyet hakları önemli bir evrensel değer haline gelerek, Birleşmiş Milletler İnsan hakları Bildirgesi’nde de ilan edilmiştir. ABD, evrensel çıkarlar (daha doğrusu “mülkiyet sahiplerinin” çıkarları) adına hareket ettiği iddiasını güvenilir kılmak ve ikincil grupları (ve uydu devletleri) minnettar bir biçimde hizada tutabilmek için yeterli sayıda ülkenin mülkiyet sahipleri sınıfına yeterli derecede fayda aktarılmıştır⁴²¹.

⁴¹⁹ Kurtbağ, **Amerikan Yeni Sağı ve Dış Politikası**, s. 92.

⁴²⁰ Rupert, **Ideologies of Globalization: Contending Visions of a New World Order**, s. 27.

⁴²¹ Harvey, **Yeni Emperyalizm**, s. 35-36.

Tarihsel materyalizm⁴²² mantığını yansıtır bir şekilde; Soğuk Savaş süreci boyunca kapitalist ve sosyalist düşünce sistemleri etrafında oluşan iki blok, yani ekonomik sistem olarak Kapitalizmi benimseyen I. Dünya ve Sosyalist II. Dünya, ekonomik, kültürel ve askeri alanlarda birbirlerine neredeyse tamamen kapalı kalmayı ve bu alanlarda sadece kendi içlerinde etkileşimde ve işbirliğinde bulunmayı tercih etmişlerdir. ABD'nin kurduğu ekonomik gücü içinde yer alan unsurlar, aynı zamanda bütün sistemin temel taşıyı piyasa mekanizmasının kendisi oluşturmuştur. ABD, piyasasının işleyişini küreselleşme aygıtı vasıtasıyla yaymış ve kapitalizmin işleyişi ile de beslemiştir⁴²³.

ABD bu sistemi kurarken, bir takım kurumsal örgütlere ihtiyaç duymuştur. 1945'ten sonra uygulanan uluslararası ekonomik sistemin esasları, İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden bir yıl önce ABD'nin New Hampshire eyaletinde Bretton Woods'da yapılan "United Nations Monetary and Financial Conference at Bretton Woods" isimli toplantının gündemi olmuştur. 22 Temmuz 1944'te, 45 ülkenin katılımıyla gerçekleştirilen bu konferansta, savaş sonrası uluslararası ekonomik yapının temelini oluşturacak uluslararası ekonomik örgütler kurulmuş ve uluslararası ekonominin yeni işleyiş biçimi belirlenmiştir⁴²⁴.

Bu noktada, konferansta kurulmasına karar verilen kurumsal örgütlerin dışında üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise Keynesyen iktisadi görüşün temellerinin atılmış olduğudur. Bretton Woods Konferansı'nda esas olarak ABD'yi temsil eden Herry Dexter White ve İngiltere'yi temsil eden John Maynard Keynes'in planları üzerinden tüm dünyanın genel ekonomik yapısını belirleyecek kararlar alınmıştır. White'in planı başlangıçta, yabancı kur oranlarının bozulmasını, finans ve

⁴²² Tarihsel materyalizm, oldukça derin bir konudur. Kısaca insanların varlığını belirleyen şey bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır savına dayanan tarihsel materyalizm en güçlü sınıfların güçlerini nasıl uluslararası düzeyde hegemonyaya dönüştüklerini anlamak için üretim sürecine odaklanır. Devlet ve dünya düzeni gibi öteki alanları etkileyebilecek üretim alanındaki diyalektik değişim olasılıklarını analiz etmekle, bu metod ayrıca uluslararası sosyal ve siyasi değişimin olası kaynaklarını da tanımlamaya çalışır. Kurtbağ, **Amerikan Yeni Sağı ve Dış Politikası**, s. 28.

⁴²³ Jan Aart Scholte, "Global Civil Society: Changing the World?", **CSGR Working Paper**, No. 31/99, May 1999, s. 14.

⁴²⁴ Strange, "The Persisting Myth of Lost Hegemony", s. 555.

kredi sisteminin çökmesini önlemeyi, dış ticaretin yeniden tesisini sağlamayı ve dünya çapındaki savaş sonrası çöküntüyü onarabilmek için gerekli ve büyük miktardaki sermayeyi sağlayabilmeyi hedefleyen bir strateji belirtilmiştir. Bu hedefleri yerine getirebilmek için istikrar sağlayıcı bir kuruluş olarak Uluslararası Para Fonu'nun (International Monetary Fund-IMF) ve imar için bir uluslararası banka olarak Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'nın (International Bank for Reconstruction and Development-IBRD, günümüzde yaygın kullanılan ismiyle Dünya Bankası) kurulması önerilmekteydi. Keynes'in planında kredi otomatik işleyen bir mekanizmayla alınabilecekken White'in planında borç alacak ülkeler için katı koşullar hazırlanmıştı.⁴²⁵

Dünya Bankası kurulurken, iki savaş arasında yaşanan ekonomik yıkımın ardından uluslararası ekonominin yeniden örgütlenebilmesi için büyük miktarda sermayeye ihtiyaç olacağı varsayılmıştı. Uluslararası özel yabancı yatırımların kendiliğinden canlanmayacağı beklentisi nedeniyle bu dönemde yapılması gereken hem özel hem de kamu yatırımlarının sağlanmasında Dünya Bankasının sağlayacağı fonların kullanılması hedeflenmiştir. Neticede Dünya Bankası, özel yabancı yatırımı harekete geçirmek için garantiler vermeye ve özel sektörü, normal şartlarda yatırım yapmayacağı projeleri finanse ederek desteklemeye başlamıştır⁴²⁶. Dünya Bankası'nın bu işlevleri ve politikaları, yanında Keynes'çiliğin uluslararası ekonomik alanda uygulamaya konulmasıyla birlikte ABD'nin başını çektiği bir yönetim, finansör olarak hizmet etmiş olmuştur. Her iki tasarının da uluslararası ekonomik yapıyı ilgilendiren hususlar içerdiğinden ABD Dışişleri Bakanlığı'nda hazırlanmış olması beklenirdi, ancak tasarı ABD Hazine Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır⁴²⁷. Bu durum ABD'nin dünyanın ekonomik yapısını ilgilendiren konuları iç ekonomik yönetimine eklediğinin en somut göstergesidir.

Ekonomik güç yönünden, ABD'nin tutumu kimi zaman ters bir etki yaratabilmektedir. Çünkü düşmana yapılan baskı ve onu tasfiye etmek için geliştirilen

⁴²⁵ Robert A. Isaak, **Managing World Economic Change**, New Jersey, Prentice Hall, 2000, s. 39.

⁴²⁶ Knorr, **a.g.e.**, s. 29.

⁴²⁷ Isaak, **a.g.e.**, s. 38.

ambargo politikaları rıza ve işbirliğini göz ardı etmesine neden olmaktadır. 1975 yılından sonra, ABD ve diğer ülkelerde uygulanan “demokratik kapitalizm”de temelli değişiklikler yaşanmıştır. Ekonomist Robert B. Reich, “Süper Kapitalizm” olarak adlandırılabilir bu gelişmede hacimden öte maliyet kontrolü ve verimliliğin ön plana çıktığını ve bu değişimin 2008 küresel ekonomik krize dek sürdüğünü iddia etmektedir⁴²⁸.

Batının yeni ve modern sömürge politikası olarak görülen kapitalizmin aksaklarını bertaraf etmek için ABD, birçokları tarafından kendi dar çıkarları adına hareket ettiğinden şüphelenildiğinde bile, diğerleri içinde önem taşıyan genel bir çıkar uğruna hareket ettiğini iddia edebilecek şekilde davranmıştır. Bu, liderliği rıza ile yürütmenin temelidir⁴²⁹.

2.3.1.3. Amerikan Siyasi Gücü

Hegemonik güç çatısı arkasında ikna ve rıza düzeyi yaratacak, meşruiyetine zemin hazırlayacak kuramsal bir çerçeve gerektirir. Böylece hegemonya, güç uygulamalarına uluslararası düzeyde gerekçe bulur ve diğer ülkelerin kendi uygulamalarını istenilen yönde algılamalarını sağlayacak bir örtü sağlar⁴³⁰. Amerikan hegemonyasının temel kuramı olan Realizm; İkinci Dünya Savaşı’ndan bugüne Modernizm düşüncesi temelinde; 1980’lerden itibaren siyasi olarak demokrasi, ekonomik olarak gelişme (kalkınma) ve 1990’lardan itibaren ise kültürel kod olarak ise iletişim (diyalog) projesi adı verilen üç alt konsept ile pratikte uygulama alanı bulmuştur⁴³¹.

⁴²⁸ Robert B.Reich, Supercapitalism-The Transformation of Business, Democracy, and Everyday Life, New York: Vintage Books, 2007, s. 50-59, 87.

⁴²⁹ Harvey, **Yeni Emperyalizm**, s. 34-35.

⁴³⁰ Jonathan Sullivan - Gudrun Seiler-Helmer, “What Do Newspapers Make of China in the South Pacific?”, **Asia Pacific Viewpoint**, Vol. 53, No. 2, August 2012, s. 196.

⁴³¹ M. Patrick Cottrell, “Hope or Hype? Legitimacy and US Leadership in a Global Age”, **Foreign Policy Analysis**, vol. 7, 2011, s. 338.

Söz konusu üç proje ülkeleri içten ve dışarıdan saran “ağ stratejisi” ile pratiğe geçmiştir. Ulus-devlet yapısı ile toplum arasına örülen ve devlet yapısına paralel bir egemenlik kuran devlet dışı aktörlerin oluşturduğu iç ağ ve çok merkezli dünyanın (ulus egemenliği ve otoritenin ulus aşan aktörler tarafından paylaşıldığı tabaka) ördüğü dış ağ ile birlikte çifte yapı bir dünya ortaya çıkmıştır⁴³².

Klasik böl ve yönet politikasının yerini ‘dönüştür-ufala-eklemle-yönet’ almıştır⁴³³. Bu politika dahilinde demokrasi ve iyi yönetim gibi Batılı değerlere yumuşak güçle dönüştürülmeyen ülkeler sert güç ile (ülke yapıcılık) dönüştürülmekte, azınlık ve kültürel haklar söylemi ile başlatılan reformların sonucunda ülke kalıcı çizgiler ile bölünmekte ve ülke Batılı diye adlandırılan ülkeler arasında (ABD’nin müvekkili veya AB’nin ortağı) yerini almaktadır⁴³⁴.

Amerika’nın müttefiklerinin terk edilme veya tuzağa düşürülme korkusuna kapılmaları öyle bir hale bürünmeye başlamıştır ki tüm dünya bu endişelerini dile getirmeye başlamış ve bu durum ABD’nin siyasi gücünü uluslararası arenaya yaymasının da önünü açmıştır⁴³⁵.

İki dünya savaşı arası dönemde, New York dünyanın yeni finans merkezi haline gelirken, ABD ticareti dünya çapındaki payını arttırmış ve dünya çapında bir endüstriyel güç haline gelmiştir. ABD’nin uluslararası alandaki hegemonyasının ülke içindeki kökeni de, sürekli artan verimlilik, ekonomik büyüme ve refahın yayılması temelinde oluşturulan yeni bir toplumsal oydaşmadan kaynaklanmıştır. Bu yolla ABD’de devlet, toplum ilişkilerinde kitlesel üretim ve tüketimin altyapısı oluşturulurken ekonomik ve siyasal alanlar birbirinden bağımsızmış gibi sunulmuştur⁴³⁶.

⁴³² A.e., s. 345.

⁴³³ Noam Chomsky, **Hayaller ve Umutlar**, Çev. Bahar Şahin, Yarıncılık, İstanbul, 2011, s. 105.

⁴³⁴ Wiseman, **a.g.e.**, s. 412.

⁴³⁵ John Ikenberry, “Getting Hegemony Right”, **The National Interest**, İlkbahar 2001, s. 17-24.

⁴³⁶ Rupert, **Ideologies of Globalization: Contending Visions of a New World Order**, s. 59-69.

Birinci Dünya Savaşı'nı pek çok insan, "tüm savaşları sonlandıran savaş" olarak düşünmüştü ancak savaşlar olmaya devam etmiş ve hatta devam etmektedir⁴³⁷. Soğuk savaş tehdidi uzaklaştıktan sonra, Amerikan ittifakının bu kadar uzun sürmesine olanak sağlayan en önemli husus BM'den NATO'ya kadar çok yanlı kuruluşlar ağına üye olmayı içeren, "anayasal anlaşma" ortamını çok iyi değerlendirmiştir⁴³⁸. Anayasal anlaşmanın ışığında görüldüğü kadarıyla da, Amerikan egemenliğinin çok yanlılığı, uzun ömrünün anahtarıdır; çünkü çok yanlılık, karşı ittifaklar kurma isteğini azaltmaktadır. Sanayi ötesi toplum olarak adlandırılan ABD'nin muazzam zenginliği ona, yabancı ülkelere, siyasi koşulları içeren ekonomik yardım yapma olanağı sağlamakta, bu da yardım yapılan ülkeyi ABD'ye bağımlı hale getirmektedir⁴³⁹.

Soğuk Savaş sonrası komünizm tehdidinin uzaklaştırılmasıyla birlikte ABD'nin liderlik rolü, belirlenmesi ve sürdürülmesi daha zor bir hale gelmiştir⁴⁴⁰. Tüm dünyanın, karşı karşıya olduğu tehlikeli bir durum karşısında ABD, dünyanın savunucusu rolüne bürünüp kimi zaman askeri güce başvursa da elde edilen sonuçlar askeri güç kullanımının artık hiçbir açıdan mantıklı bir tercih olmadığını göstermektedir.

Örneğin; ABD'nin Irak'ta kullandığı askeri gücünün maliyeti Irak'ın millî hasılatının çok üzerinde yani 1 trilyon dolar civarındadır ve "Irak Savaşı" Amerikan ekonomisinin zayıflamasındaki en önemli nedenlerinden birisidir. Bu durum tüm dünya için de, artık askeri gücün kullanımının mantıklı bir yanı olmadığını gösteren önemli bir gösterge olmuştur⁴⁴¹.

Demokrasi, kalkınma ve kültürler arası diyalog kapsamındaki projeler kapsamında seçilen aktör, yöntem ve programlar ile hedef ülkenin sivil toplumuna nüfuz edilmekte ve ulusal aktörler kısa devre edilmektedir. NGO-vakıf-enstitü-sivil

⁴³⁷ Paul Krugman, "Why We Fight Wars", **The New York Times**, (Çevrimiçi) <http://www.nytimes.com/2014/08/18/opinion/paul-krugman-why-we-fight.html>, 17 Ağustos 2014.

⁴³⁸ Ikenberry, "Getting Hegemony Right", s. 17-24.

⁴³⁹ Cem Eroğlu, **Çağdaş Devlet Düzenleri**, İmaj Yayınevi, Ankara, 2001, s. 70-83.

⁴⁴⁰ Harvey, **Yeni Emperyalizm**, s. 36.

⁴⁴¹ Paul Krugman, "Why We Fight Wars", **The New York Times**, <http://www.nytimes.com/2014/08/18/opinion/paul-krugman-why-we-fight.html>, 17 Ağustos 2014.

toplum örgütü gibi kurumlar aracılığıyla, hedef ülkedeki iktidar ve kitlelerle doğrudan ilişkiye geçilerek ülkelerin iç düzenlerinde toplumla devlet arasına giren kurumsal ve bireysel bir ağ oluşturarak, “yardımsever” ABD imajıyla, devlet egemenliğine paralel bir egemenlik kurulmaktadır. Bu “yardımseverlik”, baskıdan dolayı ABD’nin haydut devlet imajını vurgulayanlara karşı, ABD’yi savunanlar tarafından gayet güzel kullanıldı. ABD’nin yardımseverlik imajı, kendisini görmek ve dünyanın geri kalan kısmına sunmak istediği biçimde vurgulandı fakat burada gerçekler kadar mitler de devreye girdi. Örneğin ABD, Avrupa’yı tek başına Nazi boyunduruğundan kurtardığına inanmaktan hoşlanır ve İkinci Dünya Savaşı’ndaki dengelerin değişmesinde Kızıl Ordu’nun oynadığı çok daha önemli rolü ve Stalingard’ın kuşatılmasını yok sayar. ABD hem baskıcı hem de hegemonyacı uygulamaları aynı anda sürdürür. Fakat güç kullanımının bu iki yönü arasındaki denge dönemden döneme ve yönetimden yönetime değişebilmektedir⁴⁴².

İkinci bölümün başında; ABD’nin siyasi yapısını ortaya koyarken ifade edildiği gibi, günümüze kadar olan süreç içerisinde yapılan 27 anayasa değişikliği ile demokrasisini geliştiren Amerika, dünya devletleri arasında yasama-yürütme-yargısını en iyi şekilde ayırmış ve dengelemiş ülkelerden biri olarak görülmektedir. Bunun sonucu olarak da kuruluşundan günümüze, demokrasinin en yerleşik olduğu ve kesintisiz benimsendiği ülke olarak tanımlanabilir. Ancak yıllarca sömürgesi olduğu Avrupa’yı bile etkisi altına alan Amerika, giderek tıkanan bir siyasi sisteme teslim olmaya başlamıştır⁴⁴³. Bu durum Amerika’nın artan sosyal ihtiyaçlar karşısında güçsüz düştüğü izlenimini pekiştirmektedir.

Amerika’nın siyasi kampanyaları yürütmek için mali katkılara son derece bağımlı olan mevcut siyasi sistemi, ulusal çıkarları yok sayarak kendi gündem ve çıkarlarına hizmet edecek dayatmalarda bulunan çevrelerin gelişmesine de imkan sağlamaktadır. Özellikle ticari kazançları için siyasi yapıdan yararlanan iyi donanımlı

⁴⁴² Harvey, **Yeni Emperyalizm**, s. 35-36.

⁴⁴³ Wiseman, **a.g.e.**, s. 426.

fakat dar bir çerçevede hareket eden yerli ve yabancı lobilerin gücü karşısında ABD'nin siyasi iktidarı giderek daha zayıf konuma gelmektedir⁴⁴⁴.

21. yüzyıl dünyasının siyasal şekillenmesi büyük bir değişim içerisindedir. Bu büyük değişimdeki en büyük nedeni ekonomik değişimden daha çok siyasi nedenler olup, çevrelerindeki dünyayı yönetmede hükümetlerin kapasitelerinde önemli değişikliklerin ortaya çıkmasıdır. Bu değişikliklerde, siyasi sınıfın yönetim kabiliyetindeki azalmadan mı, yoksa dünyayı herhangi bir şekilde etkisini altına alan yeni bir siyasal düzenin aldığı konusu da üçüncü bölümde analiz edilecek olan “Yeni Dünya Düzeni” çerçevesinde analiz etmiş olduğumuz yeni oluşumları akla getirmektedir.

2.3.1.4. Amerikan Yumuşak Gücü

ABD'nin hegemonyasını inşa ederken izlediği politikalar, en başta askeri ve ekonomik güce dayalı olsa da ilk bölümde de alt başlıklarıyla birlikte ifade edilen, yumuşak güç unsuru günümüz şartları ve dünya düzenine ayak uydurmak için her geçen gün daha da önemli hale gelmektedir.

ABD'nin şuan ki kültürel etkinliğini en iyi şekilde yaymayı başardığı araçlarından belki de en önemlisi, Soğuk Savaş'ın sona erdiği döneme tekabül eden 90'lı yıllarda bütün dünyada yankı uyandıran Joseph S. Nye'nin “Bound to Lead: The Changing Nature of American Power” adlı kitabında ilk defa kullanmasıyla kavramsal bir nitelik kazanan “yumuşak güç” unsuru olmuştur. Burada bahsedilen yumuşak güç kaynakları yani ülkelerin uyguladıkları politikaları diğerlerinin kendi rızalarıyla kabul etmesini sağlayan meşrulaştırıcı etkisi ve Amerika'nın kuruluşunun temelini oluşturan kültürel zenginliği ile birleşerek Amerikan hegemonyasının temel yapı taşı oluşturmaktadır.

⁴⁴⁴ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 68-69.

ABD'nin rıza unsurunu kullanmasında; Soğuk Savaş, ABD'ye değerli bir fırsat sunmuştur. Tek başına kendini sonsuz bir sermaye birikimine adayan ABD, tüm dünyada bu süreci komünist tehdide karşı koruyacak ve güçlendirecek bir siyasi ve askeri güç birikimi oluşturmuştur⁴⁴⁵. ABD, yumuşak güç materyalinin doğru ve yerinde kullanarak, ona dış ilişkilerinde büyük bir kazanç sağlamıştır. ABD'nin sahip olduğu yumuşak güç unsuru, sayesinde ABD büyük bir dış politik kültür inşa etmeyi başarmıştır. Böylece ABD, uluslararası arenada yaşanan herhangi bir sorun olması durumunda yardıma çağırılacak “Süpermen” rolünde görevini yerine getirmektedir⁴⁴⁶.

Yumuşak güç unsuru son dönemin en çok tartışılan konularından birisidir. Yapılan literatür taraması esnasında özellikle Çin gibi Uzak Doğu kökenli akademisyenlerin bu konu üzerine yapmış oldukları pek çok çalışma olduğu gözlenmiştir. Küresel gücün yalnızca askeri, ekonomik ve siyasi güç kaynakları ile elde edilemeyeceği genel kabul görüşünün yanı sıra yöntem olarak ülkenin ekonomik açıdan yükümlülüğü bulunmayan yumuşak güç unsuru maliyetsiz ve sonuçları uzun süre kalıcı bir güç aracıdır.

Öte yandan hegemonyayı oluşturan her girişim farklı alanlarda, farklı biçimlerde uygulamaya konmalıdır ve sonuçlar en iyi şekilde analiz edilmelidir. Küresel bir girişimin devlete maliyeti, sağlayacağı avantajdan düşük olduğunda faydalı etkiden ziyade; kaynak israfı ve zaman kaybına yol açabilir. Bu açıdan ülkelerin yumuşak güç girişimlerinin başarıya ulaşıp ulaşılmadığını görmek için yumuşak gücün sayısal değerlerle ifade edilmesi ihtiyacı hissedilmiştir ve bağımsız araştırma kuruluşları tarafından yumuşak güç endeksi hesaplamaları yapılmaya başlamıştır. Yapılan araştırmalarda bugüne kadar sırasıyla, 2010, 2011 ve 2012 yıllarında yumuşak güç endeksleri oluşturulduğu görülmüştür.

⁴⁴⁵ Harvey, **Yeni Emperyalizm**, s. 35-36.

⁴⁴⁶ Gültekin Sümer, “Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 19, Güz 2008, s. 139.

Tablo 14: IFG Yumuşak Güç Endeksi Temel Kriterlerine Göre İlk 10 Ülke (2011)

SIRA	HÜKÜMET	KÜLTÜR	DİPLOMASİ	EĞİTİM	TİCARET / İNOVASYON
1	İsveç	ABD	Fransa	ABD	Singapur
2	Norveç	İngiltere	İngiltere	İngiltere	İsviçre
3	Danimarka	Fransa	Almanya	Almanya	Finlandiya
4	İsviçre	Avustralya	ABD	Fransa	İsviçre
5	Finlandiya	İspanya	İsveç	Kanada	Danimarka
6	Yeni Zelanda	Almanya	Norveç	Avustralya	Hollanda
7	Hollanda	Çin	Hollanda	Çin	Almanya
8	Avustralya	İtalya	Kanada	Japonya	Belçika
9	Kanada	Kanada	İtalya	Hollanda	Kore
10	Avusturya	Rusya	İsviçre	Kore	Japonya

Kaynak: Jonathan McClory, “The New Persuaders II: A 2011 Global Ranking of Soft Power”, by IFG, (Çevrimiçi) <http://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/The%20New%20PersuadersIIi0.pdf>, 15 Haziran 2013.

Yumuşak güç endekslerinden 2010 ve 2011 yıllarında yapılan endeksler, İngiliz hükümetlerinin etkinliğini arttırmak amacıyla kurulmuş olan, İngiltere'nin bağımsız yardım kuruluşu “The Institute for Government” (IFG) önderliğinde oluşturulmuştur⁴⁴⁷. 2011 yılındaki endeks 2010 yılındaki endeksin geliştirilmiş versiyonu olduğundan bu çalışmada IFG'nin 2011 yılındaki yumuşak güç endeks raporuna göre ABD'nin kültürel açıdan diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında üstün olduğu ve birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Bu durum ABD'nin tarihsel süreçte edindiği kültürel yapının tüm dünyada etkin olduğunu göstermektedir. ABD, yumuşak güç açısından IFG'nin yapmış olduğu genel sıralamada da ilk sırada yer almaktadır.

⁴⁴⁷ Jonathan McClory, “The New Persuaders II: A 2011 Global Ranking of Soft Power”, by IFG, (Çevrimiçi)<http://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/The%20New%20PersuadersIIi0.pdf>, 15 Haziran 2013.

Tablo 15: IFG Yumuşak Güç Endeksi'nde Hesaplanan Skora Göre Ülkelerin Yumuşak Güç Sıralaması (2011)

SIRA	ÜLKE	SKOR	SIRA	ÜLKE	SKOR
1	ABD	7,41	16	İTALYA	4,28
2	BİRLEŞİK KRALLIK	6,48	17	YENİ ZELANDA	4,17
3	FRANSA	6,21	18	AVUSTURYA	4,10
4	ALMANYA	6,15	19	BELÇİKA	3,80
5	AVUSTURALYA	5,65	20	ÇİN	3,74
6	İSVEÇ	5,35	21	BREZİLYA	3,55
7	JAPONYA	5,08	22	SİNGAPUR	3,49
8	İSVİÇRE	5,07	23	TÜRKİYE	3,33
9	KANADA	4,91	24	ŞİLİ	2,94
10	HOLLANDA	4,90	25	PORTEKİZ	2,81
11	NORVEÇ	4,82	26	İSRAİL	2,67
12	DANİMARKA	4,78	27	HİNDİSTAN	2,64
13	İSPANYA	4,68	28	RUSYA	2,43
14	KORE	4,52	29	ÇEK CUMHURİYETİ	2,36
15	FİNLANDİYA	4,45	30	YUNANİSTAN	2,35

Kaynak: Jonathan McClory, “The New Persuaders II: A 2011 Global Ranking of Soft Power”, by IFG, (Çevrimiçi) <http://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/The%20New%20PersuadersIIi0.pdf>, 15 Haziran 2013.

Amerikan hegemonyasının en belirgin ve güçlü özelliği, yumuşak gücü en iyi şekilde kullanmasına dayandırılabilir. Bu nedenle ülkelerin, yumuşak gücünü oluşturan kaynaklarının ABD özelinde bu bölümde alt başlıkları ile tekrar incelemesi yapılacaktır.

2.3.1.4.1. Kültürel Açıdan Amerikan Yumuşak Gücü

Geçmişte ülkelerin diğerleri üzerindeki hakimiyeti için olmazsa olmazı iken 21. yüzyılın dünyasında devletin gücü tek başına silahlı kuvvetlerin oluşturduğu askeri güç unsurundan oluşmaz, ülkenin ekonomik ve teknolojik kaynakları ve ileri görüşle ile dış politikasını yürütürken gösterdiği ustalık, kararlılık, toplumsal ve politik teşkilatlanması da gücünün kaynaklarını oluşturur. Bir ulusun gücü en çok da o ulusun becerilerinden, enerjilerinden, hırslarından disiplinlerinden, inisiyatiflerinden, inançlarından, mitlerinden ve hayallerinden yani halkın kendinden gelir. Dahası, ulusal güç tek başına, salt kapsamı ile değil, devletin ülke dışındaki ve diğer devletlerle

ilgili yükümlülüklerine kıyasla ele alınmalıdır. Yani diğer devletlerin gücüne kıyasla ele alınmalıdır⁴⁴⁸.

ABD için de “Amerikan Rüyası” kavramı hegemonyasının inşasındaki en belirgin araçlardan birisi olmuştur. İlk kez 1931 yılında kullanılmasına rağmen Amerikan Rüyası, ilk yerleşimcilerin kıtaya tutunma çabalarının yanında çektikleri sıkıntılar ile mücadelelerinin nedenini⁴⁴⁹ kelimelere döken bir kavramdır. Bu kelime Amerikan karakterini açıklayabilmenin en iyi yoludur. ABD’de yaşayan insanların; özgürlük ve refah arayışı ile bu ülkeye yerleşerek bir göçmenler ülkesi yarattığı söylenebilir.

ABD’nin bugün bir medeniyet olarak ortaya çıkmasında “Amerikan Rüyası” kavramı herkesin kabiliyetini değerlendirebildiği bir hayat kurarak zenginlik, refah ve özgür bir halkın oluşumunu açıklamak için kullanılmaktadır⁴⁵⁰. Buradaki “zenginlik” insanların ırk, dil ve din ayırımı olmadan yaşayan kültürel açıdan zengin olması anlamına da gelebilir. Amerika’ya yerleşen insanların kökeni ne olursa olsun her erkek ve kadının kapasitelerini sonuna kadar gerçekleştirebilecekleri, toplum içerisinde herkesin saygı göreceği bir sosyal düzenin kurulmasında “Amerikan Rüyası”nın büyük katkısı olmuştur. Göç eden insanlar, Anglo-Uyum modeliyle Amerikan rüyasını gerçekleştirebilmek için var gücüyle çalışmış ve tüm dünyayı etkileyecek bir süper güç meydana getirebilmişlerdir⁴⁵¹. Bu açıdan, Amerika kıtasının keşfinden sonra buraya yerleşerek “Amerikan Rüyası” kavramına hizmet eden ilk yerleşimcilerin genel karakteri tahlil edilerek Amerikan hegemonyasının oluşumunu da daha iyi anlamak mümkündür.

Genel olarak Amerikan sosyal yapısı, iki temel gücün ürünü olmuştur. Bunlar, farklı fikir, gelenek ve ulusal kültürlere sahip Avrupa uluslarının bu coğrafyaya yönelen akını ve yeni ülkenin, Avrupa’ya has olan bu kültürü değişime zorlayan

⁴⁴⁸ Kennedy, **a.g.e.**, s. 236.

⁴⁴⁹ Howard H. Lentner, “Hegemony and Autonomy”, **Political Studies**, Vol. 53, 2005, s. 742.

⁴⁵⁰ Johnson, **a.e.**, s. 441.

⁴⁵¹ Samuel P. Huntington, **Biz Kimiz? Amerika’nın Ulusal Kimlik Arayışı**, CSA Global Yayın Ajansı, İstanbul, 2004, s. 178-184.

etkisidir. Çünkü buraya yerleşen insanlar özgürlük, eşitlik, devrimci fikirler etrafında birleşen topluluklardan oluşmaktaydı⁴⁵².

Bu topluluklardan biri de dini açıdan özgürlük arayışı ile önce Hollanda'ya ardından da, Hristiyanlığı istedikleri gibi yorumlayıp, dini inançlarını diledikleri şekilde yaşayabileceklerini umut ederek hoşgörü alanı olarak gördükleri Amerika kıtasını tercih eden “hacı (pilgrim)” olarak adlandırılan göçmenlerdir⁴⁵³. Hristiyan dininin daha basitçe yaşanmasından yana olan Püritenler ve yine o dönemlerde, Vatikan'ın baskılarına karşı çıkan Kalvinciler kralın kilisedeki üstünlüğü tezini tanınamamaktadır. Kendilerine ait ayrı bir kilise kurmak arzusunda buldukları için baskılara uğradıktan sonra sığındıkları İngiltere ve Hollanda'da düşük ücretlerle çalıştırılıp zaman zaman da ayrılıkçı muamelelere uğradıkları için, Amerika Kıtası'na (Yeni Dünya) göç etmeye karar vermişlerdir. İngiltere, Hollanda ve İsveç'ten gelen bu Pilgrimlar, Amerika'da yeni bir koloni kurmuşlardır⁴⁵⁴.

Bu kolonilerde hiçbir Hristiyan, din ve mezhebenden dolayı, farklı bir muamele görmeyeceğini ummaktaydı. Medeni işlerde kanunlar hâkim olacak ve halk bu kanunların yapım sürecine katılacaktı. Böylece, Amerika'da yeni kurulan kolonilerin ortaya çıkmasına paralel olarak, farklı dinlerin bu yeni coğrafyaya yerleşmesiyle, dinsel bir hoşgörü ortamı da tamamlanmıştır⁴⁵⁵.

Kısacası Amerika'ya göç edenlerin dini, istedikleri gibi yorumlamalarına ve yaşamalarını sağlayacak olan “hoşgörü”, Amerikalılar böyle bir şeyi bilinçli olarak ürettikleri için değil, şartlar öyle gerektirdiği için ortaya çıkmıştır. Böylece Amerika'da oluşan ulus kavramı teoride ve pratikte şimdiye kadar hiçbir ulusun ulaşamadığı genişlikte ve başarıda olabilmıştır⁴⁵⁶.

⁴⁵² Murrin vd., **a.g.e.**, s. 373.

⁴⁵³ Allison, **a.g.e.**, s. 23; Ayrıca bkz. William Bradford, “Of Plymouth Plantation (1630-1650)”, **Great Issues in American History: From Settlement to Revolution (1584-1776)**, Clarence L. Ver Steeg and Richard Hofstadter (eds.), Vintage Books, New York, 1969, s.32-37.

⁴⁵⁴ Bret E. Carroll, “Worlds in Space: American Religious Pluralism in Geographic Perspective”, **Journal of the American Academy of Religion**, June 2012, Vol. 80, No. 2, pp. 307.

⁴⁵⁵ Nevins - Commager, **a.g.e.**, s. 28.

⁴⁵⁶ Carr, vd., **a.g.e.**, s. 70.

ABD'nin kuruluşu esnasındaki ilk yerleşimcilerin meydana getirdikleri kültürün ötesinde; mücadeleler sonucu ortaya çıkan ulusal kimliğine de vurgu yapan Samuel Huntington, ABD'nin 20. yüzyılın altın çağı olmasındaki en büyük neden olarak tarihe geçen Soğuk Savaş'taki başarısının ardından ABD'nin yeni mücadelelerle başa çıkmak zorunda olduğunu öne sürer. Huntington, kimlik krizinin meydana getirdiği belirsizlik içerisinde "Biz kimiz?" sorusuna bulunacak cevabın çok önemli olduğunu vurgular. Çünkü ulusal çıkarların ulusal kimlikten doğduğunu iddia etmektedir. Bunun için de Huntington'a göre ABD çıkarlarının neler olduğuna karar vermeden önce kim olduğunu bilmesi zorunludur⁴⁵⁷.

2.3.1.4.2. Bilimsel ve Teknolojik Üstünlük Açısından Amerikan Yumuşak Gücü

ABD kuruluşundan itibaren, karşı karşıya olduğu zorluklarla başa çıkabilmek için daima teknolojiye başvurmuştur. Teknoloji bir taraftan Amerikan halkının hayatını kolaylaştırırken bir yandan da kurmuş olduğu destekleyen bir vazifeyi de yerine getirmiştir. Örneğin; demiryolu, karayolu, hava yolu gibi ulaşım yollarında kullanılan yenilikçi faaliyetler kıtanın keşfinin başından beri insanların, malların ve fikirlerin serbestçe dolaşımını sağlamaya yöneliktir.

ABD'nin ünlü fütürist yazarları Alvin ve Heidi Toffler'e göre; uygun veri, enformasyon ya da bilgi zenginlik yaratmak için kullanılan bütün öteki girdileri azaltmayı sağlayabilir. Ancak bilginin miktar olarak ifadesi zor olduğundan diğer kaynakları ikame etme özelliği yeterince kavranmamış hatta pek çok iktisatçı bu fikre sıcak bakmamaktadır. Öte yandan bilginin ne kadar değerli olduğunun en güzel göstergesi toprak, sermaye, hammaddeler ve hatta emek bile sonlu kaynaklarken, bilgi tükenmez bir kaynaktır⁴⁵⁸.

⁴⁵⁷ Huntington, "Biz Kimiz? Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı, s.10.

⁴⁵⁸ Toffler, *Üçüncü Dalga: Bir Fütürist Ekonomi Analizi Klasığı*, a.g.e., s. 533.

21. yüzyıla gelinceye kadar insanoğlunun iki büyük dalga gördüğünü söyleyen, Alvin Toffler, birinci değişim dalgası tarım devrimi olarak binlerce yıl sürmüşken, ikinci dalga olan sanayi uygarlığının yükselişi sadece üç yüzyıl devam etmiştir. Şuan içinde bulunduğumuz üçüncü dalganın ise 1950'lerden bu yana gerçekleşen bir süreç olduğunu ve geçmişteki ikinci dalga ekonomisinin başlıca üretim faktörleri toprak, emek, hammaddeler ve sermaye iken üçüncü dalga ekonomisinin merkezi kaynağı bilgi olmaktadır. Toffler, buradaki bilgiyi; enformasyon, veri, imaj, kültür, semboller, ideoloji ve değerleri içerecek şekilde geniş bir anlamda tanımlamaktadır⁴⁵⁹.

Teknolojik yeniliklerin yardımıyla güçlenen ekonomiler küresel gücü etkileyen hatta belirleyen olabilmeyi de başarmıştır. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin kalkınma ve büyüme üzerinde yarattıkları olumlu etkilerin sanayi devrimi ile ortaya çıkmasıyla beraber, bütün ülkeler dikkatlerini bilim ve teknoloji üzerine yoğunlaştırmışlardır. Aralarında ABD ve Almanya'nın da bulunduğu günümüzün gelişmiş ülkeleri, İngiltere'yi sanayi devrimine götüren süreci en iyi şekilde analiz etmiş; bilim ve teknoloji sistemlerini üretim sistemleri ile bütünleştirmiş, böylece de refah düzeylerini artırmayı başarmışlardır.

Amerika teknolojik yenilikler ve icatlar üzerinde kurulmuştur. Amerika'nın teknolojik ve bilimsel alanlarda sağladığı üstünlük, Amerika kıtasının ilk keşfedildiği dönemde kilisenin baskısı sonucu bilimsel görüşlerini özgürce ifade edemeyen pek çok aydının da yeni kıtaya özgür düşünce arayışı ile göç etmesi ile başlamıştır. Bu üstünlüğü sağlayan insan unsurunun yerleşiminin ardından, teknik öğretim ve bilimlerde 1776 yılından itibaren Federal Hükümet ve eyalet yönetimleri düzeyinde çok güçlü bir şekilde teşvik edilmeye başlanmıştır⁴⁶⁰.

Sanayi devrimi ile İngiltere'nin elde ettiği ekonomik ve bilimsel üstünlük, 19. yüzyıla gelindiğinde ABD için de geçerli olmaya başlamıştır. Hızlı nüfus artışı,

⁴⁵⁹ Alvin Toffler - Heidi Toffler, **Yeni Bir Uygarlık Yaratmak: Üçüncü Dalganın Politikası**, Çev: Zülfü Dicleli, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 19, 42.

⁴⁶⁰ Chris Freeman-Luc Soete, **Yenilik İktisadı**, Çev. Ergun Türkcan, TÜBİTAK Yayınları, Ankara, Kasım 2003, s. 340.

geniş topraklar ve doğal kaynakların yanı sıra, hızlı teknolojik gelişme ve bölgesel uzmanlaşma ABD'nin ekonomik büyüme oranı bakımında Avrupa devletlerini geride bırakmasına yol açmıştır⁴⁶¹.

Teknolojik ilerleme için çok önemli fırsatlar yaratan bu durum olmasının yanı sıra 1865 yılında köleliğin kaldırılması ile emeğin göreceli olarak daha pahalı hale gelmesi, makine ve sermaye yoğun üretim tekniklerinin geliştirilmesini zorunlu hale getirmiştir. 1844 yılında Amerika'da, F.B. Morse'un telgrafi keşfi, Alexander Graham Bell'in telefonu tanıtması gibi tarihi gelişmeler hem Amerika kıtası üzerindeki insanların iletişimlerini kolaylaştırmış, hem de toplumsal ve ekonomik ilişkiler bu gelişmelerle birlikte hız kazanmıştır. 1867'de yazı makinesinin bulunması, 1888'de hesap makinesi icadı, bunu, 1897'de yazar kasanın icat edilmesinin izlemesi ekonomik yapının büyümesine sebep olmuştur⁴⁶².

Matbaa tekniklerinin gelişmesi ile birlikte baskı hızı ve kalitesi artmıştır. Böylece gazete ve kitap basımı hem artmış hem de yayılmıştır. Ampulün keşfi ile birlikte evler de aydınlanmaya başlamıştır. Radyo ve sinema filmi bu dönemlerde geliştirilmiştir. Bu tür teknik atılımlar her alanda verimlilik artısına neden olmuştur. 19. yüzyılın sonuyla 20. yüzyılın başlarında ABD'de yaşanan bu bir dizi bilimsel, teknolojik ve toplumsal değişim bu ülkenin günümüzde sahip olduğu güçlü bilim ve teknolojik alt yapısının oluşturulmasına zemin hazırlamıştır⁴⁶³.

20. yüzyılın başında Avrupa'dan gelen göçmenler ile de başlıca teknoloji ve bilimsel birikim kolayca ithal edilmiş ve bu sayede ABD verimliliği, dönemin başında Avrupa'nın iki katına ulaşmıştır⁴⁶⁴. Yine bu dönemde, bilim ve teknoloji, güç kaynaklarına yeni dramatik boyutlar katmıştır. Nükleer çağın gelmesiyle birlikte ABD ve Sovyetler Birliği, sadece endüstriyel gücü değil, nükleer silahlar ve kıtalararası füzelere de sahip oldu. Süper güçlerin çağı başlamışken 20. yüzyılın sonuna doğru

⁴⁶¹ Tevfik Güran, **İktisat Tarihi**, Acar Matbaacılık A.Ş. , İstanbul, 1999, s. 143.

⁴⁶² Polanyi, **a.g.e.**, 100-105.

⁴⁶³ Chris Freeman - Luc Soete, **Yenilik İktisadı**, Çev. Ergun Türkcan, TÜBİTAK Yayınları, Ankara, Kasım 2003, s. 340.

⁴⁶⁴ **A.e.**

ABD'nin bilgi devrimindeki öncü rolü, askerî alanda da devrim yapmasını sağlamıştır. Bilgi teknolojisini, hassas silahlar yapmak, gerçek – zaman zekâsı bölgesel savaş alanlarının sınırlarını gözetmek ve gelişmiş komuta ve kontrol için kullanabilmesi ABD'nin dünyanın tek askerî süper gücü olarak yükselmesini sağlamıştır⁴⁶⁵.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, özellikle 1940–1950 yılları arasında, savaşa katılsın katılmasın tüm ülkeler, savaşın getirdiği sorunları çözmeye yönelmişlerdir. Ekonomik sorunların çözümü için üretim ve Ar-Ge üzerine yoğunlaşılması ile birlikte de yeni teknolojik sektörler kalkınma için ön plana çıkmıştır. Savaş sonrasında bilim ve teknolojiye yatırım yapabilecek tek ekonomik güç olan ABD, bu dönemde yürüttüğü teknoloji politikasının temelini Sovyetler Birliği ile olan rekabete dayandırdığı için, özellikle savunma ve uzay alanında çok büyük ölçekli projeleri devlet eliyle desteklenmiştir. Soğuk Savaş dönemi ile birlikte bilim ve teknoloji politikasının içeriğinin de değişmesi önce ABD daha sonra da Avrupa ülkelerini etkilemiştir⁴⁶⁶. ABD'nin bilim ve teknoloji alanındaki olağanüstü başarısı ile birlikte İngiltere'nin hegemonyası altındaki “Sanayi Toplumu”, ABD hegemonyası altında “Bilgi Toplumu”na dönüşmüştür.

2.3.1.4.3. İdeolojik Açıdan Amerikan Yumuşak Gücü

Hegemonya kavramının ilk kullanıcısı olan Gramsci'ye göre; askeri ya da ekonomik gücün de üstünde bir etkiye sahip olduğundan “Rıza” faktörünü sert güç ile birlikte var olan düşünsel ve kurumsal uzlaşmaya işaret etmektedir ve irdelenmesi gereken önemli bir husustur. Toplumsal geçişkenliklerin bir sonucu olarak bir hegemonik sınıfın yerini bir başka hegemonik sınıf almaktadır. Gramsci, hegemonyayı bir devletin diğeri üzerindeki hâkimiyeti olarak görmektedir⁴⁶⁷ ve hegemonyayı tarihsel bir süreç içerisinde incelemektedir. Nitekim Gramsci'nin tarihsel blok kavramı

⁴⁶⁵ Nye, **Amerikan Gücünün Paradoksu: Dünyanın Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz?**, s. 29.

⁴⁶⁶ Ahmet Alper Ege, **OECD Ülkelerinde Yenilik Sistemleri ve Türkiye İçin Durum Değerlendirmesi**, DPT Yayınları, Ankara, Aralık 2002., s.2.

⁴⁶⁷ Arı, **a.g.e.**, s.309

aracılığıyla Amerikan hegemonyasını değerlendirmek mümkündür⁴⁶⁸. Çünkü ona göre, ayrıca, askeri güç ile “rıza” arasında derin bir etkileşim vardır. Bu yüzden siyasal bir birimin hegemonik olabilmesi için “rıza” ilkesini göz ardı etmemesi gerekmektedir. Rıza unsurunun oluşmasında düşünce ve kültür yönlendirici bir rol üstlenmektedir. Bunun pek çok aracı vardır. ABD bu araçları belli dönemlerde farklı dozajlarda kullanmıştır. Soğuk Savaş sonrasındaki Clinton Başkanlığı, bu anlamda modelsel bir önem taşımaktadır⁴⁶⁹.

Birçok ideolojik hareket sonrasında rıza unsuru da sağlanmış olur ve Amerika özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası Soğuk Savaş’ta elde ettiği başarı ile birlikte diğer ülkeleri de kendi çıkarları doğrultusunda dayatmaya ihtiyaç duymadan kabullenmeye ya da rızaya yöneltmiştir.

Batı’nın ideolojik çekiciliği de bu dönemde benzer şekilde yükselmiştir. Orta ve Doğu Avrupa’da ABD, insan hakları ve siyasal özgürlük vizyonunu tasarlarken Sovyetler Birliği’ni de ideolojik savunma konumuna çekmeyi başardı. Soğuk Savaş’ın sonuna gelindiğinde, Amerika ve Batı dünyası, genellikle insan onuru, özgürlük, refah gibi dünyada çekici olarak kabul edilen ilkelerle birlikte anılır olmuştur⁴⁷⁰. ABD, oluşturduğu sınıf yapısı ve artan uluslararası ticareti uluslararası tarihsel bloğun parçaları olarak değerlendirmeyi başarmıştır. Böylece ABD, Gramsci’nin tarihsel blok kavramını ulus ötesi sınıf dayanışmasına dönüştürmüştür⁴⁷¹.

Kişisel özgürlük, demokrasi, saydamlık, açıklık ile daha yüksek toplumsal düzeye ulaşmayı vaat eden Amerikan popüler kültüründe sık sık ifade edilen değerleri yüksek eğitim ve dış politika birçok alanda Amerikan gücüne katkıda bulunur. Çünkü

⁴⁶⁸ David Harvey, **Postmodernliğin Durumu Kültürel Değişimin Kökenleri**, Çev. Sungur Savran, İstanbul, Metis Yayınları, 1999, s. 148-158.

⁴⁶⁹ E. Fuat Keyman, “ABD’nin Yumusak Gücüne Ne Oldu?”, Söyleşi, **NPQ Sosyal ve Politik Yorum Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, 2005, s. 29.

⁴⁷⁰ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 20-21.

⁴⁷¹ Gill, **American Hegemony and the Trilateral Commission**, s. 48-49.

bir ülkenin kültürünün evrenselliği ve uluslararası faaliyet alanlarını yöneten uygun kural ve kurumları oluşturma kabiliyeti, son derece önemli güç kaynaklarıdır⁴⁷².

İdeoloji ve fikirlerin dış politikayı gerçekte ne ölçüde belirlediği çok tartışmalıdır, ancak uluslararası ilişkiler söz konusu olduğunda ABD'nin fikirlerinin ciddiye alınması için iki neden vardır. Birincisi, ABD'nin gücü bu tür fikirlerin uygulamaya konmalarını genelde olduğundan daha olası kılmaktadır. İkincisi, uluslararası ilişkilerle başa çıkmak için ABD'de oluşturulan benzersiz anayasal düzenleme, fikirlere büyük önem kazandırmaktadır⁴⁷³.

2.3.2. Amerikan Hegemonyasını Destekleyen Diğer Özellikleri

Çalışmanın buraya kadar olan konu başlıkları altında yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı gibi hegemon ülkenin diğer ülkeler üzerindeki önderlik ve yönetme işlevlerini yerine getirirken gücünü kullanması söz konusudur. İlke olarak, hegemon ülkenin bir sistem geliştirmesi, yönetmesi ve daima bu sistemin işleyiş tarzını köklü bir şekilde değiştiren bir tür dönüştürücü faaliyeti görmesi gerekir⁴⁷⁴. İddia edildiği gibiyse; ABD'nin hegemonik gücündeki gerileyişi anlamak için sadece kaybedilen savaflara, gerileyen ticaret oranlarına ya da eriyen döviz rezervlerine bakmak yeterli değildir. Yapısal bir mahiyet gösteren hegemonyanın, “güvenlik”, “finans”, “üretim” ve “bilgi” kanallarını etkileşimli bir biçimde incelemek şarttır⁴⁷⁵. Amerikan hegemonyasının oluşumunu hazırlayan ve bu hegemonyasını şekillendiren dinamikleri tüm boyutlarıyla ifade edildiği gibi, bugüne kadar benzeri görülmemiş bir hegemonik düzen oluşturan ABD hegemonyasının çerçevesini belirleyen ona özel hegemonya araçlarını da açıklamak doğru olacaktır.

⁴⁷² Nye, **Amerikan Gücünün Paradoksu: Dünyanın Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz?**, s. 13.

⁴⁷³ Brown-Ainley, **a.g.e.**, s. 225.

⁴⁷⁴ Arrighi, **Uzun Yirminci Yüzyıl**, s. 54.

⁴⁷⁵ Susan Strange, **The Retreat of State: The Diffusion of Power in the World Economy**, Cambridge University Press, Melbourne, 1996, s. 29.

2.3.2.1. Küresel Para

Tarihsel olarak siyaset araştırmacıları, artık ölkeleri kıtalara göre değil, sağlam bir para birimine bağlılıklarına göre sınıflandırmaktadır. Örneğin; Rusya rubleyi çökerterek bütün dünyayı şaşırtmış, bu görüş çok basit bir biçimde, enflasyon kanalıyla gerçekleştirilmişti. Almanya ise Birinci Dünya Savaşı sonunda imzalanan anlaşmaya uyma çabası içerisinde aynı umutsuz deneyimi tekrarlamış; rantiyeye sınıfın mallarına el konusu ise Nazi Devrimi'nin temelini oluşturmuřtur⁴⁷⁶. Dünya hegemonyası ve ödeme araçlarının kontrolü arasındaki ilişki, hegemonyanın yükselişi ve düşüşü arasındaki ilişkiyi göstermektedir⁴⁷⁷.

Bu açıdan Amerikan dolarının tüm dünya ekonomisini etkileyen küresel bir para birimi olarak ortaya çıkışı ve etkileri; Amerikan hegemonyası özelinde analiz edilebilir. Bütün dünyada uluslararası ticaretin işleyişini sağlayan ortak bir alışveriş aracı olmasının yanında, uluslararası mali verilerin kayıt edilmesinde ve yorumlanmasında ABD dolarının ortak para birimi olarak kullanılması onun küresel bir para birimi olduğunun en büyük göstergesidir⁴⁷⁸. Bu açıdan Amerikan dolarının fonksiyonel yönlerini irdelemek gerekir.

Uluslararası ticaretin gerçekleşmesi için serbest kur sisteminin uygulanması ve ulusal paraların kolayca birbirlerine dönüşebilmesi gerekir. Buna kısaca konvertibilite denir. Ancak bir ulusal paranın gerçek anlamda konvertibl sayılabilmesi için ilgili hükümetin bu şekilde kendi ulusal parasını tek taraflı konvertibl ilan etmesi yetmez. Bunun için önemli bazı şartların var olması gerekir. Bunların başında, parası konvertibl ilan edilen ölkenin ulusal ekonomisinin istikrarlı, işsizlik ve kronik dış açık ve kamu kesimi açığı gibi ekonomik sorunları bulunmayan bir ekonomi olması ön şarttır. Böylece, ulusal parasının dış ödemelerde genel kabul gören bir para olması gerekir. Böyle bir konvertibilite gücüne sahip ve uluslar arası ödemelerde genel kabul gören çok az sayıda ulusal para vardır. Bretton Woods toplantısı ardından ABD doları

⁴⁷⁶ Polanyi, **a.g.e.**, s. 61.

⁴⁷⁷ Arrighi, "Hegemony and Social Change", s. 366.

⁴⁷⁸ John Agnew, "Money Games: Currencies and Power in the Contemporary World Economy", **Antipode**, Vol. 41, No. S1, 2009, s. 215.

dünya ekonomisinde uluslararası ticaretin yapılmasını sağlayan altına bir çıpa vazifesi görmüştür⁴⁷⁹.

ABD'nin mevcut siyasi gücü doların Bretton Woods sisteminde evrensel para olarak konumlanmış olmasının arkasındaki en önemli etken olmuştur. ABD, askeri ve siyasi gücü ile sağladığı Avrupa ülkeleri ve diğer müttefikleri açısından koruyuculuk misyonunun, ekonomik anlamda da “küresel para” aracılığıyla yerine getirmiş olmaktadır.

ABD'nin ilk bakışta İkinci Dünya Savaşı sonrasında yıkıma uğramış olan Avrupa'ya yardım etmek amacını taşıyan Marshall Planı, Avrupa'nın aşamalı olarak ticari liberilizasyonu ve döviz kurunda konvertibilitiyi sağlamıştır⁴⁸⁰. 1960'ların sonuna kadar ABD, bu şekildeki “dünya parası” üzerindeki etkin denetimi sayesinde dünya üretim ve ticaretini destekleyip geliştirebilmiş ve ödemeler dengesi açıklarını finanse edebilmiştir⁴⁸¹. Özellikle dış siyasette yaşanan kritik gelişmeler ABD dolarına bağlı altın standardının çökmesine neden olmuştur. Ancak yine de ABD dolarının dünyanın gerek reel gerek finansal ve mali piyasaları etkileme yetisi halen devam etmektedir. Resmî olarak 24 Avrupa ülkesinin resmi para birimi olan AB'nin Euro'su karşısında bile ABD Doları, tek başına küresel para konumunu korumaktadır.

Her ne kadar Çin gibi ABD Merkez Bankası'ndan yüksek miktarlarda alacaklı ülkelerin siyasi ya da ekonomik adımları doların savunmasız kalmasına neden olsa da ABD dolarının dünyanın rezerv para birimi konumunu⁴⁸² sarsmak mümkün değildir. Günümüzde bu durumun en somut örneğini; her gün Amerikan Merkez Bankası (FED)'nin aldığı kararları takip eden tüm dünya ekonomilerinden görmek mümkündür.

⁴⁷⁹ B. S. Chimni, “International Institutions Today: An Imperial Global State in the Making”, **EJIL**, Vol. 15, No. 1, 2004, s. 5.

⁴⁸⁰ Cox, “Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method”, s. 215.

⁴⁸¹ Köse-Öncü, **a.g.e.**, s. 125.

⁴⁸² Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, **a.g.e.**, s. 62.

2.3.2.2. Dil

Küresel imaj bir ülkenin özellikle kültürünün, küresel popülerlik ve hayranlığını ölçer. Küresel hayranı ne kadar fazla ise ülkelerin yumuşak güç etkileri de o kadar yüksektir⁴⁸³. Bir ülkenin küresel imajını en iyi yansıtan özellik ise ulusal dilinin diğer ülkelere kullanımının yoğunluğu ile ölçülebilir.

Modern İngilizce, anadili farklı olan insanların konuştuğu ilk “küresel ortak dil” olarak tanımlanmaktadır⁴⁸⁴. İngilizce iletişim, bilim, ticaret, havacılık, eğlence, radyo ve diplomasi alanlarında egemen uluslararası yardımcı dildir. Dilin Britanya Adaları'ndan öteye yayılmasında Britanya İmparatorluğu'nun büyük payı vardır. ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında artan ekonomik ve kültürel etkisi, İngilizcenin benimsenmesini önemli şekilde hızlandırmıştır.

İngilizce, küresel ilişkilerin en önemli oyuncularından birisidir⁴⁸⁵ ve geçmişten günümüze İngiliz dili ayrıcalıklı yerini halen koruyabilmiştir. Kanunların, eğitimin, diplomasinin, iş ve ticaret dünyasının ortak dili olmuştur⁴⁸⁶. Küresel bir dil olan İngilizcenin konuşulma oranının artması ile o ülkenin küresel (ABD ve diğer OECD ülkeleri) iletişimi de rahat bir şekilde sağlanacağından o ülkenin rızaya dayalı bir güç sistemi oluşturması da daha kolay olacaktır⁴⁸⁷.

Günümüzde sosyal ağları ile tüm dünyayı çevreleyen internet kullanımında en çok kullanılan dil halen İngilizcedir. Ancak nüfus adedi bakımından dünyanın birinci ülkesi olması yanında her geçen gün gelişen ekonomisinin getirdiği bir sonuç olarak

⁴⁸³ **Ernest&Young**, “Rapid-Growth Markets Soft Power Index: Spring2012”, (Çevrimiçi) [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Rapid-growth_markets_soft_power_index:_Spring_2012/\\$FILE/softpowerindex.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Rapid-growth_markets_soft_power_index:_Spring_2012/$FILE/softpowerindex.pdf) (25.05.2013), s. 7.

⁴⁸⁴ Alastair Pennycook, **The Cultural Politics of English as an International Language**, Longman Group Limited, 1994, s. 262.

⁴⁸⁵ Alastair Pennycook, “Beyond Homogeny and Heterogeny”, **The Politics of English as a World Language**, Ed. Christian Mair, Rodopi, Amsterdam - New York, 2003, s. 6.

⁴⁸⁶ Ordóñez, Elmer A. (1999). ‘English and decolonisation,’ **Journal of Asian English Studies** 2, Vol. 2, s. 19.

⁴⁸⁷ Jonathan McClary, “The New Persuaders: An International Ranking of Soft Power”, **IFG 2010**, (Çevrimiçi) http://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/The%20new%20persuaders_0.pdf, (18.05.2013), s. 9.

internet kullanıcı adedi artan Çin'in devreye girmesiyle internette kullanılan dil bakımından İngilizcenin en yakın rakibi Çince olmaktadır.

2.3.2.3. Örgütsel Kurumsallaşma

Uluslararası örgütlerin meydana çıkışının tarihsel açıdan değerlendirmesinin yapılabilmesi için yine dünya savaşlarına bakılması gerekir. İki savaş arası dönemde, önceden verdiği borçlar ve kredilerle ABD'ye bağlı olan Avrupa ekonomileri zor durumdaydı. Bunun üzerine bir de İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkımın ardından, ABD dışındaki ekonomilerin sarsıntısı derinleştiğinden uluslararası sistemde hegemon konumdaki Britanya'nın yerine, ABD Birinci Dünya Savaşı'ndan uluslararası kreditor ve dünyanın en büyük endüstri gücü olarak çıkmıştır⁴⁸⁸.

ABD, uluslararası ticaretin ve finansın kurulması ve yönetilmesinde merkez aktör olarak dünya düzenini kontrolü için finansal desteklerle sistem oluşturmuştur. Bunu meşrulaştırabilmek için bir takım aygıtlara ihtiyacı olan ABD tam da bu noktada Bretton Woods kurumları ve anlaşmaları ile bunu sağlamıştır⁴⁸⁹. Uluslararası mali kurumlar, küresel özelleşmiş organizasyonlar ağı olarak Amerikan sisteminin bir parçası olarak dikkate alınmalıdır. Uluslararası Para Fonu (IMF)'nun ve Dünya Bankası (IBRD)'nin "küresel" yararları gözettiği söylenebilir ve seçmenlerinin dünya olduğu yorumu yapılabilir. Ancak gerçekte ağırlıklı olarak Amerika'nın etkisi altındadırlar ve bu durumun açıklaması sadece 1944 yılında yapılan Bretton Woods Konferansı'nda bulunabilir⁴⁹⁰.

Bretton Woods Konferansı'na katılan 45 ülkeden Sovyetler Birliği dışındaki 44 ülkenin imzasıyla, Bretton Woods kurumları olarak anılan; Uluslararası Para Fonu ve Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası kurulmuştur. Uluslararası Para Fonu 1947 yılında kuruluşunu tamamlayarak çalışmaya başlamıştır. Daha en başında bu

⁴⁸⁸ Cohn, **a.g.e.**, s. 24-25.

⁴⁸⁹ Lairson - Skidmore, **a.g.e.**, s. 79-81.

⁴⁹⁰ Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri**, s. 17.

örgütlerin kurucu antlaşmalarındaki maddeleri farklı yorumlayarak uygulanmıştır⁴⁹¹. Bretton Woods konferansında ortaya çıkmış olsa da belirlenen hedeflerinden farklı yönlerde işledi. Uygulamadaki bu değişikliğin sebebi yine ABD'dir. ABD, Bretton Woods sistemini, gidermek istediği sorunları gidermediği ya da elde etmek istediği sonuçları elde edemediği ölçüde değiştirmiştir⁴⁹². Örneğin, "Dünya Bankası" ismi gibi bir bankadan ziyade üye ülkelerin hissedarları olduğu bir kooperatife benzer bir yapıdaki sermaye yapısıyla, zengin ya da fakir, tüm ülkelerin ortak bir havuz yaratmaya katılmasını sağlayacak bir yapı oluşturmak amaçlanmıştı. Böylece Banka'nın yaptığı işlerin sorumluluğu sadece merkez ülkelerin üstünde olması engellenmiş, tüm üyelere yayılmıştı. En büyük hissedar olan ABD'nin en büyük yatırımlarından birinin sorumluluğu sadece kendi üzerinde değildi, tüm üyelerin üstünde bir statüye sahiptir⁴⁹³.

Eleştirel kuram içerisinde, bu örgütler arasında uluslararası ekonomik sistemin temellerini oluşturan Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası'nın özel bir yeri vardır. Çünkü bu örgütler sadece uluslararası ekonomik sistemin maddi temellerini belirlemekle kalmamakta, aynı zamanda toplumsal alanda da etki doğurmaktadırlar. Liberal bir uluslararası ekonomik düzen içinde ulusal ekonomi politikalarını uyumlaştırmaya çalışmaktadırlar ve bunu yaparken ülkelerin toplumsal yapılarını da bu uyumlaştırma projesi içine almaktadırlar⁴⁹⁴. Teorinin temsilcileri açısından bakıldığında ise Gramsci'ci hegemonyanın işleyişi ön plana çıkmaktadır. Örneğin; Neo-Gramsci'ci Eleştirel uluslararası ekonomi politik düşünceye göre, uluslararası örgütler dünya hegemonyasının evrensel normlarının ifade mekanizmasıdır⁴⁹⁵.

ABD'nin hegemonyasının en belirgin özelliklerinden biri de DTÖ⁴⁹⁶ gibi uluslararası örgütleri en iyi şekilde kullanmasıdır. İnşa ettiği düzeni örgütsel

⁴⁹¹ Ruggie, **a.g.e.**, s. 406.

⁴⁹² Geoffrey R. D. Underhill, "Global Issues in Historical Perspective", ed. Richard Stubbs and Geoffrey R. D. Underhill, **Political Economy and the Changing Global Order**, Kanada, Oxford University Press, 2000, s. 110.

⁴⁹³ Foreman-Peck, **a.g.e.**, s. 241.

⁴⁹⁴ Cox, "Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method", s. 64.

⁴⁹⁵ **A.e.**

⁴⁹⁶ DTÖ'nün yardım toplantılarındaki gündem, ABD, Kanada, AB ve Japonya'nın oluşturduğu bir komisyon tarafından belirlenmektedir. Dünya Bankası'na başkanlık eden kişi antlaşma gereği

kurumlarla yöneten ABD, hegemonyasını bu araçlar ile meşrulaştırabilmiştir. Neo-Gramsci kuramın en önemli temsilcisi Cox, uluslararası örgütlerin hegemonyanın araçları olarak yerine getirdiği işlevleri şu şekilde özetlemektedir⁴⁹⁷:

- Hegemonik dünya düzeninin yayılmasını kolaylaştıracak kuralları uygularlar,
- Uluslararası düzenin kurallarını ideolojik olarak meşrulaştırırlar,
- Çevre ülkelerin elitleriyle merkez ülkeler arasında işbirliği yaptırırlar,
- Oluşabilecek hegemonya karşıtı görüşleri engellemeye çalışırlar.

“Amerikan tarzının örnek alınması dünyayı sararken, bu durum, dolaylı ve görünüşe göre uzlaşmaya dayalı Amerikan hegemonyasının uygulanması için daha uygun bir zemin yaratmaktadır. Ve Amerika'nın iç sisteminde olduğu gibi, bu hegemonya, uyum yaratmak, güç ve etki oransızlıklarını silikleştirmek için tasarlanmış çok parçalı birbirine bağlı kurum ve prosedürlerden oluşan bir yapıdan meydana gelir. Böylece Amerika'nın küresel üstünlüğü, sözcüğün tam anlamıyla dünyayı kuşatan, özellikle tasarlanmış müttefikler ve koalisyonlar sistemiyle desteklenir.”⁴⁹⁸

Brzezinski'nin bu yorumu da örgütsel kurumsallaşmanın ABD için ne denli önemli ve başarılı olduğunu gözler önüne sermektedir. Bretton Woods ve BM sistemi çerçevesinde kurulan uluslararası kurum ve mekanizmalar ile bir yandan ABD'nin ülke içinde kurduğu hakim üretim tarzını (Fordizm) desteklerken, diğer yandan da hegemonun geliştirdiği evrensel normları düşünceleri dünya ölçeğinde yaymaya hizmet etmişlerdir⁴⁹⁹. Soğuk Savaş boyunca ABD ve Batı Avrupa ülkeleri arasındaki ilişkiler NATO, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu ve Gelişmiş Yediler (G-7) gibi örgütler aracılığıyla çok yönlü ittifak ilişkileri zemininde sürdürülmüştür. Bunun dışında ABD, Batı Almanya, İngiltere ve Hollanda gibi devletler ile stratejik derinliği çok daha sağlam ikili ilişkiler kurmuştur. Aralarında bazı dış politika farklılıkları ortaya çıkmışsa da, güvenlik sorunları, sağlam ve kalıcı ittifak ilişkileri ve ekonomik

Amerikalıdır. ABD oy kullanma gücünün en yüksek oranına sahiptir. IMF'de önemli kararların çıkması için yüzde 85 oy gerekirken ve ABD yüzde 17 oy gücü ile etkili ve tek veto gücüne sahip ülkedir. Bu yüzden IMF ve Dünya Bankası'na “ABD Hazine Bakanlığı” yakıştırması yapılmaktadır. (Çevrimiçi) http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org2_e.htm, 12 Aralık 2013.

⁴⁹⁷ Cox, “Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method”, s. 64.

⁴⁹⁸ Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri**, s. 96.

⁴⁹⁹ Kurtbağ, **Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası**, s. 52.

ve teknolojik bağımlılık gibi nedenler, bu farklılıkları manipüle etmeye yetmiştir. NATO'dan önce batı Avrupa devletleri için Marshall planı adı altında mali yardım programları hazırlayan ABD, böylece Kuzey Atlantik ittifakının ve Batı Avrupa bütünleşme sürecinin dogmasına sebep olmuştur. Yapılan yardımların rasyonel bir şekilde kullanılması ve Avrupa'nın kendi ayakları üzerinde duran bir ekonomik yapıya kavuşması için Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OEEC) kurulmuştur⁵⁰⁰.

Böylece ABD'nin İkinci Dünya Savaşı ve ardından Marshall yardımları ile inşa etmiş olduğu tarihsel bloğun zirvesinde, IMF, Dünya Bankası ve OECD gibi küresel ekonomik kuruluşlarda gücünü iyice arttıran ve “Üçlü Komisyon” gibi çeşitli elit formları yoluyla dünya politikasına hükmetmeye çalışan ulus aşırı sermaye sınıfı (transnational capital class) yer alır⁵⁰¹. Uluslararası sosyal güçler (sermaye ve emek) arasında oluşan bu uluslararası (transatlantik) tarihsel blok, 1940'ların sonu ile 1950'ler boyunca inşa edildi ve 1960'ların sonuna kadar sürdü. Böylece, ABD müdahalesiyle savaş sonrasında da “özgür dünya” da ekonomik ve siyasi seçkinler arasında çıkarlar uyuşmasının sonucu olarak rızaya dayalı hegemonya kurulabilmiştir⁵⁰². Ciddi birçok askeri tehditle karşı karşıya gelmesine rağmen Atlantik güçleri, Dünya Bankası, IMF ve BM gibi ortaya çıkmakta olan işbirlikçi uluslararası kuruluşlar ağı üzerinden küresel meselelerde üstün konumlarını kurumsallaştırmayı başararak kalıcı egemenlikleri için küresel bir çerçeveyi güçlendirmişlerdir⁵⁰³.

⁵⁰⁰ Bostanoğlu, **a.g.e.**, s. 226-233.

⁵⁰¹ Kurtbağ, “Gramscici Hegemonya Söyleminin Temel Kavramları”, **a.e.**

⁵⁰² Kurtbağ, **Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası**, s. 52; Çiftçi, **a.g.e.**, s. 203-214.

⁵⁰³ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 15.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

21. YÜZYILDA HEGEMOYA ve 21. YÜZYIL AMERİKAN HEGEMONYASI

3.1. Güç Kayması Kavramı ve 21. Yüzyılın Dünya Düzeni Açısından Genel Bir Değerlendirmesi

Zaman dilimi olarak, 20. yüzyılın başlangıcı Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı tarih olarak kabul gördüğü gibi, 2011 yılının 11 Eylül günü de tarihe geçen bir olay olarak, ABD'nin New York şehrinde bulunan ve uluslararası gücünün en önemli simgesi olan Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerine yapılan terör saldırısıyla yıkılışı da 21. yüzyılın gerçek başlangıcı olarak düşünülmektedir. Bu tarihten sonra 1990'ların sahte barışı sona ermiş ve ABD'nin dünya olaylarındaki rolü üzerine yapılan akademik tartışmalar sınıfları terk ederek, dünya ve ABD kamu bilincine girmiştir⁵⁰⁴.

Uluslararası ilişkileri sade bir anlatımla okuyuculara sundukları, "Uluslararası İlişkileri Anlamak" isimli kitaplarında da Chris Brown ve Kirsten Ainley'in de belirttiği üzere; 21. yüzyıla damgasını vuran 11 Eylül olayının sonuçlarını tasnif etmek kolay değildir, o kadar çok şeyi değiştirmiştir ki nereden başlanması gerektiğini saptamak bile son derece güçtür⁵⁰⁵.

11 Eylül Saldırıları sonrasında olduğu gibi bu önemli olayın öncesinde de özellikle Soğuk Savaş'ın bitiminin ardından, Amerikan hegemonyasının geleceği ile ilgili pek çok farklı yorum geliştirilmiştir. Örneğin; Francis Fukuyuma'ya göre Soğuk

⁵⁰⁴ Roberta Haar, "Explaining George W. Bush's Adoption of the Neoconservative Agenda after 9/11", *Politics & Policy*, Volume 38, No. 5, 2010, s. 970.

⁵⁰⁵ Brown-Ainley, *a.g.e.*, s. 228; Takashi Inoguchi - Paul Bacon, "Empire, Hierachy, and hegemony: American Grand Strategy and The Construction of Order In The Asia-Pacific", *International Relations of the Asia-Pacific*, Vol. 5, 2005, s. 118.

Savaş'ın ardından yaşananlar göstermişti ki, Amerikan hegemonyasının galibiyeti insanlık tarihine damgasını vuran ideolojiler savaşı artık liberalizmin ve demokrasinin (liberal demokrasinin) kesin zaferiyle sonuçlanmıştı ve tarihe burada bir nokta koymak gerekiyordu⁵⁰⁶. Fukuyama “tarihin sonu” tezi ile tarihi, bu şekilde sonlandırıyor. Fukuyama bu teziyle Amerikan hegemonyası tarihin sonu yani son hegemonyası olduğunu savunmuştur.

Öte yandan, Soğuk Savaş dönemi ardından yeni uluslararası ortamı yaorumlayarak öngörüler geliştiren Samuel Huntington, Soğuk Savaş sırasında ortaya çıkan iki kutuplu sistemin bitmediğinin altını çizerek bu defa ideolojilerin yerini medeniyetlerin alacağını ve bu medeniyetlerin sürekli çatışma halinde olacağını ileri sürmektedir. Eskiden var olan mücadelelerin bir başka biçimde yine devam etmesiyle ortaya çıkan medeniyet çatışmaları nedeniyle son hegemonun Amerika olmayacağını iddia eden Huntington'a göre, bu çatışmaların sonunda galip bir rakip ortaya çıkabilecektir⁵⁰⁷.

Soğuk Savaş sonrası artan bu tartışmaların ötesinde 11 Eylül Saladırları akabinde yeniden şekillenen Amerikan hegemonyasını 21. yüzyıl versiyonunu ortaya koyabilmek için öncelikle 21. yüzyılın uluslararası ilişkiler açısından bir değerlendirmesinin yapılması gerekmektedir. Tez çalışmasının son bölümü olan üçüncü bölümde, bu bağlamda ilk konu olarak 21. yüzyılda, uluslararası arenada yaşanan gelişmeler değerlendirilirken, öncelikle Amerikan hegemonyasının zayıflamasının nedenlerinden biri olarak gösterilen, “güç kayması” kavramı açıklanacak ve Soğuk Savaş bitimi sonrası dönemi ifade etmek için kullanılan “Yeni Dünya Düzeni” kavramı bu düzenin içinde gelişen yeni oluşumların zemini olacak bir perspektif ile izah edilecektir.

⁵⁰⁶ Francis Fukuyama, **Kör Nokta: Gelecek Senaryolarını Öngörmek**, Çev. Hasan Kaya, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 230.

⁵⁰⁷ Huntington, **Medeniyetler Çatışması**, s. 9.

3.1.1. Güç Kayması

Bugüne kadar dünya hegemonyası, gücün el değiştirmesiyle birlikte sahibini de değiştirmiş ve bu güç değişimi ya da güç kayması rastlantısal bir olay olarak gerçekleşmemiştir. Hegemonik dönüşüm mekanizmalarının olduğunu ileri süren Arrighi'ye göre de; modern dünya düzeni tesadüflere göre hareket eden bir yapı değil aksine modern dünya sisteminin kendisi birbiri ardına gelen hegemonik devletler tarafından yönetilen (ya da yönlendirilen), tekrarlanan yapılar tarafından oluşturulup geliştirilmiştir⁵⁰⁸. Nitekim bazı realistler, yeni uluslararası sistemi klasik güç dengesi sistemine benzetmektedir. Hegemonyanın temelini oluşturan güç unsurlarının el değiştirmesi ya da bambaşka bir biçimde, farklı düzeylerde ortaya çıkmasıyla uluslararası arenada güç kaymasının yaşanması da kaçınılmaz bir sonuçtur.

Dünyada ülkeler bir taraftan bölünürken, diğer taraftan giderek artan küreselleşme olgusu ise güç dengelerinin değişiminin de kaçınılmaz olmasına neden olmaktadır. Uluslararası ilişkiler alanında yaşanan her tür gelişme, çeşitli güçlerin varlığı ve bunların güç dengesi içindeki konumlarına uygun politika ve eylemleri ile yakından ilgilidir⁵⁰⁹.

Tarihsel süreç içerisinde dünya düzeninin her zaman yönlendirici bir güce ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Hegemonyanın dönüşümünün tarihsel bir bakış açısıyla analiz edildiği ilk bölümde de ifade edildiği gibi; dünya düzeni, özellikle ekonomik güç merkezleri yüzyıllar içerisinde sürekli değişiklik arz eden bir yapı sergilemektedirler.

Büyük güçlerin yükseliş veya çöküşler yaşamış olduklarını, her dönem görmek mümkündür. Yani güç dengelerinde istikrarsızlık ve çoğu kez de savaş getiren değişiklikler her zaman olmuştur. Geriye doğru, son beş yüzyıl içinde büyük güçlerin nasıl yükselip çöktüğüne bakmak ileride olacakları anlamının belki de en iyi yoludur.

⁵⁰⁸ Arrighi, **Adam Smith in Beijing: Lineages of the Twenty-First Century**, s. 211.

⁵⁰⁹ Yılmaz, "Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dengesinin Evrimi", s. 27.

Paul Kennedy'nin kitabındaki ana düşünceye göre; güçler arasındaki geçişmenin, esas olarak ekonomik ve teknolojik gelişmelerle harekete geçen bir değişme dinamiği olduğu vurgulanmıştır. Devamında bu durum toplumsal yapıları, politik sistemleri, askeri gücü ve tek tek devlet ve imparatorlukların konumunu etkilemektedir. Öte yandan global ekonomik değişikliğin hızı her zaman aynı hızda olmamıştır; bunun da sebebi teknolojik yenilik ve ekonomik büyüme hızının kişi olarak buluşu yapının ve girişimcinin durumuna olduğu kadar, iklim, hastalık, savaşlar, coğrafya, toplumsal çerçeve vb. ye bağlı olarak düzensiz olmasından ibarettir⁵¹⁰. Bu yapının gelişimini incelerken güç dengesi konusunda da pek çok farklı görüş ve yoruma rastlanmıştır.

Örneğin; liberalistlerin önde gelen ismi John Ikenberry'nin, devlet veya devletlerin çıkarlarını yansıtan bir hiyerarşik politik sistem olarak nitelendirdiği uluslararası düzen içinde büyük güçlerin yükselmeleri ve güç geçişleri⁵¹¹ için yapmış olduğu sınıflandırmayı şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Devletlerin hızlı bir şekilde ekonomik ve jeopolitik güç kazanmaları ve sonrasında mevcut uluslararası sisteme eklenebilir. (Örneğin; Japonya)
- Mevcut büyük güçler düzenine başkaldırma sergilenebilir. (Örneğin; Bismarck sonrası Almanya)
- Eski düzenin çöküşünün ardından oluşan yeni global hiyerarşik düzeni takip edebilir. (1815 yılından sonra İngiltere ve 1945 sonrasında ABD)

Ikenberry'e göre, bu süreçleri göstermeyen güç geçişimleri ise, bir değişim değil, mevcut bölgesel veya uluslararası sistemde ufak değişim veya düzeltme olarak nitelendirilmelidir⁵¹².

⁵¹⁰ Kennedy, **a.g.e**, s. 515.

⁵¹¹ G. John Ikenberry, "The Rise of China: Power, Institutions and The Western Order", Ed. Robert S.Ross and Zhu Feng, **China's Ascent: Power, Security, and The Future of International Politics**, New York: Cornell University Pres, 2008, s. 90-92.

⁵¹² **A.e.**, s. 90.

Karl Polanyi'ye ise; 19. yüzyıl uygarlığının, büyük devletler arasında uzun ve yıpratıcı bir savaş çıkmasını önleyen güç dengesi, dünya ekonomisinde örgütlenmeyi sağlayan altın standardı, piyasa ve liberal devlet gibi kurumsal temellere dayanmaktadır ve bu dönemi ihtiva eden 1815-1914 yılları arasını Polanyi, “yüz yıllık barış” dönemi olarak nitelendirmektedir⁵¹³.

Polanyi'nin de ifade ettiği gibi güç kaymasındaki ilk temel ateşleyici mekanizma, ekonomik gücü temsil etmektedir ve ekonomik açıdan diğerlerinden üstün olana doğru bir güç kayması yaşanmaktadır. 18. yüzyılda merkantilizm, 19 yüzyılda sanayi devrimi ve 20. yüzyılda teknoloji devrimlerine sahiplik yapan kuzey-batının ekonomik güce sahip olduğu düşünüldüğünde tarih boyunca güç kaymasının, doğrudan ya da dolaylı bir şekilde ekonomik güçle ilişkisi olduğu görülmektedir. Bu nedenle 21. yüzyılın temel eğiliminin ve dinamiğinin de ekonomik güç kayması olması kaçınılmaz bir gerçektir. İşte bu gerçeklik 21. yüzyıldaki güç dengesinin dengesini sarsan paradigmayı içinde barındırmaktadır.

İki yönlü olarak çalışan güç dengesi, bir taraftan tek bir devletin dünya ekonomisini sınırsız bir şekilde kontrol etmesini sağlarken diğer taraftan ise birikim üzerinde siyasi tekel dayatmasını engeller. Devletlerarası bir sistemin varlığı, uluslararası yapı içinde merkez devletlerin ya da hegemon bir gücün varlığına rağmen, sermayenin hareketliliği için siyasi bir arka plan oluşturur. Böylece güç dengesiyle merkez devletler ya da hegemon devlet tarafından yönlendirilen ve bu konumların varlığını meşrulaştıran bir yapı ortaya çıkar. Ancak 21. yüzyıla girerken dünya politikalarındaki hızlı değişimler, bugüne kadar yerleşmiş dengeleri alt üst etmiştir⁵¹⁴.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Atlantik bölgesi, siyasi açıdan kapitalist ekonomik sistemin temsilcisi olarak ABD'nin önderliğinde son ekonomik güç alanı haline gelmiş ve 20. yüzyılın ilk yarısı sonunda da en son güç kayması

⁵¹³ Polanyi, **a.g.e.**, s. 40.

⁵¹⁴ Chase-Dunn, **a.g.e.**, s. 32.

gerçekleşmiştir⁵¹⁵. Pek çok akademisyenin ortak görüşü; 21. yüzyılın ilk yarısı boyunca yeni bir ekonomik güç kaymasının daha yaşanacağı şeklindedir. Onlara göre bu güç kaymasının ilk tohumları 1970’li yılların sonunda atılmış ve güç kayması 1990’lı yılların başından itibaren başlamıştır⁵¹⁶. Bir çok politik bilimciye göre de uluslararası sistem “devlet merkezli” yapıdan “çok merkezli” yapıya dönüşmüştür.

Güç dengesi stratejisini hegemonyaya göre bir çok açıdan daha üstün gören 21. yüzyılın realist teorisyenleri, Amerikan büyük stratejisini gerçekleştirebilmek için çok kutupluluk ortamında öteki güçlerin potansiyel bir hegemonu dengeleyeceğini kabul etmesini savunmaktadır⁵¹⁷. Çünkü bu sorumluluğu onlara bırakmak Amerika’nın çıkarına olabilir. Ancak çok merkezli ya da çok kutuplu yapıya dönüşümün de bir sonucu olarak 2008 ekonomik krizine kadar da bir birikim oluşmuş ve kapitalizmin aksaklıkları diğer bir ifadeyle kapitalizmin realitesi gün yüzüne çıkmaya başlamıştır⁵¹⁸. Özellikle iktisatçılar nezdinde ideal kapitalizm umudu bir tarafa bırakılarak alternatif bir sistem arayışına girilmiştir. Bu nedenle 21. yüzyılda beklenen güç kaymasının gerçekleşmiş olduğunu söylemek de mümkündür. Nitekim “ABD’nin dünyanın düzenini sağlama misyonundan ya da dünyanın jandarması olma konumundan vazgeçmesi, güç kaymasının gerçekleştiğinin kanıtı olabilir mi?” sorusunu da gündeme getirmiştir.

Öte yandan 21. yüzyılın güç kaymasının bir başka özelliği de gücü belirleyen öğelerin; askeri ve ekonomik güçten daha soyut nitelikteki güç unsurlarına doğru kaymasıdır. Güç kayması sadece ülke bağlamında değil gücü oluşturan unsurların da farklılaşması ile olmuştur. Soğuk Savaş sırasında, Amerika’nın askeri ve ekonomik gücünün dışındaki güç unsurlarını kullanarak üstün gelmesi bunun en somut örneğidir.

⁵¹⁵ John Ravenhill, “A Three Bloc World? The New East Asian Regionalism”, **International Relations of the Asia-Pacific**, Vol. 2, 2002, s. 190.

⁵¹⁶ A.e.

⁵¹⁷ Raj M. Desai - James Raymond Vreeland, “Global Governance in a Multipolar World: The Case for Regional Monetary Funds”, **International Studies Review**, vol. 13, 2011, ss. 113.

⁵¹⁸ Ayrıntılı Bilgi İçin Bknz: Thomas Piketty, **21. Yüzyılda Kapital**, Çev. Hande Koçak, Türkiye İş Bankası Kültürel Yayınları, İstanbul, 2014.

Görüldüğü gibi genelde “güçlerin geçişi/değişimi” (power transition) olarak adlandırılan ve güç geçişi-büyük güç/güçler savaşları-ekonomik değişim arasındaki ilişkilerin gözlemlendiği⁵¹⁹ bu dönemsel sınıflandırmaların akabindeki oluşumun genel özelliği, hegemonik veya yeni bir düzen ile sonuçlanan bir güç geçişi olmuştur.

Güç hiç beklenmedik bir şekilde rahatsız edildiğinde, politik liderler ve teorisyenler onu ifade etmek için “imparatorluk” ve “hegemonya” gibi terimleri kullanarak⁵²⁰ güç dengesindeki değişimin rengini de sözcüklere dökmüş olurlar. 1991’de Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla birlikte iki kutuplu dünyadaki ideolojik ve stratejik tehditlerin ortadan kalktığı ve çok kutuplu bir yapının ortaya çıktığı iddia edilmektedir. Bu çok kutuplu dünyanın ortaya çıkışı 21. yüzyılda da küresel güç olma yolunda ilerleyen ülkelerin, dünyanın jeopolitik dengelerini değiştireceği ve bunun potansiyel etkilerinin bütün dünyayı etkileyeceği tahmin edilmektedir⁵²¹. Bu nedenle Soğuk Savaş sonrası ABD’nin, güvenlik konusu öncelikli olmakla birlikte pek çok alanda yeni önlemler ve stratejiler geliştirdiği görülmektedir. ABD’nin güç kaymasına ilişkin bu dönemden sonra geliştirdiği en önemli söylemi ise “Yeni Dünya Düzeni” kavramı olmuştur.

3.1.2. Yeni Dünya Düzeni

Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte Sovyetler Birliği’nin dağılması ve sosyalizmin çökmesinin ardından yaşananlar, başta uluslararası ilişkiler olmak üzere birçok disiplinde derin etkiler yaratmıştır. Uluslararası ilişkilerin temelini değiştiren bu yeni sürecin temel dinamikleri ve işleyişi hakkında pek çok görüş ortaya çıkmış ve bu görüşlerin sahipleri genel olarak doksanlı yılların başlarında uluslararası ilişkilerin, sistemik görünümüne odaklanmıştır⁵²². Uluslararası ilişkiler literatüründe bu yeni

⁵¹⁹ McCarthy, **a.g.e.**, s. 18.

⁵²⁰ Joseph S. Nye, **Power in the Global Information Age: From Realism to Globalization**, Routledge, New York, 2005, s. 59.

⁵²¹ Yılmaz, “Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dengesinin Evrimi”, s. 46.

⁵²² Joseph S. Nye, “What New World Order?”, **Foreign Affairs**, (Çevrimiçi) <http://www.foreignaffairs.com/articles/47760/joseph-s-nye-jr/what-new-world-order>, 18 Ağustos 2013.

durumu ifade etmek için “Yeni Dünya Düzeni” (YDD) kavramı kullanılmaktadır. Burada cevap aranan temel sorunsal, içinde 20. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan ve 21. yüzyılın dünya düzeninin eksenini çizen bir ifade olarak; Yeni Dünya Düzeni’nde Amerikan hegemonyasının konumu ve geleceğine ilişkin yapılacak öngöründe Yeni Dünya Düzeni söyleminin de dikkate alınmasında fayda vardır. Yeni Dünya Düzeni, 21. yüzyılda Amerikan hegemonyasının devamlılığı için bir avantaj mı, yoksa diğer hegemon güçlerden farklı bir yere sahip olan ABD’nin hegemonyasının sona ermesine zemin hazırlayan bir yapıdır? Bu soruya cevap aranırken literatür taraması esnasında Yeni Dünya Düzeni kavramı ile ilgili pek çok tanım ile karşılaşmıştır. Elde edilen sonuç aşağıdaki ifade edilen yorumla birebir aynıdır. Buna göre “Yeni Dünya Düzeni”;

“Soğuk Savaş’ın bitişinin neo-liberalizm ve Amerikan gücü/hegemonyası açısından sonuçları, birçok yazarın belirttiği gibi, karmaşık ve hatta paradoksaldır”⁵²³.

1991 yılında Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla sonuçlanan Soğuk Savaş’ın bitiminin ardından ABD için yeni bir sınav olarak gündeme gelen Körfez Savaşı’na girilmesine karar verildiğinde, dönemin ABD başkanı George Bush’un, ilk kez Körfez Savaşı’nın gerekçelerini ifade ederken kullandığı⁵²⁴ “Yeni Dünya Düzeni” terimi uluslararası ilişkiler çerçevesinde değerlendirilirken pek çok farklı bakış açısı da ortaya çıkmıştır. Kimi akademisyenlere göre; dünya yeni bir düzen içinde değilken bazı akademisyenler bu kavram çerçevesinde derinlemesine analizler ortaya koymuştur. O dönemdeki yönetim tarafından açıkça kabullenilmese de ABD’nin yeni dönemdeki asıl stratejisini belirleyen ölçüde Pentagon’un hazırladığı ve 1992’de basına sızan Savunma Planı Rehberi olmuştur⁵²⁵. Bu rehberde yer alan planlar nedeniyle Yeni Dünya Düzeni, bir yandan ABD tarafından yaratılmakta olsa da Yeni Dünya Düzeni’nin ABD gücüne yanıt olarak ortaya çıktığı iddia edilmektedir⁵²⁶.

⁵²³ Aktaran: Kurtbağ, **Amerikan Yeni Sağı ve Dış Politikası**, s. 166.

⁵²⁴ Thomas J. Volgy, Keith A. Grant, Elizabeth Fausett, and Stuart Rodgers, “Mapping the Architecture of the New World Order: Continuity and Change in the Constellation of Post-Cold War Formal Intergovernmental Organizations”, **Mapping The New World Order**, Ed. Thomas J. Volgy vd., Wiley-Blackwell, Oxford, 2009, s. 31.

⁵²⁵ Kurtbağ, **Amerikan Yeni Sağı ve Dış Politikası**, s. 167.

⁵²⁶ Brown-Ainley, **a.g.e.**, s. 220.

Diğer yandan “Yeni Dünya Düzeni” söyleminin ilk defa telaffuz edilmesi, esasında Soğuk Savaş’ın hemen ardından gerçekleşmemiştir. Birinci Dünya Savaşı’nın seyrini değiştiren ABD’nin o dönemdeki Başkan’ı Wilson Woodrow’un yaptığı konuşmada dile getirilen Yeni Dünya Düzeni kavramı, daha sonra da İkinci Dünya Savaşı sırasında Birleşmiş Milletler’in kuruluşuna öncülük eden Franklin D. Roosevelt de, ifadelerine bakılacak olursa yeni bir dünya düzeni tasarlamıştı⁵²⁷. Bush yönetiminin 20. yüzyılın sonuna doğru Yeni Dünya Düzeni söylemini tekrarlayarak, ABD’nin Soğuk Savaş sonrası dönemde izleyeceği dış politikanın çerçevesini çizdiği⁵²⁸ görülmektedir. Buna göre ABD, hegemonik yapısının temelini oluşturduğu her büyük savaş (Birinci-İkinci Dünya Savaşları ile Soğuk Savaş) sonrası Yeni Dünya Düzeni söylemini gündeme getirmiştir.

ABD, 20. yüzyılın kimi dönemlerinde tarihte egemen olmuş diğer devletlerden daha idealist biçimde motive olmuşsa da, daha önceki diğer büyük güçler gibi her şeyden önce kendi gelişimi için yararlanabileceği bir dünya inşa etmeye çalışmış ve küresel hegemonik konumu sayesinde geçmiş yıllarda “Yeni Dünya Düzeni” diye adlandırılan bu olguyu şekillendirmesi mümkün olabilmiştir⁵²⁹.

Literatür taraması esnasında karşılaşılan bir diğer sonuç olarak; Yeni Dünya Düzeni hakkındaki tartışmalar, kabaca iyimser ve kötümser bakış açısı temelinde sınıflandırılmaktadır. Birbirinden farklı pek çok kavramsallaştırma olduğundan; Yeni Dünya Düzeni’ni Bush’un ifadelerini de kullanarak, kısaca şu şekilde tanımlamak mümkündür:

⁵²⁷ Eric A. Miller-Steve A. Yetiv, “The New World Order in Theory and Practice: The Bush Administrations Worldview in Transition”, **Presidential Quarterly** 31, No: 1, March 2001, s. 56-57.

⁵²⁸ Nye, “What New World Order?”, **a.e.**

⁵²⁹ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 133.

“Silahların dehşetinden ve savaşlardan uzak, işbirliğine, karşılıklı mübadeleye ve eşitliğe dayanan; asıl temeli demokrasi ve insan haklarının emniyeti ve kirlilikten, salgın hastalıklardan ve insanlığın bugünü ve geleceğini tehdit eden her şeyden korunmak olan bir düzen.”⁵³⁰

Yeni Dünya Düzeni hakkındaki teorik çalışmalar I. Körfez Savaşı ardından hız kazanmıştır. Realist yaklaşımın, güvenliğe yaptığı vurgu aynı zamanda ekonomik altyapıyla da birleştirdiğinden uluslararası ilişkilerde güvenlik boyutuna aşırı vurgu yapan realist perspektif, Soğuk Savaş döneminde uluslararası ilişkiler disiplininde de yaygın olarak kullanılmıştır. Ancak, Realist yaklaşıma yakın teorisyenlerin 1990’lardan sonra, uluslararası güvenliği ekonomik boyutlarıyla birlikte ele almaya başladığı görülür⁵³¹. Diğer yandan, özellikle 1991 yılı sonrasında, uluslararası siyaset literatüründeki hakim anlayışa eleştirel açıdan bakan yaklaşımlarda da bir canlanma görülmüştür. Bu türden yaklaşımlar daha önce de söz konusu olmuşsa da, 1991 sonrasında gerçekçiliğin prestij kaybına uğradığı inancı bu yaklaşımları daha da güçlendirmiştir⁵³².

Uluslararası siyaseti ancak uluslararası ilişkiler olarak ele almanın mümkün olabileceğini savunan yaklaşımların çoğunun temelinde, uluslararası ilişkilerin de sadece devletlerarası bir süreçten ibaret olmayıp, ülkelerin iç yapılarındaki iktidar ve sivil toplum ilişkilerini kapsadığı varsayımı gündeme gelmiştir. Çünkü ABD’nin o zamana kadar yaptığı operasyonlarından farklı olarak bu defa Birleşmiş Milletler (BM) aracılığıyla yaptığı bu müdahale, uluslararası hukuk ve ahlak kuralları üzerine kurulu bir dünya düzeninin meydana geldiği yönünde bir izlenim oluşturmuştur. Günümüz uluslararası siyaset literatüründeki hakim anlayışa karşı eleştirel bir nitelik taşıyan, uluslararası sorunlara sosyolojik yaklaşım ya da uluslararası ilişkiler sosyolojisi, dünyanın, ulusal kültür kadar homojen olmasa da bir küresel kültüre sahip olduğu varsayımından hareket etmektedir⁵³³.

⁵³⁰ Aktaran: Sönmezoğlu, **Değişen Dünya ve Türkiye**, s. 5.

⁵³¹ James, **a.g.e.**, s. 529.

⁵³² Yalvaç, “Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar”, s. 171.

⁵³³ **A.e.**, s. 22.

Uluslararası ilişkiler disiplini teorileri etrafında bir yandan bu kuramsal altyapısı oluşurken diğer yandan da Yeni Dünya Düzeni'nin işleyişinin nasıl gerçekleştiğini görmek mümkündür. ABD, kurduğu ya da kurmaya çalıştığı Yeni Dünya Düzeni'nde de, hegemonik yapısını içeren unsurlara rastlanır. ABD hegemonyasının temelinde olduğu gibi Yeni Dünya Düzeni'nin de temelinde askeri, ekonomik, siyasi, yumuşak güç unsurları bulunmaktadır ve kurgulanan yeni düzenin işleyişi de bu sistemik içerisinde gelişim göstermektedir.

Yeni Dünya Düzeni'nin ilk defa ortaya atıldığı dönem olarak 90'lı yıllarda, uluslararası ilişkiler literatüründe güç unsurları bazında sürekli karşılaştırmaya tabi tutulan ülkelerin güç unsurlarının 1992 yılındaki durumu ve dünya sıralamasındaki yeri aşağıdaki Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16: 1992 İtibariyle Büyük Güçlerin Güç Kaynakları ve Dünya Sıralamasındaki Yeri

		ABD	RUSYA	JAPONYA	ALMANYA	AB	ÇİN
TEMEL GÖSTERGELER	Yüzölçümü (bin km²)	9.372	17.075	378	357	2.253	9.597
	Dünya Sıralaması	4	1	60	61	13	3
	Nüfus (Milyon)	249	147	123	78	327	1.139
	Dünya Sıralaması	4	7	8	12		1
ASKERİ GÜÇ	Askeri Harcamalar (milyar \$)	304.000	311.000	28.410	33.600	149.985	22.330
	Dünya Sıralaması	2	1	6	5		7
	Personel Sayısı	2.241	3.700	247	503	2.702	3.903
	Dünya Sıralaması	3	2	27	14		1
EKONOMİK GÜÇ	GSMH (milyar \$)	5.446	1.446	3.141	1.486	5.089	416
	Dünya Sıralaması	1	3	2	4		10
	Kişi Başı GSMH (milyar \$)	21.700	4.003	25.430	19.530	14.243	370
	Dünya Sıralaması	9	45	5	13		123
	Yıllık Üretim (Milyar \$)	1.495	485	1.156	495		201
	Dünya Sıralaması	1	4	2	3		8
	Toplam İhracat (Milyar \$)	393	109	280	397	1.125	61
	Dünya Toplamının Dünya Sıralaması	1	10	3	2		19

Kaynak: Charles W. Kegley, “The United States: Recluse, Leader, or Balancer?”, Der. Charles W. Kegley, Gregory Raymond, **A Multi Polar Peace? – Great Power Politics in the Twenty – First Century**, St. Martin’s Pres, New York, 1994, s. 176-177.

Dünyanın en büyük yüz ölçümüne sahip ülkesi olan Rusya, 1992 yılında askeri harcama bakımından da birinci sırada yer alırken; Çin, nüfusunun yüksek olmasının da getirdiği bir avantaj olarak en çok askeri personeli olan ülke konumundadır. Ekonomik gücün göstergesi olarak dikkate alınabilecek olan GSMH büyüklüğü sıralamasında ise birinci sırada yer alan ABD'yi; Japonya, Rusya ve Almanya takip ederken, nüfusu yüksek olmasına rağmen Çin, GSMH büyüklüğü açısından yapılan ülke sıralamasında 1992 yılında, onuncu sırada yer almaktadır.

Yeni Dünya Düzeni'nin ortaya atıldığı yıllarda hegemonik güç göstergelerinden askeri güç açısından bir değerlendirme yapıldığında; ABD kendisine bu yeni düzenin koruyucusu ve düzenleyicisi olarak konumlandığı görülmektedir. ABD'nin, küresel polis veya küresel jandarma rolünü üstlenmesi, salt ABD çıkarlarının ötesinde öteki uluslar için, yani dünya barışı için de önemli ve gerekli olmuştur. Saldırmanı caydırmada, cezalandırmada ve imha etmede sorumluluğun büyük kısmı ABD'ye düşmekteydi ve bu, lider bir ülke için kaçınılmaz bir yük olmuştur⁵³⁴. Dolayısıyla, Yeni Dünya Düzeni'nde saldırganlık artık Sovyetler Birliği kaynaklı olarak değil, nereden gelirse gelsin karşı konulması gereken bir eylem olarak öngörülmüştür.

Ekonomik ve siyasi açıdan bakıldığında ise Soğuk Savaş'ın sis perdesiyle kamuoyundan gizlenmiş olsa da siyasi ve ekonomik gücün küresel dağılımında da temel bir değişim yaşanmıştır. Nitekim Yeni Dünya Düzeni, gücünü; “siyasetten” değil, küresel “ekonomik mekanizmadan” alan bir kavramdır⁵³⁵.

Küresel ekonominin yükselişi ve ticari kurumsallaşmalardaki isteklilik, radikal Yeni Dünya Düzeni'nin temeli olarak yorumlanabilir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD hegemonyasının dayandığı ekonomik temel, ABD'nin diğer emperyalist ülkelerle kıyaslanmayacak çapta bir sermaye ihracını uzun süre sürdürebilmiş

⁵³⁴ Randall L. Schweller- Xiaoyu Pu, “After Unipolarity: China's Visions of International Order in an Era of U.S. Decline”, **International Security**, Vol. 36, No. 1, (Summer 2011), s. 65.

⁵³⁵ Mehmet Altan, “Yeni Dünya Düzeni”, (Çevrimiçi)

<http://www.mehmetaltan.com/index.asp?sayfa=akademik-yazilar&icerik=1180>, 10 Mayıs 2013.

olmasından kaynaklanırken, Soğuk Savaş dönemi boyunca ABD'nin endüstriyel yapısını, Japonya ve Batı Almanya'yla rekabet edebilecek ölçüde yenileyememiş olması⁵³⁶ ABD için gerek ulusal, gerek uluslararası hareket alanını genişletecek yeni bir olguya ihtiyaç duymasına yol açmıştır.

Yeni Dünya Düzeni'nin bir söylem olarak inşası sırasında bölgesel ekonomik birleşme hareketlerinde artış gözlenmektedir. AB bünyesindeki ekonomik bütünleşmeye paralel olarak, Kuzey Amerika'da NAFTA "The North American Free Trade Agreement" (Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması), Asya-Pasifik bölgesinde APEC (Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği) örgütleri kurulmuştur⁵³⁷.

Öte yandan Yeni Dünya Düzeni bağlamında küreselleşme, uluslararası sistem içerisinde ulus devletler yeni mücadelelerle karşı karşıya kalmasına neden olsa da devlet kavramı yeni küresel aktörler tarafından bir kenara itilmemiş aksine devletler yeni ortamlara uyum sağlamak suretiyle güç ve otoritelerini dönüştürebilmişlerdir. Waltz, bu gelişime dayanarak yeni sistemde devletin rolünü azaltmak bir yana küreselleşme denilen bu olgu sayesinde Yeni Dünya Düzeni'nin kurallarının ABD'nin fikirleri doğrultusunda oluştuğunu ve buradan dünyanın geri kalan kısmına yayılabildiği için devletin rolünün tam aksine arttırdığını öne sürmüştür⁵³⁸.

Hegemonik güç unsurları açısından, Yeni Dünya Düzeni'nin en temel özelliklerinden biri de elbette yumuşak gücün aldığı yeni boyutu olmuştur. Nitekim Nye tarafından yumuşak güce yapılan vurgu da bu yıllarda gerçekleşmiştir. Soğuk Savaş Dönemi boyunca Amerika'nın bu kulvarda büyük başarı kazanmış olduğu "yumuşak gücün", 1990'lı yılların sonuna doğru, zayıfladığı inkar edilemez bir biçimde ortaya çıkarken, kaynak savaşlarının da yaygınlaşmasına paralel olarak, ABD savunma çevreleri dikkatlerini⁵³⁹ rakip bir hegemonyacı gücün saldırısını püskürtecek çapta bir ordu sahibi olmak ve yerel istikrarsızlıkları bastırıp büyümelerini

⁵³⁶ Lacher - Germann, **a.g.e.**, s. 121.

⁵³⁷ Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, s. 105-108.

⁵³⁸ Kenneth Waltz, "Globalization and American Power", **National Interest**, No: 59, 1994, s. 55.

⁵³⁹ Ergin Yıldızoğlu, **Hegemonyadan İmparatorluğa**, Everest Yayınları, İstanbul, 2003, s. xxi.

engellerek yerel güçlere insiyatif vermeyecek bir polis işlevini sürdürebilecek kapasiteye sahip olmak üzerinde yoğunlaştırmaya başlamışlardır⁵⁴⁰.

Tablo 17: 2000 Yılı İtibariyle Büyük Güçlerin Güç Kaynakları

	ABD	JAPONYA	ALMANYA	FRANSA	BRİTANYA	RUSYA	ÇİN	HİNDİSTAN	
TEMEL GÖSTERGELER	Yüzölçümü (bin km ²)	9.372	378	357	547	245	17.075	9.597	3.288
	Nüfus (Milyon)	276	127	83	59	60	146	1.242	1.014
	Okur Yazarlık	97	99	99	99	99	98	81,5	52
ASKERİ GÜÇ	Askeri Harcamalar (milyar \$)	288,8	41,1	24,7	29,5	34,6	31,0	12,6	10,7
	Nükleer Başlıklar	12.070	-	-	450	192	22.500	>40	85-90
	Personel Sayısı	1.371.500	236.800	332.800	317.300	212.400	1.004.100	2.480.800	1.173.000
EKONOMİK GÜÇ	GSMH (milyar \$)	9.255	2.950	1.864	1.373	1.290	620	4.800	1.805
	Kişi Başı GSMH	33.900	23.400	22.700	23.300	21.800	4.200	3.800	1.800
	Yıllık Üretim (Milyar \$)	1.344	1.117	556	290	214	NA	309	63

Kaynak: Joseph S. Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Çev. Gürol Koca, Literatür Yayınları, İstanbul, 2003, s. 47.

Soğuk Savaşın sona ermesinden yaklaşık 10 yıl sonra seçilmiş ülkeler bazında temel göstergelerinin ve ekonomik-askeri güç bakımından durumuna bakıldığında ise özellikle Rusya'nın askeri harcamalarının yüzde yüzün üzerinde azalmış olması dikkat çekicidir. Ayrıca benzer şekilde tüm ülkelerin askeri harcamalarında büyük bir azalma olduğu görülmektedir. Çin'in 1992'deki verilere göre 416 milyar \$ olan GSMH'si 2000 yılında ise 4.800 milyar \$'a yükselmiş ve ABD'den sonra en yüksek GSMH rakamına ulaşmıştır. Ekonomik güç unsurunun el değiştirdiğini, 90'lı yıllara ait

⁵⁴⁰ Demirtepe - Özertem, *a.g.e.*, s. 97.

durumla bu tablo karşılaştırıldığında net bir şekilde görebiliyoruz. Bu durum, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından geçen zamanda tüm ülkelerin bir değişime uğradığının ve dünyanın yeni bir düzen içerisinde değiştiğinin en somut örneğidir.

Buraya kadar olan konunun, özüne bakıldığında Yeni Dünya Düzeni kavramı bir bakıma Amerikan hegemonyasının zayıflamasının önüne geçmek amacıyla hizmet etmek için ortaya atılmıştır. 21. yüzyılın en önemli lokomotif teknolojik gelişme ile daha da hız kazanan küreselleşme başta olmak üzere ulus ötesi yeni yapılanmalarının ayrı başlıklar halinde incelenmesi gerekliliği doğmuştur. Literatür taraması esnasında karşılaşılan kavramlar bir sınıflandırmaya tabi tutularak bu bölümde, Yeni Dünya Düzeni çerçevesinde bir analiz yapılmıştır. Böylece günümüz dünya düzeninin temel yapı taşları ortaya konmaya çalışılacaktır.

Özellikle 2008 ekonomik krizinin ardından Amerikan hegemonyasının zayıfladığı hatta son bulmak üzere olduğu konusunda pek çok akademisyenin görüşü bulunmaktadır. Tarihsel bakış açısı ile bu sorgulamayı yapan akademisyenler daha önceki hegemonik güçlerin başına gelen sonucun ABD'nin de başına geleceğini ve Amerikan hegemonyasının son bulmasının yakın bir zamanda gerçekleşeceğini öngörmektedir. Bu öngörü etrafında birleşenlerin bir yandan da hegemonyanın yeni varisini belirlemeye çalıştıkları görülmektedir.

Kimilerine göre Amerikan hegemonyası sona erdiğinde Çin⁵⁴¹, Rusya, Hindistan gibi bir ulus devletin yerini alabileceği gibi, BRIC(S)⁵⁴², AB, G-8 ya da G-20 gibi devletlerin bir araya geldiği devletler üstü bir yapılanma ya da ulus ötesi şirketler ya da diğer adıyla Çok Uluslu Şirketleri (ÇUŞ)⁵⁴³'in yeni hegemonyalar⁵⁴⁴ olabilir şekilde yorumlara rastlanmıştır.

⁵⁴¹ Xuetong Yan vd., "Thinking of China's Grand Strategy: Chinese Perspectives", **International Relations of the Asia-Pacific**, Vol. 13, 2013, s. 161.

⁵⁴² Chung-In Moon - Sang-Young Rhyu, "Rethinking Alliance and The Economy: American Hegemony, Path Dependence, and the South Korean Political Economy", **International Relations of the Asia-Pacific**, Vol. 10, 2010, s. 458.

⁵⁴³ Çok Uluslu Şirketler konusunda yapılmış pek çok çalışmada bu tür şirketler için Çok Uluslu Şirketler ifadesinin kullanıldığı görülmüştür. Kimi zaman de Ulus Üstü Şirketler ifadesine de rastlansa da, ulus ötesi bir yapılanmayı anımsattığından tezimiz boyunca "Ulus Ötesi Şirketler" ifadesini kullanılacaktır.

⁵⁴⁴ James Petras, **Küreselleşme ve Direniş**, Çev. Ali Ekber, Mephisto Kitabevi, İstanbul, 2005, s. 34.

İlerleyen bölümlerde Amerikan hegemonyasının güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tehditlerinin irdeleneceği SWOT analizine geçmeden önce Amerikan hegemonyasının sona ermesi durumunda ortaya çıkabilecek hegemonik güçlerin ön incelenmesi bu bölümde gerçekleştirilecektir. Daha önce yapılmış diğer çalışmalardan farklı olarak, Yeni Dünya Düzeni çerçevesinde güç kaymasının da etkisi ile Amerikan hegemonyasına rakip olarak görülen ülkelerin ya da yeni oluşumların tek tek analizi yerine gruplar şeklinde bir sınıflandırma yaparak incelenecektir.

3.1.2.1. Yeni Dünya Düzeni Çerçevesinde: Küreselleşme

Komünizmin yıkılışının bir simgesi olarak Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, küreselleşmenin ve serbest piyasa ekonomisinin sarmal etkisi, tüm dünyayı sarmış ve 21. yüzyılın dünya düzeni de bu etkiyle şekillenmiştir. Yeni Dünya Düzeni'nin sunduğu barış ortamı savunma harcamalarını asgariye indirerek, uluslararası barış “kontrol altında tutmak” ve “caydırıcılık” gibi saldırgan olmayan, daha az maliyetli yumuşak güç yöntemleri ile korunmanın yanı sıra yeni hegemonyanın ekonomik modeli olan “serbest piyasa ekonomisi” kendi siyasal düzenlemelerini de beraberinde getirmiştir⁵⁴⁵.

Soğuk Savaş'ın ardından Neo-Liberal teori çerçevesinde yeniden şekillenen ekonomik ve uluslararası ilişkilerin bir yansıması olarak üretimin ve tüketim alışkanlıklarının değişmesi, küresel iktisadi gücün entegrasyonunu sağlamıştır. Böylece tarihsel bloğun doğası değişmiş, metropolit ülke ve yandaşlarının çıkarını korumayı esas alan ulus ötesi tarihsel güç blokları ortaya çıkmıştır⁵⁴⁶.

Küresel elitlerin birleşimiyle küresel iktidar yoğunlaşması Batı'dan uzaklaşmış ve bu iktidar dünyanın her yerine yayılan bir değişim göstermiştir⁵⁴⁷. Bu nedenle küreselleşme süreci, sadece gelişmişlerle azgelişmişler arasında değil, sanayileşmiş

⁵⁴⁵ Piketty, **a.g.e.**, s. 405.

⁵⁴⁶ Gill, **Power and Resistance in The New World**, s. 32.

⁵⁴⁷ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 33.

lkeler arasında da bir dengesizlik yaratmaktadır. Bu denge büyük ölçüde Amerika lehine olduğundan, bazı yazarlar küreselleşme sürecini dünyanın “Amerikanlaşması” şeklinde de yorumlamaktadırlar⁵⁴⁸. Keza birinci bölümde de bahsi geçtiği gibi hegemonya kavramı ile küreselleşme kavramının birbir yerine sık sık kullanıldığı da görülmektedir.

21. yüzyıl dünya düzeninin merkezinde, “devlet” olma anlayışında yaşanacak değişimler bulunmaktadır. Küresel varlıkların korunması ve iyi niyetle yönetilmesi, küresel ekonominin uzun vadeli büyümesi ve temel jeopolitik istikrarın devamlılığı için şarttır. Ancak Brzezinski’ye göre bütün bu gelişmeler; yavaş yavaş devletlerin içinde merkez yer tutan askeri bürokrasinin önemini azaltarak, piyasa ekonomisi kendi kendini düzenleyeceği için devletin ekonomideki rolü asgariye inecektir. Brzezinski’nin bu öngörüsünün devamında, yapıcı ve etkili ABD liderliğinin potansiyel yokluğu küresel varlıkların zorunlu ortaklığını çok ciddi biçimde zayıflatacaėı⁵⁴⁹ şeklinde bir tahmin bulunmaktadır.

Ayrıca yeni hegemonyanın önerdiği toplumsal model içinde anılan “orta sınıfin” var olması ve mümkünse genişlemesi üzerine kurulu olduğundan, “demokrasi” yaygınlaştırılacak ve böylece devlete hakim (bürokrasi gibi) odakların gücü erozyona uğramış, küresel bir etkileşim içine girmişlerdir. Çünkü küreselleşmenin de etkisiyle teknolojik gelişme, sosyal medyanın kitlesel hareketlenmeyi tetiklemesi gibi gelişmelerin bir sonucu olarak ülkeler birbirleriyle etkileşim halindedirler⁵⁵⁰. Bu etkinin yanı sıra küreselleşmenin iş hayatına doğrudan veya dolaylı birçok etkisi bulunmaktadır.

Sermaye ve teknolojinin bol olduğu Batı ekonomileri küreselleşme sayesinde daha da zenginleşmiştir. Modern küreselleşmenin teknoloji ve politik liberalizasyondan oluşan iki motoru bulunmaktadır. Teknolojik yenilik, fiziksel

⁵⁴⁸ Bernar Gerbier, “Kapitalizmin Bugünkü Aşaması Olarak Geo-Ekonomik Emperyalizm”, **Küreselleşme mi? Emperyalizm mi?**, (der. F. Başkaya), topya Yayınları, Ankara, 1999, s. 107.

⁵⁴⁹ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Gc Buhranı**, s. 144.

⁵⁵⁰ Piketty, **a.g.e.**, s. 30.

mesafeyi daraltarak ticari işlem maliyetini azaltmış; bilişim teknolojileri devrimi daha da geniş bir alanda etkileşime olanak sağlamış ve özellikle internet ve cep telefonlarının bir arada kullanımı, bu maliyetleri tamamen ortadan kaldırmıştır. Gelişmiş bilişim teknolojileri, yeni küresel imalat tedarik zincirini, büyük ölçüde dış ticarete konu olan hizmetler sektörünü yaratmıştır⁵⁵¹.

Doğal kaynakları bol olan Latin Amerika, Afrika ve Orta Asya, Çin önderliğinde emtia piyasalarında çok iyi bir konuma gelmiştir⁵⁵². Küreselleşme sayesinde böylece emeğin bol olduğu Asya ülkelerinin trendi de yükselmiş⁵⁵³, bu yükseliş hem Çin'in kısmen de Hindistan'ın açılımı ve küresel entegrasyonu ile daha da güçlenmiştir. Çin, Batıdaki nihai piyasalarla bağlantılı Güneydoğu Asya imalat tedarik zincirinin önemli halkası olmuştur⁵⁵⁴.

Gelişmiş ülkelerdeki sermaye sahipleri iç ekonomisindeki pahalı emek yerine, üretim faktörleri açısından sadece emeği bol miktarda bulunan ve gelişmemiş ülke seviyesinde bulunan yeni ülkelere doğru yatırımlarını yönlendirmesiyle birçok gelişmekte olan ülkenin fert başına düşen milli gelirleri arttıkça dünya ticaret hacimleri de büyümektedir. Örneğin; Hindistan, Çin, Endonezya, Singapur, Brezilya ve Güney Afrika ekonomik gelişmelerine paralel olarak ticaret hacimlerini geliştirerek küresel piyasalarda yerlerini almaya başlamışlardır. 1991 yılında Amerika'daki şirketlerin uluslararası ticaretteki şahıs rakamları 1,2 trilyon dolar iken, bugün 8,1 trilyon dolara çıkmış bulunmaktadır⁵⁵⁵.

2002 yılından itibaren yaklaşık beş yıllık dönemde ekonomik büyüme, uluslararası ticaret ve yabancı sermaye yatırımları her zamankinden daha büyük boyutlara ulaşmış, özellikle finansal küreselleşme daha da artmıştır. Bütçe açıkları ve cari açıklar, enerji savaşları, kuralsızlaşmış uluslararası hukuksal düzen gibi pek çok

⁵⁵¹ Sally Razeen, "The Crisis and The Global Economy: A Shifting World Order?", ecipe Occasional Paper, No.3/2011, (Çevrimiçi) http://www.ecipe.org/media/publication_pdfs/the-crisis-and-the-global-economy-a-shifting-world-order.pdf, 15 Temmuz 2014.

⁵⁵² OFII, (Çevrimiçi) http://www.ofii.org/sites/default/files/FDIUS_3_19_14.pdf, 22 Temmuz 2014.

⁵⁵³ Yaqing, **a.e.**

⁵⁵⁴ Schweller – Pu, **a.g.e.**, s. 44.

⁵⁵⁵ OFII, (Çevrimiçi) http://www.ofii.org/sites/default/files/FDIUS_3_19_14.pdf, 22 Temmuz 2014.

adaletsiz uygulamanın yanı sıra küreselleşme dengesizlikleri de beraberinde getirmiştir. Gelir dağılımındaki eşitsizlik sonucunda gelir sınıfları içinde ya da farklı nitelik düzeyleri arasında dağılımı sorunları ve orta sınıfın zayıflamasına yol açmıştır⁵⁵⁶. Ancak bunun nedeni uluslararası ekonominin bir sonucu olarak daha hızlı ya da yavaş büyüyen ekonomiler değil, güçsüz yapısalıkları nedeniyle dezavantajlı duruma düşen ülkelerin istisnai koşullarıdır⁵⁵⁷.

Bu küresel dengesizliklerin (ülkeler arasındaki nüfus - paylaşılan ekonomik değerler - uluslararası politik etkinlik, giderek artan eşitsizlik ve özellikle finansal piyasaların kendi kendini düzeltme yetisinin olmaması ve söz konusu piyasaların iyi çalışmasının otomatiğe bağlanamaması⁵⁵⁸) sonucunda bir ülkede meydana gelen ekonomik krizler küresel boyutta tüm dünyayı olumsuz bir biçimde etkilemektedir. Bu durumun en somut örneği ise özellikle 2008 yılında başlayan ekonomik krizde halen yaşanmaktadır.

Finansal küreselleşmenin de etkisi ile daha da derinleşen ve yayılan 2008 ekonomik krizi sonucunda; gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ikisinde de trend, devlet müdahalesi veya devlet kapitalizmi olarak değişmiştir⁵⁵⁹. Yani Amerika'nın küresel, serbest ekonomik yapısındaki işleyişte aksaklıklar yaşanmış ve güç kaymasının en belirgin nedeni olmuştur. Güç kayması ile ortaya çıkan yeni oluşumlar küreselleşme ile daha da güçlenerek 21. yüzyılın dünya düzeninde söz sahibi olarak incelenmesi gereken bir başka husustur.

3.1.2.2. Yeni Uluslararası Organizasyonlar ve Yeni Misyonları

ABD hegemonyasının tarihteki diğer hegemon güçlerden en önemli ayırt edici özelliği, örgütsel kurumsallaşmayı çok iyi yönetebilmesinden gelmektedir. 20.

⁵⁵⁶Alison Adcock Kaufman, "The "Century of Humiliation," Then and Now: Chinese Perceptions of the International Order", *Pacific Focus*, Vol. XXV, No. 1, April 2010, 10.

⁵⁵⁷ Piketty, *a.g.e.*, s. 129.

⁵⁵⁸ Joseph E. Stiglitz, *Küreselleşme: Büyük Hayal Kırıklığı*, Çev.: Arzu Taşçıoğlu, Deniz Vural, Plan B Yayınları, İstanbul, 2002, s.185

⁵⁵⁹ Piketty, *a.g.e.*, s. 316-317.

yüzyılın ortalarında kurumsal temelleri atılan, Bretton Woods sisteminin işleyişi kimilerine göre çoktan çökmüştür ancak yine de ABD merkezli bir uluslararası para sistemi kalmış, hatta bu nedenle aslında uluslararası para sisteminin çökmediği, temelindeki güç odakları aynı kaldığı için sadece işleyiş kurallarının değiştiği söylenebilir⁵⁶⁰. O zamana kadar ki hiç bir süper gücün oluşturmayı başaramadığı uluslararası işbirliği ortamının yakalandığı Bretton Woods örgütleri zamanla amaçlarından uzaklaşmış ve başka boyutlara bürünmüş olsa da günümüzde yeni işbirliği ortamları da ortaya çıktığını görmek mümkündür.

İlk bakışta döviz kurunda istikrarın ve konvertibilitenin sağlanması amacıyla oluşturulmuş olsalar da IMF, Dünya Bankası ve GATT, içeride refahın artırılması ve uluslararası düzlemde liberalleşmenin sağlanması yaklaşık otuz yıl sürmüş ve ülke ekonomilerinin büyümesine-kalkınmasına olanak sağlamıştır⁵⁶¹. Ayrıca devletler küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan karşılıklı bağımlılık ve kıyasıya rekabet kavramlarıyla tanışmak zorunda kalmışlardır.

Bir yanda hem ekonomik hem de politik bölgesel ittifaklar NAFTA, APEC ve AB-Transatlantik ittifakında da son derece güçlü bir konumdayken⁵⁶² bir yanda da uluslararası savunma ve barış işbirliğinin organizasyonlardan BM ve NATO ile uluslararası ekonomik yapının üç ayağını oluşturan uluslararası ekonomik kurumlar olan IMF, Dünya Bankası ve GATT kuruluş amaçları birbirlerini tamamlayan bir şekilde dizayn edilmişlerdir⁵⁶³. Bretton Woods kurumlarının birbirini tamamlayan bu amaçlarının yanında örgütsel yapıları da benzerdir.

Örneğin; IMF'in ve Dünya Bankası'nın üyeleri hemen hemen aynıdır⁵⁶⁴ ve her ikisinin de merkezi Washington'dadır. Ancak zamanla misyonları, hatta isimleri bile

⁵⁶⁰ Harvey, **Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri**, s. 146-170.

⁵⁶¹ Chimni, **a.g.e.**, s. 4-5.

⁵⁶² Charles W. Freeman, "Restoring America", **Vital Speeches of the Day**, Vol. 73, Iss. 5, New York, 2007, s. 91-92.

⁵⁶³ Isaak, **a.g.e.**, s. 41.

⁵⁶⁴ Genel Kurul (Board of Governors- Güvernörler Kurulu olarak da anılır), İcra Direktörleri Kurulu (Executive Board-Yönetim Kurulu olarak da anılır) ve Başkan (Managing Director) organizasyon yapısının temelleridir. Örgütsel şemanın tepesinde her biri bir üye ülke tarafından atanmış üyelere oluşan Genel Kurul yer alır. Genel Kurul her yıl bir kere toplanır ve genel işlemleri yürüten İcra

değişen bu kurumların organizasyon yapılarında da bir takım değişiklikler olmuştur⁵⁶⁵. Öte yandan başta Çin ve Hindistan olmak üzere yükselmekte olan yoksul ve büyük nüfuslu devletler, IMF ve Dünya Bankası'nda hâlihazırda Batı ağırlıklı olan oy hakkı dağılımı konusunda, yeniden düzenleme yapılması yönünde bir değişikliğe gidilmesi gerektiğini sık sık gündeme getirmektedirler⁵⁶⁶.

İkinci Dünya Savaşı ardından ortaya çıkan bu iki önemli kurumun bir yana, Soğuk Savaş'ın en şiddetli yıllarında iki kutuplu bir yapı gösteren uluslararası politika zamanla gevşeyerek çok kutupluluk sürecine girmiştir⁵⁶⁷. Dünya ekonomisinin yaklaşık yüzde 65'ini temsil eden ABD, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Rusya, İngiltere ve Kanada'nın meydana getirdiği G-8 ülkeleri 1975'ten buyana yıllık ekonomi zirveleri düzenlemekteyken 1999 yılındaki Köln Zirvesi'nde (Bretton Woods kurumsal anlayışı bağlamında), sistem açısından önemli ülkelerle yeni bir danışma grubunun oluşturulmasına karar verilmiştir⁵⁶⁸.

Uluslararası kurumların izlediği politikalar belli bir dönem gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkeler açısından da önemli sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bu yapıların zamanla gelişmiş ülkelere doğru sermaye aktarımı ile geliştirmekte olan ülkelerin gelişme çabaları bir ölçüde hızlandırdığı görülmektedir. Nitekim zamanla küresel sistem için önemli olmaya başlayan yeni ülkelere oluşan 20'ler Grubu⁵⁶⁹ (G-20) da, G-8'in gündeme gelmesinden kısa bir süre sonra resmen ilan edilmiştir. G-20 ilk başta çeşitli bakanlıklar düzeyinde toplantı düzenliyor olsa da

Direktörleri Kurulu'na bu işlemlerin yapılabilmesi için yetki verir. Genel Kurul bunun yanında kurucu antlaşmalarda yapılan değişiklikler, yeni üye alımı, yönetimin seçimi konularıyla da ilgilenir. İcra Direktörleri Kurulu ise 24 üyedir. Kurul, atanmış ve seçilmiş yöneticilerden oluşur. Bretton Woods'ta alınan kararlara göre, en büyük kotaya sahip ilk beş devletin İcra Direktörleri Kurulu'nda daimi temsilcisi olacaktır. Antlaşma imzalandığında en büyük ilk beş kotaya sahip olması öngörülen devletler ABD, İngiltere, Çin, Fransa ve Sovyetler Birliği olmuştur. Sovyetler Birliği, antlaşmayı imzalamayınca onun yeri Hindistan'a verilmiştir. (Çevrimiçi) www.imf.org/external/np/exr/facts/finfac.htm, 05 Mayıs 2014; Knorr, **a.g.e.** s. 21.

⁵⁶⁵ Desai - Vreeland, **a.g.e.**, s. 109.

⁵⁶⁶ The Economist, **a.e.**

⁵⁶⁷ Sönmezoğlu, **Değişen Dünya ve Türkiye**, s. 2.

⁵⁶⁸ Kaufman, "The "Century of Humiliation," Then and Now: Chinese Perceptions of the International Order", s. 15.

⁵⁶⁹ Andrés Malamud, "A Leader Without Followers? The Growing Divergence Between the Regional and Global Performance of Brazilian Foreign Policy", **Latin American Politics and Society**, Vol. 53, No. 3, s. 17.

2008 yılından itibaren aynı G-8’de olduğu gibi yılın belirli zamanlarında ülkelerin en yüksek temsil mercii olan “Devlet Başkanlığı” düzeyinde toplanmaya başlamıştır⁵⁷⁰.

Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası’nın karar alma mekanizmalarında, oy dağılımındaki adaletsizlik, G-20’ye katılan bazı devletler tarafından da sıkça dile getirilmiştir. Açık olan talep, oy hakkının üye devletlerin mali katkılarından çok, sahip oldukları nüfusa göre belirlenmesidir. Dünyada var büyük düzensizlik ve siyaseten uyanmakta olan halklar arasında su yüzüne çıkan huzursuzluk ortamında doğan böyle bir talebin (ulusal olmasa da) uluslararası demokratikleşmeye doğru bir adım olarak popülerlik kazanması beklenmektedir⁵⁷¹.

2000’li yılların başından itibaren ekonomisi hızlı büyüyen, doğrudan yabancı yatırımların büyük bölümünü çeken ve küresel ekonomiyi etkileme gücü hızla artan ekonomiler, farklı biçimde gruplandırılmaya başlamıştır. Bu gruplandırmalar içerisinde en çok BRIC(S) ülkeleri dikkatleri çekmiştir⁵⁷². 2000’li yılların başından itibaren ekonomisi hızlı büyüyen, doğrudan yabancı yatırımların büyük bölümünü çeken ve küresel ekonomiyi etkileme gücü hızla artan ekonomiler farklı biçimde gruplandırılmaya başlamıştır.

Yükselen piyasa ekonomilerine büyük ölçüde popülerlik kazandırmak amacıyla finansal piyasalarda da kullanıldığı gibi bazı kısaltmalar kullanılmaya başlanmıştır. Attığı her adımda dünyanın gözünü ayırmadığı yükselen ekonomilerinden Çin, Rusya, Brezilya ve Hindistan için bir gruplandırma yapma gerekliliği doğmuştur⁵⁷³.

İlk defa Goldman Sachs’ın ünlü ekonomisti Jim O’Neill tarafından 2003 yılında yüksek büyüme potansiyeline sahip ülkeleri ifade etmek için kullandığı Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve son olarak Güney Afrika’nın da aralarına

⁵⁷⁰ OFII, “Foreign Direct Investment in the United States 2013: Preliminary Data”, (Çevrimiçi) https://www.g20.org/about_g20/g20_members, 03 Ağustos 2014.

⁵⁷¹ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 96.

⁵⁷² James, **a.g.e.**, s. 530.

⁵⁷³ **A.e.**

katılmasıyla birlikte BRIC(S) adını almış bir topluluk haline gelmiştir⁵⁷⁴. Bu beş ülkenin tamamı G-20 üyesidir ve BRIC(S) ülkeleri bölgesel ve küresel ilişkiler üzerinde önemli oranda etkilidirler. Bu ülkelerin ortak özelliklerini kısaca şu şekilde sıralamak mümkündür⁵⁷⁵:

- Tüm BRIC(S) ülkeleri, G-20 üyesidir.
- BRIC(S) ülkelerinin temel özelliği, nüfuslarının fazla oluşu, zengin doğal kaynaklarının bulunması, hızla artan ulusal gelirleri ve tüketici sayısının fazlalığıdır.
- Yükselen piyasa ekonomileri arasında yer alan sanayileşme yolunda ilerlemiş, hızlı büyüyen,
- Ucuz emek ve buna bağlı olarak düşük üretim maliyeti nedeniyle yüksek büyüme fırsatı yaratan,
- Doğrudan yabancı sermaye yatırımları çekebilen;
- İhracatını, döviz rezervlerini ve milli gelirini hızla arttıran,
- Yaşanan ekonomik krizlerden daha az etkilenen ekonomilerdir.

⁵⁷⁴ Malamud, **a.g.e.**, s. 16.

⁵⁷⁵ Ann Florini, "Rising Asian Powers and Changing Global Governance", **International Studies Review**, Vol. 13, 2011, s. 25.

Tablo 18: BRIC(S) Ülkelerinin Seçilmiş Göstergeleri

2013 Verileri	Brezilya	Rusya	Hindistan	Çin	Güney Afrika
GSYH (Milyar USD)	2.243	2.118	1.871	9.181	351
Nüfus (Milyon kişi)	200	143	1243	1.361	53
Kişi Başına Gelir (USD)	11.310	14.818	1.505	6.747	6.621
İşsizlik (%)	5,4	5,5	3,5	4	25
Yılsonu Enflasyonu (%)	5,9	6,5	8,1	2,5	5,4
Brüt Kamu Borcu /GSYH (%)	66	13	67	22	45
Cari Denge /GSYH (%)	-3,6	1,6	-1,6	2,1	-5,8

Kaynak: BRIC(S) Joint Statistical Publication 2013, (Çevrimiçi) [http://www.statssa.gov.za/news_archive/Docs/FINAL_BRIC\(S\)%20PUBLICATIO%20N_PRINT_23%20MARCH%202013_Reworked.pdf](http://www.statssa.gov.za/news_archive/Docs/FINAL_BRIC(S)%20PUBLICATIO%20N_PRINT_23%20MARCH%202013_Reworked.pdf), 5 Temmuz 2014.

BRIC(S) ülkeleri dünya nüfusunun yüzde 40'dan fazlasını ve küresel ekonominin kabaca yüzde 20'sini temsil etmektedir. Küresel finans sisteminde daha etkin bir rol oynamaya karar vererek Temmuz 2014 itibariyle de yeni bir misyonu üstlenmeye hazırlandıklarını açıklamışlardır⁵⁷⁶. Bu maksatla uluslararası para fonu, bir de yardım fonu kurma kararı alan BRIC(S) ülkelerinin IMF ve Dünya Bankası'nın alternatifi bir yapı kurma yolunda olduklarının bir göstergesidir.

Gün geçtikçe her açıdan gücüne güç katan BRIC(S) ülkeleri tüm dünyanın yakından takip ettiği ekonomilerinin yanı sıra diğer açılardan da gelişimlerini hızla arttırmaktadırlar. Artık “Batı” dışından bir gücün de dünyanın gidişatını etkileyebileceği gerçeğiyle karşı karşıya olan dünya bu ülkelerin her hareketini yakından takip etmektedir çünkü konum olarak ne kadar uzak mesafede olurlarsa olsunlar BRIC(S) olarak gruplandırılan bu ülkelerin aldığı her karar küreselleşmenin de etkisiyle tüm dünyayı bir şekilde etkilemektedir⁵⁷⁷.

⁵⁷⁶ **The Guardian**, “Global Development”, (Çevrimiçi) <http://www.theguardian.com/global-development/2014/jul/16/brics-countries-development-bank>, 05 Ağustos 2014.

⁵⁷⁷ Florini, **a.g.e.**, s. 29.

Uluslararası ilişkiler veya uluslararası ticaret konusunda çalışma yapan her akademisyenin son derece güncel ve gelecek vaat eden bir konu olan BRIC(S) ülkeleri hakkında yorum yaptığı görülmektedir. Bu denli kapsamlı bir konu, bu tez çalışmasının sınırlarını aşacağından ana fikrinden uzaklaşmamak için Yeni Dünya Düzeni çerçevesinde incelenmiş olan “Yeni Uluslararası Organizasyonlar ve Yeni Misyonları” konu başlığı altında kısaca özetlenmiştir ancak ileriki bölümlerde üzerinde durulacak olan, Amerikan hegemonyasının geleceğine ilişkin yapılan öngörülerin pek çoğunda BRIC(S) ülkelerinin de adına sıkça rastlanmaktadır.

Sonuç olarak, dünya ekonomi motorunu 1945’lerde İngiltere’den devralan ABD, artık ekonominin tek motoru ve belirleyicisi olma özelliğini yitirmeye başlamıştır, ABD’nin bu misyonunun yerini, BRIC(S) ağırlıklı G-20 ülkeleri almaya başlamıştır⁵⁷⁸. Dünya ekonomisinin yüzde 90’nını, ticaretinin yüzde 85’ini, nüfusunun da yüzde 67’sini temsil eden G-20’ler de, IMF’nin çalışma biçimi ve yaklaşımının temelden değiştirilmesinde görüş birliği içindedirler⁵⁷⁹. Pek çok ekonomistin ortak görüşü gelişmekte olan ülkeler, tüketim bayrağını gelişmekte olan ülkelere alacağı yönündedir ve ileride Brezilya liderliğinde Latin Amerika ve Çin liderliğinde⁵⁸⁰ Asya bölgesi, ekonomik güç değişiminden en çok faydalanacak bölge ve ülkeler olacağı konusunda pek çok teorisyen hemfikirdir⁵⁸¹.

3.1.2.3. Ulus Devletlerin Gücünün Azalması ve Ulus Ötesi Yeni Oluşumlar

Belirli dönemlerde yaşanan gelişmelerin sonucunda güç yoğunlaşması ile birlikte dünyadaki diğer ülkelerin de bu güç yoğunlaşmalarına taraf olmalarına neden olmakta ve dünya bir güç merkezi ile onun karşısındaki güç merkezi şeklinde ifade

⁵⁷⁸ Amrita Narlikar - Rajiv Kumar, : “From Pax Americana To Pax Mosaica? Bargaining Over A New Economic Order”, **The Political Quarterly**, Vol. 83, No. 2, April–June 2012, s. 385.

⁵⁷⁹ Chimni, **a.g.e.**, s. 7.

⁵⁸⁰ Shaun Breslin, “China’s Emerging Global Role: Dissatisfied Responsible Great Power”, **Politics**, Vol. 30, S1, 2010, 56.

⁵⁸¹ Xuetong Yan vd., **a.g.e.**, s. 158.

edilebilecek sistematik bir yapının etrafında şekillenmektedir⁵⁸². Uluslararası ilişkiler literatüründe güç merkezindeki ülkelerin sayısına göre dünyada meydana gelen yapıların genel bir sınıflandırması yapılmış ve Soğuk Savaş'ın da literatüre kazandırdığı “iki kutuplu” bir yapı dünyanın geri kalanını şekillendirmiştir

Öte yandan uluslararası sistem gün geçtikçe iki kutuplu yapıdan, çok kutuplu bir yapıya bürünmeye başlamıştır. Bunun en önemli nedeni Yeni Dünya Düzeni'nde yetenek devrimi olarak da adlandırılan yeni dönemde otorite krizlerinin dünyaya yayılması, dinamik teknolojilerin etkisi gibi nedenlerden dolayı devlet merkezli sistemin, yerini kompleks çok merkezli bir sisteme bırakmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu sistemde çeşitli göreceli özerk aktörler ortaya çıkmış ve sistemin yapısını, süreci ile kurallarını belirleme pozisyonuna yükselmişlerdir. Bu özerk aktörler; çok uluslu şirketler, etnik azınlıklar, ulus üstü ve ulus altı örgütlenmeler, bürokrasiler, profesyonel toplumlar, siyasal partiler, ulus aşırı örgütler ve diğerleridir⁵⁸³.

Dünya hızla değişirken geçmişin kurallarının da değişime uğraması kaçınılmazdır. Tek bir ulusal gücün dünya hakimiyetini kazanmış olması ve dünya düzenini sağlamasının yanında ulus ötesi yeni oluşumların da dünya düzeninde söz sahibi olma olasılığı bulunmaktadır⁵⁸⁴. Bu olasılığın gerçekleşmesi durumundan yola çıkarak ulus ötesi oluşumlardan ulus ötesi şirketler ile AB konularına ayrıca değinilmiştir.

⁵⁸² Benedetto Fontana, **Hegemonya ve İktidar: Gramsci ve Machiavelli Arasındaki İlişki Üzerine**, Çev. Onur Gayretli, Kalkedon Yayıncılık, 2013, s. 282.

⁵⁸³ James N. Rosenau, “Turbulence In World Politics: A Theory Of Change And Continuity”, (Çevrimiçi) <http://www.foreignaffairs.com/articles/47174/andrew-j-pierre/turbulence-in-world-politics-a-theory-of-change-and-continuity>, 10 Temmuz 2014.

⁵⁸⁴ Anne-Marie Slaughter, **A New World Order**, Princeton University Press, 2004, s. 41;

3.1.2.3.1. Ulus Ötesi Şirketler

Yirminci yüz yılın ikinci yarısı ile birlikte kapitalizmde yaşanan küreselleşme eğiliminin de tetiklemesi sonucu, ulus-ötesi kapitalist sınıfın ortaya çıkışına önayak olmuştur⁵⁸⁵. ABD hegemonyasına dolaylı da olsa hizmet eden Ulus Ötesi Şirketler, ulus ötesi sınıfın organizasyonu olarak önemli bir role sahip olduğu⁵⁸⁶ görülmektedir.

Dünya sistemi yaklaşımında bahsi geçen Modelski'nin Tablo 19'da belirttiği üzere ticari ve endüstriyel alan ile bankacılık ve finansal alandaki lider şirketlerin kurulduğu ülkenin hegemonyasında da etkili olduğu görülmektedir. Hegemonya kavramına farklı bir boyut kazandıran Robert Cox da, Neo-Gramsci'ci yaklaşımda, hegemonya kavramının dünya düzenine uygulanmasını, hegemonyanın ne zaman başladığını ve bittiğini, hegemonyanın değişimlerini yorumlama bakımından önemli bulmaktadır⁵⁸⁷.

⁵⁸⁵ Michael Nollert, "Transnational Corporate Ties: A Synopsis Of Theories and Empirical Findings", **Journal of World Systems Research**, Vol. 11, No: 2, 2005, s. 293.

⁵⁸⁶ Jeb H. Sprague, "Transnational Capitalist Class in the Global Financial Crisis", **Globalizations**, Vol. 6, S. 4, 2008, s. 500.

⁵⁸⁷ Cox, "Gramsci, Hegemony and International Relations", **a.e.**

Tablo 19: Küresel Hegemonlar ve Küresel Girişimleri

KÜRESEL HEGEMON	KÜRESEL GİRİŞİMLER	
	TİCARİ VE ENDÜSTRİYEL ALAN	BANKACILIK-FİNANS ALANI
Portekiz dönemi 1430-1540	King of Portugal (Casa da India, Lizbon, 1501)	House of Fugger (Augsburg, Anvers, Venedik)
Hollanda Dönemi 1540-1640	Birleşik Doğu Hint Şirketi (VOC), Amsterdam, (1601)	Amsterdam Bankası (1608)
I. Britanya Dönemi 1640-1740	Sözleşmeli Doğu Hint Şirketi, Londra (1600), yeniden organizasyon (1680-1708)	İngiltere Bankası (1694)
II. Britanya Dönemi 1740-1850	Thomas Brassey Demiryolu Şirketi (1870)	John & Francis Baring & Co., Londra (1770), Rothschild Bankası, Londra (1804)
ABD Dönemi 1850-1970	Standard Oil (1865), IBM (1911)	J. P. Morgan & Co., New York (1895)

Kaynak: George Modelski, **Long Cycles in World Politics**, University of Washington Press, Seattle and London, 1987, s. 202.

Ulus ötesi şirketler; kısaca ekonomik işletme birimlerinin hukuki şekli ve faaliyet alanlarına bakılmaksızın birden fazla ülkede faaliyet gösteren şirketlerdir. Birden çok karar alma merkezinin etkin kontrolüne dayalı bir karar alma sistemine sahip olan; işletme birimleri arasında küresel stratejiyi oluşturmak üzere uyumlu ve ortak politikaların saptanmasını sağlayan ticari teşebbüsleri “ulus ötesi şirketler” olarak adlandırmak mümkündür⁵⁸⁸.

Dünya düzenini yönetme iddiasıyla küresel bir güç projeksiyonu uygulayan ABD ulusal güvenlik sistemi ulusal çıkar endekslidir. Bu nedenle ABD hegemonyası kurgusu içinde kendi nüfuzlarını devam ettirmek ve stratejik projelerini pratiğe dökülebilmek için dünya anlayışlarını temsil eden çokuluslu şirketler, özel eğitim

⁵⁸⁸ Gülay Budak, “Çok Uluslu Şirketlerde Yönetim ve Organizasyon Sorunları”, **Yönetim ve Ekonomi**, 1996, S. 2, 1996, s. 92.

kurumları, güçlü bir medya ağı, modern bir teknolojiyle donatılmış bir askeri güç, milyarlarca dolarlık bütçelerle beslenen istihbarat birimleri, dini tarikatlar-kiliseler işbirliği içerisinde. Kamuoyunu yönlendiren ve terbiye eden siyasi, iktisadi, kültürel ve sosyal temalarla uğraşan ve bünyesinde en etkili politikacıları, diplomatları, akademisyenleri ve gazetecileri barındıran think-tank merkezleri bu maksatla tesis edilmiştir⁵⁸⁹.

Bu oluşumlar içinde özellikle ABD menşeli olarak kurulmuş birçok ulus ötesi şirket, diğer ülke hükümetleriyle dışişleri bakanlıkları aracılığıyla doğrudan ilişkiye girebilmektedir. Bu alanda ün yapmış şirketlerin başında General Motors, General Electric, Microsoft, AT&T, Mobil Oil, Texaco, Shell, BP, Ford Motor gibi şirketler sayılabilir⁵⁹⁰. Böyle güçlü şirketlerin kuruluşu ABD’de olduğundan ulus ötesi şirketlerin Amerikan hegemonyasına hizmet ettiği yönünde genel bir kanı bulunmaktadır.

⁵⁸⁹ Kissinger, **a.e.**

⁵⁹⁰ Sait Yılmaz, “ABD ve Avrupa Birliği’nde Yumuşak Güç Uygulamaları”, s. 2, (Çevrimiçi) [http://usam.aydin.edu.tr/ABDVEAVRUPABIRLIGINDEYUMUSAKGUCUYGULAMALARI\(4a5a5b\).pdf](http://usam.aydin.edu.tr/ABDVEAVRUPABIRLIGINDEYUMUSAKGUCUYGULAMALARI(4a5a5b).pdf), 5 Haziran 2014.

Tablo 20: FORBES Dergisi Global 2000 Listesinin İlk 100 Ulus Ötesi Şirketlerinin Ülkelere Göre Dağılımı

ÜLKE	FORBES İLK 100'DE YER ALAN ULUS ÖTESİ ŞİRKET SAYISI (2014)
ABD	37
ÇİN	9
ALMANYA	7
FRANSA	6
JAPONYA	6
AVUSTURALYA	5
İSVİÇRE	5
RUSYA	4
BREZİLYA	3
KANADA	3
BİRLEŞİK KRALLIK	3
İTALYA	2
HOLLANDA	2
GÜNEY KORE	2
İSPANYA	2
BELÇİKA	1
HONG KONG	1
NORVEÇ	1
SUDİ ARABİSTAN	1

Kaynak: FORBES, “Global 2000 Leading Companies”, (Çevrimiçi) www.forbes.com/global2000/list/, 01 Haziran 2014.

ABD'nin önde gelen dergilerinin, “dünyanın en büyük, en değerli, en güçlü vb.” pek çok değişikene göre sıralama yaparak düzenli olarak yayınlamakta olduğu veriler tüm dünya tarafından yakından takip edilmektedir⁵⁹¹. Ulus ötesi şirketlerin dünya ekonomisindeki yerini ve önemini ifade etmek açısından bu verilerden faydalanılarak birkaç tablo ile durumu özetlemek mümkündür. Buna göre Forbes dergisinin “Global 500” listesindeki şirketlerin seçilmiş ülkelere göre dağılımına bakıldığında; ABD'nin üstünlüğü göze çarpmaktadır.

⁵⁹¹ Cihan Dura - Zerrin Kılıçarslan, Ulusötesi Şirketler ve Ulus Devlet: Güç Kayması Üzerine Bir Araştırma”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 31 Yıl:2011/2, s. 91.

Tablo 21: Global 500 Listesindeki Şirketlerin Seçilmiş Ülkelere Göre Dağılımı

ÜLKELER	ŞİRKET SAYISI (2010)	ŞİRKET SAYISI (2011)
ABD	139	133
JAPONYA	71	68
FRANSA	39	35
ALMANYA	37	34
ÇİN	46	61
BİRLEŞİK KRALLIK	29	30
İSVİÇRE	15	15
GÜNEY KORE	10	14
KANADA	11	11
İSPANYA	10	9
HOLLANDA	13	12

Kaynak: “Fortune Global 500”, (Çevrimiçi) <http://money.cnn.com/magazines/fortune/global500/2011/contries/Italy.html>FORT, 25 Temmuz 2014.

ABD'nin bir diğer önemli yayını olan Fortune dergisinin “Global 500” listesi de dünya çapında ulus ötesi şirketlerin konumunu açıklayan önemli bir göstergedir. Ulus ötesi şirketlerin ülkelere göre dağılımlarının sıralandığı Tablo 21’de görüldüğü üzere; ulus ötesinin önemli bir kısmı ABD’de yer almaktadır, bunu Avrupa ve Japonya izlemektedir. Öte yandan gelişmiş ülkelerin şirket sayılarında bir önceki yıla göre yaşanan düşüşe karşılık, Çin ve Güney Kore gibi gelişmekte olan ülkelerin “Global 500” içinde yer alan ulus ötesi şirket adedinde artış olduğu görülmektedir.

“Brand Finance Global 500” listesinde ülkelerin marka sayısı ve marka değerine göre yapılan sıralamaya göre; ABD’nin 189 markası ve bu markaların ciroları toplamı tüm ülkelere göre açık ara ön sırada yer almasına neden olmaktadır.

Tablo 22: Seçilmiş Ülkeler Bazında 2013 ve 2014 Yılları İtibariyle Brand Finance Global 500 Listesi (Milyar \$)

ÜLKE	2014 Marka Sayısı	2013 Marka Sayısı	2014 Toplam Marka Değeri (Milyar Dolar)	2013 Toplam Marka Değeri (Milyar Dolar)
ABD	189	186	1.908,60	1.614,60
Japonya	42	49	376,7	338,7
Almanya	32	33	324	247
Fransa	37	31	266	212,5
İngiltere	35	32	262,1	218,4
Çin	27	26	229	185,3
Güney Kore	12	14	152	132,8

Kaynak: Brandirectory, “ Global 500 2014: the World’s Most Valuable Brands”, (Çevrimiçi) http://brandirectory.com/league_tables/table/global-500-2014, 18 Temmuz 2014.

Ulus ötesi şirketler, serbest piyasa ekonomisinin de etkisiyle Amerikan hegemonyasının ekonomik anlamdaki yayılımında önemli bir faktör olarak görülebilir. Ancak küreselleşmenin, ulus devletın zayıflamasına neden olması ve bu nedenle yaşanan hegemonya biçiminin değişimi, akıllara ulus devlet hegemonyasından, ulus ötesi sermaye hegemonyasına mı geçiliyor?” sorgusunu da gündeme getirmektedir⁵⁹². Bu noktada hegemonya geçişi ile ilgili, üretim sürecinin ulus-ötekileşmesinin sonuçlarına dair başvurulacak üç varsayımla karşılaşılmaktadır. Bunlar⁵⁹³:

- Ulus devletın öneminin azalması,
- Dünyanın Kuzey-Güney, Merkez ve Çevre olarak coğrafi bölgelere ayrılmasının öneminin azalması,
- Ulus-ötesi kapitalist sınıfın kendiliğinden bir sınıfa dönüşerek ortaya çıkışı olarak gruplandırılabilir.

⁵⁹² Kwon, a.g.e., s. 328.

⁵⁹³ Nollert, a.g.e., s. 293.

Ulus ötesi şirketlerin yeni hegemon güç olacağı iddialarına karşı hegemonik istikrar teorisinde de geçen bir husus bunun aksini ispat eder niteliktedir. Hegemonik İstikrar Teorisi'nde hegemon devletin uluslararası alanda yaptığı düzenlemeler ve üstlendiği sorumlulukların algılanış şekli, iktisat teorisindeki “kamu malları” kavramına yakındır ve iktisatta ordu tarafından sağlanan milli güvenlik ya da otoyolların ışıklandırılması gibi hizmetler bu grupta ele alınmaktadır⁵⁹⁴.

Kamu malları; bölünmesi ve fiyatlandırılması güç olan, kârlı olmadıkları için piyasa tarafından sağlanmayan, ancak devlet tarafından sağlanması gereken, mallardır. Özellikle serbest piyasa ekonomisinin işlediği bir ortamda piyasa güçleri tarafından kârlı olmadığı için satılmayan, ancak elzem olan bu hizmetleri devletin vermesi gerekmektedir. Hegemon konumdaki devletin uluslararası ekonomi için yaptığı düzenlemeler de başkaları tarafından yapılamayacak, ancak üst otorite konumundaki birisi tarafından mutlaka yapılması gereken hizmetler olarak sunulmaktadır⁵⁹⁵.

Kârlı olmayan konuların faaliyet alanlarının dışında olmasının yanında ulus ötesi şirketlerin ortak bir para birimi olmadığı gibi ticari faaliyetlerini sürdürebileceği bir başka ödeme aracı da bulunmamaktadır. Hegemonyanın temel belirleyicileri arasında yer almasa da bilinen son hegemon olan Amerika'nın hegemonyasını yayması ve ülke için de kriz yaşamasına rağmen hegemonik etkisini halen hissettirmesindeki en önemli aracı olan rezerv parası yani doların önemi de bu noktada tekrar ortaya çıkmaktadır⁵⁹⁶. Kısacası ulus ötesi şirketlerin ekonomik gücü yine ABD'nin Dolar'ı ya da Avrupa'nın Euro'su ile sınırlıdır.

Öte yandan bilişim teknolojisinde yaşanan hızlı gelişimin bir meyvesi olarak yeni bir para birimi de son dönemde popülerlik kazanmıştır. Her hangi bir ulus devlete, Merkez Banka'sına ya da kuruluşa ait olmayan bu yeni bir para birimi “bitcoin” olarak adlandırılmaktadır ve günümüzde sanal ya da dijital para olarak mal ve hizmet alım

⁵⁹⁴ James N. Rosenau, **The Study of World Politics - Volume 2: Globalization and Governance**, Routledge, London and New York, 2006, s. 60-61.

⁵⁹⁵ Rosenau, **a.e.**

⁵⁹⁶ Agnew, “Money Games: Currencies and Power in the Contemporary World Economy”, s. 217.

satımlarında ödeme aracı olarak kullanılmaktadır⁵⁹⁷. Bitcoin'lerin toplam değerinin son dönemde gittikçe artması nedeniyle, yeni rezerv para mı sorusunu da akıllara getirmektedir. Ancak karşılığı olmayan, elle tutulamayan böyle bir para biriminin, paranın ödeme aracı özelliğini tam karşılayamayacağı da ortadır. Nitekim Bitcoin'i reel paradan farklı kılan bir diğer önemli şey kişilerin kimliklerini açıklamadan para işlemleri yapmalarına olanak sağlaması⁵⁹⁸. Mal ve hizmet alımlarında, yatırımlarda, para kabullerinde kişilerin isimlerinin açıklanması gerekmediğinden güvenilir bir para birimi olmadığı da son dönemde en çok tartışılan konulardan birisi olmuştur.

3.1.2.3.2. Ulus Ötesi Bir Yapı Olarak: AB

1990 sonrasında komünist dünyanın çökmesiyle, Soğuk Savaş'ın yarattığı uluslararası sistem tarihe karışırken, Soğuk Savaş sonrası dünyada halklar arasındaki en önemli farklılıklar politik ve ekonomik değil, kültürel bir boyutta yaşanmaya başlamıştır⁵⁹⁹. İkinci Dünya Savaşı sonrası sanayisini güçlendirmek isteyen Avrupa devletlerinin sanayinin iki temel hammaddesi olan kömür ve çelik sektörlerini desteklemek amacıyla 1951 yılında kurulan “Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu” Avrupa'daki barışın da simgesi olan bir kurumsal yapı olmuşken Soğuk Savaş sonrasında Avrupa'da büyük bir değişim yaşanmış, geçmişin düşman devletleri ortak bir çatı altında toplanmaya başlamıştır. Böylece Avrupa kıtası bir entegrasyon süreci içine girmiş ve Avrupa ülkelerinin aralarındaki ticareti serbestleştirmesi başlayan süreç ulus ötesi bir yapıya bürünmüştür⁶⁰⁰.

Yeni yüzyılın başında Avrupa kendi para birimini oluşturmuş, dünyanın en büyük piyasası haline gelmiş, yeni birçok üyesi olmuş, ortak dışişleri ve güvenlik politikasının ana hatları belirlenmiş ve uluslararası alanda en büyük oyuncu durumuna

⁵⁹⁷ Elli Androulaki, vd., “Evaluating User Privacy in Bitcoin”, **Springer**, Vol. 7859, 2013, ss. 34-51.

⁵⁹⁸ James J. Angel - Douglas McCabe, “The Ethics of Payments: Paper, Plastic, or Bitcoin?”, (Çevrimiçi) papers.ssrn.com, 5 Mayıs 2014.

⁵⁹⁹ Huntington, **Medeniyetler Çatışması**, s. 24.

⁶⁰⁰ Lacher - Germann, **a.g.e.**, s. 103.

gelmiştir⁶⁰¹. Yeni Dünya Düzeni çerçevesindeki değişim ve gelişimleri incelerken entegrasyon sürecinin ardından dünyada eşi benzeri olmayan bu yepyeni yapı inşa eden AB'ye değinmeden geçilemez. Oldukça kapsamlı bir süreç ve yapı teşkil eden 27 ülkenin bir araya gelmesiyle meydana gelen AB⁶⁰² konusuna, ABD hegemonyasını anlatırken farklı eksenlerden de gelişmeleri göz ardı etmemek adına genel bir giriş yapılacaktır.

Geçmişte Japonya ve Almanya'nın, ABD'nin güçlü olduğu alanlardan en önemlisi olan teknolojik alanda yakaladıkları başarılar nedeniyle rakip gösterildikleri gibi ekonomik ve siyasi bütünleşmesine hız veren AB'nin de bir blok olarak yeni dönemde ABD'ye rakip olabileceği⁶⁰³ yönünde yorumlar yapılmıştır. Örneğin; Huntington, Japonya'nın öngörülen yükselişinin gerçekleşmemesi halinde 21. yüzyılın Amerikan yüzyılı olmasının önündeki en önemli engelin AB olacağı görüşünde olmuştur⁶⁰⁴. Siyasi olarak uyumunu tamamlaması halinde, ekonomik, siyasi, sosyal ve demografik güç unsurları ve kaynakları itibariyle Topluluk yeni yüzyılın en büyük gücü olmaya adaydı. Ayrıca, birçok ülkenin Topluluğa katılım arzusuyla başvuruda bulunduğu düşünülürse, demokratik, insan haklarına saygılı ve Serbest Pazar ekonomisini temel alan yapısıyla ideolojik açıdan da Topluluğun çekim gücü hayli yüksek⁶⁰⁵ olmasına rağmen Topluluk içinde bulunan zayıf ülkelerin özellikle ekonomik açıdan kırılgan bir yapıda olması nedeniyle tüm topluluğun gücünü derinden sarsmıştır.

2008'de başlayan küresel ekonomik kriz yavaş başlamış ancak hükümetlerin başarısızlıkları nedeniyle 2008 yılından itibaren hızlanmıştır. Küresel kriz derinleştikçe, yalnızca Avrupa Birliği entegrasyonuna inanç azalmamış ancak zamanla

⁶⁰¹ Michael Cox, "A New World Economic Order?", (Çevrimiçi)

<http://www2.lse.ac.uk/newsAndMedia/commentAndOpinion/2012/01/cox.aspx>, 15 Ekim 2013.

⁶⁰² Peter J. Westwick, "The International History of the Strategic Defense Initiative: American Influence and Economic", **Spotlight On: Post-WW2 Transatlantic Science Policies**, Vol. 52, 2010, s. 341.

Competition in the Late Cold War

⁶⁰³ Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri**, s. 108.

⁶⁰⁴ Samuel P. Huntington, "Japan's Role In Global Politics", **International Relations of the Asia-Pacific**, Vol. 1, 2001, s. 139.

⁶⁰⁵ Huntington, **Medeniyetler Çatışması**, s. 190.

AB'nin, ABD hegemonyası karşısındaki en büyük rakip olabileceği öngörüsü zayıflamaya başlamıştır.

3.2. Yirmi Birinci Yüzyılda Hegemonya Kavramı

Hegemonya olgusunu 21. yüzyılın şartları çerçevesinde tekrar incelemeden önce, bir önceki konu başlıklarında, 21. yüzyılda dünya düzenini şekillendiren temel dinamikleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere 21. yüzyılı günümüze hazırlayan pek çok gelişme yaşanarak; bilim ve teknoloji alanında kaydedilen hızlı değişim bilinen tüm düzeni etkisi altına almıştır. 20. yüzyılın son dönemlerinde küresel ekonomik düzende önemli bir değişim süreci yaşanmaya başlamıştır. 21. yüzyılda ise bu değişim tepe noktasına ulaşmış ve bu süreç özellikle 2008 küresel ekonomik kriziyle birlikte farklı bir boyuta dönüşmüştür. Hızlı değişim, küreselleşme, aşırı rekabet ve yüksek belirsizlik; 21. Yüzyıl dünyasının karakteristiğini yansıtan ifadelerdir⁶⁰⁶.

1990'lı yılların başında ABD ve Sovyetler Birliği'nin başını çektiği iki kutuplu bir dünya düzeninden tek kutuplu dünyaya, daha sonra küresel krizle birlikte de çok kutuplu dünyaya doğru değişim sürecinin nasıl gerçekleştiği önceki konu başlıklarında da ele alınmıştı. Yapılan analizler sonucu; askeri güçten çok ekonomik, siyasi ve yumuşak güç unsurlarına hakim olanların kontrolü altında şekillenmeye başlayan bu yeni dünya düzeninin de yapısal değişikliklere maruz kaldığını⁶⁰⁷ belirtmek yanlış olmaz.

21. yüzyılın hegemonyası denilince ilk akla gelen kavram küreselleşmedir. Üretimin küreselleşmesi; politik sürecin, kültürel ve ideolojik sürecin, şirketlerin,

⁶⁰⁶ Ali Farazmand, "Building Administrative Capacity for the Age of Rapid Globalization: A Modest Prescription for the Twenty-First Century", **Public Administration Review**, November - December 2009, s. 1007.

⁶⁰⁷ Charles W. Kegley, "The United States: Recluse, Leader, or Balancer?", Der. Charles W. Kegley, Gregory Raymond, **A Multi Polar Peace? – Great Power Politics in the Twenty – First Century**, St. Martin's Pres, New York, 1994, s. 176-177.

toplumsal grup ilişkilerinin de küreselleşmesine neden olmaktadır ve üretim tarzındaki değişimin, hegemonya değişimine de neden olduğu görülmektedir. Küreselleşme ile birlikte ulus devletin azalan hegemonyası, yeni bir hegemonya biçiminin ve bu yapı içerisinde yer alan etkili aktörlerin ortaya çıkışı söz konusudur. 21. yüzyılın yeni hegemonya biçiminde; küreselleşme ile birlikte, üretim, yatırım, istihdam ve satış kararlarında ulus devletten bağımsız hareket eden ulus-ötesi sermayenin söz sahibi olduğu bir süreç yaşanmaktadır⁶⁰⁸.

Bir taraftan da hem ABD halkı için hem de ABD'ye hayranlık besleyen diğer ülkelerdeki insanlar Amerikanizmin çökmesi ve mutsuz Amerikalılar topluluğu olma yolunda ilerleyen bir Amerika ile karşı karşıyadırlar. Yıllardır güçlü Amerikan hayranlığının yerini hayal kırıklığı almaya başlamıştır. Kapitalizmin derin darbesi belki de en çok onları sarsmıştır⁶⁰⁹.

Kitle imha silahları tehlikesini önleme ve Irak halkını özgürleştirme iddialarıyla başlatılan Irak operasyonu 2011 yılında sonlandırılmış ve ABD'nin bölgedeki etkisi giderek azalmıştır. ABD bölgede nüfuzunu yeniden arttırmak için, ekonomik ve siyasi açıdan ülkesine yük olduğunu gördüğü doğrudan savaş yerine düşmana karşı uluslararası bir koalisyonun yaratılması ve birlikte hareket edilmesi yönünde bir söylem içerindedir. ABD etkisi doğrudan olmayan bir güç sergilemeye başlamış ve “düşmanı düşmana kırdırma” politikası izleyeceğinin sinyallerini vermiştir.

Ekonomik kaygılar nedeniyle askeri gücün de bir tarafa bırakıldığı bir hakimiyet anlayışından çıkartılabilecek bu sonuca göre 21. yüzyılın hegemonyası, dünya ekonomisinde elde etmiş olduğu avantajlı durumu tipik sosyal ve/veya teknolojik inovasyon alanındaki öncülükle güçlenmesi söz konusu olabilir⁶¹⁰.

⁶⁰⁸ Christopher Layne, “US Hegemony in a Unipolar World: Here to Stay or Sic Transit Gloria?”, **International Studies Review**, vol. 11, 2009, s. 785.

⁶⁰⁹ Piketty, **a.g.e.**, s. 286.

⁶¹⁰ Kwon, **a.g.e.**, s. 326.

Bilgi çağının en büyük eğilimleri Amerika'nın lehinedir. Öte yandan; 21. yüzyıl hegemonya anlayışı, bilgi çağının da büyük etkisiyle Nye'nin deyimiyle; "Smart Power" (Zeki Güç) ⁶¹¹, etrafında şekillenmektedir. Kısacası Amerikan hegemonyasının devamlılığı, sert gücünü yumuşak gücüyle nasıl birleştireceğine yani zeki gücü ile yakından ilişkilidir ve 21. yüzyılın hegemonya anlayışı da bu bağlamda şekillenmektedir.

3.3. Yirmi Birinci Yüzyılın Hegemonya Adayları

İzlemekte olduğu çekilme politikaları ve içinde bulunduğu ekonomik krizin boyutları nedeniyle ABD hegemonyasının sorgulanmasına neden olurken, bir yandan da yeni hegemon ülkenin kim olacağı konusunu da değerlendirmek gerekmektedir.

1997 yılında Amerikan yeni muhafazakârlarından William Kristol and Robert Kagan'ın desteklediği "Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi" (The Project of the New American Century)'nin ana temasına göre;

"Amerikan önderliği hem Amerika hem de dünya için iyidir; bu önderlik, askeri güç, diplomatik enerji ve ahlaki ilkelere bağlılık gerektirir ve bugün, dünya liderliğine oynayan çok az siyasetçi vardır."⁶¹²

Ancak son dönemde ABD, elinde bulunan bu güç unsurlarının gereğini yerine getirmemekle de itham edilmektedir. Bu duruma, Brzezinski tarafından ise farklı bir yorum getirilmiştir.

"2007 sonu mali krizinin bir sonucu olarak ortaya çıkan uluslararası sistemin resmi olmayan yeni hiyerarşisi ilk kez net bir şekilde kendini gösterdi. Bu kriz, küresel ekonomik zorluklarla başa çıkabilmek için artık dünyanın tek süper gücünün ya da bütün Batı'nın değil, şimdiye kadar küresel finansal-ekonomik karar alma mekanizmalarına katılım için henüz yeteli kabul edilmeyen devletlerin de güçlü olması gerektiğini ortaya koydu."⁶¹³

⁶¹¹ Nye, **Dünya Siyasetinde Başarının Yolu: Yumuşak Güç**, s. 39.

⁶¹² New America, "About", (Çevrimiçi) <http://www.newamerica.net/node/29002>, 10 Mayıs 2014.

⁶¹³ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 23.

Amerikan gücüne yapılan eleştiriler, alternatifinin ne olduğu sorusunu genellikle göz ardı etmektedir. Amerikan hegemonyasının sonlanıp ondan kalan rolü mirası almak için gereken askeri, ekonomik (finansal)⁶¹⁴ ve siyasal güç ile kültürel, ideolojik, teknolojik ve yumuşak güç kombinasyonuna sahip olmadıklarından hiç birinin yakın zamanda küresel güç konumuna yükselmesi beklenmeyebilir ancak ABD'nin küresel güç mekanizmasının mevcut durumunu analiz ederken bir yandan da olası rakiplerini ortaya koymak için tez çalışmasının tüm bölümlerinde olduğu gibi önce tarihsel bir perspektif kullanıldıktan sonra Amerikan hegemonyasına rakip olan ülkelerin durumlarını güç unsurları açısından bir değerlendirme yapmak mümkündür.

ABD hegemonyası karşısındaki rakiplerin tarihsel kökenine bakıldığında; 1980'lerin son yıllarında Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sosyalist Blok'un çökmesiyle birlikte yeni bir evrenselleşme sürecine girildiği görülmektedir. Soğuk Savaş sonrası güç dağılımındaki değişiklikleri⁶¹⁵.

- Almanya'nın birleşmesi ve gelişen bir AB içinde yerini sağlamlaştırması,
- Ekonomik bir güç olarak Avrupa Birliği ve Japonya'nın yükselmesi,
- İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemden başlayarak ABD'nin ekonomik gücünün giderek azalması,
- Pek çok "Üçüncü Dünya" ülkeleri ve Güney'in az gelişmiş devletleri arasındaki ekonomik, teknolojik ve siyasi uçurumun derinleşmesi,
- Nükleer silahların yayılma eğilimi göstermesi ve güvenliği tehdit eden unsurların artması, şeklinde tekrar özetlemek mümkündür.

Komünist bloğun çöküşü ile bir yandan liberal (Neo-liberal) modelin zaferi ilan edilirken, diğer yandan ise uluslararası ortamın daha barışçıl olacağı varsayılmakta ve

⁶¹⁴ Birinci bölümde hegemonyanın temel belirleyicilerini, ikinci bölümde ise Amerikan hegemonyasının belirleyicileri başlıklandırılırken "finansal güç" unsuru olarak ayrı bir başlık verilmemiş, hegemon ülkenin finansal gücü, ekonomik güç unsuru içerisinde değerlendirilmiştir. Ancak bu son bölümde finansal gücün de Yeni Dünya Düzeni ile birlikte hegemonyanın devamında ne denli önemli olduğunu ifade etmekte fayda vardır. Keza 2008 Ekonomik krizinde finansal piyasaların etkisi ve devamındaki önemi halen dünyanın ekonomik seyrini etkilemektedir.

⁶¹⁵ Sönmezoğlu, **Değişen Dünya ve Türkiye**, s. 8.

böylece, daha çoğulcu hale geleceği umulmaktaydı. Ancak bu arada komünizmin yenilgisine rağmen güç dengesinin kapitalist rakipler Almanya ve Japonya'ya doğru kayma ihtimali de belirmişti⁶¹⁶. Ancak gelişmeler bu şekilde gerçekleşmemiştir.

Soğuk Savaş sonrası dünyaya hakim olan globalleşme sürecinde, dünya ekonomisinin şekillenmesi ile, sınır ötesi akışkanlık özelliğini edinen ticaret, finansal sermaye, enformasyon ve işgücü arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Yine bu akışkan yapı içinde en büyük kazancı, ihracat güdümlü ekonomilerin hakim olduğu gelişmekte olan Asya ülkeleri sağlamıştır⁶¹⁷.

ABD'nin düşüşe geçtiği söylemlerine karşı çıkanlara göre, geçmişte rakibi olarak gösterilen Japonya örneğinde olduğu gibi bir süper güç statüsüne yükselmesi coğrafi, doğal kaynakları, askeri gücü veya ideolojik çekim gücü açılarından bakıldığında mümkün olmadığı⁶¹⁸ gibi günümüz koşullarında da Amerikan hegemonyası karşısında herhangi bir rakip bulunmamaktadır. Ancak şuna kadar karşı karşıya kalınan en önemli gerçek 21. yüzyılda ekonomik ve siyasi güç dengesi değişmekte, yeni denge merkezleri oluşmaktadır. Bazı ülke ve bölgeler geleceğin yeni küresel güç merkezleri olarak ortaya çıkarken, mevcut bölgesel güçler de yeniden şekillenmektedir. Küresel sistemin ABD, AB gibi gelişmiş ülkelerinin BRIC(S) ülkeleri ve Doğu Asya gibi eksenler üzerinde çok kutuplu bir yapıya dönüşmesi beklenmektedir. Yükselen piyasa ekonomileri (Emerging Markets)⁶¹⁹ olarak da adlandırılan bu ülkelerin toplam yüz ölçümü dünya yüz ölçümünün yüzde 25'inden, toplam nüfusları ise dünya nüfusunun yüzde 40'ından daha fazlasını kapsamaktadır. Ekonomik göstergeler baz alınarak yapılan analizlerde; küresel ekonomik gücün yakın gelecekte geleneksel ekonomik lider olarak gösterilen G-7 (Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri) ülkelerinden, yeni oluşumlar

⁶¹⁶ Kurtbağ, **Amerikan Yeni Sağı ve Dış Politikası**, s. 166.

⁶¹⁷ Stephen S. Roach, **The Next Asia-Opportunities and Challenges For The New Globalisation**, New Jersey: John Willey&Sons Inc., 2009, s. 39

⁶¹⁸ Hungtington, **Medeniyetler Çatışması**, s. 93.

⁶¹⁹ Emerging market terimi, ilk kez 1980 yılında Antoine van Agtmael'in "The Emerging Markets Century, How a New Breed of World-Class Companies is Overtaking the World" adlı kitabında kullanılmıştır.

başlıklı konumuzda da bahsi geçtiği gibi BRIC(S) ülkelerine geçebileceği ve dünyanın ekonomik liderliğine BRIC(S) ülkelerinin oturabileceği tartışmaları yapılmaktadır.

Tablo 23: ABD'nin ve Yeni Ortaya Çıkan Güçlerin Niteliksel Değerlemesi⁶²⁰

	Girişimcilik, Ekonomik Rekabet ve Lojistik Ticaret Endekslerinin Ortalama Küresel Sıralaması	Yolsuzluk, İnsani Gelişme, Eğitim ve Basın Özgürlüğü Endekslerinin Ortalama Küresel Sıralaması
Ülke	Ekonomik Göstergeler Üzerinden Ortalama Sıralaması	Sosyal ve Siyasi Göstergeler Üzerinden Ortalama Sıralama
ABD	7.	20.
Çin	31.	112.
Hindistan	50.	111.
Brezilya	51.	75.
Rusya	71.	110.

Kaynak: Zbigniew Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, Çev. Sezen Yalçın-Abdullah Taha Orhan, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, s. 73-74.

Tablo 23; dünya genelinde sosyal, siyasal ve ekonomik gelişmeleri ölçen birçok uluslararası gösterge ışığında ABD, Çin, Rusya, Hindistan ve Brezilya'nın ortalama sıralamasını göstermektedir. ABD hem ekonomik hem de sosyo-politik göstergelerde küresel hegemonya için yarışan diğer büyük adaylar arasında güçlü bir sırada yer alırken, diğer ülkelerle kıyaslandığında, bu endekslerin hiç birinde ilk sırada yer almamaktadır. Bu tablo küresel güç için rekabetin büyüdüğünü ortaya koyarken,

⁶²⁰ Tablolar dünya genelinde sosyal, siyasal ve ekonomik gelişmeleri ölçen birçok uluslararası gösterge ışığında ABD, Çin, Rusya, Hindistan ve Brezilya'nın ortalama sıralamasını göstermektedir. ABD hem ekonomik hem de sosyo-politik göstergelerde küresel hegemonya için yarışan diğer büyük adaylar arasında güçlü bir sırada yer alırken, diğer ülkelerle kıyaslandığında, bu endekslerin hiç birinde ilk sırada yer almamaktadır. Bu iki tablo küresel güç için rekabetin büyüdüğünü ortaya koyarken, diğer yükselen güçlerden hiç birinin Amerika'nın küresel üstünlüğünü belirleyen yumuşak güç ve sert güç bileşimini sergileyemediğini ortaya koyuyor.

diğer yükselen güçlerden hiç birinin Amerika'nın küresel üstünlüğünü belirleyen yumuşak güç ve sert güç bileşimini sergileyemediğini ortaya koymaktadır⁶²¹.

Hegemonyanın belirleyicisi güç unsurlarından ilk olarak ele alınan, askeri güç unsuru açısından bir değerlendirme yapıldığında; dünyanın bir hegemonya krizi ile karşı karşıya kaldığı düşünülmektedir. Ortadoğu son birkaç yılda kelimenin tam anlamıyla bir yangın yerine dönmüş⁶²²; Libya, Mısır, İran ve Suriye'deki karışıklıklar ortadan kalkmadan Irak'ta dengeler alt üst olmuştur. Bir yandan da Filistin- İsrail ilişkileri dramatik bir boyuta bürünmüş, Gazze'de Filistinlilerin roketli saldırılarına sert karşılık veren İsrail ordusu ise bölgedeki gerginliği krize dönüştürmüştür.

Orta Doğu'da hal böyleyken, Uzak Doğu için Nye'nin yorumu geçerlidir. Nye'a göre Soğuk Savaş dönemi boyunca Sovyetler Birliği ve Çin tehditlerine karşı Amerikan güvenlik şemsiyesi altında savunmaya kaynak ayırmadan kalkınmasını sağlayabilen ve bu anlamda Washington ile asimetric bir karşılıklı bağımlılık ilişkisi içinde bulunan Japonya'nın, Soğuk Savaş biterken sadece ekonomik gücüyle ABD'ye meydan okuyabilmesi şüphe ile karşılanmıştır⁶²³. Keza İkinci Dünya Savaşı'ndan beri gerçek anlamda ordusu bulunmayan Japonya'nın askeri bir girişimde bulunması da neredeyse imkansızdır. ABD ile herhangi bir gerginlik içinde bulunmaktan kaçınan Çin için de ekonomik ve yumuşak güç unsurları dışında askeri güç alanında bir rekabete girişmeyi göz önüne almayacağı ortadır.

İlk bölümde de bahsi geçen kurumsal organizasyonlarının sayesinde halen dünyadaki hemen hemen tüm gelişmelerde ABD'nin söz sahibi olduğu gerçeğinden hareketle siyasi güç bakımından üstünlüğünü devam ettirmektedir. Öte yandan, ABD gücündeki herhangi bir azalma emaresi karşısında Japonya, Hindistan, Rusya ve bazı AB üyeleri gibi dünyanın ikinci sıradaki büyük güçlerinin liderleri, Amerika'nın düşüşünün kendi ulusal çıkarlarına potansiyel etkisinin farkındır ve fırsatı

⁶²¹ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 74.

⁶²² James Cronin, "The United States In, or Against, the World", **Government and Opposition**, Vol. 45, No. 1, 2010, s. 116.

⁶²³ Nye, **Bound To Lead: The Changing Nature of American Power**, s. 33.

değerlendirmek isteyebilirler⁶²⁴. Belki de bu nedenle günümüz ABD siyaseti, ilgisini Asya'ya kaydırmıştır.

Tablo 24: 2013 Yılı İtibariyle Büyük Güçlerin Güç Kaynakları

		ABD	JAPONYA	ALMANYA	FRANSA	BRİTANYA	RUSYA	ÇİN	HİNDİSTAN
TEMEL GÖSTERGELER	Yüzölçümü (bin km ²)	9.372	378	357	547	245	17.075	9.597	3.288
	Nüfus (Milyon)	316	127	81	66	64	143	1.357	1.252
ASKERİ GÜÇ	Askeri Harcamaların GSMH içindeki oranı (%)	288,8	41,1	24,7	29,5	34,6	31,0	12,6	10,7
EKONOMİK GÜÇ	GSMH (milyar \$)	16.424	5.007	3.593	2.738	2.489	2.190	9.762	1.749
	Kişi Başı GSMH	51.975	39.425	44.358	41.485	38.891	15.315	7.194	1.397

Kaynak: IMF, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/data.htm>, 20 Mart 2014; ICP, “Data Statistics”, (Çevrimiçi) <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/ICPEXT/0,,pagePK:62002243~theSitePK:270065,00.html>, 20 Mart 2014.

Üçüncü bölümün başında Tablo 17 ve Tablo 19’da ülkelerin, 1990 ve 2000’li yıllar itibariyle güç kaynakları sayısal değerlerle ifade edilmişti. 2013 yılının rakamları dikkate alınarak oluşturulan Tablo 24’de; başta ekonomik güç olmak üzere özellikle Çin’in büyük bir ilerleme kaydettiği görülmektedir. Örneğin; Çin’in 2000 yılında 4.800 Milyar \$ olan GSMH’sı, 2013 yılında yüzde 103 artmış ve 9.762 Milyar \$ olmuştur. Dünyanın yükselen güçleri (dünyanın yakın takip ettiği lakabıyla BRIC–Çin, Hindistan, Brezilya ve Rusya) günümüz küresel yöntem sürecinde daha tamamlayıcı bir rol oynadığı artık tüm dünyanın kabul ettiği bir gerçektir. Yeni oyuncular –yavaş da olsa- yükselmektedirler ve bu durum küresel varlıkların güvenliği ve reformu için daha geniş bir uzlaşma grubu gerektirmektedir. Bununla birlikte, Amerikan katılımı ve ortak liderliği yeni ve eski sorunların çözümü üzerindeki

⁶²⁴ Agnew, “Money Games: Currencies and Power in the Contemporary World Economy”, s. 231.

önemini korumaktadır⁶²⁵. 2050 yılına kadar geçen sürede Çin ve Hindistan'ın imalat ve hizmet sektöründe, Brezilya ve Rusya'nın ise hammadde sektöründe küresel bir aktör olacakları da belirtilmektedir⁶²⁶.

Özellikle Çin, 21. yüzyılın ilk on yılında ani bir hamleyle önde gelen dünya güçleri arasına yükselmiştir. Bu yükselişin temelleri, uzun yıllar öncesinde milliyetçi genç Çinli aydınlar tarafından bir asır öncesi başlatılan ve birkaç on yıl sonra Çinli komünistlerin zaferiyle sonuçlanan ulusal yenilenme arayışına dayanmaktadır. Mao'nun ekonomik ve sosyal açıdan yıkıcı Büyük Atılımı ve Kültür Devrimi, Çin'in ekonomik ve sosyal modernleşmesindeki benzeri görülmemiş sıçrama, 1978'de Deng Xiaoping'in piyasanın serbestleşmesi yönündeki cesur kararı ile Çin'i dış dünyaya "açan" benzersiz ulusal büyümesiyle başlamıştır. Çin'in yükselişi Batı'nın tekil üstünlüğünün sonunun geldiğine ve küresel ağırlık merkezinin Doğu'ya doğru zamanlı kayışına işaret etmektedir⁶²⁷.

Öte yandan ABD'ye karşı hiçbir ciddi rakip devlet veya devletler bloğunun ortaya çıkmamış olması, tek kutupluluk yönündeki teorik yaklaşımlara haklılık kazandırmaktadır. 1970'lerden buyana iddia edilen ABD ekonomisinin çöküşte olduğu yolundaki görüşler de geçerlilik kazanmamıştır⁶²⁸.

⁶²⁵ Malamud, **a.g.e.**, s. 16-23.

⁶²⁶ Wilson - Purushothaman, **a.e.**

⁶²⁷ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 27.

⁶²⁸ Kegley, "The United States: Recluse, Leader, or Balancer?", s. 8.

Tablo 25: Seçilmiş Ülkelerin Satın Alma Gücü Paritesine Göre Dünya GSMH'sı İçindeki Payları (%)

	1950	1973	1987	2013
ABD	34,6	26,9	24,3	17,1
Kanada	2,2	2,4	2,4	1,6
Avrupa	24,9	24,2	20,3	19,9
Japonya	3,2	8,3	8,8	4,8
Çin	6,3	7,9	13,7	17,8
Latin Amerika	5,7	6,9	7,2	8,5
Rusya	13,8	14,6	12,4	12,5
Diğer	8,1	7,6	9,8	8,5

Kaynak: Angus Maddison, **Monitoring the World Economy: 1820-1992**, First Edition, Paris: OECD Development Centre Studies, 1995, s. 181, 187, 189, 191; World Bank, "World Development Report 2013", (Çevrimiçi) <http://econ.worldbank.org/>, 19 Ağustos 2014.

Tablo 25'den de görüleceği üzere; ülkeler arasındaki fiyat düzeyi farklılıklarını ortadan kaldırarak farklı para birimlerinin satın alma güçlerini eşitleyen bir değişim oranını ifade eden "Satın Alma Gücü Paritesi" dikkate alınarak yapılan sıralamaya göre ABD'nin küresel payı (AB'nin küresel payı, tek bir ülkeyi ifade etmediğinden göz ardı edilmiştir) birinci sıradadır. Ne AB içerisinde hâkimiyetini pekiştiren Almanya, ne de Asya'nın yükselen güneşi Japonya, Soğuk Savaş'ın sona erdiği tarihten günümüze kadar geçen süre içinde bahsedilen sıçramayı gerçekleştirememiş olsa da⁶²⁹ ABD stratejik analizini temkinli bir şekilde yapmalı, rakiplerini gözden geçirmelidir.

Çin dışındaki bazı gelişen büyük ekonomilerin; Doğu Avrupa'da Rusya, Güney Amerika'da Brezilya ve Meksika, Güneydoğu Asya'da Güney Kore ve Afrika'da Güney Afrika ülkelerinin önemi gittikçe artmaktadır. BRIC(S) ülkeleri ile ilgili Goldman Sachs; 2050 yılına kadar, diğer önceki sanayileşmiş ülkeleri geçeceğini öngörmüştür⁶³⁰. Yükselen güç olarak Çin ve Hindistan'ın burada belirtilmesi yerindedir. Ancak Hindistan'ın hegemonik bir güç olarak ortaya çıkmasının mümkün

⁶²⁹ Huntington, "Japan's Role in Global Politics", s. 136.

⁶³⁰ Dominic Wilson - Roopa Purushothman, "Dreaming With BRICS: The Path to 2050", **Global Economics Paper**, No:99, (Çevrimiçi) <http://antonioguilherme.web.br.com/artigos/brics.pdf>, s. 1,2, 21 Mart 2014.

olmadığı varsayımından hareketle Amerikan hegemonyası karşısındaki en büyük rakip olarak görülen Çin ile ilgili durum analizi bu açıdan önem arz etmektedir. Bu doğrultuda ilerleyen bölümde özellikle Çin ve diğer muhtemel hegemonya adaylarının durumları analiz edilecektir.

3.3.1. Çin

Uluslararası arenada özellikle ekonomik anlamda 21. yüzyılın tartışmasız en çok takip edilen ülkesi Çin'dir. Amerikan hegemonyası konusunda güncel çalışmalar incelendiğinde, Çin'in gelecekteki pozisyonu ile ilgili öngörüler yapılarak sürekli olarak ABD ile karşılaştırıldığı pek çok makale ve akademik yoruma rastlanmıştır. Amerikan hegemonyası karşısındaki en güçlü rakip olarak görülen Çin'in, hegemonik güç göstergeleri olan askeri, ekonomik, siyasi ve yumuşak güç unsurları çerçevesinde açıklama yapılmasında fayda vardır.

Çin önceki yüzyıl boyunca Batı'da ulaşılan seviyeyle boy ölçülebilecek çapta bir alt yapı modernleşmesi sağlamıştır. Özellikle tarihindeki son 200 yıldan sonra Çin'in elde ettiği sonuçlar muhteşem olmuştur. Çin'in, ABD'ye "sahip olduğu yönündeki sloganlar, 1980'lerde Japonya'nın Amerikan sanayi ve gayrimenkul varlıklarını satın aldığı zamanlardaki çalkantıları hatırlatmaktadır. Mao'nun ölümünün ardından 1976 yılında devlet başkanlığı görevine getirilen Deng Xiaoping ile başlayıp, 1997'den 2003 yılına kadar da Jiang Zemin ile devam eden bu sürecin en önemli özelliği, bölgesel veya küresel liderlikten çok; ekonomik kalkınma ve her yıl daha çok sayıda Çinlinin refah seviyesini yükseltme amacına dönük politikaları⁶³¹.

Bu bağlamda yakın ve uzak çevre ülkeler ile, başta ABD olmak üzere, 1973'de başlayan yumuşak güce dayalı, hedef veya ihtilaf tarafı olmaktan kaçınan, bu arada da, mevcut dünya ekonomisine ve uluslararası kurumlaşmaya entegre olurken, askeri ve siyasi güç kazanmaya çalışan bir stratejiyi içeren politikaları ile Çin önemli bir rakip

⁶³¹ Brzezinski, *Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı*, s. 28.

olarak ortaya çıkmıştır⁶³². 2010 yılına gelindiğinde, Japonya meselesinden kalan bir aşırı tepkisellikle, birçok kişi Çin'in kısa süre sonra dünyanın önde gelen süper gücü olarak Amerika'nın yerini alacağı düşüncesi gittikçe yaygınlaşmıştır⁶³³.

Ekonomik güç unsuru açısından Çin'in, gelişmekte olan diğer ülkelerle bir karşılaştırma yapıldığında ekonomik ve siyasi ağırlığı son 20 yıldır artan tek ülke Çin'dir ve Çin'in "potansiyel global güç" olduğu görülmektedir⁶³⁴. İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'nın yanında Japonya için geçerli olduğu gibi, Soğuk Savaş sonrası yükselen güçlere arasında anılmaya başlayan ve Batılı olmayan Çin, ABD ve Avrupa'nın yanında "dünya düzenini şekillendiren" güç olarak yerini daha da kuvvetlendirmiştir.

Çin'i bu duruma hazırlayan gelişmeler olarak 1979 yılından bu yana Çin'de uygulanmakta olan yeni ekonomik ve sosyal modelin ülkede yarattığı dönüşüm ve bunun sonucu ülkenin üretim, talep, ihracat, global sermayeden aldığı pay, dış ticaret ve ödemeler dengesinde yarattığı fazla, işgücü maliyetleri başta olmak üzere üretim maliyetlerinde getirdiği ve diğer ülkeleri de "verimlilik artışı"na zorlayan farklılıkları sayılabilir. Bu bağlamda, Çin'in uluslararası arenaya girişinin en önemli göstergesi de, Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) kabulü olmuştur. Bu gelişme, 1970'lerde uyanan Çin devinin kaçınılmaz ekonomik ve jeopolitik tepkisinin 30 yıl sonra realizasyonu olup; aynı bölgedeki Rusya ve Hindistan'daki uyanışın daha iyi fark edilmesini sağlamıştır⁶³⁵. William H. Overholt'un deyişi ile Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile ABD'nin hegemonik pozisyonu ve Çin'in yeni dinamiğinin yarattığı, askeri olmayan, ancak politik ve ekonomik yeni bir denge oluşmuştur⁶³⁶.

⁶³² Yılmaz, "Yükselen Güç Çin'in Güvenlik Politika ve Stratejileri", 2008, s. 90.

⁶³³ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, a.e.

⁶³⁴ George Magnus, **Uprising-Will Emerging Markets Shape or Shake The World Economy**, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd., 2011, s. 4, 5

⁶³⁵ Laurent Cohen-Tanugi, **The Shape of The World to Come-Charting The Geopolitics of a New Century**, Columbia University Press, New York, 2008, s. 2, 3.

⁶³⁶ William H. Overhold, **Asia, America and The Transformation of Geopolitics**, Cambridge Uni.Press, Cambridge, 2008, s. 27.

Üstelik sadece ekonomik gelişimi ile ön planda olan Çin'in herhangi bir ihtilafa girişmemesi bir taraf olarak dünya sahnesinde yer almaması; Birinci ve İkinci Dünya Savaşları öncesinde saldırgan, talancı (predatory) ve hegemonik özellikler taşıyan Almanya ve Japonya'dan farklı bir konuma sokmaktadır. Olsa olsa, demokratikleşme konusu şu anda gündemlerinde olmamasına karşın, İkinci Dünya Savaşı sonrası yeniden doğan demokratik Almanya ve Japonya'ya benzetilebilir⁶³⁷.

Buna karşılık, Çin'in dikkat çekici ekonomik ivmesi, “ben-merkezli” net ulusal çıkarları doğrultusunda şekillenen belirleyici siyasi karar alma yeteneği, harici taahhütlerin zayıflatıcılığından görece bağımsızlığı ve istikrarlı olarak artan askeri potansiyelinin dünya genelinde Çin'in Amerika'nın öncü küresel durumuna meydan okuyacağı beklentisiyle birleşmesi, günümüzdeki uluslararası hiyerarşide Çin'in ABD'nin hemen altında yer almasını açıklamaktadır⁶³⁸. Çin'in gerçekleştirdiği bu ekonomik mucizede “zaman faktörü”nün de önemli payı olduğunu da belirtmeden geçmemek gerekir. Ekonomilerini özelleştirme ve adı kominizim olsa da ekonomi politikalarını kapitalist bir yönetimle düzenleyen Çin, kazandığı zamanı ekonomik avantaja dönüştürme fırsatı yaratmıştır⁶³⁹.

“Yeni Asya Yarıküresi: Global Gücün Doğuya Karşı Konulmaz Kayışı” (The New Asian Hemisphere: The Irresistable Shift of Global Power to the East) adlı kitabıyla büyük yankı uyandıran Kishore Mahbubani'in⁶⁴⁰ de dikkat çektiği bir nokta olarak; 1987-97 döneminde savunma harcamalarında yüzde 60 oranında artışa giderek Japonya'yı rahatsız eden Çin'in, 21. yüzyıl itibariyle “pragmatizm” ve “rasyonel davranma” konularındaki farkındalığı artmıştır. Nitekim Çin'in dış politikasına yön veren temel kabulleri, aynı zamanda ABD dış politikasına da hakim olan pragmatizm şeklinde gerçekleşmektedir. Çin'in, kendisini ABD'nin rakibi olarak görmemeye ve göstermemeye özen gösterdiğini, ama bu arada karşısına çıkan fırsatları da çok iyi değerlendirmiş olduğu da ayrı bir gerçektir.

⁶³⁷ Cohen-Tanugi, **a.g.e.**, s. 65.

⁶³⁸ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 32.

⁶³⁹ Piketty, **a.g.e.**, s. 147.

⁶⁴⁰ Kishore Mahbubani, **Can Asians Think: Understanding The Divide Between East and West**, Steerforth Press, Toronto, 2002, s. 54.

“Doğu’ya beyin gücü göçü” olarak nitelenen olgu ve “düşük katma değerli işgücü” nün bolca bulunmasının sağladığı avantajla rekabet üstünlüğünü elde eden Çin başta olmak üzere Asya ülkelerine lokasyon ve işgücü avantajı sağlamıştır. Bu sürecin sonucu olarak üretim merkezlerinin de Doğu’ya konuşlanmasıyla, giderek endüstriden uzaklaşıp, büyük ölçüde işsizlikle karşılaşan ABD ve Avrupa ülkeleri ile Romanya ve Tunus gibi bazı gelişmekte olan ülkeler de bu gelişmeden olumsuz etkilenmişlerdir⁶⁴¹.

Çin’in Güney Kore ve Tayvan için en büyük ihracat pazarı olduğu giderek diğer ASEAN ülkeleri, Japonya, Hindistan ve Avustralya ülkeleri için de geçerlilik kazandığı; bölge ülkeleri için bu durumun, özellikle ekonomik boyutu ile, bir fırsat olarak değerlendirildiği; keza, Çin’in bölge liderliğine soyunması halinde de, bu durumun ekonomik fayda simetriğinde kabul edilebileceği de⁶⁴², vurgulanması gereken bir diğer husustur.

Çin, gelişmekte olan ülkeler içinde en çok yabancı sermaye alan ülkedir⁶⁴³. Başta BRIC ülkeleri olmak üzere Yükselen Piyasalar olarak adlandırılan gelişmekte olan ülkelere gelen “yabancı doğrudan sermaye” (FDI) miktarları ve dünya payı aşağıda gösterilmiştir tablodan da görüleceği üzere yüzde 8,96 ile Çin, yükselen piyasa ekonomilerinden kendisine en yakın ülke olan Brezilya’nın iki katı doğrudan yabancı sermayeyi kendisine çekmeyi başarmıştır.

⁶⁴¹ William I. Robinson, “Giovanni Arrighi: Systemic Cycles of Accumulation, Hegemonic Transitions, and the Rise of China”, **New Political Economy**, Vol. 11, No. 1, 2006, s. 12.

⁶⁴² Hanns Günther Hilpert, “China Becomes Asia’s New Economic Center”, **China’s Rise: The Return of Geopolitics**, Ed. Gudrun Wacker, SWP, Berlin, 2006, s. 47, 48, 52.

⁶⁴³ Luosha Du - Ann Harrison - Gary Jefferson, “Do Institutions for FDI Spillovers? The Implications of China’s Special Characteristics”, **National Bureau of Economic Research**, February 2011, (Çevrimiçi) <http://www.nber.org/papers/w16767.pdf>, 5 Mart 2014.

Tablo 26: Seçilmiş Yükselen Piyasa Ekonomileri Bazında Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri ve Ülke Payları (2013)

ÜLKE	MİLYON \$	%
ENDONEZYA	19.853	1,46
HİNDİSTAN	2.543	1,89
ÇİN	121.080	8,96
RUSYA	51.416	3,8
BREZİLYA	65.272	4,83
TOPLAM	260.164	20,94
DUNYA	1.350.926	100

Kaynak: UNCTAD, “World Investment Report Overview 2014”,
(Çevrimiçi) http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2014_overview_en.pdf,
10 Haziran 2014.

Doğrudan yabancı sermayenin en büyük ev sahiplerinden olan Çin’de bu konuda gözlenen bir diğer husus da, bu yolla gelen yabancı yatırımlarının yurt içi firmaların da “verimliliğini-productivity” arttırdığı olgusudur. Tersine FDI (yurt dışına yatırımlar) olarak da ifade edilen bu gelişmeye göre Çinli firmalarca uluslararası iş konularına yapılmış yatırımlarının, global yatırımların sadece yüzde 6’sını oluşturmaktadır⁶⁴⁴.

Tek çocuk politikasının bir sonucu olarak kısa bir süre sonra yaşlanmaya başlayacak demografik yapı ile ilgili endişeler⁶⁴⁵ olsa da dünyanın en yüksek nüfusuna sahip Çin’de, önceleri komünist yönetim şekliyle yönetilen halkının yerine yeni gelen genç neslin çağın modern şartlarını yaşamak istemesiyle birlikte Çin’in bir dönüşüm yakalamasını sağlamıştır.

⁶⁴⁴ Minxin Pei, “How China and America See Each Other”,
<http://www.foreignaffairs.com/articles/140755/minxin-pei/how-china-and-america-see-each-other>, 1 Temmuz 2014.

⁶⁴⁵ Breslin, a.g.e., 56.

Geri dönmesi oldukça güç kredileri taşıyan bilançolara sahip ve bu nedenle aktif-pasif uyumluluğunu vade ve tutar yönünden yitirmiş Çin bankaları; 500 milyon kırsal nüfusun ancak 100 milyonunun tarımsal kesimde istihdam edilebilmesi ve bunun getirdiği sosyal/siyasal baskı; karlılıktan ziyade siyasi önceliklere ağırlık veren devlet ağırlıklı işletmelerle⁶⁴⁶ dünyanın en yüksek nüfus miktarına sahip Çin’de her kesimin yönetimde söz sahibi olmasını da kolaylaştırmıştır. Çin’in siyasi yapılanması böylece gelişmeye başlamış, devamında bilimsel ve teknolojik farkındalığın arttığı bir toplumun oluşmasını mümkün kılmıştır.

Yumuşak gücün temelini oluşturan kültürel geçmiş yönünden Çin, etkileyici bir imparatorluk soyuna ve binlerce yıllık başarılı tarihinde büyük pay sahibi olan dikkatle ayarlanmış, sabırlı bir stratejik geleneğe sahiptir. Bu sayede Çin, sistemde hakim olan hiyerarşiyi kalıcı olarak görmese de mevcut uluslararası sisteme temkinle yaklaşmaktadır⁶⁴⁷. Başarısının, aniden çöken bir sisteme bağlı olduğunu temsil etmektedir. Çin daha geniş bir etki hedeflemekte, uluslararası saygınlık için kendine yer açmaya çalışmaktadır ve hala “aşağılama yüzyılı” öfkesini hissetmektedir, fakat geleceğe dair özgüveni giderek artmaktadır. Bu konuda Brzezinski’nin bir diğer tespiti de; “Dünya gücünü hedefleyen 20. yüzyılın başarısız adaylarının aksine, Çin’in uluslararası duruşu ne devrimci, ne Mesihvari ne de Manicidir”⁶⁴⁸.

Güç unsurları perspektifinden yapılan bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere; Amerikan hegemonyası karşısında ekonomik güç unsuru açısından en büyük rakibi Çin’dir. Yine de Çin, Amerika’nın küresel üstünlüğünün hızla yok olmasının, kendi refahını bozarak uzun vadeli hedeflerine zarar verebileceğini öngördüğünden Çinli bir kamusal isim, ülkeyi ziyaret eden bir Amerikalıya büyük bir ciddiyetle ve açıkça şunu söylemiştir: “Ama lütfen, Amerika’nın çok hızlı bir şekilde düşmesine izin vermeyin...”⁶⁴⁹. Çinli yetkilinin bu açıklamasıyla; Çin’in en azından şimdilik Amerikan hegemonyasını devralmayı göze almadığını beyan etmiş bulunmaktadır.

⁶⁴⁶ Pei, a.e.

⁶⁴⁷ Yaqing, a.g.e., s. 320.

⁶⁴⁸ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 99.

⁶⁴⁹ A.e., s. 101.

3.3.1. Rusya

Dünyanın gözü BRIC(S) ülkeleri üzerindeyken ve tarihsel olarak her ne kadar süper güçler arasında adı geçmese de özellikle askeri güç bakımından tüm dünyadaki dengeleri derinden etkileyebilecek kapasitesiyle; Soğuk Savaş da dahil olmak üzere ABD'nin en güçlü rakiplerinden bir diğeri de Rusya'dır.

Soğuk Savaş dönemi boyunca iki kutuplu bir dünyada diğerk ülkeler ya ABD tarafında ya da Rusya⁶⁵⁰ tarafında yer almak zorundaymış gibi bir ortam bulunmaktaydı. Soğuk Savaş döneminin ayrıntılı bir şekilde incelendiği önceki bölümlerde, Sovyetler Birliği ile ilgili pek çok açıklama yapıldığından bu bölümde Rusya ile ilgili sadece güncel konular irdelenecektir.

Sıcak gelişmelerin ardı ardına yaşandığı 2014 yılının başından buyana uluslararası ilişkiler alanında Rusya cephesinde pek çok gelişme yaşanmıştır. Başta Ukrayna olmak üzere Rusya'nın siyasi ve askeri güç unsurlarını çerçevesinde devam eden dış politikası ile dünyanın "demir yumruğu" olmaya devam etmektedir⁶⁵¹. 2014 yılında AB'nin enerji ihtiyacını karşılamak için ithal ettiği doğal gaz boru hattının geçiş güzergahı olması nedeniyle Ukrayna jeopolitik bir önem arz ederken, Rusya'nın bu ülkeye yaptığı müdahale gerek AB gerekse ABD tarafından yakından izlenmekte hatta bir takım yaptırımlar uygulanmaktadır. Rusya'nın da karşı yaptırımlarla tepki verdiği bu gergin ortamda Rusya karşılaştığı zorluklar konusunda giderek güçlendiği görülmektedir.

Balkanlar ve Asya'da özellikle enerji konusundaki bu çekişmeler neticesinde AB ve ABD Rusya'nın finans, enerji ve savunma sanayii sektörlerini hedef alan yeni yaptırımlarının ekonomisini zayıflatması beklense de BRIC(S) ülkeleri ile yürüttüğü

⁶⁵⁰ Soğuk Savaş bitiminden önce birliğe bağlı ülkeler bağımsızlığını ilan etmeden önce Sovyetler Birliği olarak anılmaktadır.

⁶⁵¹ Thomas L. Friedman, "People of Influence: Why the Fate of Ukraine Matters", **The New York Times**, (Çevrimiçi) http://www.nytimes.com/2014/07/02/opinion/thomas-friedman-why-the-fate-of-ukraine-matters.html?_r=0, 01 Temmuz 2014.

ekonomik politikaları ekonomik gelişimi konusunda halen iddialı olduğunun en büyük göstergesidir⁶⁵².

Askeri güç bakımından Amerikan hegemonyası karşısındaki en büyük rakip olarak Rusya görülmektedir. Özellikle son dönemde stratejik vizyonunu daha çok ortaya koyan hamlelerle adından söz ettiren Rusya, askeri üstünlüğünü her fırsatta ortaya koymakta ve AB ile ABD'ye karşı bu gücünü ispat eder nitelikte bir dış politika ile Sovyetler Birliği zamanında bünyesinde bulunan ve şuan bağımsız olan ülkeler üzerindeki hakimiyetini çeşitli yollarla muhafaza etmeye çalışmaktadır.

Ancak yine de Rusya tek başına tüm güç unsurlarının bir arada olduğu bir ülke olarak görülemez. ABD hegemonyasına rakip olarak en azından yakın gelecekte bir tehdit olarak gösterilemeyeceğini söylemek mümkündür.

3.3.1. AB

Yeni Dünya Düzeni çerçevesinde meydana gelen “yeni oluşumlar” konu başlığı altında detaylı bir şekilde incelenen AB, Amerikan hegemonyası karşısında özellikle siyasal ve yumuşak güç unsuru açısından en büyük rakibi olarak gösterilebilir.

Üye ülkelerinin insan hakları konusundaki hassasiyeti, toplumsal refahın ön planda olduğu bir sosyal anlayış ile birliğin, politikalarını sürdürmesi AB'ye üye olma yarışını da hızlandıran en önemli gerekçe olmuştur. 2008 ekonomik krizinden en çok etkilenen ülkeleri içinde barındıran AB'de ekonomisi bünyesinde zayıf ülkeleri bulunsa da birliğin bütünlüğünü bozmaya yetmemiştir⁶⁵³. Çeşitli ekonomik kurtarma paketlerinde oluşan AB Merkez Bankası (ECB) operasyonları ile ekonomi politikasını geliştirmeye çalışan AB⁶⁵⁴, Çin ve Rusya gibi somut güç unsurları dışındaki güç

⁶⁵² Narlıkar – Kumar, **a.g.e.**, s. 384.

⁶⁵³ Piketty, **a.g.e.**, s. 159.

⁶⁵⁴ Thomas L. Friedman, “How We've Wasted Our Timeout”, **The New York Times**, (Çevrimiçi) http://www.nytimes.com/2014/07/02/opinion/thomas-friedman-why-the-fate-of-ukraine-matters.html?_r=0, 06 Nisan 2014.

unsurları olarak siyasal ve yumuşak güç açısından ABD'nin rolünü devralabilecek kapasitedir.

AB ve ABD, Yunan tanrılarına benzetilmektedir. Robert Kagan, Amerikalıların Mars' tan, Avrupalıların Venüs' ten geldiklerine dair kurduğu bu cümlesiyle farkları fazla basitleştirse de, bu sosyal değişikliklerin Avrupa'da, ABD'den daha ileride olduğu konusunda gerçekten de haklıdır⁶⁵⁵.

Öte yandan nükleer silahları da bulunan İngiltere ve Fransa tıpkı ABD, Rusya ve Çin ile birlikte 1945 yılından buyana BM Güvenlik Konseyi'nde veto hakkına sahiptir. Öte yandan Fransa, AB'nin daha geniş anlamda küresel amacından tereddüt duyarken, İngiltere de AB'ye temkinli yaklaşmaktadır. Almanya, Avrupa'nın ekonomik motorudur ve ihracat alanındaki yeteneğiyle Çin'e yaklaşırken, Avrupa dışında askeri yükümlülükler altına girmekten kaçınmaktadır. Bu nedenle, AB'nin mevcut bütün kolektif zayıflıklarına rağmen Avrupa devletleri, gerçek bir küresel etkiyi ancak daha geniş bir birliğin parçası olarak sağlayabilirler⁶⁵⁶.

Almanya önderliğindeki faaliyetleri ile AB, tüm dünyadaki bilimsel ve teknolojik açıdan dünya liderliğini sürdürmektedir. 27 üyesi bulunan AB'nin bünyesindeki en önemli ülkeleri olarak; İngiltere, Fransa ve Almanya geçmişten kalma küresel bir statüye sahip olsalar da bugünkü haliyle AB dünya sahnesinde önemli bir güç tür ancak bağımsız bir güç değildir⁶⁵⁷. AB'nin hegemonya olabilmek için ekonomik ve teknolojik kapasitesi yeterli olsa da “net bir Avrupa kimliğinin” oluşmamış olması AB'nin hegemonik bir güç olarak ortaya çıkmasında şuan için yeterli değildir⁶⁵⁸.

⁶⁵⁵ Nye, **Dünya Siyasetinde Başarının Yolu: Yumuşak Güç**, s. 27-28.

⁶⁵⁶ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 32.

⁶⁵⁷ **A.e.**

⁶⁵⁸ Stuart J. Kaufman, “Approaches to Global Politics in the Twenty-First Century: A Review Essay”, **International Studies Association**, Blackwell Publishers, Madlen, 1999, s. 200.

Öte yandan günümüzde uluslararası arenada yaşanan sıcak ve bir o kadar da şiddet içeren gelişmeler karşısında ABD'nin tutumu, etkisi azalan bir Amerikan hegemonyası ile karşı karşıya olduğu idealarını da güçlendirmektedir.

Şuana kadar Amerikan hegemonyası karşısındaki muhtemel rakipleri ile ilgili yapılan açıklamalardan da görüleceği üzere; tek bir ülke ya da oluşumun hegemonyası 21. yüzyılın başı hatta ilk yarısı itibariyle olası görülmemektedir. Ancak uzun vadede mümkün olabilir ki bunu da uluslararası ortamda yaşanan gelişmeler ve güç unsurlarının dağılımı belirleyecektir.

3.4. Amerikan Hegemonyasının Farkı

ABD'nin kendi tarihsel koşulları ve içyapısı, Amerikan hegemonyasının farklı özelliklerini açıklamakta önemli bir yer tutmaktadır. Örneğin, ABD'nin feodal bir dönem yaşamamış olması Amerikan hegemonyasını öncekilerden ayırtan en temel farkıdır ve 21. yüzyıl hegemonyasının özelliklerini derinden etkilemektedir. Ancak, Amerikan hegemonyasının bizatihi var oluşunun dünya tarihinde yüzyıllardır süren bir eğilimin ve kapitalizmin örgütlenmesinin dönemsel bir tezahürü olduğu da unutulmamalıdır. Ayrıca, ABD'nin kendi özel koşullarının bu şekilde oluşmuş olması, dünya tarihinin seyrinden bağımsız düşünülemez. Dolayısıyla ABD'nin uluslararası hegemonik konumunun bu şekilde olmasını etkileyen ülke içindeki devlet-toplum ilişkisinin, aynı zamanda ABD'nin feodal bir dönem yaşamamış olmasından kaynaklandığı söylenebilir⁶⁵⁹.

Amerika'da feodal bir geleneğin yokluğu ve ülkenin sahip olduğu açık alanlar, yeni kurulan ülkenin maddi fırsatlarını oluştururken, sınırsız hudutlarıyla yalnızca kişisel kurtuluş için değil, aynı zamanda bireysel zenginleşmeyi baz aldığından yeni kıta Amerika, Avrupa'nın ya da dünyanın herhangi başka bir ülkesinin o zamanlar sahip olmadığı vatandaşlık ve girişimcilik ruhunu sunarak, kuruluşundan itibaren

⁶⁵⁹ Mark Rupert, "Producing Hegemony: State/Society Relations and the Politics of Productivity in the United States", *International Studies Quarterly*, C. 34, No. 4, 1990, s. 435.

hegemon güç olmaya hazırlanmış⁶⁶⁰ ve bu gelişmeler bir tarihsel dönüm noktasının merkezi olmuştur.

ABD'nin bugün ulaştığı büyük gücü, geçmişin hegemon güçleri olan Roma İmparatorluğu ve Britanya İmparatorluğu ile sürekli olarak karşılaştırılmaktadır. İlk bölümde de hegemonya ile olan farklarının ortaya konduğu gibi imparatorluklar, daha çok diğer insanlar üzerinde kontrolü içerdiğinden Nye'ye göre ABD, hiçbir zaman Britanya İmparatorluğunun yürüttüğü politikaları kullanmamış ve diğer ülke vatandaşları üzerinde tüm kontrolü elde etme çabası içerisinde olmamıştır.

“Doğu Afrika’da yaşarken Kenya’nın bir eğitim biriminde, vergi dairesinde, hukuk işlerinde İngiliz memurlar tarafından kontrol edildiğini gördüm”⁶⁶¹.

Nye, ABD ile Büyük Britanya İmparatorluğu arasındaki ayrım için bu şekilde bir açıklama yapmıştır. Amerika’nın küresel hegemonyasının etkinlik alanı kuşkusuz büyüktür: ama iç ve dış sınırlamalar nedeniyle derinliği azdır. Amerikan hegemonyası nüfuzunu kararlı bir şekilde uygulanmasını da gerektirir, fakat eski imparatorluklardan farklı olarak, doğrudan yönetimi içermez⁶⁶².

Devlet ve toplum ilişkilerinin ABD’ye özgü şekilde yeniden yapılandırılması, eşzamanlı olarak kitlesel üretim ve kitlesel tüketimin toplumsal altyapısının oluşturulması ve bu sırada da liberal kapitalist toplumsal formasyonların temel özelliği olan ekonomi ve siyaset ile kamu ve özel alanların ayrımını sürdürülebilmesi sayesinde mümkün olmuştur⁶⁶³.

İkinci Dünya Savaşı’ndan yıkıma uğramadan ve üstelik daha da gelişip zenginleşerek çıkan tek devlet olarak, ABD’nin hegemonyasının merkezi

⁶⁶⁰ Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika’nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri**, s. 52-53.

⁶⁶¹ Nye, **Power in the Global Information Age: From Realism to Globalization**, s.7.

⁶⁶² Lacher - Germann, **a.g.e.**, s. 99–100.

⁶⁶³ Rupert, “Producing Hegemony: State/Society Relations and the Politics of Productivity in the United States”, s. 428.

Amerikanizm⁶⁶⁴ ve Fordizm temalı politikaları olmuştur. Rakipsiz askeri ve sivil üretim kapasitesinden beslenen güçlü para birimi, savaş sırasında elde edip Japonya'ya karşı kullandığı nükleer gücü, dönemin ileri teknolojilerindeki üstünlüğü, liberal-demokratik değerlere dayanan siyasi misyonu ile dünya üzerinde Büyük Britanya'nın yaklaşık bir yüzyıl öncesinde sahip olduğu hegemonik konumun bir benzerine sahip olmuştur. Aralarındaki fark ise Britanya'nın "tekil" hegemon olarak varlığını sürdürmesine rağmen, ABD'nin hegemonik gücünü ideolojik gerekçelerle oluşturulmuş bir koalisyonun içinde uygulamış olmasıdır. Keza yeni hegemon olarak ABD'nin kendinden önceki hegemonik güçlerden bir farkı da hegemonik gücünü kendi öncülüğünde dünya ekonomik, siyasi ve güvenlik sistemini şekillendirmek üzere inşa edilen kurumlar ve rejimler aracılığıyla uygulamış olmasından kaynaklanmaktadır⁶⁶⁵.

ABD'nin gücü, kendisinden önceki hegemonlara göre daha katıdır ve bu durum ABD liderliğindeki uluslararası işbirliği politik koşullarının gerçekleşmesi için zemin hazırlamıştır. Küreselleşme amacına ulaşmak için gerekli olan sabit döviz kuru ve ticari liberalizasyona dayanan Bretton Woods sonrası ortaya çıkan kurumlar gibi oluşumlar, 19. yüzyılın iktisadi ilkelerinin daha esnek bir yapıya bürünmesine olanak sağlamıştır⁶⁶⁶. Böylece ABD hegemonyasının tarihteki diğer hegemon örneklerine oranla daha üretken ve etkin olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Bretton Woods akabinde doların dünyanın rezerv parası haline gelmesinin ardından diğer ülkeler ABD'nin tüm ekonomi politikalarına da bağımlı hale gelmiş hatta ABD'nin uyguladığı para ve maliye politikaları iş zamanlı hareket etmektedirler⁶⁶⁷. Örneğin; ABD Merkez Bankası'nın (FED) sıkı para politikası döneminde diğer ülkelerde faiz artırımına gitmek zorunda kalmışlardır. Bu da gösteriyor ki ABD küresel bir güçtür ve iç politikası için attığı her adım tüm dünyayı etkilemektedir. Çünkü dünyanın her tarafına küresel çıkarlarını doğru bir şekilde yayan tek ülkedir.

⁶⁶⁴ Edwards, **a.g.e.**, s. 240.

⁶⁶⁵ Lobell, **a.g.e.**,

⁶⁶⁶ Cox, "Gramsci, Hegemony and International Relations", **a.e.**

⁶⁶⁷ Desai - Vreeland, **a.g.e.**, s. 110.

ABD'nin dünyada bu kadar etkin bir hareket alanına sahip olmasının en büyük nedenlerinden birisi de hiç kuşkusuz yakaladığı yumuşak gücün kapsama alanıdır. Bilim ve teknolojinin de yayılma aracı olarak ABD hegemonyasına yaptığı hizmetle birlikte, tüm dünyanın Amerika'nın etkisi altında olması kolaylaşmıştır.

3.5. Amerikan Hegemonyasının Geleceği Konusunda Yapılan Öngörüler

Amerikan hegemonyasının kurgusunu ortaya koymak için yapılan araştırmalarda başta, ABD'de faaliyet gösterenler olmak üzere pek çok kuruluş ve düşünürün, Amerikan hegemonyasının geleceğine ilişkin pek çok farklı öngörü ve iddiaları olduğu görülmüştür. Bu nedenle ayrı bir konu olarak, bu öngörülere yer verilmiştir.

20. yüzyılın sonlarında gerçekleşen Körfez Savaşı sırasında dünya düzeninde yeni süper gücün kim olduğu konusundaki tartışmaların artmasında olduğu gibi 21. yüzyılın başında, 2008 yılında ABD'de "sub-prime mortgage" piyasasının çöküşü ardından müdahaleye fırsat bulunamadan reel sektörün de olumsuz etkilenmesi ile tetiklenen küresel mali kriz, Amerikan hegemonyasının dünya çapındaki jeo-ekonomik gücünün sağlıklı ve dayanıklı dağılımı⁶⁶⁸ ile ilgili akademisyenler ve yorumcular arasında yenilenen tartışmalara yol açmıştır. Bu kapsamda gelecekle ilgili öngörülerin de yönü değişmeye başlamıştır.

Amerikan hegemonyası ile ilgili öngörülerini genel olarak üç gruba ayırmak mümkündür. Çünkü kimilerine göre Amerikan hegemonyası zayıflamıştı, kimilerine göre ise devam etmekte ve ileriki dönemlerde de devam edecektir. Kimilerine göre ise Amerikan hegemonyası uzun zaman önce son bulmuştur ve günümüzde yaşananlarda da bu hegemonya boşluğundan kaynaklanmaktadır.

⁶⁶⁸ Dura-Kılıçarslan, **a.g.e.**, s. 92.

ABD hegemonyasını devam ettirmek ve stratejik projelerini pratiğe dökülebilmek için bir yandan dünya anlayışlarını temsil eden çokuluslu şirketler, özel eğitim kurumları, güçlü bir medya ağı, dini tarikatlar-kiliseler işbirliği içerisinde bir yandan da modern bir teknolojiyle donatılmış bir askeri güç, milyarlarca dolarlık bütçelerle beslenen istihbarat birimleri bu amaçla faaliyetlerini sürdürmektedir. Kamuoyunu yönlendiren siyasi, iktisadi, kültürel ve sosyal temalarla uğraşan ve bünyesinde en etkili politikacıları, diplomatları, akademisyenleri ve gazetecileri barındıran think-tank merkezleri bu amaç çerçevesinde tesis edilmiştir. Elemanların büyük çoğunluğu, devlet deneyimine sahip eski ve yeni görevlilerdir. İkinci eleman kaynağıysa, yine devlet organlarıyla içli dışlı olmuş akademisyenleri barındıran üniversitelerdir⁶⁶⁹. Bu tür kurum ya da kuruluşlar kuruluş amaçlarının da bir yansıması olarak Amerikan hegemonyasının geleceği hakkında, belirli periyotlarda raporlar yayınlamaktadırlar.

Bahsi geçen bu öngörü raporlarının geneline bakıldığında hepsinin ana fikir olarak; Amerikan hegemonyasının devam edeceği yönünde bir sonuca ulaşmanın hedeflendiğini söylemek yanlış olmaz. Örneğin; 1997 yılında Amerikan yeni muhafazakarlardan William Kristol ve Robert Kagan'ın desteklediği “Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi” (The Project of the New American Century)'nin ana temasına göre;

“Amerikan önderliği hem Amerika hem de dünya için iyidir; bu önderlik, askeri güç, diplomatik enerji ve ahlaki ilkelere bağlılık gerektirir ve bugün, dünya liderliğine oynayan çok az siyasetçi vardır.”⁶⁷⁰

“Uluslararası İlişkileri Anlamak” isimli çalışmanın yazarları, Brown ve Ainley'e göre son dört yüzyıllık uluslararası sistem tarihinin, gücün tek elde toplanmasından devletlerin hiç de hoşlanmadıklarını göstermiştir ancak bu tavrın etkili bir anti-hegemonyacı siyasete dönüşebileceğinin hiçbir garantisi yoktur. Güç dengesi ancak dengenin maddi koşulları varsa ortaya çıkabilir ve şu anda bu koşullar

⁶⁶⁹ Piketty, **a.g.e.**, s. 483.

⁶⁷⁰ New America, “About”, (Çevrimiçi) <http://www.newamerica.net/node/29002>, 15 Temmuz 2014.

bulunmamaktadır. Bu süreçte ABD çıkarlarını tanımlarken asıl potansiyel rakiplerine doğrudan meydan okumadığından, rakiplerin ABD'nin arkasına takılmak yerine bir başka denge oluşturmak üzere harekete geçmesi çok düşük bir olasılık olarak gözükmektedir. Başka bir deyişle, bu durumda sadece kabiliyetler değil, niyetler de çok önemlidir. Sorunu şu şekilde özetlemek gerekir: ABD'ye meydan okumanın maliyeti potansiyel olarak o kadar yüksektir ki, ABD davranışlarıyla zorlamadıkça hiçbir devlet bu adımı atmaya niyetlenmeyeceklerdir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Amerikan yüzyılı oldukça uzun sürebilir⁶⁷¹.

Brown ve Ainley, bu öngörülerinin devamında gücün fiziksel nitelikleri açısından, Westphalia Sistemi'nin başlangıcından, hatta çok daha öncelerden beri görülmemiş bir yoğunlaşmaya sahip olası rakipleri ciddi olarak bu üstünlüğe meydan okumaya niyetli gözükmediğinden ABD'nin şuan, 1945'ten de 1989'dan da daha güçlü bir konumda olduğunu ve istediği sürece bu üstünlüğünü koruyacağını savunmaktadırlar⁶⁷².

Yumuşak güç kavramını literatüre kazandırarak büyük bir ün kazanan Joseph S. Nye'ye göre de ABD'nin uluslararası hegemonyası, ekonomik, uzay ve teknoloji alanlarındaki yükselen rekabet, askeri çatışmalara bağlı olarak zayıflamaya başlamıştır. Nye, bu çöküşün önlenmesi, ABD'nin önderliğini devam ettirebilmesi için "Soft Power" konseptini önermektedir. Ülkelerin uluslararası alanda karşılıklı bağlılığına işaret eden, Nye ayrıca ABD'nin liderliğini sürdürebilecek, dünyayı etkileyebilecek bir güce sahip olduğuna işaret etmektedir. Ona göre, yeni gelişmeleri dikkate alan bir strateji oluşturmak gereklidir. ABD, diğer ülkeleri güç kullanmadan, tehdit etmeden ilişkide olduğu ülkelerin çıkarlarının ABD ile aynı olduğuna ikna etmeli, kültürünün parlaklığını kullanarak onların sempatisini kazanmalıdır⁶⁷³.

Yeni Dünya Düzeni kavramının açıklanması esnasında da bahsi geçen; Soğuk Savaş sonrası dönemde Fukuyama ve Huntington gibi teorisyenler küresel gücün

⁶⁷¹ Brown - Ainley, **a.g.e.**, s. 238.

⁶⁷² **A.e.**, s. 255.

⁶⁷³ Nye, **Dünya Siyasetinde Başarının Rolü: Yumuşak Güç**, s. 99.

geleceği ile ilgili kesin fikirler yürütürken⁶⁷⁴, bir diğer stratejist Brzezinski de Amerika'nın yalnızca, ilk ve tek gerçek küresel süper güç olmasa bile büyük olasılıkla sonuncu süper güç olduğu⁶⁷⁵ saptamasında bulunmaktadır. Brzezinski son yayınladığı kitabında, endüstriyel gelişmenin evrensel bir yol izleyeceği noktasından hareketle dünyanın uzaydan çekilmiş gece fotoğrafları ile yayınladığı kitabında özellikle Batı olarak tanımlanan ve şehirleşen kesiminin aydınlık yoğunlaşmalarıyla, teknolojik olarak daha geri kalmış fakat nüfusu giderek artan bölgelerin karanlığı arasındaki zıtlığı canlı bir şekilde göstermeye çalışmıştır⁶⁷⁶.

Uydudan çekilen bu fotoğrafta ABD'nin her köşesinin parladığını görmek mümkünken, yükselen güçler olarak ifade edilen özellikle Asya kısmının karanlıkta kaldığı görülmektedir. Bu fotoğrafı da baz alarak Brzezinski, ABD'nin halen süper güç olduğunun ispatı olduğunu belirtmektedir⁶⁷⁷.

Neo-Gramsci'ci görüşün temsilcisi Robert Cox'un yorumladığı hegemonya yaklaşımının ABD uyarlamasında ise, Neo-Realist bakış açısındaki gibi dünya düzeni ve istikrar için şart değildir. 1981'de yazdığı "Toplumsal Güçler, Devletler ve Dünya Düzenleri: Uluslararası İlişkiler Teorisinin Ötesinde" adlı ünlü makalesinde alternatif dünya düzenlerini değerlendiren Cox'a göre birinci olasılık üretim ve sermayenin uluslararasılaşması sonucu küresel sosyal güç yapısında yeni bir hegemonyanın ortaya çıkma olasılığı bulunmaktayken ikinci olasılık hegemonsuz bir dünya düzeni ve güç merkezleri arasındaki çekişmeye dayanır. Sonuç olarak, Üçüncü Dünya ülkelerinin örgütlenmeleriyle doğacak bir hegemonya söz konusu olabilir, fakat bu Cox'a göre bu daha düşük bir olasılıktır⁶⁷⁸.

Robert Cox'un toplumsal güçler ve dünya sistemleri analizlerinden ve Antonio Gramsci'nin hegemonya teorisinden yola çıkarak öngörülerini dile getiren Stephen

⁶⁷⁴ Bknz: s. 156.

⁶⁷⁵ Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri**, s. 187.

⁶⁷⁶ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 16-17.

⁶⁷⁷ A.e.

⁶⁷⁸ Cox, "Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory", s. 150.

Gill ise ulus aşırı bir birikim rejiminde ve buna bağlı oluşan ulus aşırı sermaye yoğunluğunda hegemonyanın ve karşı-hegemonyanın gelişimini incelemiştir. Gill'e göre hegemonya, ulus aşırı birikim rejimine bağlı olarak gelişirken, aynı süreç alternatif bir karşı-hegemonik tarihsel bloğun gelişeceği şartları da doğurur. Bu yüzden sermayenin uluslararasılaşması sürecinde ortaya çıkan karşı-hegemonik güçlerden dolayı böyle bir hegemonya asla eksiksiz, tam bir hegemonya olamayacaktır⁶⁷⁹.

Nitekim dünya tarihinde zamanın ögütücü çarklarının dışına çıkabilen bir güç bulunmamaktadır. Amerikan hegemonyasının devam edeceğini savunan Brzezinski tarafından yapılan bir diğer yoruma göre, "Amerika'nın öngörülme gücü zamanla azalmak durumunda olduğu için, Amerika'nın küresel öncülüğünü tehdit etmeyen diğer bölgesel güçlerin yükselişini düzenlemeye öncelik verilmelidir⁶⁸⁰ ve Amerikan hegemonyasının sonuncusu olduğu şeklindeki iddialı söylemini bir yönüyle etkisizleştirmektedir. Çöküş iddialarının odaklandığı bir diğer olgu da, bazı dönemlerde rakip ekonomilerin, Amerikan ekonomisi karşısında görece yükselişi olmuştur. 2008-2009 küresel ekonomik krizler, Amerikan hegemonyasındaki gerilemeyi ve Çin'in yükselişi ile ilgili tartışmaları tekrar canlandırmıştır⁶⁸¹.

Liberalizmin en önemli savunucularından biri olan John Gray, 25 Eylül 2008 tarihinde "The Observer" gazetesine yazdığı "Amerika hegemonyasının kırılma noktası" başlıklı makalesinde, Berlin Duvarı'nın yıkılması nasıl Sovyetler Birliği'nin dağılmasına neden oldu ise son küresel ekonomik krizin de ABD'nin çöküşünü getireceğini belirtmiştir. Dünya piyasalarının yaşadığı süreci bir mali krizden çok daha öte olarak değerlendiren Gray, süreçle birlikte tarihi bir jeopolitik değişim oluşacağını bu değişimiyle birlikte dünyadaki tüm güç dengelerinin sonsuza dek değişeceğini ve İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana süren Amerikan hegemonyasına son vereceğini söylemişti. Gray, Amerikan hegemonyasının gerilediğinin ispatı olarak; Venezüella

⁶⁷⁹ Stephen Gill - David Law, "Global Hegemony and the Structural Power of Capital", **International Studies Quarterly**, Vol. 33, No. 4, Aralık 1989, s. 475.

⁶⁸⁰ Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri**, s. 177.

⁶⁸¹ Saull, "Rethinking Hegemony: Uneven Development, Historical Blocs, and the World Economic Crisis", s. 323.

Devlet Başkanı Hugo Chavez'in Amerika'nın gücüyle alay etmesi ve bu alayının cevapsız kalmasını göstermiştir⁶⁸². Öte yandan bir diğer liberal Ikenberry de uluslararası kurumlaşma ile ABD'nin hegemonyasını gelecekte de garanti altına aldığını savunmuştur⁶⁸³.

Tek kutuplu sistemin sona ermesi ihtimallerinin en bilineni, ABD'nin gücünün azalışı veya ABD'nin izolasyonizmi üzerine kurgulanmıştır⁶⁸⁴. Amerikalı Realistlerden Charles Krauthammer ise mevcut sistemi, tek kutuplu sistem olarak tanımlamakta ancak bunun bir "an" olduğunu belirtmektedir. Aynı adı taşıyan makalesinde (Unipolar Moment) tek kutuplu sistemin ancak 30–40 yıl sürebileceğini belirtmekte, bu süre sonunda çok kutupluluğa dönüşeceğini öngörmektedir. Krauthammer, ABD'nin tek kutuplu üstünlüğünü uzun süre koruyup koruyamayacağı noktasında, dış nedenlerden çok iç sorunların ülkeyi sıradanlaştıracağı öngörüsünde bulunmaktadır⁶⁸⁵.

James Chase'e göre ABD hegemonik gücünü çoktan kaybetmiştir. Hegemon ülkenin kendi savaşlarının parasını ödeyecek güçte olması gerektiğini savunan Chase; ABD'nin yeterli güçte olmadığını en büyük göstergesinin Körfez Savaşı'nın maliyetini Almanya ve Japonya'dan karşılaması olduğunu iddia etmektedir. Ona göre Körfez Savaşı'nın kanıtladığı tek şey varsa, o da tek bir devletin dünyaya egemen olamayacağıdır⁶⁸⁶.

Dünya nüfusunun yüzde 5'ini temsil etmesine karşın global GSMH'nin yüzde 25'ini gerçekleştirip, 250 bin askerini 130 ülkedeki 700 noktada konuşlandıran ABD için Pax-Amerikan özelliğinin Irak işgalinde zirveye çıktığını savunanlar olsa da. Uluslararası arenada ABD hegemonyasının en çok sorgulandığı dönem Irak'ı işgali ile

⁶⁸² John Gray, "A Shattering Moment In America's Fall From Power", **The Guardian**, (Çevrimiçi) <http://www.theguardian.com/commentisfree/2008/sep/28/usforeignpolicy.useconomicgrowth>, 15 Nisan 2014.

⁶⁸³ G. John Ikenberry, **After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order After Major War**, Princeton: Princeton University Pres, 2001, s. 21-29.

⁶⁸⁴ Kaufman, **a.g.e.**, s. 200

⁶⁸⁵ Kurtbağ, **Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası**, s. 179.

⁶⁸⁶ James Chase, "The Pentagons Super Power Fantasy", **The New York Times**, March 16, 1992, s. 42.

gerçekleşmiştir. ABD hegemonyasındaki bu zayıflamanın en büyük nedeni, Irak'ın işgali ile iki sütunlu – Avrupa ve ABD - Atlantik işbirliğinin zedeleyerek bu ilişkide bir düşüşü başlatmış olmasıdır. Ayrıca bunların da ötesinde 1991 yılında başlayan “tek kutupluluk” dönemi ile de kuvvetlenmiş olan “Pax-Amerikan” sürecinin de sonunun, başlangıcı olmuştur⁶⁸⁷.

Yaşanan ekonomik krizin Amerikan hegemonyasının sonu olmayacağını öngören Amerikalı ünlü dilbilimci, tarihçi, filozof, siyasi eleştirmen, eylemci (aktivist) Noam Chomsky aynı zamanda Amerikan hegemonyasının sonsuza kadar süremeyeceğini de savunmaktadır. Chomsky, dünyanın esasen giderek tek bir ekonomik ve askeri merkezi ifade eden üç kutuplu bir hale geldiği fikrindedir. Bu üç kutuplu dünyayı; ekonomik anlamda ABD merkezli Kuzey Amerika, Almanya-Fransa merkezli Batı Avrupa ve Japonya merkezli kuzeydoğu Asya'yı sayarken, bu arada Çin ve Güney Kore'nin temel sanayi güçleri olarak ağırlığını koyduğunun altını çizen Chomsky'nin vardığı sonuç Asya merkezinin dünya işlerindeki rolünü arttırdığı yönündedir⁶⁸⁸.

ABD'nin Ulusal İstihbarat Konseyi'nin (National Intelligence Council, NIC), yılda bir defa hazırlayıp sunduğu “Küresel Eğilimler 2030: Alternatif Dünyalar” (Global Trends 2030: Alternative Worlds)” isimli raporu ile başlığından da anlaşıldığı gibi, ABD'nin kendi hegemonya gücünün geleceğine duyduğu endişelerini anlamak mümkündür. Seçilen Başkan'ın orta ve uzun vadeli stratejik planının geliştirilmesi için hazırlanmaktadır. 16 istihbarat teşkilatı tarafından hazırlanan raporda, gelecekte 20 yıl sonrası dünyanın gidişatı için önemli öngörülerde bulunmaktadır⁶⁸⁹.

ABD'nin kendi ulusal istihbarat merkezinin hazırladığı öngörü raporunun ulaştığı sonuca bakıldığında; son derece şaşırtıcı olan nokta; ABD'nin 1945 yılından buyana oluşturduğu hegemonyası 2030 yılına doğru sona erebilecek olmasının

⁶⁸⁷ Cohen-Tanugi, **a.g.e.**, , s. 33

⁶⁸⁸ Chomsky, **a.g.e.**, s. 139.

⁶⁸⁹ **National Intelligence Council**, “Global Trends 2030: Alternative Worlds” (Çevrimiçi) <http://globaltrends2030.files.wordpress.com/2012/11/global-trends-2030-november2012.pdf>, 5 Haziran 2014.

beklenmesidir. Bu rapora göre 2030 yılına kadar, dünyanın güç merkezinin Batı'dan Asya'ya kaymasıyla başta ekonomi olmak üzere siyasi ve güvenlik alanındaki güç unsurlarının etkisi de Asya'da yoğunlaşması beklenmektedir. 1750 yılından bu yana Batı'nın tarihsel yükselişi tersine dönecek ve Asya tekrar küresel ekonomisindeki ağırlığını kazanacaktır. Bununla birlikte, Avrupa, Japonya ve Rusya ekonomilerinin göreceli olarak yavaşlamaya devam etmesi de bu raporda öngörülmektedir⁶⁹⁰.

Öte yandan Rusya'nın da bulunduğu BRIC ülkeleri hakkında çok sayıda çalışma bulunmaktadır⁶⁹¹. Küresel ekonominin gelişimini içeren analizlerde; 2050 yılında dünyanın en büyük ekonomisinin Çin, üçüncü büyük ekonomisinin Hindistan, dördüncü büyük ekonomisinin Brezilya ve altıncı büyük ekonomisinin Rusya olacağı öngörülmektedir⁶⁹².

Uluslararası ekonomi politik alanının öncü isimlerinden Suzan Strange, ABD'nin hegemonik gücünü anlamak için sadece kaybedilen savaşlara, gerileyen ticaret oranlarına ya da eriyen döviz rezervlerine bakmanın yeterli olmadığını savunmaktadır. Yapısal bir mahiyet gösteren hegemonyanın, “güvenlik”, “finans”, “üretim” ve “bilgi” kanallarını etkileşimli bir biçimde incelemek gerekmektedir. Strange'e göre bu tarz bir yapısal analiz neticesinde, ABD'nin hegemonik gücünde kapsamlı bir gerileme bulunmamaktadır ve Amerikan hegemonyası kesintisiz devam etmektedir⁶⁹³.

Hegemonyanın, tarihsel döngüler çerçevesinde iniş ve çıkışlar yaşadığı üzerine kurulu Dünya Sistemi yaklaşımı ile ünlenen Giovanni Arrighi'ye göre ABD, hegemonyasının “nihai krizini” ilan etmiştir. Arrighi'nin özellikle on yıl gibi kısa bir sürede, Amerika'nın nasıl “imparatorluk” tezinden “hegemonik çöküşe” gittiği üzerine tartışmaları mevcuttur. İddiaların temelinde ise Çin'in alternatif bir güç odağı olarak ABD'yi ikame edip edemeyeceği bulunmaktadır⁶⁹⁴.

⁶⁹⁰ A.e.

⁶⁹¹ Yaqing, a.g.e., 325.

⁶⁹² Malamud, a.g.e., s. 4-5.

⁶⁹³ Strange, **The Retreat of State: The Diffusion of Power in the World Economy**, s. 287.

⁶⁹⁴ Arrighi, “Hegemony and Social Change”, s. 368.

“Stratejik Vizyon” kitabıyla gelecek hakkındaki en belirgin öngörülerini ortaya koyan Brzezinski’nin öngörülerinin daha gerçeğe yakın olduğu söylenebilir. Brzezinski’ye göre Amerika’nın bocalaması halinde, dünyanın, Çin gibi önde gelen tek bir gücün tahakkümü altına girmesi olası değildir. Amerikan sisteminin gireceği ani ve büyük bir kriz, küresel siyasi ve ekonomik kaosu beraberinde getirerek zincirleme bir reaksiyona yol açabilir. Brzezinski hiçbir gücün, Sovyetler Birliği’nin 1991’de dağılmasının ardından Amerika’dan beklenen rolü oynamaya hazır olamayacağını savunmaktadır. Bunun yerine büyük olasılıkla, uluslararası belirsizliğin ve küresel refaha yönelik çok ciddi risklerin hakim olduğu bir ortamda, küresel ve bölgesel güç dağılımında yeni bir konumlanmanın yaşandığı, büyük galiplerin yerine çok daha fazla kaybedenin olduğu, sonuçsuz ve kaotik bir dönem ortaya çıkacağını beklemektedir⁶⁹⁵. Bu tez çalışmasının geneli itibari ile de bu öngörülere yakın bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Hegemonyanın gerek içinde barındığı kavramsal, gerek tarihsel, gerekse hegemonyanın belirleyicileri açısından hegemon ülkenin taşınması gereken özelliklere bakıldığında; şuan için Amerikan hegemonyasının yeni bir halefi ne tek bir ülke için ne de ulus ötesi mevcut oluşumlar tarafından devralınmasının mümkün olmadığı görülmektedir.

Öngörülerin ötesine geçip Amerikan hegemonyasının 21. Yüzyıldaki durumu ile ilgili bir analiz yapmak için son konu olarak; bir yandan Amerikan’ın ülke içi dinamikleri çerçevesinde güçlü ve zayıf yönleri ortaya konurken bir yanda da uluslararası arenada karşısına çıkan ya da çıkabilecek fırsatlar ve tehditlerin ortaya konulacaktır.

⁶⁹⁵ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 95.

3.6. Yirmi Birinci Yüzyıl Amerikan Hegemonyası Açısından Stratejik Bir Analiz: SWOT Analizi

Geleceği yapılandırmak için gerçekleştirilen etkin faaliyetleri bugünden geliştirmede önemli bir işleve sahip olan stratejik yönetim; büyüklükleri, özellikleri ve faaliyet alanları ne olursa olsun şirket, birlik veya kurumlar için, günümüzde varlıklarını devam ettirebilmelerine olanak sağlayan bir analiz yöntemidir.

Stratejik yönetimin genel olarak tanımı; etkili stratejiler oluşturmaya ve sonuçlarını değerlendirerek kontrol etmeye yönelik kararlar ve faaliyetler bütünü olarak ifade edilebilir⁶⁹⁶. Stratejik yönetim kurum ya da işletmeleri geleceğe taşıyan, geleceğin yapılanmasında etkin faaliyetleri bugünden geliştiren ve kurum/işletme vizyonuna ulaşmasını sağlayacak stratejilerin oluşturulduğu bir yönetim yaklaşımıdır⁶⁹⁷.

Bu bölümde Amerika'nın temel yapısını ve hegemon ülke kimliğini ortaya koymak, Amerikan hegemonyasının geleceğine yönelik öngörülerini farklı bir açıdan değerlendirmek ve gelecekteki stratejisini tahmin etmek adına, stratejik yönetimin temel analiz yöntemlerinden birini⁶⁹⁸ oluşturan SWOT⁶⁹⁹ analizi ile bir değerlendirme yapılmıştır.

Türkçe literatürdeki kullanımı ile FÜTZ⁷⁰⁰ (Fırsatlar – Üstünlükler – Tehditler - Zayıflıklar) analizi olarak da adlandırılan SWOT (Strengths – Weaknesses-

⁶⁹⁶ Ömer Dinçer, **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, 5. bs., YY, İstanbul, 1998, s. 35.

⁶⁹⁷ Tahir Akgemci, **Stratejik Yönetim**, Yenilenmiş 2. bs., Gazi Kitabevi, Ankara, 2008, s. x.

⁶⁹⁸ Organizasyon için belirlenmiş olan hedeflerin gerçekleştirilmesini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyecek olan iç ve dış faktörlerin belirlenmesini sağla. Bu teknik Albert Humphrey tarafından 1960 ve 1970li yıllar arasında Stanford Üniversitesinde yapılan bir araştırma projesini yönetirken kullanıldığından Albert Humphrey adı ile anılmaktadır. Ancak bu araştırmanın karşılığında bilimsel literatürde herhangi bir yayın bulunmamasından dolayı SWOT Analizinin Albert Humphrey adına akredite edilmesi bazı bilimsel çevreler tarafından doğru bulunmamaktadır.

⁶⁹⁹ Akgemci, **a.g.e.**, s. 147-156.

⁷⁰⁰ Hayri Ülgen-Kadri Mirze, **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2014, s. 160.

Opportunities - Threats) analizi sayesinde fırsatlar ve tehditler ile üstünlükler ve zayıflıkları değerleyen bir analiz yapılması mümkün olabilmektedir.

SWOT analizi yöntemi aslen işletmelerin stratejik analizini yapmak için kullanılan bir analiz yöntemidir. Küresel sistemde işletmeler açık sistemlerdir yani dinamik çevre şartları içinde faaliyetlerini sürdürürler. Çevre şartlarının bu dinamikliği işletmeleri sürekli olarak fırsat ya da tehditlerle karşı karşıya bırakır. İşletmeler iç çevre şartlarını dikkate alarak, mevcut güçlü yönleri ile dış çevrenin getireceği fırsatlardan en üst düzeyde yararlanacak, tehditlerin ve zayıf yanların etkisini en aza indirecek stratejileri geliştirmelidirler⁷⁰¹. Özellikle günümüzde küresel rekabet ortamı işletmelerin etkili bir biçimde yönetilmesi için stratejik analiz ve teşhis tekniklerinin kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında; SWOT analizi yöntemi sayesinde Amerikan hegemonyasının küresel rekabet ortamındaki güç durumu da analiz edilmiş olacaktır.

Benzersiz bir toplumsal yapı, siyasi yönetim, hayranlık uyandıran bir yaşantı, rakiplerinin sürekli taklit etmeye çalıştığı teknolojik ve bilimsel üstünlük ile ABD, kendisinden önceki hegemon ülkelerden farklı bir konumda hegemonyasını inşa etmiştir⁷⁰². Bu nedenle geleceğine yönelik bir çok olumsuz öngörüler olsa da hegemonyasının devam edip etmeyeceği ile ilgili stratejik bir analizi hak etmektedir.

3.6.1. SWOT Analizi Birinci Aşama: İç Çevre Analizi

Amerikan dış politikasının Soğuk Savaş sonrasındaki temel yöneliminin (özellikle Yeni Dünya Düzeni söylemi ile gerçekleşen önceki konu başlıklarında değinilen gelişmelerin) de etkisi ile Amerikan hegemonyasının düşüşe geçtiği ve bununla bağlantılı olarak çok kutuplu bir dönemin açıldığı yönündeki tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Öte yandan ekonomik krizin ardından bir türlü normalleşemeyen ekonomik sistemde sürekli bir tedirginlik hakimken, artık tüm

⁷⁰¹ S. Kadri Mirze, **İşletme**, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 167.

⁷⁰² Kwon, **a.g.e.**, s. 326.

dünyanın merak ettiği konu süper güç rekabetinin olmadığı bir ortamda Amerikan hegemonyasının geleceği veya bu gizli süper güç savaşının nasıl ve kim tarafından kazanılacağı olmuştur⁷⁰³.

ABD'nin düşüşü ya da ülkedeki ekonomik olumsuzluklara rağmen uluslararası meselelere ağırlık vermesine yönelik tartışmalar çerçevesinde, Charles Krauthammer, James Chase, William Schneider gibi kimi ekonomi politikacı yazara göre; ABD'nin dışa yönelik taahhütlerini azaltması ve içe dönmesi güçlenmesini sağlayacaktır. Ancak, Robert W. Tucker gibi kimi siyaset bilimciye göre ise ABD'nin Sovyetler Birliği'nin yokluğunda; Birinci Dünya Savaşı sonrası başlayan demokratik devrimi tamamlaması için eşsiz bir fırsat yakalamıştır ve bunun için ülkenin dışa dönük taahhütlerine bağlı kalmayı sürdürmesi gerekmektedir⁷⁰⁴.

Bir ülkenin bir yandan daha dolaysız risklerinden biri olarak ülke içi problemleri ile yüzleşmesi ve bir yandan da potansiyel olarak değerlendirmesi gereken yönlerini keşfetmesi için öncelikle ülke içindeki mevcut durumları analiz etmesi gerekir⁷⁰⁵. İç çevre analizi ile nasıl ki bir işletmenin üretim faktörleri gibi iç dinamikleri analiz ediliyorsa bu başlık altında da nüfus yapısı, ekonomik konjonktürü gibi ABD sınırları içerisindeki gelişmeler analiz edilecektir.

3.6.1.1. Amerikan Hegemonyasının Güçlü Yönleri

ABD'nin özellikle ulusal yapısından kaynaklanan güçlü olduğu noktaları, esasen ikinci bölümde ifade edilmiş olan hegemonyanın belirleyicilerinden meydana gelmektedir. Nitekim ülkenin kurulduğu kıtanın keşfinden, bağımsızlığına kavuştuğu ve “Birleşik Devletler” adını aldığı zamandan günümüze kadar geçen dönemde ABD, hegemonyasını başarıyla inşa edebilmiştir. Hegemonyanın belirleyicisi olan askeri,

⁷⁰³ Saull, “Rethinking Hegemony: Uneven Development, Historical Blocs, and the World Economic Crisis”, s. 324.

⁷⁰⁴ Aktaran: Kurtbağ, **Amerikan Yeni Sağı ve Dış Politikası**, s. 177.

⁷⁰⁵ Strange, “The Persisting Myth of Lost Hegemony”, s. 552.

ekonomik, siyasi ve yumuşak güç unsurları açısından; 21. yüzyıl Amerikan hegemonyasının güçlü yönlerine öncelikle ekonomik gücünün analizi ile başlanabilir.

20. yüzyılın ilk yarısında ABD, iki dünya savaşı ve bir küresel kriz atlattıktan kalmayıp, yüzyılın ikinci yarısında da Sovyetler Birliği ile arasında 40 yıl süren Soğuk Savaş'tan yüksek enflasyon ile işsizlik oranına ve federal bütçe açıklarına kadar yayılan sorunlara karşı giriştiği uzun mücadeleden de başarıyla çıkmıştır⁷⁰⁶. Üstelik ABD, 21. yüzyılın ilk yıllarında 20. yüzyıldan daha büyük ve pek çok açıdan daha başarılı bir ekonomiyle uluslararası üstünlüğünü devam ettirmiştir⁷⁰⁷.

Amerikan ekonomisi dünyanın en büyük ekonomisidir. Üstelik ülke içinde ekonomik krizin giderek yayılmasının yanında ABD, dünya ekonomisinde etkin bir rol oynamaya da devam etmektedir⁷⁰⁸. Dünya standardı büyük ölçüde Amerika tarafından belirlenmekte ve diğer ülkeler bu standarda uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. ABD'nin diğer ülkeler ile arasındaki ticari alışverişlerde, tek yönlü bir egemenlik bulunmaktadır. Çünkü Amerikan kültürel ürünleri dışa doğru akarken, para da Amerika'ya doğru akmaktadır⁷⁰⁹.

Doların rezerv para niteliği ile uluslararası kur olarak ABD'nin küresel pozisyonunda köşe taşı olması sayesinde uluslararası para sistemindeki rolü, ABD ittifak sisteminin ve dünya ekonomisinin işlemlerini kolaylaştırmıştır. Gerek ekonomik ve gerek siyasi nedenlerden dolayı halen birçok ülke rezerv olarak dolar tutmaktadır. Böylece doların uluslararası rolü ABD'ye senyoraj (para basma) hakkı tanımakta ve bu da uluslararası ekonominin düzenleyicisi olan ABD'ye bazı ayrıcalıklar vermeye devam etmektedir⁷¹⁰. Ülke dışında rezerv para olarak doların kullanılmasıyla iç ekonomisinde de doların bu gücünü rahatlıkla kendi avantajına çevirmesi mümkün olabilmektedir.

⁷⁰⁶ Piketty, **a.g.e.**, 129.

⁷⁰⁷ Kaufman, **a.g.e.**, s. 198-199.

⁷⁰⁸ Nelson D. Schwartz, "Winners and Losers From Stimulus", **The New York Times**, (Çevrimiçi) <http://economix.blogs.nytimes.com/2013/11/13/winners-and-losers-from-stimulus/>, 15 Ekim 2014.

⁷⁰⁹ İrfan Erdoğan, **İletişim, Egemenlik ve Mücadeleye Giriş**, İmge Yayınları, Ankara, 1997, s. 327.

⁷¹⁰ Gilpin, **a.g.e.**, s. 237.

Doğu ve Güney Doğu Asya'daki ekonomik varlıkların değer yitirerek bu bölgede kitlesel bir işsizliğin patlak vermesinde ve toplumsal ve ekonomik kalkınmanın durmasında ilk başvurulacak mercii olarak ABD mali kuruluşlarının ve IMF tarafından desteklenen ABD Hazinesinin rolü, Amerikan hegemonyasının güçlü yönleri konusuna önemli bir örnektir. Fakat ABD nüfusunun büyük çoğunluğu bu tür şeyleri duymaya bile tahammül edemez ve toptan reddeden bir tavır içerisindedir⁷¹¹. Çünkü dünyanın koruyucusu olan ABD'nin artık kendi halkını kalkındırmasının gerektiği görüşündedirler.

ABD elde etmiş olduğu son bilimsel çıktıları askeri amaçlı kullanarak, teknolojik olarak emsalsiz ve etkili, küresel erişim açısından örneği bulunmayan askeri tesisler yaratarak önderliğini devam ettirdi ve hatta genişletti. Bütün bu süre boyunca, ekonomik olarak belirleyici olan enformasyon (bilgi ve haberleşme) teknolojilerindeki rekabette güçlü avantajını devam ettirmektedir. Öncü ekonominin ultra modern teknoloji sektörlerindeki Amerikan hakimiyeti ve Amerika'nın özellikle ekonomik olarak belirleyici alanlarda verimlilik açısından Batı Avrupalı ve Japon rakipleri üzerindeki avantajını devam ettirdiği ve hatta genişlettiği göz önünde tutulursa, teknolojik egemenliğini (rekabet üstünlüğünü) yakın zaman içerisinde kaybetmeyeceği görülmektedir⁷¹².

21. yüzyıl Amerikan hegemonyasının SWOT analizinde ele alınacak zayıf yönlerde de belirtilecek bir durum olarak; ABD özellikle ekonomik ve sosyal açıdan bu kadar zayıf düşmüşken yeni bir güç dengesinin ortaya çıkmamasının iki temel nedeni vardır. ABD'nin özellikle silah teknolojisinin geliştirilmesi için ayırdığı bütçe tüm rakiplerinden daha fazladır. ABD'nin askeri harcamalarının da bir göstergesi olarak ABD'nin askeri üstünlüğü bu durumun ilk nedeni olarak gösterilebilir. İkinci neden ise ABD'nin askeri alandaki bu aşırı gücünden kaygı duyduklarını iddia eden Çin, Fransa, Rusya, Hindistan gibi rakip ülkeler, eğer gerçekten ABD'yi güvenlikleri

⁷¹¹ Harvey, **Yeni Emperyalizm**, s. 34.

⁷¹² Nye, "The Twenty-First Century Will Not Be A "Post-American"", s. 96.

için doğrudan bir tehdit olarak görmüş olsalardı farklılıklarını bir yana koyup birleşerek ve yapabilecekleri her şeyi yapabilecek güçtedirler. Ancak bu riske hiçbir ülke girmemekte çünkü ABD'nin askeri açıdan bir tehdit olabileceğini düşünmemektedirler⁷¹³. Nitekim ABD de bu şekilde bir kaygı verici girişimde bulunmamaktadır. Örneğin; Rusya ve Kuzey Kore gibi askeri gücünü her fırsatta göz önüne çıkarmaya çalışan ülkelerin askeri alandaki her faaliyeti dikkat ve tedirginlik içinde izlenirken bu şekilde algılanan bir ABD'nin gücüne güç katmaktadır.

Tablo 27: 2013 ve 2014 Yılları Arasında Dünyanın En Değerli 20 Markası (Milyar \$)

MARKA	ÜLKE	2014 Sırası	2013 Sırası	MARKA DEĞERİ 2014	MARKA DEĞERİ 2013
Apple	ABD	1	1	104,7	87,3
Samsung	Güney Kore	2	2	78,8	58,8
Google	ABD	3	3	68,6	52,1
Microsoft	ABD	4	4	62,8	45,5
Verizon	ABD	5	10	53,5	30,7
General Electric	ABD	6	7	52,5	37,2
AT and T	ABD	7	11	45,4	30,4
Amazon	ABD	8	8	45,2	36,8
Walmart	ABD	9	5	44,8	42,3
IBM	ABD	10	6	41,5	37,7
Toyota	Japonya	11	15	34,9	26
Coca Cola	ABD	12	9	33,7	34,2
China Mobile	Hong Kong	13	20	31,8	23,3
T-Mobile	Almanya	14	n/a	30,6	21,5
Wells Fargo	ABD	15	14	30,2	26
Vodafone	İngiltere	16	13	29,6	27
BMW	Almanya	17	21	29	23,2
Shell	Hollanda	18	12	28,6	29,8
Volkswagen	Almanya	19	17	27,1	23,7
HSBC	İngiltere	20	22	26,9	22,9

Kaynak: Brandirectory, “ Global 500 2014: the World’s Most Valuable Brands”, (Çevrimiçi) http://brandirectory.com/league_tables/table/global-500-2014, 10 Temmuz 2014.

Tablo 27’den de anlaşılacağı üzere ABD markalarının küresel cazibesi halen devam etmekte ve bu markaların gerçekleştirmiş olduğu yenilikçilik anlayışları ile

⁷¹³ Brown - Ainley, a.g.e., s. 224.

buluşları sayesinde rakipsiz bir şekilde çekim gücünü kaybetmediği ortadadır. Ayrıca ABD’de eğitim almanın popülerliğinin devam etmesi çekim gücünün devam ettiğinin bir diğer göstergesidir.

Tablo 28: ABD’deki üniversitelerin Mal Varlıklarının Sermaye Getirisi (1980-2010)

	Yıllık Ortalama (Reel) Getiri Oranı (enflasyon ve portföy yönetim ücretleri düşüldükten sonra)
Tüm üniversiteler (850)	% 8,2
Harvard, Yale, Princeton	% 10,2
Mal varlığı 1 milyar dolardan büyük olan üniversiteler (60)	% 8,8
Mal varlığı 500 milyon - 1 milyar dolar arasında olan üniversiteler (66)	% 7,8
Mal varlığı 100 milyon - 500 milyon dolar arasında olan üniversiteler (226)	% 7,1
Mal varlığı 100 milyon doların altında olan üniversiteler (498)	% 6,2

Kaynak: Thomas Piketty, “ABD’deki Üniversitelerin Mal Varlıklarının Sermaye Getirisi (1980-2010)”, (Çevrimiçi) <http://piketty.pse.ens.fr/fr/capital21c>, 10 Kasım 2014.

Buraya kadar olan konunun özüne bakıldığında; yumuşak güç konusundaki tartışmasız üstünlüğü devam eden ABD’nin diğer ülkeleri etkilemede, başka göreceli avantajlarının bulunmasında öncelikle “Amerikan Rüyası” vasıtasıyla sağlamış olduğu çekim gücünün etkisi yadsınamaz bir geçektir. Yeni kıtaya göç edenlerin Amerika’ya karşı hissettiği hayranlık şuan yumuşak güç unsuru ile halen devam ettirilmektedir. Bu nedenle ABD’nin en güçlü yönü ülke içinde başlayıp dünya geneline yayılan yumuşak gücünü en iyi şekilde kullanmayı başarmasıdır.

3.6.1.2. Amerikan Hegemonyasının Zayıf Yönleri

20. yüzyıl, tarihsel olarak Amerika'nın dünyayı şekillendirdiği bir dönem yaşanmış olabilir ancak kendi elleriyle inşa ettiği yeni düzende, Amerika'nın iç eksiklikleri artık eleştirel açıdan incelenmesi gereken hususlardır. Eleştirel bir bakış açısıyla yapılan araştırmalarda da görülmüştür ki hegemonyalar, rejim yaratmak için güçlerini kullanmaktadırlar⁷¹⁴.

Hegemonyanın gücü azaldıkça, hegemonyasının etkisini desteklemek için oluşturmuş olduğu rejimlerin etkisi de tehlikeye girmektedir. Bu yüzden günümüzde Amerikan hegemonyasının gücünün azalması ile birlikte oluşturmuş olduğu kapitalist rejimin de etkisinin zayıfladığı⁷¹⁵ iddia edilmektedir. ABD yıllardır olduğu gibi bugün de dünyanın, kendisini sonsuz sermaye birikimine adanmış kesimine liderlik ederken, ülke içinde ekonomik gücünü yitirmesiyle sarmal bir etkileşimin içine girmek zorunda kalmaktadır⁷¹⁶.

ABD'nin içinde bulunduğu ekonomik kriz, 21. yüzyılda hegemonyasının zayıf noktalarını daha da gözler önüne sermiştir. Özellikle literatür taraması esnasında karşılaşılan tek kutupluluk dışındaki görüşlerin pek çoğunda; Venedik, Hollanda ve İngiltere gibi başat güçlerden sonra ABD'nin de gücünün çöküşte olduğu varsayımında oldukları görülmektedir⁷¹⁷. Hatta 1970'li yıllardan beri ortaya atılan çöküş iddialarında, ABD'nin ekonomik gerileyişi ve askeri harcamaları, bu duruma bir delil olarak gösterilmektedir.

⁷¹⁴ Robert W. Cox, "Towards A Post Hegemonic Conceptualization of World Order",

Governance Without Government, J. Rosenau (Der.), Cambridge University Press, 1993, s. 105

⁷¹⁵ Kevin Y. L. Tan, "The Dynamics of International Legal Regime Formation: The Sino-British Joint Declaration on the Question of Hong Kong Revisited: A Reply to Roda Mushkat", **The European Journal of International Law**, Vol. 22, No: 4, 2011, s. 1146.

⁷¹⁶ Saull, "Rethinking Hegemony: Uneven Development, Historical Blocs, and The World Economic Crisis", s. 328.

⁷¹⁷ Wallerstein, **Modern World System**, s. 276.

Düşük tasarruf oranları ve gelir dağılımı eşitsizlikleri ile artan yükümlülükler ABD için ciddi problemlerdir⁷¹⁸. Uluslararası sistemde tek kutupluluk gerçeği devam ederken, Amerika karşısında her geçen yıl olası rakipleri yükselişe geçmektedir. ABD hegemonyası altında toplumsal tepkilerin 1990'lara kadar, 1968 dışında yoğun olmamasının nedeni, 1960'larda kalkınma politikalarının protesto ve tepkiler önlemiş olması ve ABD'nin toplumsal güçleri dönüştürme araçlarını etkili kullanmasının yanında, Soğuk Savaş politikalarının yarattığı gerilimin karşı bir hareket için yer bırakmaması olmuştur⁷¹⁹.

1980 yılından buyana ülkede meyve ve sebzenin reel fiyatı yüzde 24 oranında artmıştır. 21. yüzyılda kapitalizmin derin darbesiyle 48 milyondan fazla Amerikalı "Ek Beslenme Yardım Programı" sayesinde beslenme ihtiyacını karşılayabilmektedir⁷²⁰. Ülkede yaşanan, ekonomik krizin giderek yoksullaştırdığı Amerikan halka artık Amerikanizmin çökmesiyle karşı karşıyadır çünkü ABD, "Mutsuz Amerikalılar" topluluğu olma yolunda ilerleyen bir ülke konumundadır. Kapitalizmin derin darbesi belki de en çok onları sarsmaktayken, ABD'nin kötüye giden ekonomisinin göstergelerini aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

- ABD 1950'de tek başına dünya GSMH'sinin üçte birinden biraz daha fazlasını üretmekteyken dünya GSMH'si içinde ABD'nin payı, 1960'da yüzde 40'dan 1990'da yüzde 25'in altına düşmüş, 2013 yılında ise bu oran yüzde 22,7 olmuştur⁷²¹. Satın Alma Gücü Paritesine göre gelişmiş ülkelerin küresel payı sıralamasında yüzde 17,1 ile birinci sırada yer almasına rağmen ABD ekonomik gücü açısından azalan bir seyir izlemektedir⁷²².

⁷¹⁸ Piketty, **a.g.e.**, s. 131.

⁷¹⁹ Dumbrell, **a.g.e.**, s. 16.

⁷²⁰ Piketty, **a.e.**

⁷²¹ IMF, "World Economic Outlook Database", (Çevrimiçi)

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/01/pdf/text.pdf>, 7 Ağustos 2014.

⁷²² Angus Maddison, **Monitoring the World Economy: 1820-1992**, First Edition, Paris: OECD Development Centre Studies, 1995, s. 181, 187, 189, 191; World Bank, "World Development Report 2013", (Çevrimiçi) <http://econ.worldbank.org/>, 19 Ağustos 2014.

- 1913 yılından beri ilk kez 1985 yılında borçlu duruma gelen ABD, 2012 yılında dış borç sıralamasına göre ABD, 16.708,25 milyar \$ ile birinci sırada yer almaktadır⁷²³.
- 1960'da ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 133'den, 1991'de yüzde 85'e gerilerken gelişmiş ekonomilerin, yüzde 93,24'e düşen ihracatın ithalatı karşılama oranı ile birlikte ABD için de bu oran yüzde 66,18'e kadar düşmüştür⁷²⁴.
- ABD'nin yabancılara ve vatandaşlarına net 681 milyar dolar borcu bulunmaktadır. Amerikan bütçesi ise yılda ortalama 151 milyar dolar cari denge açığı vermektedir⁷²⁵.
- ABD, birçok ileri teknolojiye üstünlüğünü yitirmeye başlamıştır. Özellikle telekomünikasyon ve bilişim teknolojilerinde Güney Kore başta olmak üzere pek çok Asya ülkesinin rakip olarak öne çıktığı görülmektedir.
- Gelir dağılımı eşitsizliği konusu son dönemde ABD'nin ekonomik açıdan çözmesi gereken en önemli sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Gelir dağılımı eşitsizliği ölçütlerine (Gini katsayısı⁷²⁶, Lorenz Eğrisi, Kuznet Katsayısı, Genel Entropi Ölçütleri vb.) göre yapılan pek çok analiz bu anlamda ABD'deki durumun ciddiyetini gösterir niteliktedirler. Gelir dağılımı en iyi olan Kuzey Avrupa ülkelerinden İsveç'te gini katsayısı 0.25, İsviçre'de 0.34,

⁷²³ World Bank, "World Development Report 2013", (Çevrimiçi) <http://econ.worldbank.org/>, 19 Ağustos 2014.

⁷²⁴ (Çevrimiçi) <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yaynlar/Attachments/567/Uluslararası%C4%B1%20Ekonomik%20G%C3%B6stergeler-2013.pdf>, 23 Ağustos 2014.

⁷²⁵ Piketty, **a.g.e.**, s. 375.

⁷²⁶ Gelir dağılımı eşitsizliğinde en çok atıfta bulunulan göstergelerden bir diğeri de Gini katsayısıdır, Gini katsayısından bahsederken, katsayının hesaplanmasında kullanılan "Lorenz Eğrisi"nden mutlaka söz etmek gerekir. Lorenz eğrisi çizilirken, yatay eksene gelir grupları yerleştirilir. Dikey eksen ise bu gelir gruplarının toplam gelirden aldığı payı gösterir. Diğer bir ifadeyle, Lorenz eğrisi, yüzdelik gelir gruplarının gelir dağılımından ne kadar pay aldığını gösteren bir grafik şeklidir. Ancak Lorenz eğrisinin kullanışlılığı, teker teker yüzdelik grupların gelirden ne kadar pay aldıklarını söyleme yerine tek bir sayı ile gelir dağılımındaki eşitsizliği sunmasında yarar. Kısaca açıklarsak, Lorenz eğrisi ile tam eşitlik durumunu veren 45 derecelik çizgi arasında kalan alan hesaplanarak, 0 ile 1 arasında değişen sayısal bir değer, yani "Gini Katsayısı" bulunur. Gini katsayısı küçülüyor ve 0'a yaklaşıyorsa gelir eşitsizliğinin azaldığı, büyüyor ve 1'e yaklaşıyorsa gelir eşitsizliğinin arttığı anlaşılır. Gelir dağılımı eşitliğini ölçmek için kullanılan araçlardan en çok kullanılanı Gini katsayısıdır. Bir kare çizerek soldaki dikey eksene yüzde 20'lik bölümler halinde GSYH'dan alınan payları, alttaki yatay eksene de yine yüzde 20'lik paylar halinde nüfus yerleştirilmesinin ardından. Her bir yüzde 20'lik nüfus payının gelirden ne kadar pay aldığını bu eksenlerin arasında kalan alanda işaretlendiğinde ortaya çıkan eğri ne kadar eğimliyse gelir dağılımı eşitsizliği söz konusu demektir.

Fransa’da 0.33, Almanya’da 0.28, İngiltere’de 0.34, ABD’de ise 0.41’dir. Görülüyor ki, kişi başı gelir rakamının yüksekliği ile gelir dağılımının bozukluğu farklı konulardır. ABD’de kişi başı gelir yüksek olmasına rağmen ABD gelir dağılımı konusunda adaletsiz bir ülkedir ve bu durum her geçen gün daha büyük sorunlara yol açmaktadır⁷²⁷.

Tablo 29: Seçilmiş Ülkelerin 2013 Yılı Gini Katsayıları

ÜLKE	GİNİ KATSAYISI
JAPONYA	0,34
ABD	0,41
İNGİLTERE	0,34
ALMANYA	0,29
OECD ORTALAMASI	0,32
ÇİN	0,47
RUSYA	0,40
BREZİLYA	0,45

Kaynak: Inequality, “OECD: Inequality Rising Faster than Ever”,
(Çevrimiçi) <http://inequality.org/>, 18 Temmuz 2014.

Amerikan hegemonyasının ekonomik anlamdaki zayıf yönlerini gün yüzüne çıkaran bu gelişmeler bir yana ABD’nin önceki dönemlerde ulusal güvenliğini sağlamak için kullandığı askeri gücünün yerini doğrudan olmayan müdahaleleri içeren bir dış politikanın alması da ülke içinde, çoğu kesim tarafından zayıflık emaresi olarak karşılanmaktadır⁷²⁸. Bu siyasetin başka kötü sonuçlar doğurması ve Amerikan hegemonyasını daha da zayıflatması beklenmektedir. Toplumsal ayaklanmaya neden olan olaylar, Amerikan demokrasisini de zayıflatmaktadır. Ayrıca ülke içinde güvenlik görevlilerinin yaptığı müdahalelerin ırkçılık içerdiği düşüncesiyle 2014 yılı itibariyle giderek artan bir sorun olarak her geçen gün derinleşen bir hal almaktadır. İç güvenliği bile bu şekilde zayıflayan bir Amerikan hegemonyasının artık askeri gücünün kontrolünü sağlaması beklenemez.

⁷²⁷ Piketty, **a.g.e.**, s. 375.

⁷²⁸ Krugman, **a.e.**

2008 ekonomik kriziyle bozulan finansal sistemin halen düzeltilmemesi başta giderek yoksullaşan Amerikan halkı olmak üzere tüm dünyayı olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Gelir dağılımında eşitsizliğin her geçen gün daha da artması, halkının sağlık güvencesi bulunmayan dünyadaki nadir ülkelerden biri olarak ülke içinde memnuniyetsizlik her geçen daha da artmaktadır. İktidara gelen hiçbir başkanın bu zayıflığı halen düzeltememiş olması Amerikan halkının yönetime olan güveninin azalmasına neden olmaktadır. Sadece iki partili yönetimin artık gelenek haline gelmesinin yanında; bu iki partinin başkan adaylarının kimi zaman, seçim kampanyalarında kendilerini bağışlarıyla destekleyen özel sektör temsilcilerine hizmet eder bir şekilde kararlar aldığı iddia edilmektedir. Bu durum Amerikan siyaseti konusunda güveni her an zedeleyecek bir diğer risk unsurudur.

Ekonomik, askeri ve siyasi açıdan gücü zayıflayan ABD'nin siyasi ve hegemonyasının en değerli unsuru olan diğerlerini etkileme kabiliyeti -Gramsci'nin deyişiyle "kabul edilmesi"ne olanak veren en önemli özelliği⁷²⁹- Nye'in deyişiyle yumuşak gücü, zayıflamaya başlamıştır⁷³⁰. Dış çevre analizi konu başlığı altında da incelenecek olan; petrol ve enerji kaynaklarının öneminin daha da artması (yeni gelişen ülkelerin yarattığı ek talep), Irak'ın işgalinin yanında çevresel sorunlardaki artış, ABD'nin siyasi ve ekonomik üstünlüğünün geleceği ve kaynak paylaşımı hakkındaki belirsizlikler başta kendi halkı olmak üzere kendisine hayranlık besleyen kitleye artık hiç de cazip gelmemeye başlayan satır başı konular olmuştur.

⁷²⁹ Cox, "Gramsci, Hegemony and International Relations", **a.e.**

⁷³⁰ Nye, "The Twenty-First Century Will Not Be A "Post-American"", s. 96.

3.6.2. SWOT Analizi İkinci Aşama: Dış Çevre Analizi

ABD yıllardır dünyanın, kendisini sonsuz sermaye birikimine adanmış kesimine liderlik etmiş ve sonuç olarak da iş alanlarını genişletmiştir. Ancak Soğuk Savaş yıllarındaki gibi tam bir küresel hegemonya kuramamaya başlamıştır⁷³¹. ABD'nin stratejik analizini doğru bir şekilde geliştirmemeye devam ederse bu şekilde öngöremediği rakiplerle karşı karşıya kalması da kaçınılmazdır.

Rıza ve işbirliği gibi iki unsur uluslararası platformda seferber edilememiş olsaydı ve liderlik kolektif fayda elde edilecek şekilde yapılmasaydı, ABD'nin hegemon güç statüsü uzun süre önce sona ermiş olabilirdi⁷³². Küresel kriz öncesi dönemde ABD ve diğer gelişmiş ekonomilerin, Asya'daki dinamik yükselen piyasa ekonomileri karşısında ikinci plana itileceği hiç kimse tarafından öngörülemedi. Ancak 2008 küresel finansal krizine doğru ilerleyen süreçte, yükselen ve gelişmekte olan ekonomilerin hızlı ekonomik büyüme seyrine sahip olduğu görülmüştür. Bu dönemde ekonomik olarak büyüme sağlayan yalnızca Çin olmamış, bilinen Asya Kaplanları da çok hızlı ekonomik büyüme kaydetmiştir⁷³³.

David Harvey'in rıza ve işbirliği ile ilgili öngörüsü ABD hegemonyasında dış çevrenin ne denli önemli bir etken olduğunu gösterirken tez çalışmasının bu bölümünde ABD'nin dış çevresinde yani uluslararası arenada karşılaştığı ya da karşılaşabileceği tehditler ile kendi avantajına kullanabileceği fırsatlar ortaya konulacaktır.

⁷³¹ Harvey, **Yeni Emperyalizm**, s. 36.

⁷³² **A.e.**, s. 34-35.

⁷³³ James, **a.g.e.**, s. 528.

3.6.2.1. Amerikan Hegemonyasının Karşı Karşıya Olduğu Tehditler

ABD'nin gücünün devamlılığını tehdit eden gelişmelere tarihsel bir perspektiften bakıldığında, Soğuk Savaş'ı kazanmanın çatışmaları ortadan kaldırmayacağı aksine yeni ve belki de idaresi daha zor çatışmalara yol açacağına gittikçe farkına varılmasının, ABD'nin üstünlüğüne çekimser yaklaşılmasının nedenlerinden en önemlisi olduğuna şüphe yoktur. Soğuk Savaş ertesinde milliyetçi hareketlerin yükselişe geçmesi (ki bu düşünce yapısını en iyi şekilde dile getiren çalışma daha önce de bahsi geçen, Huntington'ın "Medeniyetler Çatışması" olmuştur) bu kötümser havaya katkıda bulunmuştur. Ancak, Uluslararası ilişkiler alanında çalışan Amerikalı akademisyenler arasında gözlenen ABD üstünlüğünü kabul etmekteki isteksizliğin daha başka nedenleri vardır. Örneğin; Realist özellikle de Neo-Realist akımın temsilcileri Amerikan üstünlüğünün kısa süreliğine ve kendi yokoluşunun koşullarını yaratacağına inanmaktadırlar⁷³⁴.

Uluslararası ilişkiler disiplininin temel yaklaşımlarından birisi olan, realizmin uluslararası ekonomi içindeki temel ilkesi korumacılıktır, bu yaklaşımın temsilcilerine göre uluslararası ekonominin temel aktörleri olan ulus devletler güç peşinde koşarlar ve ekonomiyi bu maksatla şekillendirirler. Rasyonel karar verme zorunluluğu olan devletler, uluslararası güç ilişkilerine göre politika üretirler. Daha önce de bahsi geçtiği gibi realizmin ayırt edici özelliği, güce yaptığı bu vurgudur ve ekonomik kaygılar siyasi kaygılara tabidir. Ticari korumacılık, toplam geliri azaltsa da, siyasi gücü artıracığı için savunulur⁷³⁵. Bu durumda Realist teorinin doğru bir yaklaşımı söz konusudur, çünkü ABD ekonomisi ticari korumacılıktan uzak durdukça ekonomik açıdan sağladığı üstünlüğünü rakiplerine devretmek üzeredir⁷³⁶. Küreselleşme ile serbest uluslararası ticaret işleyişi ABD ekonomisinin zayıflamasındaki en büyük iki etmen olarak görülmektedir ve Amerikan hegemonyasının karşısındaki en büyük tehdit olarak sık sık tartışılmaktadır⁷³⁷.

⁷³⁴ Brown - Ainley, **a.g.e.**, s. 223.

⁷³⁵ Frieden - Lake, **a.g.e.**, s. 12.

⁷³⁶ Gordon, **a.g.e.**, s. 57.

⁷³⁷ Piketty, **a.e.**

Amerika'nın ülke içinde zayıf yönleri giderek artarken bir yanda da uluslararası sistemde, olası rakipleri her geçen yıl yükselişe geçmektedir⁷³⁸. SWOT analizinin dış çevre analizi aşamasında; 2008 ekonomik krizinin de doğurduğu bir sonuç olarak öncelikle ele alınması gereken hegemonyanın belirleyicisi güç unsuru olarak, ekonomik gücünü tehdit eden rakipleri çerçevesinde yapılmalıdır.

Asya ülkelerinin ihracatıyla beraber ithalatı da artmaya devam ederken, Doğu Asya'nın dünya ekonomisi içindeki payı son elli yılda iki katına ulaşmıştır. Yapılan tahminlere göre 2050 yılında Asya'nın dünya GSMH'si içindeki payının yüzde 50'nin üzerine çıkması beklenmektedir. Uzmanlara göre Batı Avrupa'nın dünya GSMH'si içindeki payı önümüzdeki dönemde hızla düşmeye devam edeceği düşünülürken, ABD'nin payının da Batı Avrupa kadar olmasa bile düşüş kaydetmesi beklenmektedir. Bu trendin yavaşlayarak da olsa devam edeceği sanılmaktadır. Ayrıca, özellikle BRIC(S) ülkelerinin aralarında yaptıkları ticaretin payı önemini korumaktadır. Analistler ve medya tarafından bu ülkelerin ekonomik büyümeleri, 2050 yılına kadar dünya ekonomisinin yeni ekonomik bloğunu oluşturacaktır. Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin ekonomik göstergeleri ve potansiyelleri nedeniyle diğer gelişmekte olan ülkelere farklılık gösterecektir⁷³⁹.

Çin'in geçmişten kalan kırsal ve kent arasındaki eşitsizliğe ve mutlak siyasi otoriteye karşı halkın isyan potansiyeline dair iç sorunları hâlâ çözülmemiş olsa da devlet kontrolü altındaki Çin basınında sıkça yer alan, Çin'in küresel üstünlük mücadelesinde ABD'nin yeni rakibi olduğu algısı Çin'in büyüyen özgüveninin işaretidir⁷⁴⁰. Günümüzde ekonomik gücü karşısındaki en büyük rakibi Çin'in yarattığı "global işgücü arbitrajı" sonucu, ABD'de 1989-2003 yılları arasında yaşanan 1,6 milyon iş kaybı, işgücünün toplam gelirdeki pay kaybı yanında, diğer bir realite olarak ortaya çıkmaktadır⁷⁴¹.

⁷³⁸ Dumbrell, a.g.e., s. 16.

⁷³⁹ James, a.g.e., s. 530.

⁷⁴⁰ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 32.

⁷⁴¹ Hiro, a.g.e., s. 268

Ekonomideki gerilime ve düşüş eğilimi karşısında ABD, içkin olarak istikrarsızlığa neden olan hegemonyayı sürdürebilecek kaynaklardan yoksun olmaya başlamıştır. Ayrıca ABD için hegemonik düzenini korumanın maliyeti ve riski de iyice artmıştır. Bu görüş, Amerikan askeri varlığının geri çekilmesi, demokrasinin tüm dünyada yayılması politikasının terk edilmesiyle de açıkça görülmektedir⁷⁴². Dünyanın birçok köşesinde yaşanan gerilim karşısında ABD'nin takındığı yeni barış gücü tarzı, ABD'nin artık savaşın maliyeti karşısındaki bir sonuçtur. Irak'ta Saddam Hüseyin'in devrilmesinin ardından bir türlü düzeni sağlayamayan ABD, bölgede yeni meydana gelen tehditleri de kestirememiştir. Ancak artık direkt olarak müdahaleden kaçınan ABD, yeni bir taktikle “düşmanın, düşmanını silahlandırarak” doğrudan olamayan bir müdahale stratejisi izlemeye başlamıştır. ABD'nin bu tavrı pek çok çevreden eleştiriler almaya devam etmektedir ve geçmişte yeni rakiplerin ortaya çıkmasını engelleyememiş olan ABD'nin yeni düşmanlar edinme tehdidi ile karşı karşıya olmasına neden olmaktadır⁷⁴³.

Brzezinski'ye göre Amerikan hegemonyası kaybolup bölgesel rekabet arttıkça, su gibi doğal kaynaklar üzerine kurulu kavgaları ölçekli çatışmalara dönüşme riskini taşımaktadır⁷⁴⁴. Şuan “Suriye'de meydana gelen olaylar karşısında ABD'nin yürüttüğü süreç de bu düşünce kapsamında mı ilerliyor?” sorusunu akıllara getirmektedir. ABD'nin Orta Doğu'daki konumu açıkça kötüye gitmektedir. Amerika'nın gerilemesi bu konumu tamamen ortadan kaldıracaktır. Amerika yalnızca son bir buçuk yıldan beri gerçek anlamda küresel terörist faaliyetlerin hedefi haline gelmiştir. Bu artış özellikle bazı Müslüman ülkelerde, siyasi uyanışla büyüyen popülist tutkularla ilişkilidir⁷⁴⁵.

Askeri güç anlamında ABD'nin uzun vadeli olarak durağan bir politikada kalacağına anlaşılması, bölgedeki Amerikan varlığına karşı stratejik bir tavır almak hususunda Çin'i uyarmış ve Çin dış politikasının ana ögesi haline gelmiştir. Çin'i,

⁷⁴² Layne, “The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise”, s. 21.

⁷⁴³ Gündemde sık sık tartışılan bu konuda, 2014 yılı süresince pek çok yoruma rastlanmaktadır.

⁷⁴⁴ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 33.

⁷⁴⁵ A.e., s. 120-121.

bölgedeki hayati hedefleri için geniş, kapsamlı ve temelli olarak stratejik ve ekonomi güç- enerji-çok boyutlu savunma ve güvenlik unsurlarını entegre eden politikalar geliştirmeye itmiştir⁷⁴⁶. Bu noktada bir diğer hegemonyası emaresi güç unsuru olarak Çin'in, askeri modernleşme dışında, yumuşak güç kaynaklarının başında gelen ve Çinlilerin diğer Asya halklarıyla temasını sağlayan “turizm”, “öğrenci” akımı da, diğer ülkelerdeki Çinli azınlığın yanında, Çin'in anakaradaki etkisini arttıran unsurların başında gelmektedir⁷⁴⁷.

Ortaya çıkan gelişmeler ışığında 2010 yılından itibaren Çin'in son derece iddialı bir dış politika izlediği söylenebilir. Çin, 21. yüzyıl boyunca içeriğinde güç gösterisi de barındıran ince örtülü bir girişim olarak askeri modernizasyon programını hızlandırmıştır⁷⁴⁸.

Pek çok tartışmada Çin-Amerikan ilişkilerinin giderek rekabetçi bir ortamda geliştiği görülmektedir. Dünyanın en önemli ikili ilişkisi eskisi gibi dostane bir şekilde değil, rekabetçi bir platformda ilerlemektedir. Amerika, Çin'in yapısal değişikliklerini ve dış politikadaki davranışlarını realizm ve liberalizm açısından değerlendirmektedir. Her iki görüşün de vardığı ortak nokta “korun - anlaş” şeklinde bir denge ile ikili ilişkilerin sürdürülmesidir. Ancak Çin'in gücü arttıkça böyle bir dengenin devamlılığı risk altındadır ve bu durum Amerika'nın ödemesi gereken bir bedelle sonuçlanabilir⁷⁴⁹. “Barış içinde yükselme-peaceful rise” ve “ahenkli-uyumlu dünya-harmonious world” ve “sorumlu güç-responsible power” stratejileri⁷⁵⁰ ile “Çin, dünyanın yeni yumuşak güç merkezi haline gelebilir mi” sorusu da akademik çevrelerce son dönemde oldukça üstünde durulan bir başka sorudur.

⁷⁴⁶ James Manicom - Andrew O'Neil, “China's Rise And Middle Power Democracies: Canada And Australia Compared”, **International Relations of the Asia-Pacific**, Volume 12, 2012, s. 199.

⁷⁴⁷ Ikenberry, “The Rise of China: Power, Institutions and The Western Order”, s. 95.

⁷⁴⁸ Manicom -O'Neil, **a.g.e.**, s. 205.

⁷⁴⁹ Arthur A. Stein, “Recalcitrance and Initiative: US Hegemony and Regional Powers In Asia and Europe After World War II”, **International Relations of the Asia-Pacific**, Volume 14, 2014, s. 167.

⁷⁵⁰ Dominic Tierney, “Does Chain-Ganging Cause the Outbreak of War?”, **International Studies Quarterly**, Vol. 55, 2011, s. 294.

21. yüzyılın başında modern bilgi devrimi ve küreselleşmenin birleşmesiyle Amerikan gücü de artmıştır⁷⁵¹. Fakat zamanla bilgi devrimi ve küreselleşmenin ikili etkileşimi, teknolojiyi diğer ülkelerin de hizmetine sunarken Amerika'nın bu konudaki üstünlüğünü azaltmıştır. Örneğin; yüzyılın başında Amerikalı internet kullanıcı sayısı toplam kullanıcı sayısının yarısı kadarken 10 ya da 20 yıl sonra Çincenin lider dil olması mümkün olabilir. Bu durum İngilizcenin küresel bir dil oluşunu değiştirebilir ancak Nye'nin öngörüsüne göre Çincenin yaygınlaşmasıyla Asya, bazı noktalarda gelecekte Amerikan siber-ticareti ve ekonomisini karanlığa götürebilir⁷⁵².

Amerikan hegemonyası altındaki tek kutuplu dünyada⁷⁵³, güçlü yönlerini ortaya koyarken bahsi geçtiği gibi ABD lehine güç dengesizliği öteki devletleri, karşı hegemonik girişimlere sevk edebileceğinden bu risk aynı zamanda ABD'nin zayıf tarafı olarak da görülebilir. Nitekim tarih boyunca her bir hegemonik yapı alternatifini ve karşıtını doğurmuştur⁷⁵⁴.

Tüm bu bilgiler ışığında bir sonuca ulaşmak istendiğinde Kaufman'ın yorumu akla gelmektedir. Kaufman, Çin'in hızlı ekonomik büyümesini sürdürmesi durumunda, komşuları tarafından engellenmezse, yaklaşık iki kuşak sonra süper güç konumuna ulaşabileceği yorumunu yapmaktadır⁷⁵⁵. Bu çalışmada Kaufman kadar net bir tarih verilirse de SWOT analizinin dış çevre analizinde, Amerikan hegemonyasının karşı karşıya olduğu en büyük tehdit olarak; Çin'in olduğunu söylemek mümkündür. ABD'nin bu doğrultuda bir strateji ile başta ekonomik gücünü arttırıcı politikalar olmak üzere hegemonyasının devamlılığını sağlayacak kararlı adımlar atması gerekmektedir.

⁷⁵¹ Christopher Layne, "The Unipolar Illusion Revisited: The Coming End of the United States' Unipolar Moment", *International Security*, Vol. 31, No. 2, 2006, s. 38.

⁷⁵² Nye, *Power in the Global Information Age: From Realizm to Globalization*, s. 99.

⁷⁵³ Wilkinson, *a.g.e.*, s. 142.

⁷⁵⁴ Layne, "The Unipolar Illusion Revisited: The Coming End of the United States' Unipolar Moment", s. 37.

⁷⁵⁵ Kaufman, "Approaches to Global Politics in the Twenty-First Century: A Review Essay", s. 200

3.6.2.2. Amerikan Hegemonyasını Bekleyen Fırsatlar

Piyasa güçleri siyasal sınırları zorluyor olsa da, devletin gözetmesi gereken ve gözettiği mantığın, ulusun gücünü ve ekonomik refahını artırmak amacıyla, ekonomik büyüme ve sermaye birikim süreçlerini kontrol altında tutmanın önemi⁷⁵⁶ uluslararası ilişkiler disiplininin de en temel yaklaşımıdır. Realizmin temel önermelerinden biri olarak ulus devlet, küreselleşmeyi geliştiren, yönlendiren, düzenleyen ve kalıcı bir rol benimser ve özellikle sanayi politikasında ulusal kontrolü esas alan “devlet merkezli realist” yaklaşım söz konusudur⁷⁵⁷.

Devletin ekonomi üzerinde belirleyici bir etkisi olması gerektiğini savunan realist yaklaşımın, ekonomik milliyetçi olarak da nitelendirebilecek devlete atfettiği bu önem 21. yüzyılın dünya düzeni ile bağdaşmamaktadır. Çünkü küreselleşme olgusu ulus devletin otoritesini azaltmaktadır ve uluslararası sistemdeki rolünü dönüştürmektedir. Realist yaklaşımın bu iddiasına karşı, küreselleşme bir yandan devletin geleneksel rolünü zayıflatırken, öte yandan ABD’nin hegemonik durumunu sürdürmesinde de etkili olmaktadır⁷⁵⁸.

2008 ekonomik krizin olumsuz etkileri devam etmesine rağmen Amerikan ekonomisi halen dünyanın en büyük ekonomisidir ve dünyaya karşı ekonomik anlamda sorumlulukları mevcuttur. Ekonomik anlamda her ne kadar tek taraflı davranmayı istese de, ABD’nin var oluşlarından büyük ölçüde sorumlu olduğu çok taraflı kurumları kullanmak için gayet iyi gerekçeleri daima olacaktır. Bu konuda Joseph S. Nye, John Ikenberry ve Zbigniew Brzezinski gibi ABD stratejisi konusunda deneyimli isimlerin de söyledikleri esasen doğrudur. Kaba kuvvetin önemli olduğu hiçbir zaman inkar ya da göz ardı edilmemesi gereken üzücü bir gerçektir. Ancak meşrulaştırılmış güç, otorite her zaman daha etkindir. Uluslararası kurumların

⁷⁵⁶ Gilpin, **Global Political Economy**, s. 81.

⁷⁵⁷ Gill - Law, **a.g.e.**, s. 28-30.

⁷⁵⁸ Freeman, **a.g.e.**, s. 95.

ABD'nin faaliyetlerini meşrulaştırma gücü vardır, bu da ABD'nin bu kurumlara ihtiyacı olduğunu göstermektedir⁷⁵⁹.

ABD'nin elde etmiş olduğu üstünlükler, 21. yüzyıl da –siyasi anlamda kendini zorla kabul ettiren, küresel bir nüfus artışı ve küresel gücün çeşitli mercilere dağılmasının sonucunda – dünyanın stratejik karmaşıklığı böylesi bir üstünlüğü ulaşılamaz bir hale getirmiştir⁷⁶⁰.

Uluslararası ortamda yaşanan herhangi bir gelişme karşısında tüm dünya Amerika'dan gelecek açıklamalar için gözünü bu ülkeye çevirirken ABD'nin bu durumu kendi lehine kullanmıyor olması söz konusu olamaz. Dünyada söz sahibi ülkeler arasında en üst sırada yer alan ABD'nin henüz hiçbir ülkede rastlanmayan askeri kabiliyeti, doların rezerv para olmasının da etkisiyle devam eden ekonomik anlamdaki üstünlüğü, siyasi anlamda sözü geçen bir ülke olması; bilimsel ve teknolojik yenilikler konusundaki lider rolünü pekiştirmektedir. Buna göre ABD⁷⁶¹;

- Uluslararası siyasi düzende BM Örgütü ve G-8'ler vasıtasıyla,
- Uluslararası ekonomik politik düzende ise finans kuruluşları IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) vasıtasıyla hegemonyasını sürdürmektedir.

Bretton Woods ile başlayan bu süreçle birlikte dünyadaki merkez bankalarının üçte ikisi dolar ile rezervlerini arttırdığından yarım yüzyıldan fazla bir süredir ABD uluslararası finans pazarlarına hakimdir. Nitekim dış ticaretindeki ve sermaye hareketlerindeki pozitif dengeye koşut olarak Çin'in “cari dengesi” 1990'ların başından itibaren fazla vermektedir. Ancak Çin Merkez Bankası'nın uluslararası rezervlerini büyük oranda Amerikan tahvillerine bağlı tutması olgusunun yanında, ABD'nin ülke dışı yatırımlarıyla karşılaştırıldığında, Çin resmi rezervlerinin

⁷⁵⁹ Brown - Ainley, **a.g.e.**, s. 238-239.

⁷⁶⁰ Brzezinski, **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, s. 145.

⁷⁶¹ Freeman, “Restoring America”, s. 91-92.

Amerikan deniz ötesi yatırım portföyünün (portfolio holdingoverseas) ancak dörtte biri kadar olduğu görülmektedir⁷⁶².

ABD'nin en büyük rakibi olarak tüm dünyanın yakından takip ettiği, Çin'in ihracat güdümlü ekonomisinin, dış dünyadaki olası şoklara ve Çin'in ekonomik yükselmesine karşı olabilecek her türlü reaksiyona karşı "kırılganlığı" arttırdığı da ayrı bir gerçek olarak durmaktadır⁷⁶³. Böylece ABD ekonomisi bu anlamda Çin karşısında avantajlı konumdadır ve doların rezerv para olma özelliği fırsatını iyi değerlendirmesi gerekir.

Öte yandan Çin firmalarının ham madde temini, teknolojik "know-how"⁷⁶⁴ edinmeleri ve yabancı pazarlara girebilmelerinin ancak bu şekilde mümkün olabileceği gerçeğinden hareketle, dünya şirket ve hisse fiyatlarında, ekonomik kriz nedeniyle oluşan gevşemenin, Çin için bir fırsat oluşturacağı düşünülmektedir⁷⁶⁵. Ancak, Çin'in genellikle devlet sahipli firmalarının bu konuda, kâr yerine siyasi kaygılarla hareket edebileceği korkusu da ayrı bir tehdit olarak durmaktadır⁷⁶⁶.

Amerikan hegemonyasına rakip olabilecek her ülke, aslında Birinci ve İkinci Dünya Savaşı, akabinde yaşanan Soğuk Savaş döneminin ardından kazanmış olduğu müttefiklerinin de sağlam desteğini bilen bir Amerikan askeri gücü ile karşı karşıya olduğunun da farkındadır. Geçmişte kazanılmış bu itibarı ile ABD askeri gücünü istediği her an kullanarak hatta bu gücünü kullanacağını ima ederek dahi hegemonyasını tekrar zirveye taşıyabilecek kapasitedir. Askeri anlamda şuan durağan bir politika izleyeceğini beyan etse de ABD ordusunun ve mühimmatının yaratacağı tahribat, hiçbir ülkenin ABD'ye düşman olmayı göze alamayacağı türdendir.

⁷⁶² Jane D'Arista, "The Evolving International Monetary System", **Cambridge Journal of Economics**, Vol. 33, 2009, s. 642.

⁷⁶³ Roach, **a.g.e.**, s. 55.

⁷⁶⁴ "know-how", bir işletmenin üretim yönetimi ya da üretim teknolojisini bir başka işletmeye satması ya da kiralaması anlamında kullanılan bir kelime bütünüdür.

⁷⁶⁵ Robinson, "Giovanni Arrighi: Systemic Cycles of Accumulation, Hegemonic Transitions, and the Rise of China", s. 10.

⁷⁶⁶ **The Economist**, "China Buys up The World", November 13th, 2010, (Çevrimiçi) <http://www.economist.com/node/17463473>, 10 Mart 2014.

Kamuoyu tarafından da kabul edilen genel geçer bir husus olarak; yumuşak güç unsuru denilince ilk akla gelen, Amerika'nın bu konuda hala üstün olduğu gerçeğidir. Amerikan kültürü bir miktatıs gibi özellikle genç nesli kendine doğru çekmektedir. Hegemonik gücünü arttırmak ya da en azından devam ettirmek için elindeki bu fırsatı en iyi şekilde kullanan Amerika'nın yumuşak güç konusundaki üstünlüklerini ve elindeki fırsatları şu şekilde sıralamak mümkündür:

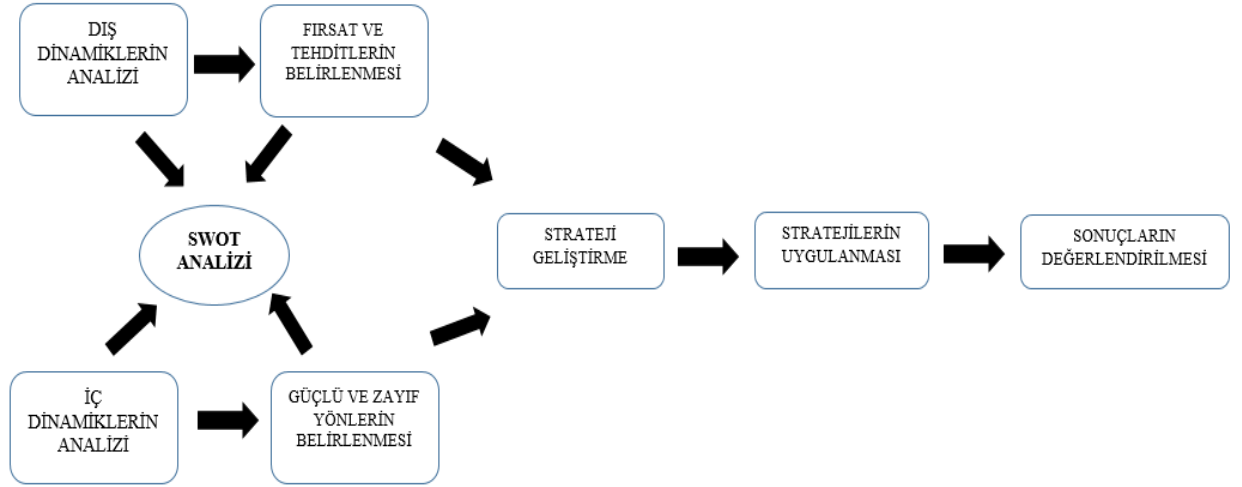
- ABD'nin ana dili olan İngilizce halen dünyanın en çok konuşlan dilidir.
- Amerika'nın yaratıcı kabiliyeti karşısında halen rakibi bulunmamaktadır. Bilim ve teknolojik alandaki neredeyse tüm yenilikler ABD'de üretilerek dünyanın geri kalanına yayılmaktadır.
- İnternetin her alanda kullanımı ile birlikte bu alandaki egemenliği gün geçtikçe daha da artmaktadır.
- Ortaya çıkışları ve şuan faaliyet gösterdikleri yer olarak ABD'de bulunan bilişim sektöründeki gelişmelerin yönü açısından dünyanın ABD'ye olan bağımlılığı, internetle birlikte giderek yaygınlaşan sosyal medya kullanımındaki artışın da bir neticesi olarak giderek daha da artmaktadır.
- ABD kültür ve değerleri Hollywood filmleri sayesinde tüm dünyayı etkilemektedir. Dünyada tüm insanların dinlediği müzikten, izlediği filme, giyimine, mutfağına ve günlük yaşantısında kullandığı daha pek çok nesnede Amerika'nın izine rastlamak mümkündür.
- ABD halen demokratik yaşam tarzının simgesi konumundadır. Örneğin; ABD'nin önemli bir markası ve hatta simgesi olan Mc Donalds restoranları, demokratik olmayan ülkelerde faaliyet göstermemektedir.
- ABD'de eğitim almak için dünyanın her köşesinden öğrenci akımı kesintisiz devam etmektedir.

Kısacası; Amerika'nın geniş çaplı kültürel egemenliğinin ne bir benzeri, ne de ufukta bir rakibi vardır. ABD yumuşak güç unsuru açısından; elinde bulundurduğu bu fırsatı en iyi şekilde değerlendirmeli ve zayıflamaya başlayan hegemonyasını güçlendirmelidir.

3.6.3. Yirmi Birinci Yüzyıl Amerikan Hegemonyası: SWOT Matrisi

Amerikan hegemonyası özelinde, buraya kadar yapılan SWOT analizi eğer bir şirketin stratejik yönetim analizi olarak yapılmış olsaydı, firma sahibi her bir bölümün üzerinde çalışılarak, pazarlama ve iletişimde hangi konular üzerinde durması gerektiği, firmasını ne yönde geliştirmesinin faydalı olacak ve hangi durumların fırsat olarak kullanılabileceğini belirleyebilir. Tüm iletişim çalışmaları bu temel analiz üzerinden ilerler⁷⁶⁷.

Şekil 1: SWOT Analizi Çizelgesi



Kaynak: Hayri Ülgen-Kadri Mirze, *İşletmelerde Stratejik Yönetim*, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2014, s. 167. ;
Ömer Dinçer, *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*, 5. bs., YY, İstanbul, 1998, s. 30-38'den uyarlanmıştır.

Bir hedef için güçlü yön olarak görülen bir faktör başka bir hedef için zayıf yön olabilir. Üretim yapan bir şirket ele alındığında bu faktörler pazarlama karmasının (ürün, fiyat, yer, tanıtım) hepsini içerebileceği gibi personel, finans, üretim kabiliyetleri, vb. faktörleri de içerebilir. Dış faktörler makroekonomik değerleri,

⁷⁶⁷ Ülgen - Mirze, a.g.e., s. 186.

teknolojik gelişmeleri, yasal dzenlemeleri, sosyokltrel değişiklikleri içerebileceği gibi pazar veya rekabet gücü gibi faktörleri de ierebilir⁷⁶⁸.

Stratejik yönetim sürecinin sonunda; SWOT analizinin parçaları bir araya getirilmek suretiyle sonuçların tahlil edilmesi mümkün olabilmektedir. İ faktörler organizasyonun hedeflerine olan etkilerine göre güçlü ya da zayıf yönler olarak değerlendirilebilirler. SWOT analizinde ortaya çıkan sonuçların; SWOT makriksiyle tablolaştırılmasıyla, ele alınan konunun anlık resmi de ortaya çıkmış olmaktadır.

⁷⁶⁸ Mirze, **a.g.e.**, s. 169.

Şekil 2: 21. Yüzyıl Amerikan Hegemonyasının SWOT Matriksi

Güçlü Yönler

- Krize rağmen genel ekonomik görünümünü düzeltme konusundaki istekliliğin devam etmesi ve bu yönde politikalarını belirliyor olması,
- Ulusal parası rezerv para olduğundan tüm dünyanın Amerikan Merkez Bankasına bağımlı olması,
- Tüm dünyadakinden daha fazla lider markaya sahip olması,
- Teknolojik ve bilimsel alandaki kabiliyetinin giderek artması,

Zayıf Yönler

- İç borçlarındaki artış,
- 2008 ekonomik kriziyle bozulan finansal sistemin halen düzeltilememesi,
- Sadece iki partili yönetimin artık gelenek haline gelmesi,
- Seçim kampanyalarında özel sektör temsilcilerinin bağışlarının yönetimi, yönlendirmeyi hedefliyor olması,
- Gelir dağılımında eşitsizliğin her geçen gün daha da artması,
- Açlıkla karşı karşıya olan nüfusun giderek artması,
- Dünyada hiçbir kimsenin sağlık güvencesinin olmadığı nadir ülkelerden biri olarak, iktidara gelen hiçbir başkanın bu zayıflığı halen düzeltememiş olması,
- Yaşlı nüfusun artıyor olması
- Vergi artışları,
- Hükümet politikalarındaki değişiklikler,
- Amerikan halkının yönetime karşı güven kaybı,
- Kitlesele başkaldırı hareketlerindeki artış.

Fırsatlar

- Teknolojik gelişmelere olan talepteki artış,
- Askeri güç açısından devam eden liderliği,
- Tüm dünya ekonomilerini etkileyen ekonomik alt yapısı,
- Yenilikçi potansiyelinin yüksek olması,
- Coğrafi tabanının avantajlı koşulları,
- Demokratik cazibe,
- Uluslararası siyasi arenadaki yönlendirici konumu,
- Doların rezerv para olması,
- İngilizcenin küresel dil olması,
- Küreselleşme,
- Uluslararası kurumlardaki hakimiyeti,

Tehditler

- Gelişmekte olan ülkelerdeki hızlı gelişim,
- Dünya pazarlarının birbirine yaklaşması,
- Uluslararası rakiplerinin artması,
- Küreselleşme,
- Diğer ülkelerin teknolojik gelişmeleri yakalaması,
- Büyük bir hızla değişen tüketim tercihlerine ayak uydurmanın giderek zorlaşması,
- Uluslararası rekabetle zayıflayan marka gücü,
- Serbest uluslararası ticaret,
- Çin'in hemen hemen her alanda hızlı gelişim sağlıyor olması,
- Rezerv para olarak yüklü miktarda doların Çin'in rezervlerinde bulunması,
- Küresel terörist faaliyetlerde hedef olması.

Ekonomik krizle birlikte ciddi bir resesyona girmesi beklenen ABD için siyasi ve askeri güç açısından bir zayıflama yaşaması beklenmemektedir. Ancak SWOT matriksi ile ortaya çıkan tablo, ülke içinde zorlukların devam ettiğini gösterirken ülke dışındaki tehlikelerin de giderek arttığını ortaya çıkarmaktadır. Amerikan hegemonyasının 21. yüzyıldaki durumunun stratejik bir bakış açısıyla analiz edildiği; SWOT analizinin de gösterdiği bu gerçekliğe göre; ABD hegemonyasının meşrutiyyetini arttırmasının yanında tüm Amerikan değerlerine dışarıdan hayran kitlesi sağlamasına imkan veren yumuşak gücü arttırıcı modelleri içeren politika araçlarının kullanımına geçilmelidir. Ancak bunu yaparken diğer güç unsurlarını da göz ardı etmemeli ve askeri, ekonomik ve siyasi güç unsurların içeren bir strateji geliştirmelidir. Böylece 21. yüzyılın gereksinimleriyle yeniden şekillenen modern çağın dünyasında, ABD'nin hegemonyasının devamlılığı söz konusu olabilecektir.

SONUÇ

Tez çalışmasının ana sorusunu iki dünya savaşı sonrası ve Soğuk Savaş yılları süresince küresel güç ve tahakkümünün zirvesinde olan ABD'nin, hegemonyasını tüm dünyaya yaymasının aracı olan küreselleşmenin ve teknolojik üstünlüğünün karşı konulamaz etkileri ile bilişim çağının durdurulamaz hızıyla değişen, 21. yüzyılın modern dünya düzeninde de hegemonyasının devam edip etmediği oluşturmaktadır. 20. yüzyılın ikinci yarısındaki sürecin Amerikan hegemonyasının altın dönemini ifade ettiği gibi 21. yüzyılın yeni hegemonya anlayışı penceresinden bakıldığında da Amerikan hegemonyasının devam ettiği temel kabulünün yanı sıra, etkisinin azaldığı görülen Amerikan hegemonyasının, tarihsel ve ampirik bakış açısıyla yapılan çalışmaların yardımıyla özellikle Soğuk Savaş'ın ABD lehine sonuçlanmasında önemli bir yeri olan yumuşak güç unsurunun diğer sert güç unsurları ile birlikte geliştirilecek bir strateji sayesinde yeniden zirveye ulaşacağına yönelik göstergelere ulaşılmıştır. Bu göstergelerin elde edildiği, yeni bakış açısı 21. yüzyıl Amerikan hegemonyasının mevcudiyeti ve geleceği konusunda stratejik bir analiz yöntemiyle değerlendirilmesi sonucunda elde edilmiştir ve güçlü- zayıf yönler ile fırsat-tehditlerin ortaya konduğu stratejik analiz yöntemi bu tez çalışmasının ilham kaynağı olmuştur.

Başta uluslararası ilişkiler disiplini olmak üzere pek çok bilim dalının inceleme alanının içinde "güç" olgusu anahtar kavramların başında gelmektedir ve ülkeler yurt içinde ya da uluslararası düzeyde sahip olduğu güç kaynakları doğrultusunda varlığını sürdürmektedirler. Ülkeler gerek yurt içindeki hareket alanlarını gerekse uluslararası ilişkilerini güç olgusu etrafında şekillendirirken, bu doğrultuda tüm politikalarını belirlerler. Ekonomik ilişkilerin temelinde güç kavramı merkezi bir konuma yerleşmişken iktisadi olayların gelişimini incelerken, güç merkezli yaklaşımların önemli bir değişken olarak ele alınarak tek bir bilim dalının penceresinden bakmayı bir tarafa bırakmak gün geçtikçe önemli hale gelmektedir. Çünkü küreselleşmenin ve bilişim çağının hızlı etkileşimi, tüm parametreleri öngörülemez bir biçimde tetiklemektedir ve 21. yüzyılı yansıtan modern çağın bu yeni dünya düzeninde, olup

biteni çözümlüyip dünyanın işleyişini daha iyi kavramak için öncelikle konunun özüne çok boyutlu bir bakış açısı ile bakmak gerekir.

Daha çok uluslararası alandaki bilim dallarının araştırma konusu olmasına rağmen küresel güç meselesi, tüm bilim dallarının uygulama alanlarını derinden etkilediğinden hegemonya kavramı çerçevesinde bir çözümlene geliştirilmesi amaçlanmıştır. Çünkü küreselleşmeyle yoğun bir etkileşim halindeki ülkelerin düzen sağlayıcı bir küresel güç mekanizması ihtiyacı olduğu düşünülmekteyken, “hegemonya” kavramının bu sorunsalı cevaplayabilecek tüm araçları içinde barındırdığı görülmüştür.

Uluslararası ilişkiler ve uluslararası ekonomi politik disiplinlerinin temel kuramları çerçevesinde yapılacak açıklamaların öncesinde “hegemonya” kavramının genel tanımı, kısaca bir devletin diğerleri üzerindeki hakimiyeti olarak ifade edilebilmektedir. Belirli bir coğrafi alanda veya bir faaliyet alanında bir devletin diğerleri üzerinde kurduğu hakimiyeti belirtmek için kullanılır. Bu hakimiyet ekonomik, teknolojik, kültürel ve askeri kaynaklarla sağlanır ve bazen rıza unsuru dikkate alınmaz. Güç sahibi devletlerinin kendi isteklerinin yerine getirilmesi için güç kullanımı veya tehdit ve yaptırımlarla diğer devletleri, kendi isteklerini yerine getirmesi için zorladığı pek çok defa şahit olunmuştur.

Hegemonya kavramı, bu genel tanımlarının ötesinde son derece komplike bir yapıyı ihtiva etmektedir. Hegemonya kavramı konusunda literatür taraması esnasında pek çok tanıma rastlanmıştır. Bu nedenle ilk bölümde öncelikle hegemonya kavramının genel tanımına ve ilk kullanım alanlarına yer verilirken literatürde hegemonya tanımına ilişkin yapılan tanımlar tablolastırılarak özetlenmeye çalışılmıştır. Hegemonya kavramının temel özellikleri çerçevesinde bir değerlendirme yapılırken hegemonya ile aynı anlamda kullanılan başka kavramların olması nedeniyle bu konuda bir açıklama yapma gerekliliği hissedilmiştir.

21. yüzyılın başlangıcı olarak kabul edilebilecek bir olay olarak 11 Eylül Saldırılarının akabinde ABD'nin uluslararası politikada tek taraflı davranarak kendi

tarafında olmayan her ülkenin düşman addedileceği şeklindeki açıklamaları uzlaşmacı politikalardan uzaklaştığı yönündeki eleştirilere neden olmuştur. Bu gelişmeler nedeniyle ABD'nin emperyalist politikalara yöneldiği ve imparatorluk gibi bir yapıya büründüğü şeklindeki görüşler uluslararası ilişkiler literatüründe oldukça tartışılan bir konu olmuştur. Ancak genellikle kolonyalizm, emperyalizm, imparatorluk ve küreselleşme kavramlarının yerine kullanıldığı görülmektedir. hegemonya ile bu kavramlar arasındaki farkı ortaya koyabilmek adına ilk bölümde hegemonya ile karşılaştırılan diğer kavramlar arasındaki ilişki konusuna değinilmiştir. Birbirlerinden çok farklı kavramlar olmalarına rağmen günlük yaşamda benzeştirilen bu kavramların tek tek tanımları yapılarak, hegemonya kavramının temel özellikleri üzerinden farklılıkları ortaya konmuştur. Kolonyalizm, emperyalizm, imparatorluk kavramlarının her üçü de egemenlik olgusuna dayanmasına rağmen hegemonya ile bağdaştırılabilecek ortak bir yönleri bulunmamaktadır. Bu ifadelerin hegemonya ile anlam karmaşaları açıklanırken Gramsci'nin analiz ettiği hegemonya kavramı cephesinden bakarak bir karşılaştırma yapılmıştır. Çünkü hegemonyanın egemenlik dayanağı "rıza unsuru" iken özellikle imparatorluklar baskı ve zora dayalı bir hükümlerlik sergilerler. Ortaya çıkan sonuç hegemonyanın diğer tüm kavramlardan farklı olarak soyut nitelikte adlandırılabilir unsurları içinde barındığı gözlemlenmiştir.

Hegemonya kavramının küreselleşme olgusu ile benzeştirilmesinin altında yatan en büyük neden ise son hegemonik güç olan ABD'nin, hegemonyasını yaymak ve diğer ülkelerin rıza göstererek ABD'nin politikalarını kabul ettiği bir düzeni meydana getirmesinden kaynaklanmaktadır. Kısacası küreselleşme olgusu Amerikan hegemonyası için bir araç olmuştur. Tez çalışmasının üçüncü bölümünde Yeni Dünya Düzeninin baş mimarı olarak tekrar ele alınan küreselleşme konusunda pek çok çalışma ve yorum bulunmaktadır. Küreselleşme konusunun kapsamı bu tez çalışmasının sınırlarını aşacağından, küreselleşme olgusunun hegemonya inşasındaki yeri ile sınırlandırılmıştır. Daha çok uluslararası ilişkiler bilim dalının çalışma alanına girdiğinden hegemonya kavramının genel tanımının ardından; çok boyutlu bir bakış açısı ile ifadesi için çeşitli akımlar üzerinden bu kavrama yüklenen anlamın

uluslararası ilişkiler disiplinin temel yaklaşımları çerçevesinde bir incelemesi yapılmıştır.

Uluslararası ilişkiler disiplinin ana düşünce akımlarının her biri çok sayıda teori içerirken uluslararası ekonomi politikteki yeni teoriler de, - bu ana yaklaşımların eleştirisini yapan yeni teoriler bile - bu yaklaşımlardan birine daha yakın varsayımlar içermektedir. Ele alınacak teoriler arasındaki ince ayrımlar göz ardı edilerek bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerektiğinden hegemonya kavramının teorik alt yapısı ile ilgili sadece Realizm, Liberalizm, Eleştirel Kuram ve Dünya Sistemi yaklaşımları çerçevesinde açıklamalar yapılmıştır.

Realist teorisyenlerin ortak görüşüne göre hegemonya askeri güç ile sağlanırken, liberal yaklaşımın temsilcileri ekonomik güç unsurunun hegemonyanın temeli olduğunu savunmaktadırlar. Her iki görüşün de hemfikir olduğu durum ise, hegemonya bir düzenin inşasıyla elde edilmektedir ve bu düzeni inşa eden kurumsal yapılanmalar hegemonyanın devamlılığı için önem arz etmektedir.

Eleştirel kuram, sadece mevcut düzenin ortaya çıkışını ve oluşumunu değil, aynı zamanda adaletsizliklerle dolu olarak gördüğü bu düzenin nasıl değiştirilebileceğini de açıklama iddiasıyla yola çıkmış bir kuramsallaştırma geleneğini benimsemektedir. Eleştirel ekolün temsilcilerinin ortak görüşüne göre; hegemonya sadece belli kalıplar içerisinde izah edilebilecek kadar dar kapsamlı bir kavram değildir. Realist ve Liberal teorilerin aksine rıza unsurunu merkezine alarak sürekli bir değişim halinde olan bir olgudur. Çünkü hegemonik gücün oluşumunda askeri ve ekonomik güç içerikli meselelerin yanında sürekli bir değişim halinde olan toplumsal dönüşümün etkileri de önemli bir yer tutmaktadır ve tahakküm altına alınacak toplumların ikna olmasını sağlamak gerekmektedir. Tüm bu özellikleri kapsayan bir yaklaşım sergilemesi nedeniyle sadece askeri ve ekonomik güç unsurları etrafında hegemonik gücün sağlanabileceği görüşü etrafında birleşen Realist ve Liberal yaklaşımlar yerine Eleştirel yaklaşımlar tercih edilmiştir.

Amerikan hegemonyasını açıklarken en çok üzerinde tartışılan isim eleştirel ekolün önemli temsilcilerinden sayılan Gramsci ve kısaca Gramsci'ci hegemonyanın günümüze uyarlanmış şekli olan Neo-Gramsci'ci yaklaşımlar olmuştur. Eleştirel kuram altında düşüncelerine yer verilen Gramsci, klasik Marxistlerden farklı olarak hegemonyanın nasıl başladığı ile değil, nasıl sürdürüldüğü ile ilgilenirken; Neo-Gramsci'ci teorisyen Cox'a göre de sürdürülebilir bir hegemonyayı garanti altına alabilmesi için devletler, tarihsel yapılardır ve sivil toplumla iç içe geçen bir yapı olarak varlığını sürdürürler. Bir ülke hegemonik güç olma yolunda ilerlerken kendi çıkarları ile diğer ülkelerin çıkarlarını düşünüyormuş gibi görünmeye ve diğer ülkelerin kendi yönetimini kabul etmelerini sağlamaya çalışmaktadır.

Uluslararası örgütler hegemonyanın oluşum sürecinde, karşıt fikirleri bertaraf ederken, diğer ülkelerin desteğini almasını sağlar ve böylece hegemonik gücün istediği düzenin yayılmasına yardımcı olan öğeler olarak dünya sisteminin oluşmasını hazırlar. Keza dünya sisteminin oluşumunun tarihsel süreç içerisinde geçirdikleri evreleri dikkate almak gerekmektedir. Bu bağlamda Amerikan hegemonyasına gelene kadar yakın zamanda, dünyada söz sahibi olan önceki hegemonyalar Dünya Sistemi yaklaşımı çerçevesinde açıklamalar yapılmıştır.

Güç merkezi konumundaki ülkelerin belli bir döngüsel ritim içerisinde hareket ettiğini savunan "Dünya Sistemi" yaklaşımı nezdinde yapılan açıklamalarda geçmişte Yunan Antik şehirlerine kadar dayanan hegemonya kavramının geçmişteki örnekleri olarak 17. yüzyıldan itibaren bir sınıflandırma yapılmıştır. Hollanda'nın hegemonya döneminde ortaya çıkan hegemonik düzenin içinde yine rıza unsurunun merkezde olduğu bir hakimiyet ve kontrol söz konusu olduğu görülmüştür. Avrupa'da yaşanan din savaşları nedeniyle dini ve fikri anlamda özgürlükleri kısıtlanan Avrupalı göçmenlerin tercih ettiği Hollanda, denizlerde elde ettiği üstünlükler sayesinde ticaret ve finans alanlarında da yükselişine neden olmuştur. Ancak 18. yüzyılda yaşanan Sanayi Devrimi'nin başlangıç noktası olan İngiltere, daha çok ekonomik ve özendirme merkezli bir yumuşak gücü ihtiva eden Hollanda'nın hegemonyasını devralmış gözükmektedir. Hollanda'nın aksine baskı, zorlama ve sömürge temelli yönetim

anlayışı olmasına rağmen İngiltere ekonomik gücüyle 18. ve 19. yüzyılın başat gücü olarak uluslararası arenada hükümranlığını sürdürmüştür.

Gerek tarihsel süreçteki gelişmeler gerekse teorik çerçeve hegemonik güç elde etmek için bir takım şartların sağlanması gerektiğini gözler önüne sermiştir. Farklı disiplinlerden pek çok akademisyenin hegemonik gücün temel göstergelerinin de dikkate alınması sonucunda hegemonyayı sağlayan belli bir sistematığın olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın ana sorunsalı olan Amerikan hegemonyasının 21. yüzyıldaki analizi yapılmadan önce, ilk bölümün son konu başlığı olarak hegemon ülkenin güç unsurları, hegemonyayı sağlayan temel belirleyiciler olarak tasnif edilmiştir. Böylece 21. yüzyıl hegemonyasının genel şartları, belli bir sistematiğe daha anlaşılır bir şekilde izah edilebilmiştir.

Askeri, ekonomik, siyasi (kurumsal) ve yumuşak güç unsurları olarak sınıflandırılan hegemonyanın belirleyicisi güç kaynaklarının ayrıntılı bir analizi yapılarak, her ülke için değişen koşullarda bu güç unsurlarının önemi ortaya konmuştur. Bu güç unsurları konusunda bugüne kadar yapılan çalışmalarda; doğal belirleyiciler - sosyal belirleyiciler, sert güç - yumuşak güç gibi çeşitli sınıflandırmaların yanı sıra Gramsci'nin hegemonya anlayışında ise siyasal/ekonomik güç(egemenlik) + rıza (kültürel liderlik) şeklinde bir formülasyona da rastlanmıştır.

Yapılan sınıflandırmalar içinde en çok Joseph S. Nye'nin ortaya attığı sert güç-yumuşak güç ayrımı, 21. yüzyılın hegemonyasının tüm boyutlarıyla ifade edilebilmesini sağladığından tezin tüm konu başlıkları bu kapsamda dizayn edilmiştir. Böylece bir taraftan Realist akımın askeri-siyasi güce yaptığı vurgu ile liberalistlerin ekonomik güce yüklediği maddi temeller sert güç unsurları analiz edilirken bir taraftan da Gramsci'nin rıza unsurunu merkezine yerleştirdiği hegemonyanın detaylı bir analizi yumuşak güç kapsamında değerlendirilmiştir.

Savaş ve ekonomik yaptırımlar ile siyasi baskıların artık 21. yüzyılın dünya düzeninde etkili bir tahakküm aracı olmadığı görüldüğünden, diğer ülkelere kendi yapmak istediklerini karşısındaki ülkelere kendi rızalarıyla yaptırarak meşrulaştırıcı

gücü, kullanmasındaki kabiliyeti olarak ifade edilen yumuşak güç unsuru konusunda daha detaylı bir analiz yapılması gerekmiş ve kültürel açıdan, bilimsel ve teknolojik üstünlük açısından ve ideolojik açıdan yumuşak gücün sağlanması ayrı ayrı irdelenmiştir. Ortak bir ideoloji ile bir araya gelen bireylerin ne denli güçlü bir yapı inşa edebileceğinin en çarpıcı örneği olarak; her biri ayrı bir milletten gelen insan topluluklarının ortak bir ideolojide inşa ettiği bir ülke olan ABD'yi göstermek mümkündür.

Doğal kaynaklar, üretim faktörleri, girişimcilik, ulaşım ve iletişim devrimleri, işletme yapılarında meydana gelen değişim, fiziki sermaye yatırımları, göçmenler ve teknoloji gibi birçok etkenin ele alındığı, Amerikan hegemonyasının dayandığı tarihsel alt yapı ve yükselişe geçtiği tarihsel süreç tez çalışmasının ikinci bölümünde ortaya konmuştur. Sonuç olarak Amerika kıtasına farklı medeniyetlerden gelip yerleşen halkıyla, ortak ideoloji içinde hareket ederek tüm dünyaya hükmeden bir ülke konumuna yükselen ve küresel bir güç olarak tüm dünyayı hakimiyeti altına alan ABD, özellikle askeri ve teknolojik üstünlükler açısından yarış halinde olduğu en büyük rakibi Sovyetler Birliği ile giriştiği Soğuk Savaş'ı da kazanarak küresel gücünü zirveye taşımıştır. 20. yüzyılda altın çağını yaşayan ABD'nin, hegemonyasını giderek zayıfladığı ve hatta son bulduğu tartışmalarına istinaden başlanılan bu çalışma göstermiştir ki hegemonya içinde tarihsel kökenlerini de barındırmaktadır. Gelinek noktada tez çalışmasının başından sonuna kadar, tezin içeriği tarihsel bir perspektif ile dizayn edilmiştir.

18. yüzyılın sonlarında, her biri birbirinden bağımsız ekonomik ve siyasi yapılara sahip 13 ayrı eyaletin birleşmesiyle kurulmuş, savaş borçları yüzünden iflas görüntüsü veren, İngiltere'ye bağımlı bir tarım ülkesinin bir yüz yıl içerisinde ekonomisini yüz kat büyüterek dünyanın en büyük ekonomik ve siyasi gücü haline gelmesinin altında hangi etkenlerin bulunduğu kuşkusuz her açıdan incelenmeyi hak etmektedir. Nitekim iktisat tarihçileri bu başarının altında yatan nedenleri birçok açıdan incelemişler ve ABD'nin ekonomik açıdan büyümesinin sebeplerine ilişkin zengin bir literatür ortaya koymuşlardır.

1929 ekonomik bunalımı sonrası korumacılık içeren Keynesyen ekonomi politikaları ABD liderliğinde, tüm dünyanın ekonomik sisteminin de iktisat politikası olmuştur. Diğer taraftan yeni bir üretim tarzı olan Fordist birikim rejimi ile toplumsal üretim ilişkileri yeniden biçimlenmiş, bir tarafta “uluslararası kapitalist sınıf” ve diğer tarafta “uluslararası proletarya” ortaya çıkmıştır.

Amerikan hegemonyasının ortaya çıktığı dönemde dünyada yaşanan gelişmeler iki büyük savaşla yıpranan Avrupa’daki büyük güçlerin Amerika’nın yardımına ihtiyacı olduğu izlenimi doğmuştur. 1944’de yapılan Bretton Woods Anlaşması ile Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu oluşturulmuş, Amerikan dolarına dayalı bir sabit döviz kuru sistemi devreye sokulmuştur. ABD’nin küresel iktisadi genişleme ve sürdürülebilir büyümesini garanti eden Amerikan barışı, Bretton Woods kurumlarınca desteklenmiştir. Ayrıca ABD, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa’nın yeniden inşasına destek olması ve kendi hegemonyasını desteklemesi için Marshall Yardımları ile ekonomik gücünü, uluslararası bir boyuta taşıyabilmiştir.

20. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşen, dünyanın en büyük iki savaşı esnasında adeta tüm dünyanın kurtarıcısı olarak bu büyük savaşların sonuçlanmasında önemli bir etkisi olan ABD, hiç kuşkusuz bu büyük savaşların da kesin galibi olmuştur. Tüm dünyanın hayranlığını kazanan ABD, uluslararası düzenin bu yeni lideri olarak üstlenmiş olduğu misyonu en iyi şekilde yerine getirmesine olanak sağlayacak kurumsal yapılanmayı da Bretton Woods Konferansı sonrasında şekillendirmeyi başarmıştır. Bretton Woods kurumları ve Fordist üretim sistemi ile dünyanın her yerinde etkisini hissettiren ABD, Neo-Gramsci’ci hegemonya anlayışının en önemli temsilcilerinden biri olan Robert Cox’un da ifade ettiği biçimde eksiksiz olarak hegemonyasını kurmuştur. Böylece hegemonyanın belirleyicisi ve sürdürülebilirliğini sağlayan kurumsal alt yapı da otomatikman oluşmuştur.

20. yüzyılın ortalarında tek başına dünya GSMH’sinin üçte birinden biraz daha fazlasını üreten ABD, 1991 yılında Sovyetler Birliği’nin çöküşüyle Soğuk Savaşın da sona ermesiyle kapitalizmin ve teknolojinin zirvesine ulaşmış, dünyaya hükmetme konusunda rakipsiz bir üstünlük elde etmiştir. Nitekim bu dönemde; Francis

Fukuyama tarafından “Tarihin Sonu” tezi ortaya atılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerikan sosyolojisince temellendirilen modernleşme teorilerinin yeni bir okumasını yapan Francis Fukuyama, üzerinde çokça durulmuş olan bu önermesinde ABD’nin son hegemon olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Soğuk Savaş dönemi ardından Samuel Huntington da yeniden şekillenen uluslararası ortamı inceleyerek bazı saptamalarda bulunmuştur. Huntington, liberal Fukuyama’nın aksine, iki kutuplu sistemin sona ermesiyle eskiden var olan mücadelede bir başka biçimde yine devam edeceğini öngörmüştür. Bu defa ideolojilerin yerini medeniyetler alacaktır ve bu medeniyetler sürekli çatışma halinde olacaktır. Ona göre medeniyet çatışmaları nedeniyle Amerika son hegemon değildir, bu çatışmaların sonunda galip gelebilecek bir rakip ortaya çıkabilir.

Maceracılar, kaşifler, tüccarlar, din baskısından kaçıp özgürlük arayışı içinde olan mücadeleden kaçınmayan insanların yeni keşfedilen kıtaya yerleşmesiyle bir ülke olarak ortaya çıkan ABD önceki hegemonlara göre genç bir olarak görülebilir. Bağımsızlığını kazandığı ilk andan itibaren farklı olduğu anlaşılan ABD, İkinci Dünya Savaşı’ndan da yıkıma uğramadan ve üstelik daha da gelişip zenginleşerek çıkan tek devlet olarak, rakipsiz askeri ve sivil üretim kapasitesinden beslenen güçlü para birimi, savaş sırasında elde edip Japonya’ya karşı kullandığı nükleer gücü, dönemin ileri teknolojilerindeki üstünlüğü, liberal-demokratik değerlere dayanan siyasi misyonu ile dünya üzerinde İngiltere’nin yaklaşık bir yüzyıl öncesinde sahip olduğu hegemonik konumun bir benzerine sahip olduğu düşünülmüştür. Ancak hegemonik bir güç olarak diğer ülkeler üzerinde hükmetmeye başladığı ilk andan itibaren geçmişteki emsallerinden farklı politikalarla egemenliğini hissettiren ABD’nin çok farklı bir hegemonik düzeni inşa ettiği görülmektedir. ABD, uluslararası ilişkilerinde o dönemdeki diğer ülkelere farklı olarak bağımsızlığa önem veren, özgün bir politika izlemiştir.

Amerikan hegemonyasının temelleri ile tarihsel arka planının ortaya konmasının ardından; ilk bölümde tespit edilen hegemonyanın belirleyicileri sıralaması takip edilmek suretiyle hegemonya belirleyicileri açısından analiz

edilmiştir. Önceki hegemonyalardan ayrılan hegemonyasının dayandığı normlar, pratikler ve kurumların çerçevesinde bir değerlendirme de ayrıca yapılmıştır.

Tez çalışmasının son bölümü olan üçüncü bölümde; 21. yüzyılda yaşanan gelişmelerle bambaşka bir görünüme bürünen hegemonik gücün bu yeni dünya düzeni çerçevesinde bir yorumu yapılarak gelinen noktada Amerikan hegemonyasının yeni durumu ve karşı karşıya olduğu gerçekler, teorik ve ampirik verilerin eşliğinde aslen işletmelerin stratejik analizini yapmak için kullanılan bir analiz yöntemi olan SWOT analizi ile ortaya konmaya çalışılmıştır. Ancak öncesinde 21. yüzyılın hegemonya anlayışının çerçevesini çizmek amacıyla güç kayması yaklaşımları üzerinden 21. yüzyılın dünya düzeni açısından bir değerlendirme yapılmıştır.

Soğuk Savaş sonrası ortaya atılan Yeni Dünya Düzeni söyleminin altında yatan bir neden olarak; ABD iki blok olarak net bir çizgiye ayrılan dünyanın kesin galibi ve liderinin hegemonyasını meşrulaştırmışken bunu kaybetmemek için kendisine yeni misyon ve taraftarlar ya da düşmanlar ve hedefler belirlemek istemesi gösterilebilir. Yeni dünya düzeni kapsamında küreselleşme ve onun yol açtığı ya da hızlandırdığı yeni uluslararası organizasyonlar, bunların yeni faaliyet alanları ile hedefleri; ve en önemlisi ulus devletlerin gücünün azalması ile gücü daha da hissedilen ulus-ötesi yeni oluşumların gün geçtikçe söz sahibi olduğu görülmektedir. Bu nedenle dünya sisteminin siyasal aktörlerinin sahip oldukları toplam güç projeksiyonlarını değerlendirerek, dünya üzerinde görece kalıcı bir istikrarın sağlanabilmesini olanaklı kılacak yeni bir hegemonik oluşumun meydana gelip gelmediğinin cevabının araştırılması gerekmiştir.

Küreselleşme sürecinde dünyada siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda önemli değişiklikler yaşanmakta, bu değişimlerin paralelinde uluslararası sorunlar giderek daha da karmaşıklaşmakta ve çözümü daha güç bir hal almaktadır. Dünyanın neresinde yaşanır yaşınsın, bilgi teknolojisindeki gelişmeler çerçevesinde bu değişimler, sorunlar ve yine bunlara yönelik alınan dış politika kararları belirli ölçülerde sosyal güçler tarafından sorgulanmakta ve küreselleşme sayesinde tüm dünyayı etkilemektedir.

21. yüzyılın şartları göz önüne alınarak bir değerlendirme yapıldığında bilişim hızı ve küreselleşme ile birlikte zayıflayan bir Amerikan hegemonyasının devam edip etmediği de tartışılırken Amerikan hegemonyası karşısındaki olası adayları konusunda pek çok tartışmaya rastlanmıştır. Kimilerine göre en çok göze çarpan olası rakip Çin iken, 20. yüzyılda kendisine rakip olarak gösterilen Almanya ve Japonya'nın teknolojik rekabet dışında ABD ile üstünlük yarışında bulunması mümkün gözükmemektedir. AB'nin de ekonomik açıdan karşı karşıya olduğu sorunlar, rekabet gücünün artık geçerliliğinin olmadığı pek çok yazar tarafından kabul edilen ortak bir görüştür.

Rusya'nın askeri güç ekseninde yürüttüğü politikalar, hegemonik gücü andırmasa da potansiyel bir rakip olarak göz önünde bulundurulması gereken bir diğer hususken öte yandan küreselleşme ile birlikte ulus devletin azalan hegemonyası, yeni bir hegemonya biçiminin ortaya çıkması ihtimallerinin de incelenmesine neden olmuştur. Çok uluslu şirketlerin gücünün giderek artması bu ihtimalin tartışılmasına neden olsa da hegemonik güç sadece ekonomik güç unsuru ile sağlanmayacağından her hangi bir çok uluslu şirketin hegeomik güç olarak ortaya çıkması mümkün gözükmemektedir.

2008 ve sonrası dönemde yaşanan kriz yeni dünya düzeninin dengelerini tamamen değiştirmiş ve Amerikan hegemonyasının büyük oranda gerilediği bu yeni dönemde Amerikan hegemonyasının bir çok çevre tarafından sorgulanmasına neden olmuştur. Üçüncü bölümün öngörü raporları başlığı altında Amerikan hegemonyasının geleceğine yönelik yapılan tahminleri içeren öngörülerin bulunduğu bir takım raporlar ile akademisyenlerin bu yöndeki yorumları incelenmiştir. Bu konuda yapılan araştırmalarda; Amerikan hegemonyasının devam ettiğini öne sürenler, Amerikan hegemonyasının bittiğini beyan edenler ve Amerikan hegemonyasının zayıfladığını iddia edenler olmak üzere üç farklı yorum olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu konuda o kadar çok yorum ve görüş vardır ki yapılan tahminler kesin ifadelerin ötesinde tam bir anlam karmaşasına dönüşmüştür. Çünkü küreselleşme ve hız çağı ile teknolojik yenilikler öngörülemez bir düzenin mimarları olmuşken, Amerikan

hegemonyasının 21. yüzyıl Amerikan hegemonyasının mevcudiyetinin ve durumunun ortaya konması için öngörüler yapmak yerine stratejik bir analiz yapılması gerekmektedir. Keza bu tez çalışmasında hegemonya konusundaki emsal çalışmalarda takip edilen yöntemlerden farklı bir bakış açısına ulaşmak hedeflenmiştir.

21. yüzyılın temel gerçeği olarak bilişim ve teknolojik gelişimin tetiklediği hızlı değişimler dünya düzeninde hegemonya kavramının da 21. yüzyılın şartlarıyla değişime uğramasına neden olmuştur. Gramsci'nin ve onu yorumlayan Robert Cox gibi diğer teorisyenlerin hegemonya anlayışındaki teorik açılımların (uluslararası kapitalist sınıf, uluslararası proletarya, altı yapı – üst yapı gibi kavramların) ötesine geçerek, hızlı ve sürekli değişen şartların belirli kalıplara sokulmaksızın hızlı bir aksiyon alınması gerekmektedir. Alınacak aksiyonların doğru bir şekilde yürütülmesi ise iyi bir strateji tespitiyle mümkün olabilir. Amerikan gücünün gerçek başarısı diğer uluslardan farklı olarak kendi iç dinamiklerinden çok, kurmuş olduğu düzenden meydana gelmektedir.

Hegemonya kavramının teorik, tarihsel ve ampirik bir çerçevede ele alındığı bu çalışmada elde edilen sonuç olarak günümüz dünyası, ABD gibi hegemonyanın tüm belirleyicilerini kendinde toplayan tek bir süper gücün hakimiyetine oldukça şüpheli yaklaşmaktadır. Ancak ABD'nin tarihi kökenlerinden gelen güçlü yönlerini tekrar hatırlayarak ülke içindeki zayıflıklarını giderirse, uluslararası arenadaki tehditleri bertaraf edebilir ve fırsatları değerlendirerek hegemonik gücünü tekrar tüm dünyaya gösterme ihtimali de vardır.

FÜTZ (Fırsatlar – Üstünlükler – Tehditler - Zayıflıklar) analizi olarak da bilinen SWOT (Strengths – Weaknesses- Opportunities - Threats) analizi esasen şirketlerin ya da kurumların gelecekteki stratejisini belirlemek için fırsatlar ve tehditler ile üstünlükler ve zayıflıkları değerleyen bir analiz yapılmasını mümkün kılan bir stratejik analiz yöntemidir. SWOT analizinin Amerikan hegemonyasına uyarlanması ile 21. yüzyıldaki durumuna ilişkin öngörülerin ötesine geçerek öncelikle Amerikan hegemonyasını etkileyen iç ve dış etkenler belirlenmiştir. SWOT analizi yönteminin ilk aşaması olan iç çevre analiziyle; Amerika'nın ülke içi dinamiklerinin güçlü ve zayıf

yönleri ortaya konmuştur. Dış çevre analizi olarak ifade edilen SWOT analizinin ikinci aşamasında ise 21. yüzyılda ABD'nin uluslararası arenada elde edebileceği fırsatlar ile karşılaşına çıkabilecek tehditler tespit edilerek durum analizi yapılabilmektedir.

Stratejik bir analiz yöntemi olarak kullanılan SWOT analizinde ortaya çıkan sonuç ise özellikle modern çağın temelini oluşturan bilgi devrimi ve küreselleşme dünyada büyük bir dönüşüm ve küçülme yaşanmasına neden olurken, bu gelişmeler Amerikan hegemonyası bir yandan beslerken öte yandan kimi zaman tehdit olarak karşısına çıkarak bir çift yönlü bit ikileme neden olmaktadır. ABD bugün dünyanın en borçlu ülkelerinden biri olduğundan; uluslararası etkisi ve etkileşimi yüksek bir ülke olarak Amerikan hegemonyasının dış çevre analizi önemli bir yer tutmaktadır ve yaşanan ekonomik krizin ABD'nin kurmuş olduğu ekonomik sistemin tekrar sorgulanmasına neden olması dış çevrenin değerlendirmesi esnasında daha çok ekonomik gücünü tehdit eden hususlara dikkat edilmesi gerektiğini göstermiştir.

Tarihinde yaşanan pek çok olaydan daha da güçlü bir şekilde çıkan ABD artık yeni bir döneme girmiş durumdadır. Artık dünyanın tek koruyucusu lideri olmak yerine diğer ülkelerle ittifak içerisinde dünya düzenini sağlayacağını beyan eden bir politika izlemeye başlaması her savaş sonrası ekonomik hâkimiyetini sürdüren bir Amerika'nın olmadığını göstermektedir. Yine de ABD'nin güvenliğini güvence altına almak, ABD'nin ekonomik refahını sağlamak, dışarıda demokrasinin ve kurumlarının yerleşmesini teşvik etmek şeklindeki temel hedeflerini belirlerken ABD'nin sürdürmüş olduğu politikaların önem sırası da değişmiş değildir.

Nitekim Avrupa, entegrasyon içinde olduğu birliğin karşı karşıya olduğu ekonomik krizin de etkisiyle liderlik rolünü üstlenmekte artık istekli olmasa da hegemonyasını sağlaması için dünya düzeninin sağlayıcısı olmaya devam etmek zorundadır. 21. yüzyılın ilk sekiz yılında aksaklıkları daha da gün yüzüne çıkan bu kapitalizmin onarılması için de yine ABD önderliğinde bir düzenleme beklentisi içine giren dünyanın geri kalanı için Amerikan hegemonyasının devam ettiğine dair bir diğer gösterge olmuştur. Ancak tarih de göstermiştir ki sadece sert güçle hegemonyanın bağlayıcılığı sürdürülebilir gözükmemektedir.

Baş döndürücü bir hızla değişerek şekillenen dünya düzeni ile ilgili, 21. yüzyılın temel dinamikleri çerçevesinde yapılan analizlerde Amerikan hegemonyasının ya da aslında dünyayı idare eden hegemon ülke tahakkümünün bambaşka bir şekle büründüğü gerçeği ile karşılaşmıştır. Ünlü stratejist Brzesinski'nin de belirttiği gibi Amerika yeni bir stratejik vizyon geliştirmek zorundadır. Nye'nin deyişiyle bu vizyon, sopa ile ya da havuç ile sağlanan gücün öyle ötesinde olmalıdır ki Amerika kalıcı bir hegemonya sağlayabilsin. Çünkü SWOT analizinde de görülmektedir ki yumuşak güç unsurunun içinde barındırdığı Amerikan hayranlığı, film sektörü, teknolojik üstünlük gibi alanlarda ABD halen güçlü konumdayken, ekonomik alandaki gidişatı ve askeri ya da siyasi konumu gün geçtikçe tahribata uğramaktadır.

Tarihinin en büyük terörist saldırısının ardından 13 yıl, büyük buhrandan sonra tarihinin ikinci en büyük ekonomik krizinin 6. yılında Amerika halen dünyada eşi benzeri olmayan teknolojik ürün geliştirme potansiyeli ile teknolojik ürünlerinin dengi yokken, konusunda uzman üniversitelerinin halen dünyanın en çok tercih edilen üniversiteleri olmasının yanında enerji bağımlılığı konusunda bugüne kadar hiç olmadığı kadar dış kaynaklara olan bağımlılığı azaltmışken yumuşak gücünün halen geliştirilebilir bir fırsat olduğunu göstermektedir.

2008 ekonomik krizinin sonucu olarak ortaya çıkan ülke içindeki zayıflıkların gelir dağılımındaki eşitsizliğin önüne geçecek politikalarla telafi edilmesi gerektiğini göstermektedir. Aksi takdirde bilişim çağında sosyal medyanın hızlı bilgi akışı ve tetiklemesiyle birlikte; pek çok kültürden insanların bir araya gelerek inşa ettiği “özgürlükler ülkesi” ABD’de sosyal içerikli başkaldırılarına daha çok şahit olunacak ve kaçınılmaz bir şekilde bölünme ile karşı karşıya kalınacaktır.

Uluslararası arenada hegemonyasının meşruluğu için Amerikan ulusal çıkarlarının evrensel olduğu ve tüm ulusların iyiliğini gözettiği yönündeki inancı yeniden sağlaması ile birlikte ABD hem iç meselelerindeki zayıflığını gidermiş, hem

de uluslararası arenadaki tehditleri bertaraf ederek fırsatları kendi lehine kullanabiliyor olacaktır. ABD'nin dikkat etmesi gereken bir diğer husus ise kendi elleriyle inşa ettiği serbest piyasa ekonomisi ve küreselleşme olgusu nedeniyle her geçen gün daha da güçlenen Çin'in ekonomik gücü ve Çin'in yumuşak gücü sağlamaya yönelik atılımları olmalıdır.

Sonuç olarak ABD, 20. yüzyılda altın yıllarını yaşadığı hegemonyasını, 21. yüzyılda tekrar inşa etmek için önce iç meselelerini halletmeli ve dünyanın koruyucusu olarak daha da güçlenerek yumuşak gücünü tekrar sağlamalıdır. Nitekim Amerikan hegemonyasının halen, tüm dünyayı saran hareket alanına sahip olmasını sağlayan en önemli güç kaynağı yumuşak gücüdür.

Hegemonyayı sağlayan ekonomik, askeri, siyasi güç gibi klasik hegemonik güç unsurlarının ötesinde yumuşak güç unsurunun eklemlendiği bir strateji ile (zeki güç) Amerikan hegemonyasının 21. yüzyıldaki devamlılığı ekonomisinde yaşadığı gerilemeye ve yeni rakiplerine rağmen sürdürülebilir gözükmektedir. Üstelik bilim ve teknolojinin yayılma aracı olarak ABD hegemonyasına yaptığı hizmetle birlikte, tüm dünyanın Amerika'nın etkisi altında olması kolaylaşmıştır. Ancak 21. yüzyıl dünya düzeninin şartları göz önünde bulundurulduğunda; Amerikan hegemonyasını emsallerinden farklı kılacak olan ve bu hegemonyanın devamlılığını sağlayacak olan güç kaynağı, "smart power" (zeki güç) eşliğinde mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

A - KİTAPLAR

- Adalı, Sinan : **Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Kapitalizm Öldürür!**, Pencere Yayınları, 1. bs., İstanbul, Mayıs 2001.
- Agnew, John : **Hegemony: The New Shape of Global Power**, Temple University, Philadelphia, 2005.
- Aktan, Coşkun Can : **Değişim Çağında Yönetim**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- Akalın, Uğur Selçuk : **11 Eylül ABD ve Hegemonik Neoliberalizm**, Set Yayınları, İstanbul, 2004.
- Akgemci, Tahir : **Stratejik Yönetim**, Yenilenmiş 2. bs., Gazi Kitabevi, Ankara, 2008.
- Allison, J. Robert : **Amerikan Devrimi: Kısa Bir Tarihçe**, Çev. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.
- Altan, Mehmet : **Küresel Vicdan**, Timaş Yayınları, 1. Bs., İstanbul, 2011.
- Amin, Samir : **Kaos İmparatorluğu Yeni Kapitalist Küreselleşme**, Çev. Işık Soner, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1993.

- Anderson, Perry : **Gramsci: Hegemony, Doğu-Batı Sorunu ve Strateji**, Çev. Tarık Günersel, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1988.
- Arı, Tayyar : **Irak, İran, ABD ve Petrol**, Alfa Yayınları, Güncellenmiş 2. Bs., İstanbul, Ocak 2007.
- Arı, Tayyar : **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, Alfa Yayınları, 4. Bs., İstanbul, 2001
- Arı, Tayyar : **Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, Alfa Yayınları, 4. Bs., İstanbul, 2004.
- Arıboğan, Deniz Ülke : **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri: Uluslararası İlişkilerde Güç Mücadelesi**, Derin Yayınları, 2. Bs., İstanbul, 1997.
- Arıboğan, Ülke
Gülden Ayman
Beril Dedeoğlu : **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Der. Faruk Sönmezoğlu, Der Yayınları, 2. Bs., İstanbul, 1996.
- Armaoğlu, Fahir : **Siyasi Tarih 1789-1960**, AÜSBF Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 1975.
- Arrighi, Giovanni : **Adam Smith in Beijing: Lineages of the Twenty-First Century**, Verso, London-New York, 2007.

- Arrighi, Giovanni : **Long Twentieth Century; Money, Power and The Origins of Our Times**, First Edition, London: Verso, 1994.
- Arrighi, Giovanni : **Uzun Yirminci Yüzyıl**, Ankara, İmge Kitabevi, 2000.
- Beard, A. Charles
Beard, R. Mary : **History of the United States**, Norwood Pres, New York, March 1921.
- Bobbio, Norberto
Texier, Jacques : **Gramsci ve Sivil Toplum**, Çev. Arda İpek-Kenan Somer, Savaş Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara, 1982.
- Bocutoğlu, Ersan : **İktisadi Düşünceler Tarihi**, Murathan Yayınevi, Trabzon, 2012.
- Boratav, Korkut : “Emperyalizm Mi? Küreleşme Mi?”, **Küreselleşme**, Der. Ahmet Tonak, İmge Yayınevi, İstanbul, 2000.
- Bostanoğlu, Burcu : **Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara, 1999.
- Bostanoğlu, Burcu : **Yeni Dünyayı Kurarken: Amerika’da Tarihi Kim Yazacak?**, “FP Foreign Policy” Türkiye Baskısı, Bilgi Üniversitesi Yayını, Ankara, 2004.
- Bromley, Simon : **American Power and The Prospects For International Order**, Polity Pres, Cambridge, 2008.

- Brown, Chris
Ainley Kristen : **Uluslararası İlişkileri Anlamak**, Çev. Arzu Oyacıoğlu, Yayın Odası, İstanbul, 2007.
- Brzezinski, Zbigniew : **Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri**, Çev. Yelda Türedi, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2005.
- Brzezinski, Zbigniew : **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, Çev. Sezen Yalçın-Abdullah Taha Orhan, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.
- Byrce, James : **Amerika Siyasi Rejimi**, Çev. Türkaya Ataöv, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, İstanbul, 1962.
- Carr, K. Robert
H. Marver Bernstein,
F. Walter Murphy : **Amerikan Democracy in Theory and Practice: Essentials of National, State and Local Government**, 3. Bs., Holt, Rinehart and Winston, New York, May 1966.
- Cevizci, Ahmet : **Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yayınları, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, İstanbul, Şubat 2003.
- Chomsky, Noam : **Hayaller ve Umutlar**, Çev. Bahar Şahin, Yarın Yayıncılık, İstanbul, 2011.

- Chossudovsky, Michel : **Yoksulluğun Küreselleşmesi: IMF ve Dünya Bankası Reformlarının İçyüzü**, Çev. Neşenur Domaniç, Çiviyazıları, İstanbul, 1999.
- Cline, Ray S. : **World Power Trends and U.S. Foreign Policy For The 1980's**, Westview Press, Boulder, 1980.
- Cohen-Tanugi, Laurent : **The Shape of the World to Come-Chartinh the Geopolitics of a New Century**, Columbia University Pres, New York, 2008.
- Cohn, Theodore : **Global Political Economy Theory and Practice**, 3. Edition, New York, Pearson, 2005.
- Cox, Robert W. : “Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method,” **Approaches To World Order**, Der. Robert Cox-Timothy Sinclair, Cambrigde, Cambridge University Press, 1996.
- Cox, Robert W. : “Gramsci, Hegemony and International Relations”, **Gramsci, Historical Materialism and International Relations**, Stephen Gill (Der.), Cambridge University Press, Cambridge, Victoria, 1993.
- Cox, Robert W. : **Production, Power, and World Order: Social Forces in the Making of History**, Columbia University Press, New York, 1987.

- Cox, Robert W. : “Towerds a Post Hegemonic Conceptualization of World Order”, **Governance Without Government**, J. Rosenau (Der.), Cambridge University Press, 1993.
- Crane, George T.
Abla Amawi : “Introduction”, **The Theoretical Evolution of International Political Economy**, Ed. George T. Crane-Abla Amawi, New York, Oxford University Press, 1991.
- Dağ, Ahmet Emin : **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü**, Anka Yayınları, 1. Bs., İstanbul, Mayıs 2004.
- Dağı, İhsan D. : “Normatif Yaklaşımlar: Adalet, Eşitlik ve İnsan Hakları”, **Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, Atila Eralp (Der.), İletişim Yayınları, 13. Baskı, İstanbul, 2011.
- Denk, Nevzat : **21. Yüzyıla Girerken Türkiye'nin Jeopolitik Durumu ve Jeostratejik Öneminin Yeniden Belirlenmesi**, H.A.K. Yayını, İstanbul, 2000.
- Dinçer, Ömer : **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, 5. bs., YY, İstanbul, 1998.
- Dowell, George : **Amerika Tarihi**, Amerikan Kültür Yayınları, Ankara, 1983.

- Ege, Ahmet Alper : **OECD Ülkelerinde Yenilik Sistemleri ve Türkiye İçin Durum Değerlendirmesi**, DPT Yayınları, Ankara, Aralık 2002.
- Engerman, L. Stanley
E.Robert Gallman : “The Emergence of a Market Economy Before 1860”, **A Companion to 19th-Century America**, Ed. William L. Barney, Blackwell Publishing, Madlen, 2001.
- Eralp, Atila : “Hegemonya”, **Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, İletişim Yayınları, 7. Bs., İstanbul, Ekim 2012.
- Eralp, Atila : “Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması”, **Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, Atila Eralp (Der.), İletişim Yayınları, 13. Baskı, İstanbul, 2011.
- Erdoğan, İrfan : **İletişim, Egemenlik ve Mücadeleye Giriş**, İmge Yayınları, Ankara, 1997.
- Ergin, Feridun : **Uluslar Arası Politika Stratejileri**, Çağlayan Basımevi, İstanbul, (Ty).
- Erhan, Çağrı : “Soğuk Savaş Sonrası ABD’nin Güvenlik Algılamaları”, **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Der. Rafet Yinanç, Hakan Taçdemir, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002.

- Eroğlu, Cem : **Çağdaş Devlet Düzenleri**, İmaj Yayınevi, Ankara, 2001.
- Evans, Graham
Jeffrey Newnham, : **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Çev. H. Ahsen Utku, Gökkuşbe Yayınları, 1. Bs., İstanbul, Ocak 2007.
- Falk, Richard : **Dünya Düzeni Nereye? Amerikan Emperyal Jeopolitikası**, Çev. Neşenur Domaniç ve Nusret Arhan, Metis Yayınevi, İstanbul, 2005.
- Ferguson, H. John
Mchenry, E. Dean : **The American System of Government**, Mcgraw-Hill Book Company, 13. Bs., 1977.
- Fontana, Benedetto : **Hegemonya ve İktidar: Gramsci ve Machiavelli Arasındaki İlişki Üzerine**, Çev. Onur Gayretli, Kalkedon Yayıncılık, 2013.
- Fransworth, David N. : **International Relations**, Nelson Hall Inc., Chicago, 1988.
- Freeman Chris
Soete Luc : **Yenilik İktisadı**, Çev. Ergun Türkcan, TÜBİTAK Yayınları, Ankara, Kasım 2003.
- Frieden, Jeffry A.
Lake, David A. : **International Political Economy Perspectives on Global Power and Wealth**, 4. Edition, Londra - New York, Routledge, 2000.

- Fukuyuma, Francis : **Kör Nokta: Gelecek Senaryolarını Öngörmek**, Çev. Hasan Kaya, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- Gerbier, Bernar : “Kapitalizmin Bugünkü Aşaması Olarak Geo-Ekonomik Emperyalizm”, **Küreselleşme mi? Emperyalizm mi?**, (der. F. Başkaya), Ütopya Yayınları, Ankara, 1999.
- Gilpin, Robert : **Global Political Economy**, Princeton, Princeton University Press, 2001
- Gilpin, Robert : **The Political Economy of International Relations**, New Jersey, Princeton University Press, Princeton, 1987.
- Gilpin, Robert : “The Rise of American Hegemony”, **Two Hegemonies: Britain 1846-1914 and the United States 1941-2001**, Der. Patrick Karl O’Brien-Armand Clesse, Aldershot, Ashgate Publishing, 2002.
- Gilpin, Robert : **War and Change in World Politics**, First Edition, Cambridge University Press, Cambridge, 1981.
- Gill, Stephen : **American Hegemony and the Trilateral Commission**, Cambridge University Press, Cambridge, 1990.

- Gill, Stephen : **Gramsci, Historical Materialism and International Relations**, Cambridge: Cambridge Press, 1993.
- Gill, Stephen : **American Hegemony and the Trilateral Commission**, Cambridge Studies in International Relations, Cambridge: Cambridge Press, April 1990.
- Gill, Stephen : **Power and Resistance in the New World**, Palgrave Macmillan, New York, 2003.
- Gills, Barry K. : “5000 Yıllık Dünya Sistemi: Disiplinler Arası Bir Giriş”, **Dünya Sistemi**, Çev. Esin Soğancılar, İmge Kitabevi, Ankara, 2003.
- Gordon, John Steele : **Empire of Wealth: the Epic History of American Economic Power**, Harper Collins, New York: 2004.
- Gönlübol, Mehmet : **Uluslararası Politika**, Siyasal Kitabevi, 5. Baskı, İstanbul, 2000.
- Göze, Ayferi : **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, Beta Yayınları, İstanbul, 1987.
- Gramsci, Antonio : **Hapishane Defterleri**, Çev. Adnan Cemgil, 6. Bs., İstanbul, Belge Yayınları, 2011.

- Griffiths, Martin
Roach, Steven C.
Solomon, M. Scott : **Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler**, Çev. Cesran, 2. Bs., Ankara, Nobel Yayıncılık, Ekim 2011.
- Frank, Andre Gunder
Barry K. Gills : “5000 Yıllık Dünya Sistemi: Disiplinler Arası Bir Giriş”, **Dünya Sistemi**, Çev. Esin Soğancılar, İmge Kitabevi, Ankara, 2003.
- Güran, Tevfik : **İktisat Tarihi**, Acar Matbaacılık A.Ş. , İstanbul, 1999.
- Hall, Stuart : **Siyaset ve İdeoloji: Gramsci**, Çev. Sadun Emrealp, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara,1985.
- Hamitoğulları, Beşir : **Çağdaş İktisadi Sistemler**, Savaş Yayınları, Ankara, 1986.
- Hardt, Michael
Antonio Negri : **İmparatorluk**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001.
- Harp Akademileri Komutanlığı : **Geçmişte ve 21. Yüzyılda Savaşlar, Stratejiler**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2002.
- Harvey, David : **Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri**, Çev. Sungur Savran, Metis Yayınları, İstanbul, 1999.

- Harvey, David : **Yeni Emperyalizm**, Çev. Hür Güldü, 2. Bs. Everest Yayınları, İstanbul, 2008.
- Hilav, Selahattin : **Felsefe Kitabı**, 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Şubat 2010.
- Hilpert, Hanns Günther : “China Becomes Asia’s New Economic Center”, **China’s Rise: The Return of Geopolitics**, Ed. Gudrun Wacker, SWP, Berlin, 2006.
- Hobsbawm, Eric : **Kısa Yirminci Yüzyıl 1914-1991 Aşırılıklar Çağı**, Çev. Yavuz Alogan, Sarmal Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- Hogan, Michael : **The Marshall Plan: America, Britain and the Reconstruction of Western Europe 1947-1952**, New York, Cambridge University Press, 1983.
- Huberman, Leo : **Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla**, Dost Yayınları, Ankara, 1974.
- Huntington, Samuel P. : **Medeniyetler Çatışması**, Çev. Mehmet Turan-Y. Z. Cem Soydemir, Okuyan Us, 9. Bs., İstanbul, Eylül 2011.
- Huntington, Samuel P. : **Biz Kimiz? Amerika’nın Ulusal Kimlik Arayışı**, Çev. Aytül Özer, Csa Global Yayın Ajansı, İstanbul, 2004.

- Ikenberry, John G. : **After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order After Major War**, Princeton: Princeton University Pres, 2001.
- Ikenberry, John G. : “The Rise of China: Power, Institutions and the Western Order”, Ed. Robert S.Ross and Zhu Feng, **China’s Ascent: Power, Security, and the Future of International Politics**, New York: Cornell University Pres, 2008.
- Isaak, A. Robert : **Managing World Economic Change**, New Jersey, Prentice Hall, 2000.
- Ives, Peter : **Gramsci’de Dil ve Hegemonya**, Çev. Ekrem Ekici, 1. Bs., Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011.
- Johnson, Paul : **A History of the American People**, Harpercollins Publisher, New York, 1998.
- Jessop, Bob : **Hegemonya, Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet**, Der. Betül Yarar-Alev Özkazanç, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.
- Kagan, Robert : **Cennet ve Güç: Yeni Dünya Düzen’inde Amerika ve Avrupa**, Çev. Selim Yeniçeri, Koridor Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- Kavin, Kim : **Tools of Native Americans**, Nomad Press, Chicago, 2006.

- Kazgan, Gülten : **İktisadi Düşünce ya da Politik İktisadın Evrimi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 9.Bs., 2000.
- Kazgan, Gülten : **Küreselleşme ve Ulus-Devlet: Yeni Ekonomik Düzen**, 3. Bs., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002.
- Kegley, Charles W. : “The United States: Recluse, Leader, or Balancer?”, **A Multi Polar Peace? – Great Power Politics in the Twenty – First Century**, Der. Charles W. Kegley, Gregory Raymond, St. Martin’s Pres, New York, 1994.
- Kennedy, Paul : **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, Çev. Birtane Karanakçı, İş Bankası Kültür Yayınları, 12. Bs., İstanbul, 2010.
- Keohane, Robert : **After Hegemony: Cooperation and Discord in The World Political Economy**, Princeton University Press, 1984.
- Keohane, Robert
Nye, Joseph : “Interdependence in World Politics”, **The Theoretical Evolution of International Political Economy**, Ed. George Crane-Abla Amawi, New York, Oxford University Press, 1991.
- Keyman, E. Fuat : “Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark”, **Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**,

Atila Eralp (Der.), İletişim Yayınları, 13. Baskı, İstanbul, 2011.

Keyman, E. Fuat : **Küreselleşme, Devlet, Kimlik/Farklılık: Uluslararası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek**, Alfa Akademi, 1. Basım, İstanbul, 2000.

Kılıçlıoğlu, Safa : **Meydan Larousse Ansiklopedisi**, Der. Nezihe Arz-Hakkı Devrim, C. 5, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1979.

Kindleberger, Charles P., : **The World in Depression: 1929-1939**, London, The Penguin, 1973.

Kissinger, Henry : **Diplomasi**, Beşinci Baskı, Çev: İbrahim H.Kurt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.

Krasner, Stephen D. : “State Power and the Structure of International Trade”, **International Political Econom: Perspectives On Global Power and Wealth**, Eds. By Jeffry A. Freden and David A. Lake, Fourth Edition, Bedford/St. Martin’s, Boston-New York, 2000.

Krisch, Nico : “Diğerlerinden Daha Mı Eşit? Hiyerarşi, Eşitlik ve Uluslararası Hukukta ABD Üstünlüğü”, **ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri**, Ed. Michael Byers-George Nolte, Phoenix Yayıncılık, Ankara, 2007.

- Krugman, Paul
Robin Wells : **Mikro İktisat**, Palme Yayıncılık, Ankara, 2009.
- Kuhn, Thomas S., : **Bilimsel Devrimlerin Yapısı**, Çev. Nilüfer Kuyaş, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2006.
- Kurtbağ, Ömer : **Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası**, Usak Yayınları, 1. Bs., Ankara, 2010.
- Küntay, Esin : “1492’den Günümüze Amerika’nın Çoğulcu Etnik Yapısına Genel Bir Bakış”, **500. Yılında Amerika**, Der. Recep Ertürk ve Hayati Tüfekçioğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994.
- Lairson, Thomas D.
Skidmore, David : **International Political Economy: The Struggle For Power and Wealth**, Third Edition, Wadsworth Press, Toronto, 2003.
- Law David : **The Global Political Economy, Perspectives, Problems and Policies**, Harvester, New York, 1988.
- Levin, Moshe : **Sovyet Yüzyılı**, Birinci Baskı, Çev: Renan Akman, İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.
- Loomba, Ania : **Kolonyalizm - Post Kolonyalizm**, Çev. Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, 1. Bs., İstanbul, 2000.

- Lori Wallach,
Sforza Michelle : **DTÖ: Kimin Ticaret Örgütü? Şirket Küreselleşmesine Direnmek İçin Nedenler**, Metis Yayınları, İstanbul, 2002.
- Lloyd, Christopher : **The Nation and the Navy**, Cresset Press, London, 1961.
- Magnus, George : **Uprising-Will Emerging Markets Shape or Shake the World Economy**, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd., 2011.
- Mahbubani, Kishore : **Can Asians Think: Understanding the Divide Between East and West**, Steerforth Press, Toronto, 2002.
- Maillet, Jean : **İktisadi Olayların Evrimi**, Çev. Ertuğrul Tokdemir, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983.
- Malavet, A. Pedro : **America's Colony**, New York University Press, New York, 2004.
- Marshall, Gordon : **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1988.
- Mc Alister, Melani : **Can This Nation Be Saved**, American Literary History, Oxford University Press, 2003.
- Mearsheimer, John J. : **The Tragedy of Great Power Politics**, First Edition, New York: Norton Press, 2001.

- Mignolo, Walter D. : **Local Histories/Global Designs: Coloniality, Subaltern Knowledges, and Border Thinking**, Princeton, NJ: Princeton University Press, 2000.
- Mirze, S. Kadri : **İşletme**, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2010.
- Modelska, George : **Long Cycles in World Politics**, Seattle and London, University of Washington Press, 1987.
- Modelska, George : **Seapower in Global Politics (1494-1993)**, University of Washington Press, Seattle, 1988.
- Monfred, C. Vernon : “Devlet Sistemleri”, **Mukayeseli Devlet Dönemine Giriş**, Çev: Mümtaz Soysal, Ankara, 1961.
- Morgenthau, Hans : **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**, Second Ed., New York, 1954.
- Murrin, M. John v.d. : **Liberty, Equality, Power: A History of the American People**, Fifth Edition, Thomson Wadsworth, Boston, 2008.
- Nevins, Allan
Commager, Henry Steele : **ABD Tarihi**, Çev. Halil İnalçık, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2005.
- North, Douglass C., : **Kurumlar, Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans**, Çev. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Eylül 2002.

- Nye, Joseph S. : **Amerikan Gücünün Paradoksu**, Çev. Gürol Koca, Literatür Yayınları, İstanbul, 2003.
- Nye, Joseph S. : **Bound To Lead: The Changing Nature of American Power**, Basic Books, New York, 1990.
- Nye, Joseph S. : **Dünya Siyasetinde Başarının Yolu: Yumuşak Güç**, Çev. Reyhan İ. Aydın, Elips Kitapları, İstanbul, Ekim 2005.
- Nye, Joseph S. : **Power in the Global Information Age: From Realizm to Globalization**, Routledge, New York, 2005.
- Oran, Baskın : **Küreselleşme ve Azınlıklar**, Ankara, İmaj Yayınları, 2003.
- Overhold, William H. : **Asia, America and the Transformation of Geopolitics**, Cambridge Uni.Press, Cambridge, 2008.
- Palan, Ronen
Abbott, Jason : **State Strategies in the Global Political Economy**, Londra, Pinter, 1996.
- Parenti, Michael : **İmparatorluğa Hayır: ABD'nin Küresel Hegemonyasının İç Yüzü**, Çev. Serpil Demirci-İbrahim Yıldız, Ütopya Yayınları, İstanbul, 2002.

- Pennycook, Alastair : “Beyond Homogeny and Heterogeny”, **The Politics of English as a World Language**, Ed. Christian Mair, Rodopi, Amsterdam – New York, 2003.
- Pennycook, Alastair : **The Cultural Politics of English as an International Language**, Longman Group Limited, 1994.
- Polanyi, Karl : **Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri**, Çev. Ayşe Buğra, İletişim Yayınları, 8. Baskı, İstanbul, 2009.
- Polat, Necati : “Post-Yapısalcı Yaklaşımlar”, **Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, Atilla Eralp (Der.), İletişim Yayınları, 13. Baskı, İstanbul, 2011.
- Potyemkin, Vladamir : **Uluslararası İlişkiler Tarihi: Başlangıçtan Bugüne Diplomasi Tarihi**, Çev. Atilla Tokatlı, 1. Bs., C. 4, İstanbul, Ocak 1978.
- Quester, George : **Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dünya Siyasal Sistemi**, Çev. Ersin Onulduran, Sbf Yayınları, Ankara, 1982.
- Petras, James : **Küreselleşme ve Direniş**, Çev. Ali Ekber, Mephisto Kitabevi, İstanbul, 2005.
- Piketty, Thomas : **21. Yüzyılda Kapital**, Çev. Hande Koçak, Türkiye İş Bankası Kültürel Yayınları, İstanbul, 2014.

- Rachman, Gideon : **Zero-Sum World-Politics, Power and Prosperity After the Crash**, London: Atlantic Books, 2010.
- Redford, S. Emette
Truman, B. David
Hacker, Andrew Hacker
Westin, F. Alan
Wodd, C. Robert : **Politics and Government in The United States**, Ed. Alan F. Westin, Harcourt-Brace&World Inc, New York, 1965.
- Roach, Stephen S. : **The Next Asia-Opportunities and Challenges for the New Globalisation**, New Jersey: John Willey&Sons Inc., 2009.
- Roberts, John M. : **Yirminci Yüzyıl Tarihi**, Çev. Sinem Gül, Dost Kitabevi Yayınları, 1. Bs., Ankara, Haziran 2003.
- Rosati, A. Jerel
Scott, M. James : **The Politics of United States Foreign Policy**, Wadsworth, Fifth Edition, 2004.
- Rosenau, James N. : **The Study of Worl Politics - Volume 2: Globalization and Governance**, Routledge, London and New York, 2006.
- Rousseau, Jean J. : **Toplum Sözleşmesi**, (Çev.: Vedat Günyol), Çan Yayınları, İstanbul, 1965.

- Rupert, Mark : **Ideologies of Globalization: Contending Visions of A New World Order**, Routledge, London and New York, 2000.
- Rupert, Mark : **Producing Hegemony: The Politics of Mass Production and American Global Power**, Cambridge University Press, Cambridge, 1995.
- Sancar, Gaye Aslı : **Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler**, Beta Yayınları, İstanbul, 2012
- Sander, Oral : **Siyasi Tarih: İlk Çağlardan 1918'e Kadar**, 7. Baskı, İmge Yayınları, 1999.
- Santucci, Antonio A. : **Gramsci'yi Anlamak**, Çev. Selim Sezer, Klakedon Yayınları, İstanbul, Haziran 2011.
- Savelle, Max : **The Origins of American Diplomacy: The International History of Angloamerica (1492 - 1763)**, The Macmillan Company, New York, 1967.
- Scholte, Jan Aart : **The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations**, Eds. By John Baylis, Steve Smith, Oxford University Press, 2. Edition, New York, 2001.
- Scowcroft, Brent : **Amerika ve Dünya: Amerikan Dış Politikasının Geleceğine Dair Konuşmalar**, Çev. Manolya Aşık, Profil Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Şubat 2009.

- Steger, Manfred B. : **Globalization**, Oxford University Press, New York, 2003.
- Stiglitz, Joseph E. : **Küreselleşme: Büyük Hayal Kırıklığı**, Çev.: Arzu Taşçıoğlu, Deniz Vural, Plan B Yayınları, İstanbul, 2002.
- Strange, Susan : **The Retreat of State: The Diffusion of Power in The World Economy**, Cambridge University Pres, Melbourne, 1996.
- Sönmezoğlu, Faruk : **Değişen Dünya ve Türkiye**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1996
- Sönmezoğlu, Faruk : **Uluslar Arası Politika ve Dış Politika Analizi**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000.
- Tanrısever, Oktay F. : “Yöntem Sorunu: Gelenekselcilik-Davranışsalcılık Tartışması”, **Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, Atila Eralp (Der.), İletişim Yayınları, 13. Baskı, İstanbul, 2011.
- Tezkan, Yılmaz : **Jeopolitikten Milli Güvenliğe**, Ülke Kitapları, İstanbul, 2005.
- Tobqueville, De Alexis : **Amerika’da Demokrasi**, Çev. İhsan Sezai, Fatoş Dilber, Yetkin Yayınları, Ankara, 1994.
- Toffler, Alvin : **Üçüncü Dalga: Bir Fütürist Ekonomi Analizi Klasiği**, Çev. Selim Yeniçeri, 1. Baskı, Koridor Yayıncılık, İstanbul, 2008.

- Toffler, Alvin
Toffler Heidi : **Yeni Bir Uygarlık Yaratmak: Üçüncü Dalga'nın Politikası**, Çev. Zülfü Dicleli, İnkilâp Kitabevi, İstanbul, 1996.
- Türkçe Sözlüğü : Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2008.
- Umruk, Okan : **İki Dünya – Sistemi: Modern Dünya – Sisteminin Sınırları**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2013.
- Underhill, R. D.Geoffrey :“Global Issues in Historical Perspective”, Ed. Richard Stubbs - Geoffrey R. D. Underhill, **Political Economy and the Changing Global Order**, Kanada, Oxford University Press, 2000.
- Underwood Faulkner, Harold : **American Economic History**, Eight Edition, Harper & Row, New York, 1960.
- Uzgel, İlhan : “Hegemon Güç Kutusu”, **Türk Dış Politikası**, Ed. Baskın Oran, Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.
- Ülgen, Hayri
Kadri Mirze : **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2014.
- Volgy, Thomas J. v.d. : “Mapping the Architecture of the New World Order: Continuity and Change in the Constellation of Post-Cold War Formal Intergovernmental Organizations”, **Mapping the New World Order**, Ed. Thomas J. Volgy vd., Wiley-Blackwell, Oxford, 2009.

- Wallerstein, Immanuel : **Amerikan Gücünün Gerileyisi: Kaotik Bir Dünyada ABD**, Çev. Tuncay Birkan, İstanbul, Metis Yayınları, 2004.
- Wallerstein, Immanuel : **Dünya Sistemleri Analizi: Bir Giriş**, Çev. Ender Abadoğlu, Nuri Ersoy, 2. Baskı, Aram Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- Wallerstein, Immanuel
Terence Hopkins : **Geçiş Çağı Dünya Sisteminin Yörüngesi 1945-2025**, Çev. Orhan Akalın, Avesta Yayınları, İstanbul, 2000.
- Wallerstein, Immanuel : **Liberalizmden Sonra**, Metis Yayınları, İstanbul, 2003.
- Wallerstein, Immanuel : **Modern World System**, Academic Press, San Diego, 1980.
- Waltz, Keneth
George H. Quester, : **Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dünya Siyasal Sistemi**, Çev. Esin Onulduran, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982.
- Willmott, Hedley Paul : **The Second World War in the East**, Casell, London, 1999.
- Yalvaç, Faruk : “Devlet”, **Devlet ve Ötesi: Uluslar Arası İlişkilerde Temel Kavramlar**, Der. Atilla Eralp, İletişim Yayınları, 3. Bs., İstanbul, 2007.

- Yalvaç, Faruk : “Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar”, **Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, Atila Eralp (Der.), İletişim Yayınları, 13. Baskı, İstanbul, 2011.
- Yıldızoğlu, Ergin : **Hegemonyadan İmparatorluğa**, Everest Yayınları, İstanbul, 2003.
- Yurdusev, A. Nuri : “Uluslararası İlişkiler Öncesi”, **Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, Atila Eralp (Der.), İletişim Yayınları, 13. Baskı, İstanbul, 2011.
- Zinn, Howard : **Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi**, Çev. Sevinç Sayan Özer, İmge Kitabevi, Ankara, Nisan 2005.
- Ziring, Lawrence - vd., : “Diplomacy: Hegemony”, **International Relations: A Political Dictionary**, California, 1995.

B - MAKALELER

- Agnew, John : “Money Games: Currencies and Power in the Contemporary World Economy”, **Antipode**, Vol. 41, No. S1, 2009, ss. 205-227.
- Androulaki, Elli
Ghassan O. Karame,
Marc Roeschlin,
Tobias Scherer Srdjan Capkun : “Evaluating User Privacy in Bitcoin”, **Springer**, Vol. 7859, 2013, ss. 34-51.
- Arrighi, Giovanni : “Hegemony and Social Change”, Ed. By Chase Dunn, **Mershon International Studies Review**, C. 38, No. 2, 1994, ss. 18-26.
- Arrighi, Giovanni : “The Global Market”, **Journal of World System Research**, C. 5, No. 2, 1999, ss. 509-523.
- Bates, Thomas R. : “Gramsci and the Theory of Hegemony”, **Journal of the History of Ideas**, C. 36, No. 2, Nisan-Haziran 1975, ss. 85-100.
- Bieler, Andreas
Adam David Morton : “A Critical Theory Route To Hegemony, World Order, and Historical Change: Neo-Gramscian Perspectives In International Relations”, **Capital and Class**, Spring 2004, ss. 45-68.

- Breslin, Shaun : “China’s Emerging Global Role: Dissatisfied Responsible Great Power”, **Politics**, Vol. 30 (S1), University of Warwick, 2010, ss. 52-62.
- Brown, Basil : “Nükleer Güç Ekonomisi”, **Maden Tetkik ve Arama Dergisi**, S. 62, İstanbul, Şubat 1964, ss. 116-120.
- Budak, Gülay : “Çok Uluslu Şirketlerde Yönetim ve Organizasyon Sorunları”, **Yönetim ve Ekonomi**, 1996, S. 2, 1996.
- Carnoy, Martin : “Gramsci ve Devlet”, **Praksis Dergisi**, S. 3, 2001, ss. 252-278.
- Carroll, Bret E. : “Worlds in Space: American Religious Pluralism in Geographic Perspective”, **Journal of the American Academy of Religion**, June 2012, Vol. 80, No. 2, pp. 304–364.
- Clark, Ian : “China and The United States: A Succession of Hegemonies?”, **International Affairs**, Vol. 87:1, 2011, ss. 13-28.
- Clark, Ian : “Bringing Hegemony Back in: The United States and International Order”, **International Affairs**, Vol. 85, No: 1, 2009, ss. 23-36.

- Chase-Dunn, Christopher : “Interstate System and Capitalist World Economy One Logic Or Two?”, **International Studies Quarterly**, Vol. 25, No. 1, Mart 1981.
- Cottrell, M. Patrick : “Hope or Hype? Legitimacy and US Leadership in a Global Age”, **Foreign Policy Analysis**, vol. 7, 2011, ss. 337–358.
- Cox, Michael : “Rethinking the End of the Cold War”, **Review of International Studies**, Vol. 20, No. 2, 1994, ss. 19-26.
- Cox, Robert W. : “Gramsci, Hegemony and International Relations”, **Millennium: Journal of International Studies**, No: 12, 1983, ss. 96-105.
- Cox, Robert W. : “Social Forces, States and World Orders”, **Millennium: Journal of International Studies**, No: 1, 1980, ss. 126-155.
- Cox, Robert W. : “Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory”, **Millennium: Journal of International Studies**, Vol. 10, No. 2, June 1981.
- Çetin, Halis : “Liberalizmin Tarihsel Kökenleri”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. 3, S. 1, 2002.
- Chase, James : “The Pentagons Super Power Fantasy”, **The New York Times**, March 16, 1992.

- Chimni, B. S. : “International Institutions Today: An Imperial Global State in the Making”, **EJIL**, Vol. 15, No. 1, 2004, ss. 1-37.
- Çiftçi, Kemal : “Soğuk Savaş Sonrasında ABD: Rıza’ya Dayalı Hegemonyadan İmparatorluk Düzenine” **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 5, Sayı 10, 2009.
- Cronin, James : “The United States in, or Against, the World”, **Government and Opposition**, Vol. 45, No. 1, 2010, ss. 114–141.
- D’Arista, Jane : “The Evolving International Monetary System”, **Cambridge Journal of Economics**, Vol. 33, 2009, ss. 19-26.
- Daldal, Şule : “Neo-Liberal Politikalar ve Hegemonya Krizi”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, C. 21, S. 1, İstanbul, 2006, ss. 385-408.
- Demirtepe, M. Turgut
Özertem, S. Hasan : “Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin’in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları”, **Bilig Dergisi**, S. 65, 2013.
- Desai, Raj M.
James Raymond Vreeland : “Global Governance in a Multipolar World: The Case for Regional Monetary Funds”, **International Studies Review**, vol. 13, 2011, ss. 109–121.

- Dumbrell, John : “American Power: Crisis or Renewal?”, **Politics**, Vol. 30 (S1), 2010, ss. 15-23.
- Dunne, Tim
Egan, Daniel : “The Limits of Internationalization: A Neo-Gramscian Analysis of the Multilateral Agreement On Investment”, **Critical Sociology**, C. 27, No. 3, 2001, ss. 25-36.
- Dura, Cihan
Zerrin Kılıçarslan : Ulusötesi Şirketler Ve Ulus Devlet: Güç Kayması Üzerine Bir Araştırma”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 31 Yıl: 2011/2, ss. 85-111.
- Edwards, Brian T. : “The World, the Text, and the Americanist”, **American Literary History**, Vol. 25, No. 1, ss. 231–246.
- Erkün, Safa : “Tarihi Bitirdiği Sanılan Coğrafya (Amerika’nın 500. Yıldönümünde) Bir Tarih Felsefesi Denemesi”, **Sosyoloji Dergisi**, Sayı 4, 1995, ss. 86-100.
- Farazmand, Ali : “Building Administrative Capacity for the Age of Rapid Globalization: A Modest Prescription for the Twenty-First Century”, **Public Administration Review**, November - December 2009, ss. 1007-1020.
- Florini, Ann : “Rising Asian Powers and Changing Global Governance”, **International Studies Review**, Vol. 13, 2011, ss. 24–33.

- Freeman, Charles W. : “Restoring America”, **Vital Speeches of the Day**, Vol. 73, Iss. 5, New York, 2007, ss. 1095-1115.
- Haar, Roberta : “Explaining George W. Bush’s Adoption of the Neoconservative Agenda after 9/11”, **Politics & Policy**, Volume 38, No. 5, 2010, ss. 965-990.
- Germain, Randall D.
Kenny, Michael : “Engaging Gramsci: International Relations Theory and New Gramscians”, **Review of International Studies**. No. 24, 1998, ss. 38-47.
- Gill, Stephen
Law, David : “Global Hegemony and the Structural Power of Capital”, **International Studies Quarterly**, Vol. 33, No. 4, 1989, ss. 99-105.
- Gilpin, Robert : “The Theory of Hegemonic War”, **Journal of Interdisciplinary History**, Vol.18(4), Spring 1988, ss. 18-26.
- Hampl, Mojmiş : “The Case of European Monetary Integration and its Former Hegemon”, **German Economic Review**, 2012, ss. 1-13.
- Helleiner, Eric : “Economic Nationalism as a Challenge To Economic Liberalism? Lessons From the 19th Century”, **International Studies Quarterly**, No. 46, S. 309-310, 2002, ss. 1216-1223.

- Hoffman, Mark : “Critical Theory and the Inter-Paradigm Debate”, **Millennium: Journal of International Studies**, Vol. 16, No. 2, 1987, ss. 22-55.
- Hugill, J. Peter : “The American Challenge To British Hegemony: 1861-1947”, **The Geographical Review**, Vol. 99, N. 3, July 2009.
- Huntington, Samuel P. : “Japan’s Role in Global Politics”, **International Relations of the Asia-Pacific**, Vol. 1, 2001, ss. 131-142.
- Huntington, Samuel P. : “The Lonely Superpower”, **Foreign Affairs**, March/April 1999, ss. 87-105.
- Ikenberry, John G. : “Power and Liberal Order: America’s Postwar World Order in Transition”, **International Relations of the Asia-Pacific**, Volume 5, 2005, ss. 133-152.
- Ikenberry, John G. : “Getting Hegemony Right”, **The National Interest**, No: 3, İlkbahar 2001, ss. 15-40.
- Inoguchi Takashi
Bacon, Paul : “Empire, Hierachy, and Hegemony: American Grand Strategy and the Construction of Order in the Asia-Pacific”, **International Relations of the Asia-Pacific**, Vol. 5, 2005, ss. 88-109.

- Jahn, Beate : “One Step Forward, Two Step Back: Critical Theory as the Latest Edition of Liberal Idealism”, **Millennium: Journal of International Studies**, Vol. 27, No: 3, 1998, ss. 306-318.
- James, Harold : “International Order After the Financial Crisis”, **International Affairs**, Vol. 87, No.3, 2011, ss. 525-537.
- James, Scott : “The Rise and Fall of Euro Preparations: Strategic Networking and the Depoliticisation of Labour’s National Changeover Plan”, **The British Journal of Politics and International Relations**, Vol. 12, 2012, ss. 38-45.
- Joo, Jeongsuk : “Transnationalization of Korean Popular Culture and the Rise of “Pop Nationalism” in Korea”, **The Journal of Popular Culture**, Vol. 44, No. 3, 2011, ss. 27-36.
- Karacasulu, Nilüfer : “Hegemonik Düzen Tartışmaları ve Eleştirel Görüşler”, **DEÜ SBE Dergisi**, C. 11, S. 4, 2009, ss. 53-71.
- Kaufman, Alison Adcock : “The “Century of Humiliation,” Then and Now: Chinese Perceptions of the International Order”, **Pacific Focus**, Vol. XXV, No. 1, April 2010, ss. 1-33.

- Kaufman, Stuart J. : “Approaches to Global Politics in the Twenty-First Century: A Review Essay”, **International Studies Association**, Blackwell Publishers, Madlen, 1999, ss. 45-56.
- Kearns, Gerry : “Geography, Geopolitics and Empire”, **Transactions, of the Institute of British Geographers**, No. 35, 2010, ss. 187–203.
- Keyman, E. Fuat : “ABD’nin Yumuşak Gücüne Ne Oldu?”, Söyleşi, **NPQ Sosyal ve Politik Yorum Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, 2005.
- Keyman, E. Fuat : “Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya”, **Uluslararası İlişkiler**, C. 3, S. 9, Bahar 2006, ss. 1-21.
- Kim, Myunghee : “Too Far, Too Close: Religious Affiliations and Asians’ Perceptions of Us and China’s Influence”, **International Studies Perspectives**, 2012, ss. 100-115.
- Kindleberger, Charles : “Hierarchy versus Initial Cooperation”, **International Organization**, C. 40, No. 4, 1986, ss. 78-96.
- Krisch, Nico : “International Law in Times of Hegemony: Unequal Power and the Shaping of the International Legal Order”, **The European Journal of International Law**, Vol. 16, no. 3, 2005, ss. 369–408.

- Kumcu, Ercan : “Gelişmekte Olan Ekonomilerin Önlenebilir Yükselişi”, **Haber Türk Gazetesi**, 15 Ocak 2008.
- Kwon, Roy : “Hegemonic Stability”, **World Cultural Diffusion, and Trade Globalization Sociological Forum**, Vol. 27, No. 2, June 2012.
- Lacher, Hannas
Germann, Julian : “Before Hegemony: Britain, Free Trade, and Nineteenth-Century World Order Revisited”, **International Studies Review**, Vol. 14, 2012, ss. 99-125.
- Layne, Christopher : “The Unipolar Illusion Revisited: The Coming End of the United States’ Unipolar Moment”, **International Security**, Vol. 31, No. 2, 2006, ss. 203-213.
- Layne, Christopher : “The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise”, **International Security**, Vol. 17, N. 4, 1993, ss. 56-95.
- Layne, Christopher : “US Hegemony in a Unipolar World: Here to Stay or Sic Transit Gloria?”, **International Studies Review**, vol. 11, 2009, ss. 784–787.
- Lentner, Howard H. : “Hegemony and Autonomy”, **Political Studies**, Vol. 53, 2005, ss. 38-49.

- Linklater, Andrew : “The Question of the Next Stage in International Relations Theory: A Critical-Theoretical Point of View”, **Millennium: Journal of International Studies**, Vol. 21, March 1992, ss. 1-21.
- Lobell, Steven E. : “Second Image Reversed Politics: Britain’s Choice of Freer Trade Or Imperial Preferences, 1903–1906, 1917–1923, 1930–1932”, **International Studies Quarterly**, Vol. 43, 1999, ss. 671–694.
- Malamud, Andrés : “A Leader Without Followers? The Growing Divergence Between the Regional and Global Performance of Brazilian Foreign Policy”, **Latin American Politics and Society**, Vol. 53, No. 3, 2011, ss. 1-24.
- Manicom, James
Andrew O’Neil, : “China’s Rise and Middle Power Democracies: Canada and Australia Compared”, **International Relations of the Asia-Pacific**, Volume 12, 2012, ss. 199–228.
- Mashlaw, L. Jerry : “Reluctant Nationalists: Federal Administration and Administrative Law in the Republican Era 1801-1829”, **The Yale Law Journal**, Vol: 116, N. 8, June 2007, ss. 91-101.
- McCarthy, A.Thomas : “From Modernism To Messianism: Liberal Developmentalism and American Exceptionalism”, **Constellations**, Vol. 14, No.1, 2007.

- Miller, Eric A.
Steve A. Yetiv : “The New World Order in Theory and Practice: The Bush Administrations Worldview in Transition”, **Presidential Quarterly** 31, No: 1, March 2001, ss. 35-48.
- Moon, Chung-In
Sang-Young Rhyu : “Rethinking Alliance and the Economy: American Hegemony, Path Dependence, and the South Korean Political Economy”, **International Relations of the Asia-Pacific**, Vol. 10, 2010, ss. 441–464.
- Morton, Adam David : “Social Forces in the Struggle Over Hegemony: Neo-Gramscian Perspectives in International Political Economy”, **Rethinking Marxism**, C. 15, No. 2, Nisan 2003.
- Mulaj, Klejda : “America After Iraq”, **International Affairs**, Vol. 86, No: 6, 2010, ss. 87-100.
- Narlikar, Amrita
Kumar, Rajiv : “From Pax Americana To Pax Mosaica? Bargaining Over a New Economic Order”, **The Political Quarterly**, Vol. 83, No. 2, April–June 2012, ss. 384-394.
- Nollert, Michael : “Transnational Corporate Ties: A Synopsis of Theories and Empirical Findings”, **Journal of World Systems Research**, Vol: 11, No: 2, 2005.

- Nye, Joseph S. : “The Twenty-First Century Will Not Be a “Post-American””, **World International Studies Quarterly**, Harvard University, Vol. 56, 2012.
- Özen, Çınar : “Neogramşiyen Hegemonya Yaklaşımı Çerçevesinde Güç ve Global Finans: Pax Britannica’daki Büyük Dönüşüm”, **Uluslararası İlişkiler**, C.2, S.8, Kış 2005-2006, ss. 1-30.
- Perkinson, James W. : “Theology After Obama-What Does Race Have to Do With It?: A Racial Prolegomenon to American Theological Production in the Twenty-First Century”, **2012 Association For Religion and Intellectual Life**, March 2012, ss. 65-98.
- Prys, Miriam : “Hegemony, Domination, Detachment: Differences in Regional Powerhood”, **International Studies Review**, Vol. 12, 2010, ss. 479–504.
- Puchala, Donald : “The History of the Future of International Relations”, **Ethics and International Affairs**, Vol. 8, 1994, ss. 18-27.
- Rathbun, Brian C. : “The ‘Magnificent Fraud’: Trust, International Cooperation, and the Hidden Domestic Politics of American Multilateralism after World War II”, **International Studies Quarterly**, Vol. 55, 2011, ss. 1-21.

- Ravenhill, John :“A Three Bloc World? The New East Asian Regionalism”, **International Relations of the Asia-Pasific**, Vol. 2, 2002.
- Robinson, William I. : “Giovanni Arrighi: Systemic Cycles of Accumulation, Hegemonic Transitions, and the Rise of China”, **New Political Economy**, Vol. 11, No. 1, 2006, ss. 1-15.
- Robinson, William I. : “Global Capitalism: The New Transnationalism and the Folly of Conventional Thinking”, **Science and Society**, Vol. 69, No. 3, 2005.
- Robinson, William I. : “Küresel Kapitalizm ve Ulusötesi Kapitalist Hegemonya: Kuramsal Notlar ve Görgül Deliller”, Çev. Erdem Türközü, **Praksis**, S. 8, 2006, ss. 1-20.
- Rupert, Mark : “Producing Hegemony: State/Society Relations and the Politics of Productivity in the United States”, **International Studies Quarterly**, C. 34, No. 4, Aralık 1990.
- Saull, Richard : “Hegemony and the Global Political Economy”, **In the International Studies Encyclopedia**, Vol. 5, Ed. By Robert A Denmark, Oxford: Wiley-Blackwell, ss. 16-27.

- Saull, Richard : “Rethinking Hegemony: Uneven Development, Historical Blocs, and the World Economic Crisis”, **International Studies Quarterly**, Vol. 56, 2012, ss. 323-338.
- Scholte, Jan Aart : “Global Civil Society: Changing the World?”, **CSGR Working Paper**, No. 31/99, May 1999, ss. 1-37.
- Schweller, Randall L.
Xiaoyu Pu : “After Unipolarity: China’s Visions of International Order in an Era of U.S. Decline”, **International Security**, Vol. 36, No. 1, (Summer 2011), ss. 41–72.
- Stein, Arthur A. : “Recalcitrance and Initiative: US Hegemony and Regional Powers In Asia and Europe After World War II”, **International Relations of the Asia-Pacific**, Volume 14, 2014, ss. 147–177.
- Strange, Susan : “The Persistent Myth of Lost Hegemony”, **International Organization**, Vol. 41, No. 4, Autumn 1987, ss. 551-574.
- Sullivan, Jonathan
Gudrun Seiler-Helmer : “What Do Newspapers Make of China in the South Pacific?”, **Asia Pacific Viewpoint**, Vol. 53, No. 2, August 2012, ss. 196-204.

- Sümer, Gültekin : “Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 19, Güz 2008, ss. 119-144.
- Tago, Atsushi : “Why Do States Join US-Led Military Coalitions?: The Compulsion of the Coalition’s Missions and Legitimacy”, **International Relations of the Asia-Pacific**, Vol. 7, 2007, ss. 179-202.
- Tan, Kevin Y. L. : “The Dynamics of International Legal Regime Formation: The Sino-British Joint Declaration on the Question of Hong Kong Revisited: A Reply to Roda Mushkat”, **The European Journal of International Law**, Vol. 22, No: 4, 2011.
- Tanrısal, Meldan: “Kolomb’dan Wovoka’ya Kızılderililer”, **Doğu Batı**, Cilt: 8, Sayı: 32, Mayıs, Haziran, Temmuz 2005, ss. 95-100.
- Tierney, Dominic : “Does Chain-Ganging Cause the Outbreak of War?”, **International Studies Quarterly**, Vol. 55, 2011, ss. 285–304.
- Uzer, Umut : “21. Yüzyılda Tek Kutupluluk Tartışmaları”, **Bilge Strateji**, Cilt 1, Sayı 8, 2013, ss. 80-100.
- Uzgel, İlhan : “Hegemonik Bir Kriz Olarak ABD’nin Irak’a Müdahalesi Sorunu”, **Mülkiye**, C. 27, No. 240, 2003, ss. 60-85.

- Üşür, İşaya : “Ekonomi Politik: Zarif Mezar Taşları”, **Praksis**, No. 10, Yaz-Güz 2003, ss. 1-12.
- Walsh, James : “Mass Migration and The Mass Society: Fordism, Immigration Policy and The Post-War Long Boom in Canada and Australia, 1947-1970”, **Journal of Historical Sociology**, Vol. 25, No. 3, September 2012, ss. 106-119.
- Waltz, Kenneth : “Globalization and American Power”, **National Interest**, No: 59, 1994.
- Waltz, Kenneth N. : “The New World Order”, **Millennium**, Vol. 22, No. 2, 1993, ss. 86-98.
- Westwick, Peter J. : “The International History of the Strategic Defense Initiative: American Influence and Economic”, **Spotlight On: Post-WW2 Transatlantic Science Policies**, Vol. 52, 2010, ss. 338–351.
- Wilkinson, David : “Unipolarity Without Hegemony”, **International Studies Association**, Oxford, 1999, ss. 203-213.
- Wiseman, Geoffrey : “Pax Americana: Bumping into Diplomatic Culture”, **International Studies Perspectives**, Vol. 6, 2005, ss. 409–430.
- Yaqing, Qin : “Why Is There No Chinese International Relations Theory?”, **International Relations of the Asia-Pacific**, Vol. 7, 2007, s. 313–340.

- Yan, Xuotong vd. : “Thinking of China’s Grand Strategy: Chinese Perspectives”, **International Relations of the Asia-Pacific**, Vol. 13, 2013, ss. 155–168.
- Yılmaz, Sait : “Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dengesinin Evrimi”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, No. 1, 2008, ss. 27-65.
- Yılmaz, Sait : “Yükselen Güç Çin’in Güvenlik Politika ve Stratejileri”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, No. 1, 2008, ss. 77-98.

C-ARAŞTIRMALAR - İNTERNET KAYNAKLARI

- Altan, Mehmet : “Yeni Dünya Düzeni”, (Çevrimiçi)
<http://www.mehmetaltan.com/index.asp?sayfa=akademik-yazilar&icerik=1180>, 10 Mayıs 2013.
- Angel, James J.
Douglas McCabe, : “The Ethics of Payments: Paper, Plastic, or Bitcoin?”, (Çevrimiçi) papers.ssrn.com, 5 Mayıs 2014.
- Aydın, Mustafa : “Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz”, (Çevrimiçi)
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/476/5499.pdf>, 15 Mayıs 2013.
- Bieler, Andreas
Morton, Adam David : “Theoretical and Methodological Challenges of Neo-Gramscian Perspectives in International Political Economy”, International Gramsci Society Online Article, (Çevrimiçi)
<http://www.italnet.nd.edu/gramsci/resources/online_articles/articles/bieler_morton.shtml>, 16 Kasım 2012.
- Bostanoğlu, Burcu : “Amerika’da Tarihi Kim Yazacak?”, **Panomara Dergisi**, (Çevrimiçi)
[Http://Www.Panomaradergisi.Com/Mart2004/index.php?Dosya=Anakonu](http://www.panomaradergisi.com/Mart2004/index.php?dosya=Anakonu), 13 Kasım 2012.

- Brandirectory : “ Global 500 2014: the World’s Most Valuable Brands”, (Çevrimiçi)
http://brandirectory.com/league_tables/table/global-500-2014, 18 Temmuz 2014.
- Dooledy, P. Michael
David Landau Folkerts,
Peter Garber : “An Essay On The Revived
Bretton Woods System”, National Bureau of
Economic Research (Nber), Cambridge,2003,
<Http://Www.Nber/Papers/W9971.Pdf>
(22.04.2011).
- Du, Luosha
Ann Harrison
Gary Jefferson : “Do Institutions for FDI Spillovers? The
Implications of China’s Special Characteristics”,
National Bureau of Economic Research,
February 2011, (Çevrimiçi)
<http://www.nber.org/papers/w16767.pdf>,
5 Mart 2014.
- EDAM : (Çevrimiçi) <Http://Www.Edam.Org.Tr/>, 5
Ekim 2012.
- ERNEST&YOUNG : “Rapid-Growth Markets Soft Power Index:
Spring 2012”,
(Çevrimiçi) [Http://Www.Ey.Com/Publication/
Vwluassets/Rapidgrowth_Markets_Soft_
Power_index:_Spring_2012/\\$File/
Softpowerindex.Pdf](Http://Www.Ey.Com/Publication/Vwluassets/Rapidgrowth_Markets_Soft_Power_index:_Spring_2012/$File/Softpowerindex.Pdf), 18 Mayıs 2013.

- Ferguson, Niall : “Hegemony or Empire”, S. 3, (Çevrimiçi)
<http://www.Foreignaffairs.Com/Articles/59200/Niall-Ferguson/Hegemony-Or-Empire>, 05 Şubat 2013.
- FORBES : “Global 2000 Leading Companies”, (Çevrimiçi) www.forbes.com/global2000/list/, 01 Haziran 2014.
- FORTUNE : “Fortune Global 500”, (Çevrimiçi)
<http://money.cnn.com/magazines/fortune/global500/2011/contries/Italy.html>FORT, 25 Temmuz 2014.
- Friedman, Thomas L. : “How We’ve Wasted Our Timeout”, **The New York Times**, (Çevrimiçi)
http://www.nytimes.com/2014/07/02/opinion/thomas-friedman-why-the-fate-of-ukraine-matters.html?_r=0, 06 Nisan 2014.
- Friedman, Thomas L. : “People of Influence: Why the Fate of Ukraine Matters”, **The New York Times**, (Çevrimiçi)
http://www.nytimes.com/2014/07/02/opinion/thomas-friedman-why-the-fate-of-ukraine-matters.html?_r=0, 01 Temmuz 2014.
- G 20 : “G20”, (Çevrimiçi) https://www.g20.org/about_g20/g20_members, 03 Ağustos 2014.

- Gökçe, Deniz : “Charles Kindleberger De Rahmetli Oldu!”, **Akşam Gazetesi**, 14 Temmuz 2003, (Çevrimiçi)
<http://arsiv.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2003/07/14/yazarlar/yazarlar30.html>, 16 Mart 2013.
- Gray, John : “A Shattering Moment in America's Fall From Power”, **The Guardian**, (Çevrimiçi)
<http://www.theguardian.com/commentisfree/2008/sep/28/usforeignpolicy.useconomicgrowth>, 15 Nisan 2014.
- Haass, N. Richard : “China: Don't Isolate, Integrate”, (Electronic Version) **Newsweek**, November 29, 2008, (Çevrimiçi)
<http://www.newsweek.com/2008/11/28/china-don-t-isolate-integrate.html>, 03 Şubat 2014.
- IMF : “World Economic Outlook Database”, (Çevrimiçi)
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/01/pdf/text.pdf>, 7 Ağustos 2014.
- INEQUALITY : “OECD: Inequality Rising Faster than Ever”, (Çevrimiçi) <http://inequality.org/>, 18 Temmuz 2014.
- Kagan, Robert : “Power and Weakness”, **Policy Review**, June, (Çevrimiçi)
<http://www.policyreview.org/Jun02/Kagan.html>, 25 Ekim 2012.

- Kalkınma Bakanlığı : (Çevrimiçi) <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yaynlar/Attachments/567/Uluslararası%20Ekonomik%20G%C3%B6stergeler-2013.pdf>, 23 Ağustos 2014.
- Katusa, Marin : “Shale by the Pail: Europe Shakes Its Fist at Russian Hegemony”, (Çevrimiçi) <http://www.uraniumstocks.net>, 25 Mayıs 2013.
- Krugman, Paul : “Why We Fight Wars”, **The New York Times**, (Çevrimiçi) <http://www.nytimes.com/2014/08/18/opinion/paul-krugman-why-we-fight.html>, 17 Ağustos 2014.
- Kurtbağ, Ömer : “Gramscici Hegemonya Söyleminin Temel Kavramları”, (Çevrimiçi) <http://www.usakgundem.com/dersnotu/23/gramscici-hegemonya-s%c3%b6yleminin-temel-kavramlar%c4%b1.html>, 05 Ocak 2013.
- Mann, James : “The Three Futures of China”, (Electronic Version) Los Angeles Times, Feb.25,2007, (Çevrimiçi) <http://articles.latimes.com/print/2007/feb/25/opinion/Op-mann25>, 06 Aralık 2010.

- McClory, Jonathan : “The New Persuaders: An International Ranking of Soft Power”, **IFG 2010**, (Çevrimiçi)
http://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/the%20new%20persuaders_0.pdf, 18 Mayıs 2013.
- National Intelligence Council : “Global Trends 2030: Alternative Worlds”, (Çevrimiçi) <http://globaltrends2030.files.wordpress.com/2012/11/global-trends-2030-november2012.pdf>, 5 Haziran 2014.
- New America : “About”, (Çevrimiçi)
<http://www.newamerica.net>, 10 Mayıs 2014.
- Noble, Allan : “US Hegemony, Global (In)Stability and Ir Theory”, 2006, S.7, (Çevrimiçi)
[http://www.allannoble.net/us_hegemony,_global_\(in\)stability,-and_ir_theory3.htm](http://www.allannoble.net/us_hegemony,_global_(in)stability,-and_ir_theory3.htm), 15 Mayıs 2013.
- NRDC : “Nuclear Database, Natural Resources Defense Council”, (Çevrimiçi)
www.nrdc.org/nuclear/nudb/datab.asp, 15 Mart 2013.
- Nye, Joseph S. : “What New World Order?”, **Foreign Affairs**, (Çevrimiçi)
<http://www.foreignaffairs.com/articles/47760/joseph-s-nye-jr/what-new-world-order>, 18 Ağustos 2013.

- OECD : (Çevrimiçi)
<http://www.oecd.org/eco/surveys/economicsurveyoftheunitedstates2012.htm>, 22 Ekim 2012.
- OFII : “Foreign Direct Investment in the United States 2013: Preliminary Data”, (Çevrimiçi)
http://www.ofii.org/sites/default/files/FDIUS_3_19_14.pdf, 22 Temmuz 2014.
- Pei, Minxin : “How China and America See Each Other”, (Çevrimiçi)
<http://www.foreignaffairs.com/articles/140755/minxin-pei/how-china-and-america-see-each-other>, 1 Temmuz 2014.
- Piketty, Thomas : “ABD’deki Üniversitelerin Mal Varlıklarının Sermaye Getirisi (1980-2010)”, (Çevrimiçi)
<http://piketty.pse.ens.fr/fr/capital21c>., 10 Kasım 2014.
- Razeen, Sally : “The Crisis and The Global Economy: A Shifting World Order?”, ecipe Occasional Paper, No.3/2011, (Çevrimiçi) [http:// www.ecipe.org /media/publication_pdfs/the-crisis-and-the-global -economy-a-shifting-world-order.pdf](http://www.ecipe.org/media/publication_pdfs/the-crisis-and-the-global-economy-a-shifting-world-order.pdf), 15 Temmuz 2014.

- Rosenau, James N. : “Turbulence In World Politics: A Theory of Change and Continuity”, (Çevrimiçi) <http://www.foreignaffairs.com/articles/47174/andrew-j-pierre/turbulence-in-world-politics-a-theory-of-change-and-continuity>, 10 Temmuz 2014.
- Schwartz, Nelson D. : “Winners and Losers From Stimulus”, **The New York Times**, (Çevrimiçi) <http://economix.blogs.nytimes.com/2013/11/13/winners-and-losers-from-stimulus/>, 15 Ekim 2014.
- The Economist : “China Buys up The World”, November 13th, 2010, (Çevrimiçi) <http://www.economist.com/node/17463473>, 10 Mart 2014.
- Targonski, Rosalie : “Ana Hatları ile ABD Devlet Yapısı”, (Çevrimiçi) <http://usa.usembassy.de/etexts/turkish/oagt.pdf>, 16 Haziran 2014.
- The Guardian : “Global Development”, (Çevrimiçi) [http://www.theguardian.com/global-development/2014/jul/16/BRIC\(S\)-countries-development-bank](http://www.theguardian.com/global-development/2014/jul/16/BRIC(S)-countries-development-bank), 05 Ağustos 2014.

- The World Bank : “What is Inclusive Growth”, February 10 2009, (Çevirimiçi)
<http://siteresources.worldbank.org/intdebtdept/resources/4689801218567884549/whatisinclusivegrowth20081230.pdf>, 20 Ekim 2014.
- Tocqueville, Alexis De : “Democracy in America – Vol. 1”, Nalanda Digital Library, (Çevirimiçi)
File:///E:/Dink/Work/Textsibooks/New%20folder/Democracy1/index.Htm, 12 Kasım 2013.
- UNCTAD : “World Investment Report Overview 2014”, (Çevirimiçi)
http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2014_overview_en.pdf, 10 Haziran 2014.
- US BUREAU OF LABOR STATISTICS : (Çevirimiçi)
<http://Www.Bls.Gov/Eag/Eag.Us.Htm>, 5 Ekim 2012.
- US BUREAU OF ECONOMIC ANALYSIS : (Çevirimiçi) <http://www.Bea.Gov/>, 5 Ekim 2012.
- USA USEMBASSY : “Ana Hatları ile ABD Devlet Yapısı” (Çevirimiçi) <http://usa.usembassy.de/etexts/turkish/abdiportresi.pdf>, 20 Mayıs 2014.

- Wilson, Dominic
Roopa Purushothman : “Dreaming With BRIC(S): The Path to 2050”,
Global Economics Paper, No:99, (Çevrimiçi)
[http://antonioguilherme.web.br.com/artigos/BRIC\(S\).pdf](http://antonioguilherme.web.br.com/artigos/BRIC(S).pdf), s.1,2. 21 Mart 2014.
- World Bank : “Data Statistics”, (Çevrimiçi)
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/ICPEXT/0,,pagePK:62002243~theSitePK:270065,00.html>, 20 Mart 2014.
- World Bank : “World Development Report 2013”,
(Çevrimiçi) <http://econ.worldbank.org/>, 19 Ağustos 2014.
- Zakaria, Fareed : “The Future of American Power: How
America Can Survive The Rise of the Rest”,
Foreign Affairs, May/June 2008, (Çevrimiçi)
<http://www.foreignaffairs.com/articles/63394/fareed-zakaria/the-future-of-american-power>, 28 Nisan 2013.